

atque fratribus recitat. per ordinem, sicut res contigerat, sicque mentes eorum revocat. Superfluum est nobis quærerè si quas laudes de tanta Virgine studeverunt hi tunc exercere, qui videbant fratrem dilectum, quem mortuum putaverant, sanis membris vivere.

« Benedicta sit talis Domina,
 Quæ sic suis ferti medicamina,
 Ipsa nobis fiat propitia
 Donans nobis vitæ remedia
 Nati sui, suosque servulos,
 A peccatis faciat liberos;
 Nosque per cunctorum dierum curricula,
 Suis obsequiis reddat idoneos:
 Deo pura nos habitacula,
 Aptet mundos ab omni macula,
 Ut post hujus vitæ curricula,
 Gaudeamus secum in sæcula.
 Ejus ope, ejus antidoto,
 Mundo salus rediit perditio;
 Ipsi laus, una cum glorioso suo Filio,
 Honor, virtus, atque jubilatio,
 Tempore perpetuo. Amen. »

Hucusque codex ms. Corbeiensis monasterii.

Lac et B. Bernardo Clarevallensi eandem coelorum Reginam infudisse ferunt scriptores nonnulli; sed quo fulciantur vero judicent, qui gesta illius a tribus synchronis auctoribus exarata (quibuscum perquam familiariter Bernardus est conversatus) excusserint. Quo etenim modo fieri potest ut relatis, ultra centum, miraculis; hoc tam insignè oblivioni tradiderint? Ita Joan. Bertelius lib. viii in Regulam S. Benedicti: quem Chrysostom. Henricquez confutat in Menologio Cistert. ad diem 13 Maii, et Angelus Manrique, Annal. Cisterciens. tom. II, ann. 1153, cap. 12.

(²⁴) CAP. III, § IV. — *Quid post resurrectionem*

vulnera illa reservata portenderent. Nequaquam plane mens Guiberti est, ut in Christi corpore vulnerum cicatrices remansisse, sed eam tantummodo ob causam neget, quâ nimirum Patri sint veluti signa ac stimuli ad memoriâ eorum reficendam quæ Filius gratia generis humani pertulit, et ad extorquendam ab eo misericordiam: « Non enim cogitationes meæ, cogitationes vestræ: neque viæ vestræ, viæ meæ, »: ore quondam Isaiaë cap. lv inquebat Deus ipse. Sola ejus infinita bonitas, sola Christi sufficit humanitas, quo paternè veniâ peccatoribus largiatur, gratias 578 affatim effundat hominibus.

Neque pariter quod objectabant Sanmedardenses approbat, nempe vulnera idcirco post resurrectionem perseverasse, quoniam Christi corpus omnimoda ultimum post judicium gloria sit donandum. Refellit et quarundam deliria vetularum; quæ fingebant Salvatoris illa ipsa continuo esse aperta vulnera, saniemque manare.

Non, inquam, præfracte diffitetur auctor, Dominum instar margaritarum passionis stigmata in cælo nunc habere; alioquin in SS. Patres sese erigere; ac suam sententiâ anteferre videretur (absit!) sanctis videlicet Ambrosio, lib. x in Lucam cap. xxiv ante finem, Leoni, sermone 1, de Resurrect., et aliis. Quare ergo vulnerum cicatrices? Ut fidem roborent, solentur fideles, impii aliquando ignominia suffundantur. Ita August. lib. xxii de Civitate Dei, cap. 19 et 20; Euseb. Gallican. sive Eucherius, seu etiam Faust. Regiens. homil. feriæ 3 post Pascha, Cæsarius Arelat., homil. 23. Sed et Guibertus aperitissime id affirmat cap. 3 epistolæ De veritate Domini corporis, pag. 284. C. « Quid quod in cælo positus ne vulnera quidem sua obducere, aut servilem formam, quam in futuro representabit judicio, exuere voluit, » etc.

AD LIBROS GUIBERTI DE VITA SUA.

Quod splendidissimum orbis oculum B Augustinum fuerit Guibertus exemplo proximè secutus, vitæ ipsius priorem librum qui legerit, plane animadvertet. Augustinus libro cui titulum fecit *Confessiones*, vitæ suæ deflens actus percurrit: hic pariter libris de vitâ sua, priori maxime, gemebundus vitam recollit antea actam; ille summiâs Deo grates pro infinitis in se collatis beneficiis agit: similiter et iste; matri S. Augustinus ab improba et hæretica consuetudine revocatum sese, feri acceptum: Guibertus in hunc modum, quod e corruptis moribus a matre traductus fuerit, ingenue fatetur; prior matrem mire laudat; ita et posterior suam; verbis atque scriptis doctor ille Manichæos et cæteros, qui suo sæculo emerserant, hæreticos insectatus est: abbas quoque noster ut Judæicam perfidiam,

D hæreticamque pravitatem, Manichæorum sæce excitatam, evelleret, et coram disputavit, et tractatus edidit.

Cæterum non defuere celebres et alii scriptores, qui ea quæ gesserant scripserant potissimum, posteritati consignarunt; velut Hieronymus, Gennadius, Beda, Sigebertus, etc., id præstare non abs re, quinimo profuturum duxere.

AD LIBRUM PRIMUM.

(²⁵) CAP. I. — *Cum quod emanat, omnibus debeas.* Hoc est, gratiæ ac beneficia, quæ ex decreto atque ex congruo, non ex condigno (ut loquuntur theologi) in homines infinita tua bonitas, clementia immensâ continuo emittit (verbum *emanat* eo loci active usurpat) et effundit, omnibus plane debentur. Nonne universi orbis Conditor cum sit, rebus a se

creatis non conservationem modo, quin et perfectionem sponte debere Deum clamat natura, divinæ Scripturæ asseverant? At in rerum natura si gratuitum ejusmodi debitum agnoscitur, num potiori ratione in statu gratiæ, cum sit fons, inquit auctor, « a quo omnia bona procedunt, » quidquid hominum salutis perfectionique convenit, illum, « cujus natura bonitas, cujus miserationes super omnia opera ejus, » emanare necessario, quia id secum ab æterno statuerit, fateri necessum est?

Et hæc sane non ita obscurè innuit Guibertus lib. viii in Genes. cap. xxxi ad vers. 7. « Sed pater vester circumvenit me, » etc. Ait : « Non permisit eum Deus ut noceret mihi, id est, cum sit essentialitèr Deus, propriumque Deo sit ut sit pius, ipsa sua naturalis gratia non sinit eum ut imminens tentationis prælium permetteret verti in exitium mei. »

(²⁶) *IBID.* — *Quoties per peccandi necessitatem peccare compellor.* Ea necessitate quam gentium Doctor. a Rom. vii deflet : « Non enim quod volo bonum hoc facio : sed quod nolo malum hoc ago. » Et : « Video aliam legem in membris repugnantem legi mentis meæ; et captivum me ducentem in legem peccati, » etc. Unde Augustinus Simpliciano, lib. i, quæst. 1 sub medium, respondens, Pauli verba explanat : « Hoc autem ideo totum dicitur, ut demonstretur hominibus captivo non esse præsumendum de viribus suis, etc. Hoc enim restat in ista mortali vita liberò arbitrio, non ut impleat homo justitiam cum voluerit, sed ut se supplicij pietate convertat ad eum cujus dono eam possit implere. » Et Primasius in cap. vii ad Rom. « Non enim quod volo, etc., Vincente consuetudine quod nolo facio. Facere ergo se dixit, et operari, non affectu consentiendi et implendi, sed ipso motu concupiscendi. Non ego, quia invitus; sed ego quia ipse mihi hanc, per vim consuetudinis, imposui necessitatem. » Suam ipsemet Guibertus mentem aperit lib. iii in Genesim, cap. vi, vers. 19 : « Quasi femineos carnis motus, ex necessitate peccandi, velimus plerumque nolimus; animo admoveamus : sed tamen illico juri illius masculi mancipamus, **579** rationis videlicet, cujus vi ad regulam constringantur, » etc.

(²⁷) *CAP. IV.* — *Erat paulo ante id tempus, et adhuc partim sub meo tempore Grammaticorum charitas;* etc. Quod inter cæteros commemorat Milo Crispinus Vitæ B. Lanfranci, operibus ipsius præfixæ, capite 1 : « Fuit vir magnus Italia ortus, quem Latinitas in antiquum scientiæ statum ab eo restituta tota, supremum debito cum amore et honore agnoscit magistrum, nomine Lanfrancum, etc. Et pertransiens, Franciam plures magni nominis scholares secum habens, in Northmanniam pervenit; et in Abrincatensi civitate demoratus, per aliquod tempus docuit. » Itemque cap. 4 : « Lanfraneus quoque licentia abbatis sui, iterum scholas tenuit. In Becensi videlicet monasterio cœnobita factus. » Ex qua Beccensi schola velut e limpidissimo fonte,

A scientias Galli, Angli, Itali, et alii hausere quamplurimi haud vulgaris doctrinæ pietatisque viri, quorum ad cap. 7 præfatæ Vitæ nonnullos attingimus.

Posthac in Gallia restitutas esse floruisseque literas produnt scriptores : sed maxime Lauduni Clavati, doctore Anselmo, Glossæ interlinearis auctore, qui Magni Anselmi, Lanfranci discipuli, auditor exstiterat. Parisiis quoque Abælardus, ac Robertus Pullus, post modum cardinalis et cancellarius S. R. E. sub Innocent. II. Quo etiam tempore scholæ S. Victoris Paris. celebriores evasere. Abælard., epist. 1, Vita S. Gosuini, cap. 4. De scholis monasteriorum late egimus observat. ad cap. 4 Vitæ beati Lanfranci, pag. 35.

(²⁸) *CAP. VII.* — *Contendebat denique mater mea ecclesiasticis beneficiis me quoquo modo inserere.* Quod virus mirum in modum serpebat sub eadem tempora : ac propterea Urbanus II Concil. Roma. iii, ann. 1099 celebrato, sancivit cap. 5 : Ut, « quicumque cupiditate parentum, cum adhuc essent parvuli, ecclesias vel ecclesiarum beneficia per pecunias adepti sunt, postquam eas omnino dimiserunt, si in his canonicè vivere voluerint, pro misericordia ibidem eos esse concedimus, » etc. Sed libeat strenuissimum ecclesiasticæ disciplinæ propugnatorem Bernardum, Guiberto æqualem, audire epist. 42, sive tractat. De moribus et officio episc. « Nunc vero quia solâ attenditur gloria, et non pœna, purum esse clericum erubescitur in Ecclesia, seque viles et inglorios qui quocumque eminentiori in loco non fuerint sublimati. Scholares pueri, et impuberes adolescentuli ob sanguinis dignitatem promoventur ad ecclesiasticas dignitates, et e sub ferula transferuntur ad principandum presbyteris : lætiores interim quod virgas evaserint, quam quod metuerint principatum, » etc. Quam apte isthæc nostræ quadrant ætati!

(²⁹) *IBID.* — *Erat ea tempestate nova super uxoris presbyteris apostolicæ sedis invectio.* Concilii Melitani cap. 2 et 12, vel Claromontani cap. 9, ab Urbano II habitorum; sive etiam concil. Pictaviensis i, cap. 9 et 10, sub Paschali II. Porro antehac, hoc est an. 1074, statuêrat multa Gregorius VII adversus clericorum incontinentiam. S. Petrus Damian., epist. 16 ad Nicolaum pontif.; Ordericus Vital. lib. v Histor. ac lib. xii, pag. 866 et 888, et alibi sæpe.

Presbyteros concubinarios graviter reprehendit beatus Bernardus protocœnobiarcha Tyronensis, hoc eodem sæculo, circiter an. 1108, ut testis est Goffridus Grossus Vitæ illius cap. 7 : « Pro consuetudine tunc temporis per totam Northmanniam, hoc erat, ut presbyteri publice uxores ducerent, nuptias celebrarent, ac filios procrearent, quibus hæreditario jure post obitum suum ecclesias relinquerent, etc. Contra hanc mortiferam consuetudinem servus Dei Bernardus in conventiculis sacerdotum studiose disputabat, et ut eam relinquerent magnopere satagebat, etc. Quadam die dum in Constantiis populo

publicè prædicaret, quidam archidiaconus uxorem habens, et filios, cum magno presbyterorum comitatu advenit, et cur ipse monachus, qui mundo mortuus erat, viventibus prædicaret, requisivit. At Bernardus lepide respondit: Nonne, frater charissime, in Scriptura legisti quod Samson ille fortissimus de mandibula asini mortui inimicos suos interfecit? (Jud. xv, 15.) Et post pauca: « Asinus mortuus simplicem populum obedientem, jugum suave Christi, et onus ejus leve portantem; humilitatis vias sectantem, mundo mortuum, id est peccatis et vitiis mortificatum, ut ait Scriptura: Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo (Col. iii, 5), » etc. Viden ad quid monachi mundo sint mortui?

(³⁰) IBID. — *Sub præstolatione enim alienæ mortis.* Beneficiorum nefanda cupido non Guiberti sæculo tantum, verum etiam in multa subsequentia, ad Ecclesiæ dedecus maximum, irrepsit, imo et grassata est. Quod mercimonii genus, postea reservationum et gratiarum expectatarum nomine, a beneficiorum aucupibus est factitatum. Qua in re Antonius de Raymundia Benedictini ord. non ignarus Asceta, *Tractatu contra reservationes speciales et nominales omnium fere prælaturarum*, etc.: plangit ad hunc modum miserandum Ecclesiæ statum, « Hæc pestis est a nostris invisata patribus; licet olim nixa fuerit de corporibus aridis hominum velle emittere plantulas, et palmites infructuosos coalere, ipso ortu a Patrum sanctorum prudentia de ipso agro Ecclesiæ, tanquam arbor spinosa, protinus est avulsa (videlicet reservatio dignitatum, prælaturarum et aliorum beneficiorum, quorum ministri ac prælati adhuc vivunt in corpore), 580 quia materiam parabat scandalis, et votum dabat hominibus captandi alterius mortem, in sacro Lateranensi concilio ab Alexandro III celebrato perpetuæ fuit prohibitioni subjecta, videlicet in cap. 2 de concessione præbend., etc. Miram enim rem nostris lacrymosis et infaustis temporibus, oculis perspicimus, quod aliquo prælato quinquagesimum vix annum attingente, ejus prælatura vel dignitas in favorem alterius reservetur, contra regulam charitatis dandi illi expectandi desiderium mortis alienæ, ut possit in locum ejus substitui. Magis tamen mirandum, quomodo principes Christiani pro tam scelestâ materia non verentur aures summi pontificis per importunas et (si fas est dicere) inhonestas vexare preces, mirabiliusque quod ipse summus reipublicæ Christianæ hierarcha, et qui vices gerit justissimi judicis Jesu Christi talibus inique postulatis, contra omne fas, jus, et rationem naturalem et positivam assensum præbet; » etc. Hactenus doctor ille Dei æmulatione exæstuans.

(³¹) CAP. VIII. — *Luxovium in Gallia.* De quo Jonas Vitæ S. Columbani cap. 10: Celebre monasterium Luxoviense veluti paradisi fons totam suâ pietate, religione, doctrina Galliam irrigavit. Sanctus Audoenus Vitæ S. Eligii cap. 21, lib. i. « Nimis

sanctæ conversationis æstuans, S. Eligius, desiderio, ipse quoque properabat ad cœnobia maximeque Lussedium [Luxovium] quod erat eo tempore cunctis eminentius atque districtius, » etc.

Insuper Luxoviensis monasterii primordiorum graphica est descriptio in perantiqua sancti Agili abbatis Resbacensis Vita ms. « Eo tempore vir religionis venerandæ, Columbanus nomine, ab Hibernia, Christo ducente, in Gallias advenerat, desiderans nutu divino a serenitate præfati regis adipisci locum, quo monasterium ædificaret monasticæ religionis, etc. Audito vehementi studio principis Agnoaldi, eum adire deliberat seque suamque precem illi commendat: qui mox talis desiderii arcanum, ac si divinitus sibi commissum suscipiens, quantocius regi opportune intimat, eundemque Columbanum illi gratiosum efficit; nec non qui optabilem ipsius precem exaudiat, submissus efflagitat. At rex magnanimitatis modestia jucundans super sermone hujusmodi, postulata libentissime indulget; insuper necdum petita largiri magnifice promittit: castrum namque inter vasta eremi septa, quæ Vosacus dicitur, fuerat fanaticorum cultui olim dedicatum, sed tunc ad solum usque dirutum; quod saltus hujus incolæ, quamquam ignoto præsigio, Luxovium nominavere.

« Illud equidem considerans benignissimus Agnoaldus velocius posse restaurari, et cernens situm loci monachorum agmini aptum, imo intelligens prærogativa fidei, et sapientiæ lumine illustratus, eundem locum Deo sacrari oportere, et ubi olim profano ritu veteres coluerunt fana, ibi Christi figerentur aræ, erigerentur vexilla, atque celebrarentur mysteria, obtinuit suis precibus a sublimitate regis, ut per scripti seriem, habitaculum Deo militantium perenniter delegaretur; quo adversus aeras potestates, B. Columbano instituyente, dimicarent superni regis tyrones, quos demum post diversa exercitia virtutum, ut robustos bellatores lux perpetua Christo cum palma gloriæ suo conspicuos redderet paradiso. »

(³²) IBID. — *Quædam etiam in Neustria.* Nimirum Beccense, Cadomense S. Stephani, Sagiense Sancti Martini, etc. (quæ illis temporibus sumpserunt initia) et Sancti Ebrulfi, Gemeticense, Sancti Vandregesili, etc., postliminio ad pristinum splendorem revocata, et aliâ quamplurima, quæ in Roberti de Monte tractatu De immutatione ord. monachorum, etc., enumerantur. Vide post Appendicem a nobis editam. Chronicon Beccense meminit eorundem cœnobiorum; Orderic. Vital. Histor. lib. III, pag. 461.

(³³) IBID. — *Sanctæ conversationis refrixit charitas, et rerum opulentia quasdam postmodum scissim deseruit ecclesias.* Morum ergo perversitas gignit egestatem, in ecclesiasticis maxime viris; contra vero facultatum productrix virtus est. Ecclesiasticus capite XIII, 30. « Bona est substantia, cui non est peccatum in conscientia, et nequissima

paupertas in ore impii. Ad hæc verba Strabus Ful-
densis glossa ordinaria : « Divitiæ habitæ juste sunt
materia exercendæ virtutis per opera misericordiæ
et liberalitatis. » Cui simillimum est illud beati Am-
brosii effatum. « Divitiæ ut impedimenta improbis,
ita bonis sunt adjumenta virtutis, » ad cap. xviii et
xix Luc. lib. viii. Quin Juvenal. Satyr. 3 :

*Nil habet infelix paupertas in se,
Quam quod ridiculos homines facit.*

Et Guillelmus Flaviacensis abbas (de quo infra in
compendio Hist. ejusdem cœnobii) consulens probæ
et constanti monachorum conversationi, ait : « Ege-
stias enim murmuris, et impatientiæ, atque etiam
cupiditatis nonnunquam est occasio. »

Atque adeo haud bonorum temporalium opulentia
Benedictini ordinis perniciæ, quod obgannire solent
gurgites illi et helluones rerum Deo sacratarum,
causa exstitit, imo a sancta conversatione deviatio;
simul enim atque poenitentia pertæsi, decepti deli-
ciis, post concupiscentias suas iere monachi, sæcu-
laribusque, solitaria et arcta via posthabita, sese
ultra-immiscuere negotiis, « sanctæ conversationis
refrixit charitas; » et corrupti, atque abominabiles
facti evanuerunt in cogitationibus suis, quæquæ prius
non sibi tantum ad victum et vestitum collata fue-
rant, sed et ad gloriam, quo non secus ac domini
581 potentes, et principes terreni, ea cæteris,
egenis præcipue, affatim erogarent, versa sunt in
venenum et opprobrium, veneruntque alieni et com-
ederunt robur eorum. Ut merito cum Jeremia,
Thren. v, 2, 3, 7, occinere debeamus : « Hæreditas
nostra versa est ad alienos, domus nostræ ad extra-
neos. Pupilli facti sumus absque patre, matrès no-
stræ quasi viduæ. Patres nostri peccaverunt, et non
sunt; et nos iniquitates eorum portavimus. »

Verum ubi viget regularis observantia, ex sen-
tentia affluunt universa; quod probe adnotavit Hugo
Flaviniacensis in Chronico nondum edito, ad an.
1078, gesta exhibens abbatis Divionensis, S. Guil-
ielmi, qui postea Fiscanense rexit monasterium :
« Noverat quia cum cresceret interius religionis
studium; exterioris quoque substantiæ accederet
supplementum. » Et ad an. 1088 : « Vigeat in eo
virtus charitatis, quæ tanta erat, ut quanquam eo
anno, ubique tempestatis violentia, maturæ segetes
in spicis, et vinum in racemis, omnia prostrata,
et prorsus damnata essent, nil tamen minus fieret
in refectorio et eleemosyna, cum fratres centena-
rium fere excederent numerum, » etc. Huic per-
tinent quæ de se refert Sugerius in Ludovici Grossi
Vita, tom. IV Hist. Franc. Andreae Duchesne,
pag. 311. « Ordinem sanctum plene reformavit,
sanctæ religionis propositum quo ad Deum fruen-
dum pervenitur, absque scandalo et perturbatione
fratrum, licet non consueverint, pacifice constituit.
Cujus voluntatis divinæ efficaciam, tantæ libertatis,
bonæ famæ, et terrenæ opulentia subsecuta est
affluentia, ut etiam inpresentiarum, quo magis no-
stra excitetur pusillanimitas, quodammodo cogno-

scatur, nos ipsos remuneratione etiam temporali
remunerare; cum et apostolici reges et principes,
felicitatibus Ecclesiæ congratulari delectet, gemma-
rum pretiosarum, auri et argenti, palliorum et alio-
rum ecclesiasticorum ornamentorum affluentia ex-
inde exuberet, ut recte dicere valeamus : *Vene-
runt mihi omnia bona pariter cum illa* (Sap. vii, 11).
Quo experimento gloriæ futuræ Dei, fratres no-
stros successores nostros obtestando per Dei mise-
ricordiam, et terribile ejus judicium sollicitamus,
ne sanctam religionem, quæ et homines et Deum
conciliat, confracta consolidat, perdita restaurat,
paupertatem opimat, tepescere permittant, quia
sicut timentibus Dominum nihil deest, non timen-
tibus etiam regibus omnia, ipsi quoque sibi defi-
ciunt. »

Rationes autem assertionis præfatæ meæ submi-
nistrat sanctus Benedictus, siquidem ipse evange-
licæ perfectionis instaurator, monachorumque Occi-
dents institutor, præcipue decrevit, nempe ante-
quam professionem tirones emittant, ut ex omnibus
quæ possidebant nil sibi reservent, cap. 58. Item
cap. sequenti, de filiis agens nobilium, parentes
obtestatur, « Promittant sub jurejurando quia nun-
quam per se, etc., filiis tribuant occasionem ha-
bendi; » cap. 53, nil proprium habere sinit mona-
chum, « omnia vero necessaria a Patre monasterii
sperare; » cap. 54 : « Infirmorum cura ante omnia,
et super omnia adhibenda est, etc., carniæ usus,
et balneorum, » et quidquid infirmis necessarium
fuerit, concedatur; cap. 39, 40 et 55. Victus et ve-
stimenta suppeditentur; cap. 53 et 56 : « Omnes
supervenientes hospites tanquam Christus susci-
pantur. » Et tandem cap. 66 : « Monasterium ita
debet construi, ut omnia necessaria, id est aqua,
hortus, pistrinum, vel artes diversæ intra monaste-
rium exercentur, ut non sit necessitas monachis
vagandi foras, quia omnino non expedit animabus
eorum. »

Nunquid his ex locis necessario colligendum est
cœnobiorum rerum copia fore dotanda, quatenus ad un-
guem observetur regula? nimirum ut victus, vesti-
tusque unicuique tribuatur; « Infirmis sicut revera
Christo, ita serviatur; » pauperes omnes (quod so-
lemne ac religiosum in ordine, quamdiu reditus
monasteriorum a sæcularibus viris minime distra-
hebantur, semper exstitit) velut Christus excipian-
tur, sublevantur, alantur, vestiantur (de quibus
mox infra). Quapropter S. Junianus a rege Clo-
tario I, cujus professionis ac studii esset, scisci-
tatus, sic conquerendo respondit : « Se sub mo-
nastico ordine vitam degere, et monachis prælatum
et beatiss. Benedicti instituta servare, regularem
ejus vitam observare, nisi quod propter angustiam
loci non eam plenissime custodire cum suis vale-
ret. » Et paucis interjectis : « Quibus auditis; rex
statim ait : Si ex prædio fisci nostri aliquid vobis
vicinum est, et loci opportunitate congruum, quan-
tum tuæ sanctitati placet, et tibi, tuisque sufficere

possit, tam in exercitio operis, quam etiam in pascua jumentorum et pecorum necessarium concedimus, ad usus videlicet servorum Dei, etc. » Sic vita manū exarata.

(³⁴) *IBID.* — *Bene conversantium, dum et ipse manuum labor sorduit facta est raritas.* « Otiositas enim inimica est animæ : et ideo certis temporibus occupari debent fratres in labore manuum » docet S. Benedictus Reg. cap. 48. Inde inferunt, voluntque nonnulli monachos, quo vitæ necessaria lucrentur, manuum teneri labore. At objurgatores ejuscemodi multum hallucinari, duplicique tantummodo de causa suos astringere huic operi B. Benedictum, indigitant Rupertus abbas, Petrusque Venerabilis, ut segnitiam fugiant, sublevent paupertatem.

Prior itaque lib. III, ad cap. illud Regulæ, cap. 1 : « Capituli hujus idcirco memini, cum de ministerio altaris dicere proposuerim, cur Benedictus in regula nihil ordinaverit; quia videlicet hodie nonnullas animas ignorantia sui negligentes facit illius internæ pulchritudinis, propter quam **582** ad sacri altaris officium meruerunt ascisci. Nam quia monachi sunt, et beatus Benedictus monachis ordinavit opus manuum, pene obliviscuntur quod sacerdotes sunt, etc. Relinquenda illis esset nostro silentio sua intentio, quia intenti circa opus manuum, de quotidiana celebratione missarum, parvum aut fere nullum dicunt habere studium nisi sollicitarent. » Tum cap. 2 : « Igitur quæcunque es, o anima! quæ sollicitaris a dicentibus : Non potes hic salvari, quia de labore manuum tuarum non vivis, propter te hoc a me dictum puta : Si ignoras te, o pulcherrima inter mulieres, egredere, et abi post vestigia gregum, et pasce hædos juxta tabernacula pastorum, » etc. Et infra, cap. 4 : « De opere manuum, quo maxime victus acquiritur, quod est arare, seminare, et metere, sylvasque succidere, perspicuum est quia non est Benedicti præceptum, sed tantummodo permissum, sive patientiæ solatium, » etc. Denique cap. 7 Exemplis probat SS. Gregorii, Mauri, etc. « Qui monasteriis suis tot et tanta prædia providerunt, vel susceperunt, non fore necessitatem monachis victum sibi quærere de labore manuum suarum, et non argui hoc contra B. Benedicti fecisse institutum. »

Secundo loco Petrus ille Venerab. abbas Cluniac. Cisterciensium objectionibus respondet, lib. 1, epist. 28 : « Videamus, inquit, non tantum quid de opere manuum regula præcipiat; sed etiam quare illud præcipiat. Otiositas, ait, inimica est animæ, et ideo certis temporibus debent occupari fratres, » etc. Deinde post pauca : « Si aliis bonis operibus occupare semper totius diei spatium monachi possunt, cum ad hoc tantum ne otiosi sint operari præcipiantur; nonne illa agentes a prævaricatione regulæ omnino alieni permanent? Plane ita, certè ita : velint, nolint adversarii, etc. Ergo si orando, legendo, psallendo, injuncta religiose

A implendo, vel alia quælibet hujusmodi bona agendo animus occupatur, regula perfectè servatur. » Et post alia de sancto Mauro agens, ejusque monachis, hæc subinfert : « Ut quia eis sine proprio labore cuncta necessaria suppeditabant, omisso manuum labore, spiritualibus exercitati, otiosi non essent; sicque sibi nuper a sancto Benedicto traditam Regulam, bona semper operando, optime servarent. » Ita Venerabilis, qui statuto suo 38, ut monachorum, eorum maxime qui conversi dicuntur, desidiam propelleret, laborem manuum imperat.

Quam in rem sanctus Hieronymus ad Rusticum : « Ægyptiorum monasteria hunc morem tenent, ut nullum absque operis labore suscipiant, non tam propter victus necessitatem, quam propter animæ salutem, ne vagetur perniciosis cogitationibus et instar fornicantis Jerusalem omni transeunti divaricet pedes suos. » Clericis nimio otio ne affluerent, ac torperent, æque ac monachis olim manuum indictus labor a S. Clemente Romano, Const. 1, cap. 67, concil. Carthag. IV, can. 51 et 52; S. August. 2, retract. 21, et aliis.

(³⁵) *IBID.* — *Rerum antiquitas datarum exuberante copia.* Quam ob causam Benedictinorum cœnobîa maximis opibus fuerint orbata, ostendimus supra. Paucis nunc qua ratione in tantum divitiis crevere dicendum. Diversis attribuere solent causas auctores : alii regum principumve beneficiis, opulentioribus illis alii, qui monachum induentes monasterio prædia complura acquirebant; nonnulli Ascetarum diligentis ac sedulæ administrationi; non pauci vero iis, qui singulari doctrina florebant, publice scholæ tenebant; cæteri tandem integræ mundanorum abdicationi, ac perfectæ monachorum S. regulæ observationi (quod et a nobis superius observatum est). At potissimum solemnem atque religiosissimam illam cum ordine natam consuetudinem, pauperibus erogandarum continuo elemosynarum, hospitumque suscipiendorum, juxta regulæ præscriptum, occasionem exstitisse mihi perspicuum videtur : quippe sanctus Benedictus discipulos hæc doctrina imbuerat : « Pauperes recreare, nudum vestire, mortuum sepelire, » reg. cap. 4; instru. 14, 15, 16 : « omnes hospites tanquam Christus suscipiantur, etc. Pauperum et peregrinorum maxime susceptio omni cura sollicite exhibeatur, quia magis in eis Christus suscipitur » cap. 53, a magistro enim omnium ac Domino didicerat : « Date et labitur vobis, » etc. Sciebatque experimento illud (uti videre est in ejus Vita, Dialog. S. Gregor. lib. II, cap. 24 et 29,) « Feneratur Domino qui miseretur pauperis; et vicissitudinem reddet ei. » (*Prov. XIX, 17.*)

Solere autem in monasteriis quoscunque pauperes excipi ac solari, supra numerum testimonia cum sint obvia, consulto præterimus : unum duntaxat, et alterum ex vetustis membranis eruendum delectat. Nobilissimus abbas S. Adalardus Corbeiensis regens cœnobium isthæc ordinavit.

« Constituimus ad hospitalalem pauperum, quotidie dare panes de mistura factos quadraginta quinque, librarum trium, et dimidiæ, et de frumento vel spelta, panes quinque quales vassali accipiunt; ut fiant simul quinquaginta. Ipsi vero panes isto modo partiantur, ut duodecim pauperes, qui supra noctem ibi manent, accipiant singuli unusquisque panem suum; et in crastinum unusquisque dimidium ad viaticum. Hospitalarii autem ii, qui ibi deserviuntur, de supra scripto numero unusquisque panem unum. Nam panes quinque frumentacei debent partiri inter peregrinos clericos, qui in refectorium ducuntur, ad viaticum, et infirmos qui ibi sustentantur.

Ipsam tamen distributionem panum arbitrio **583** commitimus hospitalarii, ea videlicet ratione ut si venerit major numerus pauperum, aut plus, aut minus, indigentes, sicut sunt inedia defecti, aut pueruli parvuli, ipse discernat juxta quod operiet.

« Quod si contigerit aliquo tempore minus venire pauperes, ipse hospitalarius et magister, et senior portarius in memoriam omnimodis habeant, quanto de suprascripto numero propter paucitatem venientium minus dispensatur, ut iterum cum plures venerint, quod remansit dispensetur.

« Cæteris vero pauperibus venientibus, et eadem die recedentibus, solet dari quartarius, vel sicut diximus, juxta quod hospitalarius providerit in majori vel minori numero aut necessitate compedire, companaticus, aut secundum consuetudinem tribuatur.

« De potu autem detur quotidie modius dimidius, id est sextarii viii, de quibus dividuntur sex. iv, inter illos xii suprascriptos, ita ut unusquisque accipiat calices duos. Ex aliis quoque quatuor, sex dantur clericis, quibus pedes lavantur a fratribus, unicuique calix unus, et Wileranno servitori calix unus; quod residuum fuerit, in arbitrio hospitalarii relinquimus, quomodo illud sive infirmis, sive aliis pauperibus dividat. De vino autem erit in arbitrio prioris.

« Infirmorum autem necessitatem senior portarius debet juxta possibilitatem providere, sive in cibo, sive in potu, in his rebus quæ hospitalario desunt ad opus infirmorum.

« Et si contigerit venire peregrinos de longinquis provinciis, qui supra scriptum numerum excedant, portarius provideat eis quæ necessaria sunt, ita ut non minuatur quicquam de his quæ quotidianis diebus deputata sunt.

« Addimus etiam de companatico in cibos pauperum ad pensas xxx, quæ dantur inter caseum et lardum, et modios xxx de leguminibus; quintam partem de decima, quam accipit portarius a cellerario de anguillis, vel caseo recente, qui constitutus est dare de decem herbicariis; nec non et de illo qui de villis dominicis datur in decimam.

« Similiter omnem quintam decimæ de pecudibus,

A id est in vitulis, in vervecibus, vel omnibus quæ dantur de gregibus portario, etiam in caballis.

« Insuper disposuimus dare ipsi supra commemorato hospitalario, de omni argento quidquid ad portam venerit, quintam partem, per manus portarii senioris, de quo argento talem volumus fieri distributionem, ut non minus quotidie quam quatuor denarii dentur; et si minor fuerit numerus, de ipsa quinta quam sufficere possit, ad hanc distributionem quotidianam faciendam, abbas si vult suppleat aliunde; et si ultra creverit, non subtrahatur.

« Ligna autem provideat portarius pauperibus secundum consuetudinem, vel cætera quæ hic scripta non habentur, sicut sunt panni in lectulis, vel vasa et cætera quæque. Hæc omnia supra scripta de his quæ ad portam veniunt propter illud supplementum argenti, sicut supra commemoratum est, dentur.

« Insuper accipiat hospitalarius a camerario vestimenta, vel calceamenta fratrum vetera, pauperibus tribuenda secundum consuetudinem.

« Obsecramus igitur omnes quibus ordinandi fuerit officium in hoc monasterio, ut, in largitate ac distributione, Dei potius attendant voluntatem quam nostræ parcitatis exemplum, quoniam unusquisque est pro se redditurus rationem.

Habes ergo sancti Adalardi ardentissimam in proximum charitatem, ac pietatem ad pauperes et afflictos ægritudine sublevandos, quæ et quam diutissime in Corbeiensi monasterio (servata usque ad tempora videlicet abbatum commendatariorum) fuit. Quapropter non modo celeberrimum, sed et evasit opulentissimum.

Quam vero gratæ sibi essent beati illius antistitis eleemosynæ, significavit aliquando Deus. « Cum quodam die (scribit Paschas. in Vita ejus, cap. 7.) omne pulmentum casei hospitibus expendisset, illumque ob hoc cellerarius objurgasset, respondit sanctus: *Dominus dabit*. Et ille: Tu semper ista polliceris, sed non sic extemplo dabitur, quod tamen indifferenter effundis. Interim dum hæc aguntur ecce duo adsunt plaustra præ soribus, unum nescio quid ferens piscium, et aliud plenum caseis, » etc. Idem accidit sancto Judoco, Orderic. lib. iii, Hist. ad an. 1066; lege, si lubet, cap. 22 Vitæ S. Bernardi Tyron.; Decret. B. Lanfranci, cap. 8, § 3, et Statut. 23 Petri Venerabilis.

Alterum quod sum prolaturus testimonium, ex antiquis abbatie Cluniacensis consuetudinibus, in ordinem, jubente B. Hugone I abbate, a Bernardo quodam monacho digestis, haurio. Est autem ejusmodi cap. 44.

De officio eleemosynarii.

« Quemadmodum a custode hospitii recipiuntur omnes peregrini, qui faciunt iter equitando, eodem modo quotquot pedites vadunt, præter illos qui tales sunt, ut ad eleemosynariam ire non velint, ab eleemosynario recipiendi, excepto si legatus est, et litteras defert, hos colligit custos hospitii.

« Receptis autem singulis, quærit eleemosynarius **584** a granario unam libram panis et sequenti die abituris dimidiam, mensuraque eadem venientibus et abeuntibus dat vinum, scilicet dimidiam justitiam, et recedentibus dabatur olim singulis unum denarium, si tamen avertere poterat, quod in loco nostro nunquam amplius fuerit, aut infra unum annum non venerit.

« Ergo in adventu Domini, exceptis his diebus quibus bis comeditur, et in Quadragesima exceptis Dominicis, et per totum annum, quoties pro canonicis institutis ab adipe abstinetur, ut in Rogationibus, in vigilia Sanctorum, et in Quatuor Temporibus; et quoties frater in monasterio sepelitur, quidquid de vino superfuerit fratribus in refectorio, totum accipit eleemosynarius, sicut etiam de pane et per totum annum de pigmento. Hoc vinum colligit et reservat, ut peregrini supervenientes semper de hoc habere possint. Illo quoque die quo ita panem recipit de refectorio, non tantum quærit a granario, sed de ipso pane tot quot potuerit peregrinis, et quod sibi deerit, hoc a granario quærit.

« Item quotidie accipit quotquot defunctorum fratrum est anniversarius, præbendas totidem integras in pane, et vino, in fabis et generalibus. Præter hæc pro quolibet fratre nuper defuncto, qui professus est nostræ Congregationis, ubicunque obierit, præbendam integram per triginta dies. Pro omnibus insimul fratribus, quorum obitus qualibet interveniente negligentia a nobis sciri non possunt, quotidie accipit duas.

« Præterea tres fratrum præbendæ dantur quotidie ad eleemosynam, quæ et in refectorio super mensam principalem apponuntur, scilicet pro beatissimo Patre Odilone, pro Henrico primo imperatore, pro Fredelanno et ejus uxore, regibus Hispaniarum.

« Super hæc omnia dantur quotidie XII tortæ, quarum unaquæque tres libras appendit. Hæc vero pupillis et viduis, claudis et cæcis, senibus et aniculis, cunctisque supervenientibus sunt eroganda.

« Habet quoque adhuc quotidie de refectorio, de his quæcunque fratribus supersunt, ac de generali et de pitantia medietatem; altera medietate cæcis popularibus deputata. Similiter de fabis medietatem, bubulcis ipsius decani, qui villæ præest, deputata altera medietate.

« De oleribus et de pomis, et de his similibus totum. De hac medietate quæ sibi de generalibus, et de pitantiis contingit, solet præbendariis per vires pitantiam exhibere, solet etiam famulis suis dare. Accipit autem famulus ejus major quotidie libram unam de Granario, ideo quod recipiat panem et vinum, quod datur præbendariis, et dimidiam ab ipso eleemosynario. Alii quoque singuli habent ab eleemosynario libram et dimidiam, sive de quotidianis, sive de alio pane, si ei magis placuerit.

« Dantur namque præter ea quæ dicta sunt de

A granario ad eleemosynam, sex præbendæ, quæ vellantur quotidianæ; sunt autem quinque ipsius famuli, unus major qui servit præbendariis, et aliis pauperibus, et peregrinis; alter ostiarius eleemosynæ domus, duo quotidie deferunt ligna cum duobus asinis; unus est provisor duorum furnorum, de quibus aliquid subsidii venit ad eleemosynam. Omnes autem præter majorem vadunt pro unico, quoties eleemosynarius præcipit, si generale fratrum defunctorum ipsa die, qua in capitulo recitantur, abesse [f., habere] non poterit; computat usque ad aliquam summam, et tunc reddit ei camerarius denarios, et aliquoties cellerarius pro genere piscium dare valet carnes.

« Ipse quoque comparat sibi cum denariis, qui pro decima de ecclesia sibi dantur. Ipse enim habet decimam omnium denariorum qui in ecclesia offeruntur, sicque providet ut carnem frequentius dare possit peregrinis. Sunt autem octodecim pauperes præbendarii, quibus quotidie famulus eleemosynarii accipit de cellario totidem justas vini, et a granario totidem libras panis et fabas ad quatuor dies septimanæ, reliquos tres non habet nisi olera de horto ad eleemosynam deputato; sed in majoribus festis habet carnem pro fabis; et per annum sunt triginta quinque dies, in quibus habent carnem.

Tum post alia.

« Mandatum et si a festivitate Omnium Sanctorum, a fratribus non geratur usque in capite jejunii, tamen eleemosyna nunquam remanet; famulus enim eleemosynarii in hieme cum aqua calida pedes trium pauperum lavat, datque libram singulis, et justitiam, et libram de tali pane qualem habent in refectorio fratres.

« Hoc quoque pertinet ad eleemosynarium, ut semel in hebdomada totam villam perlustret, assumptis secum famulis suis, et pane, et carne in cophinis; et vino in aliis vasis; visitans illos qui pauperes alicubi jacent ægroti; et si masculus est ipse visitaturus intrat; si femina, stat ad ostium, et famulum suum mittit ad eam. Et dato eisdem quod melius potest, consolatur ipsos, et si quilibet desiderant præter quod dederit eis, si commodum ullo modo ei est, inquit, et postmodum mittit per famulos suos. Est autem consuetudo quatenus mulieres, quæ in domibus sunt ubi infirmi jacent, mox ut viderint eum venientem, omnes exeant: Nunquam **585** enim quandiu quælibet mulier intra domum fuerit, ingrediatur.

« Sciendum vero quoniam peregrinis, de quibus superius locuti sumus, cum libra et vino, in ipsa nocte qua veniunt, de quovis alio edulio dabit; scilicet de piscibus vel hujusmodi et aliquoties, ut prædictum est, de carne. Non nisi vero ad portam curtis dat cuiquam justam vini et libram panis; non enim ingrediuntur curtem.

« Si autem aliquis peregrinorum habuerit ad hospitium suum conjugem debilem, vel lassatam

seu socium, quibus non sit commodum venire ad eleemosynam, debet eis misericordiam facere, et quantum dat aliis mittere per eorum socium, qui revertetur ad eos, propter eorum debilitatem. Alii vero omnes in eleemosynaria comedunt.

« Cum autem pedites seu pauperes clerici peregrini de longinqua terra veniunt ad eleemosynariam, ipse dicit ante prandium fratrum abbati vel priori, et accepta licentia ducit eos in refectorium cum peris suis. Istis vero non commodantur superpellicia; eorum enim tantum est, qui cum equis vadunt.

Cistercienses quoque ea de re commendat Guillelmus Nangiacus ad an. 1176. « Maxima fames fuit in Gallia; pro qua ad sustentationem pauperum, ecclesiarum invadiata sunt ornamenta et sanctorum feretra destructa; et tunc maxime apparuit Cisterciensis ordinis munificentia in pauperibus sustentandis. »

Non ergo mirum si apud monachos adeo opulentia et rerum penè omnium copia exuberarit, qui tam sollicite, animitus et affatim se suaque Christo tradebant Domino universorum; ipse etenim attestatus est: « Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis (Matth. xxv, 40); » et centuplum in hoc sæculo, et in altero vitam æternam se redditurum spondit.

(³⁶) CAP. VIII. — *Qui in eisdem parentum devotione contrahiti ab ineunte nutriebantur ætate.* Optima sane Guiberti observatio. Longe siquidem absunt theoria et praxis; de virtutibus documentum, atque exercitium earumdem. Solent quippe qui solitarie innocenterque infantia ac pubertatis annos in monasteriis transegere, dum sese hominum flagitiis assuetorum consortio immiscent, nil equidem mali primâ fronte suspicari; at quia proni sunt suapte natura ad peccatum, cum nec infans unius diei super terram immunis sit a sorde, utpote in peccatis concepti, impellente ipsa prava propensione (quam fomitem vocant) proclivius et imprudentius qualibet occasione (nisi eos retrahat divina gratia, sive lapsus in carnis delicias, voluptatesve prius experti cautiore reddant) irretiuntur illecebris, atque in malum prolabantur. Utinam ista sæpiuscule usu non venirent! Quamobrem S. Benedictus rectores animarum admonet quominus eos qui mundo repudii libellum remisere, identidem foras egredi permittant: « Quia omnino, inquit, non expedit animabus eorum, » cap. 66 regulæ.

De puerorum Deo a parentibus oblato prolixius egimus ad B. Lanfranci epist. 32. Superest ut formulam sistendorum eorumdem pro altari per monachum seniore huc attexam.

Puer vero qui cum laicali vel clericali habitu venerit, hunc camerarius in vestiarius ducat eodem modo vestiendum quo quilibet novitius vestitur, præter quod ei non stamineum, sed pro stamineo camisia linea datur. Cum visum fuerit domno abbati, capellum de frocco ejus jubet auferri, et cu-

culam ei dandam benedicit. Jubet etiam uni fratrum ut puerum offerat in vice parentum ejus, qui petitionem, quam facturus est, scriptam habens, confirmat eam signo propriæ manus, et postea legit eam in aperto, et mittit in manum domini abbatis; est autem hujusmodi: « Ego frater N. offero Deo et sanctis apostolis ejus Petro et Paulo hunc puerum nomine N. vice parentum ejus, cum oblatione in manu, atque petitione, altaris palla manu ejus involuta, ad nomen sanctorum quorum hic reliquæ continentur, et domini N. abbatis præsentia, trado coram testibus regulariter permansurum, ita ut ab hac die non liceat illi collum de sub jugo excutere regulæ, sed magis ejusdem regulæ fideliter se cognoscat instituta debere servare, et Domino cum cæteris gratanti animo militare: et ut hæc petitio firma permaneat, manu mea subterfirmavi; testibusque tradidi roborandam. »

« Accipit ipse puer cum offertorio patenam et calicem, hostia imposita, et vino infuso; et ita vicarius ille involvit manum pueri cum palla altaris, ut tam ipsum puerum quam ejus sacrificium offerat a sacerdote recipiendum. Postea induitur cuculla; et de cætero benedictio ejus differtur usque ad legitimam ætatem, id est si non amplius vel usque ad decimum quintum annum ætatis. Rursus cum dominus abbas voluerit ut eum benedicat, refert hoc fratribus in capitulo; et ipse juvenis statim veniam petit, et de schola absolutus venit ad pedes; tamen ab aliis pueris non recedit usque ad horam benedictionis. Sicut alii novitii profitetur. Sola cucullæ benedictio non iteratur, nec exiit, nec induitur, nisi sicut et prius erat, » etc.

Ex cap. 29 stat. Cluniacensium, de quibus supra.

(³⁷) IBID. — *Tanto intra cœnobiorum septa remissione studio victitabant.* Id loci illustratur Petri 586 Venerabilis statuto: « Statutum est, ait ipse, ut nullus, etiam ex concessione, futurus monachus, regularibus usque ad annum vigesimum vestibus induatur. Causa instituti hujus fuit immatura, nimisque celer infantium susceptio, qui, antequam aliquid rationabilis intelligentiæ habere possent, sacræ religionis vestibus induebantur, et admisti aliis, puerilibus ineptiis omnes perturbabant: et ut quædam taceam, et multa breviter colligam, et sibi nihil pene proderant, et aliorum postea religiosum propositum non parum, imo quandoque plurimum impediabant. »

(³⁸) IBID. — *Ecclesiasticas occasione difficili dilapidare pecunias, etc.* Heu! quam in profanas (ne quid gravius,) et varias discerpta partes ecclesiarum monasteriorumque bona: quæ « vota sunt fidelium, et pretia peccatorum, ac patrimonia pauperum, » scripsisse traditur Urbanus papa I, et Edgarus Anglorum rex: « Sunt patrimonia pauperum, ac pretiosi Christi sanguinis pretium. » Quæque Deo ac sanctis data, ut die noctuque laudes summi omnium Creatoris concinentes, habeant victum ad

vestitum, ferunt omnes propemodum monasteriorum A foundationes. In restauratione monasterii Besuensis ita loquitur Albericus Lingonensis, episcopus, post enumerata a se collata : « In substantiam monachorum, et alimoniam pauperum, et ut ibidem delectetur servis Dei Domino servire ; et pro rege ejusque conjugē, et liberis ipsius et totius imperii stabilitate jugiter Domini misericordiam implorare, » etc. Chronicon Besuense ms. Sed et Aldricus Senonensis antistes, hoc sensu suos suffraganeos compellabat in charta ms. instaurationis cœnobii Sancti Remigii prope Senonas : « Sciamus rem ecclesiæ esse oblationes fidelium, pretia peccatorum, patrimonia pauperum, easque nobis administrandas, procurandas, atque ordinandas suscepisse, harum rerum administratores nos esse, meminisse debemus : et redditus expansasque earum eis usibus applicare, quorum gratia divinis altaribus alligatæ noscuntur. » Chronicon Divionense ineditum : « Con- tulit rex Guntrannus Deo et sancto Benigno ad victum monachorum Deo in hoc loco deservientium, ut pro se ac sequentium regum salute et peccatorum remissione divinam exorent clementiam monachi. Insuper etiam instituit ut ad similitudinem monasterii Sanctorum Agaunensium, diu noctuque divinum persolyeretur officium, » etc.

Ludovicus Pius imperator monachis Anianensibus ecclesiam Sancti Martini Arelatensis, et quæcunque ad eam pertinerent, concedens, his inter alia verbis utitur : « Hanc nostræ auctoritatis donationem memorato monasterio ad stipendia fratrum ibidem Deo famulantium, et ad subsidia pauperum, vel ad cunctas ejusdem monasterii Aniani necessitates consulendas, ob emolumentum animæ nostræ perpetualiter concessimus, » etc. Sic vetustissimæ membranæ.

His consona de ecclesiæ opibus effert Tertullianus, Apologet. cap. 39 : « Hæc deposita pietatis sunt, nam inde non epulis, non potaculis, nec voratrinis dispensatur, sed egenis alendis, humanisque, et pueris ac pupillis re ac parentibus destitutis, » etc. Ad rem istam quæ ad suas consti. Benedict. Patres regni Portugalliæ amplas possessiones ordinis memorantes, præloquuntur, adnotabo : « Hæc et alia omittimus in ecclesias redacta.

*Singula auctæ sæclī attrivit, sic cana vetustas,
Ut maneati oræter nostra fuere nihil.*

Ea tamen perstringere libet, quia licet alienationes nobis sint dolores oculorum et animi, indices tamen sunt sanctissimi patriarchæ (Benedicti) charitatis et meritorum ipsius (adde et filiorum pietatis ac doctrinæ) vivi præcones, » etc.

(³⁹) CAP. IX. — *Vocabatur autem ipse Ebrardus.* Quem paucis laudat Andræas Duchesne Histor. Droccens. lib. 1, pag. 24, ubi et de familia comitum Britoliensium : illum eo loci adi, si placet.

(⁴⁰) IBID. — *Theudebaldus, etc. sive Theobaldus.* Cujus biographus ei contemporaneus hæc habet : « Theobaldus parentibus non solum nobilibus, ve-

rum etiam clarissimis atque ditissimis enituit, » etc. Et infra : « Lapidēs ferendo, fenum e pratis secando, stabula curando, et maxime, ut idem simpliciter referebat, carbonēs ad opera fabrilia faciendo, victum sibi cum parvo censu providebat. » Surius, tom. III. Sigebert. ad annum 1050.

(⁴¹) IBID. — *Majus monasterium petivere.* Celebre istud monasterium prope Turones ad fluentia Ligeris situm, a sancto Martino archiepiscopo sumpsit initium. De quo Gregorius Turon. De gloria confess. cap. 8 ; Glaber. lib. III, cap. 4, et alii.

Et quoniam nomenclaturam abbatum a Roberto in Gallia Christiana expositam, in multis vitiosam animadverti, quotquot ex antiquis membranis ac rudēribus ejusdem abbatiaē reperire licebit, huc attexere haud inutile fore judicavi.

Elenchus abbatum Majoris monasterii.

Primus abbas ac fundator sanctus Martinus episcopus Turonensis. II. Galbertus a B. Martino electus ac benedictus. Quem consecuti regulares abbates (quorum nomina oblivione sepulta) omnem navaverunt operam, ut in Majori monasterio religio floreret.

587 III. Et hoc equidem usque ad Robertum comitem Odonis regis fratrem : qui comes et abbas Majoris monasterii, in charta anno 6 regni ejusdem Odonis confecta, nuncupatur.

Destructo a Northmannis monasterio, cæsisque monachis, qui superstites fuerunt una cum sacratissimo B. Martini pignore in Burgundiam secessere. At ex clericis nonnulli inter ruinas sibi fabricavere domicilium, et locum plures per annos occuparunt. Ita iis prætermisissis, ad regulares transeundum.

IV. S. Majolus abbas Cluniacensis, rogante Blesensi comite Odone, monasticum ordinem postliminio in pristinum statum revocavit. Prodit hæc disertis verbis charta donationis eorum quæ Stephanus Blesensis comes Majori monasterio contulerat. « Ubi Odo avus meus, inquit ipse, et frater ejus Hugo Bituricensis archiepiscopus et eorum mater humati jacent ; et quod post eversionem a Danis factam exstructum, et, amotis canonicis, facultatibus suis auctum, monastico ordini, qui ab initio antiquitus, a tempore beati Martini ibi fuerat, restituerunt ; abbatemque Guillebertum nomine posuerunt, a sancto Maiolo sibi de Cluniaco datum. Quorum sequens vestigia pater meus, tum pro reverentia et amore gloriosi confessoris Christi Martini, tum pro religione inhabitantium monachorum, eandem abbatiam de substantia sua honoravit admodum et augmentavit, » etc. Eo igitur monasterio apprime stabilito, et dignitatem abbatialem, et jurisdictionem omnimodamque potestatem in humeros Gisleberti deposuit.

V. Gislebertus unanimi fratrum assensu in cœnobiartham assumptus est an. 970.

VI. Bernerius 987.

VII. Gauzbertus primo Sancti Juliani Turon. deinde simul Majoris monast. Burgulii, et Mailleacensis abbas fuit 1007.

VIII. Sicardus, sive Sichardus.

IX. Ebrardus 1015. Ut ablatae possessiones restituerentur, multum desudavit elaboravitque.

X. Albertus 1057. Hoc abbate Airardus Nannetensis episcopus, antea Sancti Pauli in urbe abbas et cardinalis, Majori Monasterio, cujus monachos impensissime diligebat, multa contulit beneficia. Isembertus Pictaviensis antistes eosdem præclare commendat in scheda his verbis: « Monachi Majoris Monasterii quorum in sancto proposito percelebris apud nos habetur opinio, petierunt a me rerum, quas in episcopatu Pictaviensi possidebant, confirmationem, quam et libenter concessi, » etc. Cui signum apposuit alius Isambertus, senioris successor.

« Albertus abbas (habet codex ms. de servis Majoris Monasterii cap. 32) cum fratribus, quemdam servum liberum fecit, et clericavit tali ratione, ut nunquam se a S. Martini servitio ad alios transiens auferat, » etc. Ubi advertere est clerico sæculari ab abbate tonsuram clericalem tum collatam.

Præterea illemet abbas suo, et capituli Majoris Monasterii nomine, præbendam sive canonicatum ab Agoberto Carnot. episcopo expetiit, cui episcopus una cum clero perlibenter annuit, ea lege, ut mutua inter sese precum subsidia rependerent. Ita litteræ Henrici regis, quæ exstant in capsâ Sancti Martini de Valle apud Carnutes. Alexander vero papa III, diplomate mandat Carnotensis Ecclesiæ canonicis, quatenus Majoris Monasterii monachos minime impediunt præbendæ fructus percipere.

Hujus abbatis, et quatuor proxime subsequentiū meminit Orderic. Vitalis lib. iv Hist.: « Nostris temporibus Albertus et Bartholomæus, Bernardus et Hilgotus, ac Guillelmus Nanticensis, abbates huic monasterio præfuerunt, qui sanctitate et probitate multis profuerunt, et longe lateque famosi, vicinis et externis viriliter micuerunt. » Et anonymus auctor Appendicis ad Historiam Franc. Gregorii Turonensis, De gest. episc. Turon. et abbatum Majoris Monasterii quem passim in medium proferemus, ait de Alberto: « Requiescit in dextera parte ecclesiæ ad altare S. Mauricii. Hic bonas consuetudines Ecclesiæ solerter instituit, et ordinavit; quas qui postea mutare præsumpsit, pejeravit. »

XI. Bartholomæus 1063, seu 1064: « Hujus vitam signis et virtutibus atque miraculis plenam qui scire voluerit, in nostro armario reperire poterit, » etc. Auctor anonymus: « Bartholomæi tempore in abbacia de Bello Goisbertum Majoris Monasterii religiosum monachum, abbatem constituit (Guill. Angl. rex) quo monitore monasticus ordo et regularis disciplina commode viguit. » Verba sunt Orderici Vital. lib. iv Hist. initio. Ac vetus chronologia ms. sancti Cornelii Compend. anno 1066, qua regnum Angliæ victoria Guillelmus Conquæstor sit adeptus enarrans, ait: « Locus ubi pugnatum est, exinde Bellum usque hodie vocatur. Porro Guillelmus rex ibi cœnobium Sanctæ Trinitatis (S. Martini, ut fert

A fundatio) construxit, et monachos ac ordinem Majoris Monasterii statuit, atque necessariis opibus præinterfectis utriusque partis affatim ditavit. »

Ex chartulario rerum Vindoc. charta 28, inter Gusmanum militem et Bartholomæum abbatem, ann. 1070, conventio facta est: « Quod si quis vult discere litteras in civitate Turon. vel apud castellum novum Sancti Martini, sibi et suo homini præbebimus tres panes quotidianos, et quatuor justas (hoc est mensuras solitas) vini. » Obiit Bartholomæus 1084. 588 « Hic humatus quiescit in sinistra parte ad altare apostolorum. » Anonymus. Tetbertus ejusdem loci monachus, celebris medicus, hac ipsa tempestate floruit.

XII. Bernardus de S. Venantio 1084. Cui Urbanus papa II anno 3 sui pontificatus, indict. xiii, privilegium concessit, quo non tantum abbatem ac monachos, sed etiam domesticos et omnes a Majori Monasterio dependentes prioratus, ab archiepiscopi Turon. et aliorum episcoporum jure prorsus exemptos declarat ac decernit. Is ipse Urbanus (qui Turones concilii celebrandi gratia venerat) exhortatione fratres Majoris Monasterii ut in melius in dies proficerent, admonuit, eisdemque in capitulo absolutionem impertiit.

Philippus Francorum rex an. 1093 Bernardo Sancti Maglorii Parisiensis monasterium, ad vetus monastici ordinis institutum resarciendum, tradidit; quod ex illius constat diplomate, anno circiter 1095, « Adela comitissa, filia regis Guillelmi (fert charta Sancti Martini de Valle Carnot.) et Stephani comitis (Blesens.) uxor, bene patrizans erga Majoris Monasterii monachos, beneficia multa et largitiones ab ejus patre assecutos, et ab eodem specialiter amatos; cum vellet imitari amorem patris sui erga eos, quantumcunque poterat eos opibus adimplebat, et anno dedicationis basilicæ Majoris Monasterii ab Urbano papa II factæ, cum vir ejus isset in Hierusalem cum exercitu Christianorum, dedit eis prope Carnotumuros elibanum publicum, dictum Bellum videre. »

Neque prætereundum illud factum, ex autographo desumptum: « Hugo de Calvomonte filius Sulpicii de Ambaziaco (cum adhuc puer esset) et mater ejus quæ nuptis erat Gaufridi de Calvomonte, consenserunt venditioni factæ monachis Majoris Monasterii de duabus quartis terræ apud culturam Rathonis: postea cum factus esset juvenis, et patri successisset in honore, et cum Ambaziaco simul Calvomontem, loco Gaufridi avunculi sui, possideret, easdem quartas repetere voluit. Contigit interim Urbanum papam venire ad Majus Monasterium et basilicam dedicare: cui dedicationi interfuit ipse Hugo. Sacrato autem ex more et inuncto altari, papa residens advocavit Fulconem, et circumstantium turbam procerum, monens eos ut ecclesiæ et altari noviter dedicatis providerent dotem secundum morem solitum. Submonitus itaque a nobis, supradictum Hugonem ad se vocavit, et monuit ut quartas illas nobis relinqueret, quod ille gratanter fecit. Cui rei

interfuit multitudo, utpotè ad tantam celebritatem undique congregata. »

Hi nominatim inter cæteros censentur « primas et archiepiscopus Lugdunensis Hugo; Radulphus, Turon. archiep.; Rangerus, cardinalis et archiepisc. Rhegiens.; Bruno, Signiensis episcopus; Albertus, presbyter cardinalis; Tezo, presbyt. cardinalis; Gregorius, Papiensis diaconus cardinal. Deinde : Dominus Bernardus de Sancto Venantio abbas noster, etc. Ex laicis vero : Fulco, comes Andegavensis; Sigebrianus, constabularius ejus; Robertus de Rupibus, Gausbertus, præpositus de Calvomonte. Tandem sorores Hugonis præfati, Adenordis, et Ermensendis idem concesserant. » Hæ antiquæ membranæ.

Anno 1099 ultimo Bernardi abbatis, dum circumiret ipse obedientias sive prioratus sui monasterii, duo juvenes spontanea voluntate sese illi offerentes, servi S. Martini sunt effecti, hoc nempe ritu : « Super genua sua stantes ante abbatem, et quatuor denarios, ut moris est, super capita sua portantes, se servos S. Martini professi sunt. »

« Bernardus abbas (loquitur anonymus) requiescit in dextro porticu ecclesiæ a parte inferiori. Obijt viii Idus Maii. »

XIII, Hilgotus seu Hilgaudus, abdicato Suessionensi episcopatu, induit collobium monachale, atque abbas fit invitus 1100. Dat ipsi litteras Paschalis papæ II, velut et Bernardo antea Urbanus II, quas hic describere pretium operæ est; emergentes quippe archiepiscopum inter et Majus Monasterium controversias diluere possunt.

« Paschalis episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Hilgato Majoris Monasterii abbati, ejusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum. »

« Cum universis sanctæ Ecclesiæ filiis, » etc. *Vide inter diplomata et epistolas Paschalis II.*

589 Anno Dominicæ Incarnationis 1101, Alanus Britannicæ dux, et uxor ipsius Ermengardis, atque eorum filius Conanus, dedere Majori Monasterio ecclesias S. Crucis et S. Saturnini in urbe Nannetensi: « Quia contra sacros canones eas tenebat, » etc., fert charta. Quo eximii principes illi formam subditis exhibuerunt obedientiæ.

« In Angliam pergens triginta marcas argenti, quas annuatim habemus a rege et regina Anglorum, et plura alia acquisivit. Hic requiescit 590 in dextera parte ad altare S. Antonii. » Anonymus.

XIV. Guillelmus 1104. Bullatas litteras accepit a Paschali papa II. In iis libertas ab episcoporum subjectione, cum Majoris Monasterii tum possessionum, et ecclesiarum omnium, quæ seriatim recensentur, confirmatur. Præterea abbati calices et quælibet altaris ornamenta benedicendi confert summus pontifex potestatem, quam nulli antehac abbati concessam puto. Guillelmum his in litteris papa *reverendissimum filium* appellat.

Gaufridus Grisagonella Vindocinensis comes A. C. 1120. « Venit in capitulum (ut exprimitur in charta)

et ibi petivit humiliter absolutionem de commissis, quæ nobis et locis nostris fecerat, promittens emendationem; et nos et nostra diligentius conservaturum : cujus humilitatem videns dominus Willelmus abbas eum absolvit; et insuper eum revestivit societatis nostræ orationibus et benefactis, » etc. Intelligis quanti monachorum preces olim pendebant principes, maxime vero Majoris Monasterii quorum sanctitatis famam longe lateque percrebuisse indicat Chartularius Cenomanensium rerum, chart. 215. « Anno Incarnat. 1105, seu primo domini Willelmi abbatis ordinati, quo etiam Boamundus descendens Jerosolymis visitavit hunc locum, petivitque tam sibi quam omnibus conchristianis, quos illis partibus in Dei servitio reliquerat, orationum nostrarum suffragia : Robertus de Belismo, cum filio suo Willelmo, in capitulum nostrum venit, et accepit benefactum nostræ societatis, et promisit se defensorem rerum nostrarum; et concedere fecit Willelmo filio suo quidquid habebamus in Pontico (*Ponthieu*) et concessionem tradidit per baculum in manu Willelmi prioris, qui fuerat archidiaconus Redonensis, videntibus Willelmo de Pois, Normanno de Neaflo, Willelmo fratre ejus, Willelmo Malaherba, Roberto Oison cognato Roberti de Belismo, » etc.

« Totum cœnobium abbas hic (loquitur anonymus) cinxit muris, et multas obedientias acquisivit, etc. Ecclesia istam ab omni debito liberam reliquit : moriens sepultus est in dextera parte capituli inter columnam et sedile. »

XV. Odo abbas religione clarus 1124. Ipsi Majus monasterium regenti cœnobium Sancti Martini de Valle Carnot. restitutum est : ea de re exstat Honorii papæ et Theobaldi comitis præceptum. Odonem et ejus monachos se maximo loco habuisse Ulgerius episcopus perspectum facit in hunc modum : « Ego Ulgerius episcopus Andegavensis Ecclesiæ Majoris Monasterii, et fratribus meis Odoni et monachis illius (quibus ferventiores in divino servitio alios me novisse non inveni) dedi anno Incarnat. 1131, ecclesiam de Bessiaco, et capellam de Bellifortis, in eadem parochia sitam, cum omnibus ad eas pertinentibus, et jure presbyteros præsentandi, cum vacatio contigerit, » etc.

Ritus, quibus olim sæculares orationum, cæterorumque pietatis, austeritatisve exercitiorum, quæ a cœnobitis acitabantur, participes fiebant, sunt digni notatu : « Odo Canutus ab abbate Odone per traditionem libri capituli investitus est, et factus est particeps beneficii ecclesiæ Majoris Monasterii, de quo plurimum gratulatus (Odo Canutus) investivit abbatem de quadam terra, cum quadam virgula disciplinali, quam ob confirmationem super majus altare portavit, » etc.

Sulpitium Roberti de Rupibus (Carbonis videlicet) filium in extremis agentem, poscente patre in monachum suscepit Odo abbas. Quamobrem dedit Robertus decimam piscium fluvii Sextiæ seu Sistiæ;

huic donationi assensum præbuere filii Theobaldus ac Robertus, etc. † Odo abbas quiescit in dextro porticu ecclesiæ, a parte superiori videlicet juxta abbatem Bernardum. † Anonymus.

XVI. Garnerius, 1157. † Omnium ecclesiæ hujus piissimus fuit, † testatur anonymus. Inter antiqua prioratus Dalmeriaci monumenta, isthæc ex charta donationis Forestarii cujusdam, nomine Balbini, leguntur: † Data an. Incarnat. 1148, qui erat duodecimus ordinationis piissimi Patris Garnerii abbatis. † In chartophylacio Majoris Monasterii exstant litteræ Eugenii papæ III Remis existentis, quibus Garnerio abbati respondens, episcopus Galliarum submonet: † Quod in generalibus conciliis, inquit, statutum esse cognoscitur, ut sacerdotes, qui in ecclesiis ad monasteria pertinentibus, de animarum quidem cura diocesano episcopo respondeant; abbati vero et fratribus suis pro rebus temporalibus subjectionem exhibeant: quo contra dilecti filii nostri Garnerii abbatis Majoris Monasterii et fratrum suorum querelam accepimus, † etc.

Beatæ Mariæ Boni nuntii Aurelian. Ecclesia canonicorum Majori Monasterio tradita est a Simone de Balgenciaco, ut in meliorem statum restitueretur.

Abbas Garnerii ac monachorum ejus iterum in Angliam pervulgata est arcta vita; idcirco 1139, prima cœnobii SS. Trinitatis in Eboracensi civitate a Radulfo de Paganello (*Paisnel*) et uxore ipsius Mâthilde, consentientibus filiis Guillelmo et Jordano, jacta sunt fundamenta, ac multæ possessiones attributæ. De Garnerio monachus anonymus: † Domum hanc omnino reparavit, cellarium, coquinam, dormitorium, mediam quoque partem claustrum infirmorum fecit, etc.; cum vero domum infirmorum renovare decrevisset, partemque consummasset, Christo eum vocante ad cœlestia regna migravit x Kalend. Junii, cum eo perenniter regnaturus. Quiescit juxta domnum 591 Gillebertum abbatem in capitulo. †

XVII. † Abbas Robertus Brito de Mâgueri fuit vitæ laudabilis, Deo et hominibus amabilis, † etc. Anonymus. Præfuit ann. 1155, ad an. 1166. Coustat ex litteris bullatis Alexandri papæ III, ad eundem datis an. 1164, Blesensem comitem negotii multum abbati et monachis Majoris Monasterii facessisse, in litteris ejusdem Alexandri ann. 1164 scriptis reperio

† Hujus abbatis tempore (refert anonymus) Alexander papa Turonos deveniens in præsentî domo perendinavit. Vixit autem postquam electus est in abbatem decem annis; in undecimo vero appositus est ad patres; et jacet in dextra parte capituli juxta abbatem Garnerium. †

XVIII. † Robertus II Blesensis dictus, vir valde venerabilis et gratiosus, etc. Vixit autem postquam electus in abbatem decem annis, et in undecimo decessit a rebus humanis. Hic requiescit in sinistra parte capituli inter columnam et sedile abbatis. †

A Anonymus. Usus mitræ Roberto concessit summus pontifex. Et abbas ipse maxima animi submissione, humilis Majoris Monasterii *Dispensator* voluit nuncupari. Sedit an. 1166 ad an. 1176.

XIX. † Petrus de Gasconia 1177. Fuit valde simplex et religiosus: sæcularis versutiae ac nequitiae ignarus, † etc., inquit anonymus.

XX. Herveus de villa Petrosa ab anno C. 1178 ad 1186 pastorale munus protraxit. Eum laudibus prosequitur multis anonymus. Notat autem inter alia tum strictam S. regulæ observantiam, cui minime repugnat, bulla Clementis papæ III qui statutum ab Herveo abbate latum, atque a monachis receptum, laudat: nempe hospitibus intra monasterii septa carnes apponere inhibetur. Comprobat etiam Alexander III omnes immunitates a suis prædecessoribus Urbano, Paschali, Calixto, Innocentio II et Eugenio III Majori Monasterio indultas: pontificatus sui an. XIX, indict. XI.

Herveo subjectum fuit cœnobium Sancti Maglorii de Lehonio; atque omni jure, quo potiebatur olim Albertus Sancti Maclovii episcopus suis litteris in præsentia Henrici regis Anglorum libere uti concessit an. 1181. Lucius papa III sub excommunicationis pœna præcipit Herveo, ne sæcularibus quovis colore ullum e prioratibus conferat, aut eos possidere patiatur.

Nivello de Cherisy Suessionensis episcopus, ex familia dominorum Petræfontis, in charta conventionis rectorem inter et monachos Sancti Sulpitii Petræfontis, hæc de Herveo inseruit: † Herveus tunc temporis venerabilis abbas Majoris Monasterii amicus noster, familiaris, et consanguinitatis linea nobis propinquus, hanc compositionem approbavit, † etc.

XXI. Gaufridus 1187. In charta prioratus de Fractavalle (*de Freteval*) data ann. 1190, Robertus S. Valeriani frater Gaufridi abbatis recensetur. Et chartæ de Comborno (*de Combour*) Gaufridum de Cursol sive de Curson cognominant. Matthæus Paris ad ann. 1196 eum pro rege Francorum Philippo, et abbates Cluniacenses et Sancti Dionysii, ac priorem de Charitate, obsides Richardo Anglorum regi datos affirmat. Anonymus tandem: † Gaufridus natione Britannica, nobili prosapia ortus, clericali scientia eruditus, statura vultuque decorus. Ipse se dimisit, et postea, sicut Domino placuit, in pace quievit. †

XXII. † Hugo 1210. Natione Carnotensis, a pueritia in monachum susceptus est. Ipse erat parvus in corpore et sufficienter litteratus. † Anonymus. Frater fuit Guillelmi de Rupibus Corbonis. Non abbatis nomen sed ministri sibi ascribit hoc modo: † Omnibus præsentibus litteras inspecturis, fratres capituli Majoris Monasterii, et Hugo humilis eorum minister, † etc. Quod moris ab Hilgote abbate 13 ad abbates Commendatarios continuo deductum est. Quanquam is ipse Hugo, ubi necessitas exigebat, publicis verbi gratia in instrumentis, abbatis titulum usurpabat.

Luctuosæ eadem tempestate discordiæ, quin potius nefandæ comitum Blesensium, qui patronos sese vel advocatos Majoris Monasterii jactitabant, gratulationes exortæ, unde monasterii ejusdem, ac prioratum in comitatu Blesensi existentium, universæ propemodum res distractæ, et perinde atque a perduellibus direptæ sunt ab eisdem.

Sedem Hugoni tribuit Robertus in Gallia Christiana inter episcopos Lingonenses; quod nihilominus silent et antiqua monumenta, et chronologus anonymus, e ejus narratione ista de Hugone desumo: « Contra archiepiscopum Turonensem placitabat; nam archiepiscopus aiebat abbatem nostrum baculo pastorali aut mitra uti non debere: quapropter ipse Hugo prudens et humilis, prospiciens mitram plus afferre oneris quam commodi, noluit inaniter litigare, et sic potentiam sine mitra, sicut antiqui prædecessores sui, de cætero portavit, » etc.

XXIII. Gaufridus II 1227. Iste una cum sequente, anonymo incognitus. Hoc eodem anno episcopus Macloviensis Goffridus, ab invasione possessionum Majoris Monasterii quæ in sua diocesi erant, viros nobiles coercere nititur; sed oleum ludit et operam, quippe tam nequiter et præfracte iisdem retinendis addici solent illi, ut vix ac ne vix quidem ab his divelli possint.

XXIV. Guarinus 1229. Mandat Gregorius papa IX abbati de Gastineta ord. S. Augustini, diocesis Turon. uti tenuiores e Majori Monasterio pendentes prioratus, ubi **592** nempe duo monachi commode regulariter vivere nequirent, plures reduceret in unum: Præceptum enim antea fuerat ab Alexandro papa III concil. Lateran. III cap. 10: « Monachi non singuli per villas et oppida, seu ad quascunque parochiales ponantur ecclesiæ; sed in majori conventu, aut cum aliquibus fratribus maneant, nec soli inter sæculares homines spiritualium hostium conflictionem expectent, » etc.

XXV. Gaufridus III de Conam. 1235. A Joanne Blesensi comite advocatiæ causa gravissimas passus est calamitates, quin etiam carceri septennio mancipatus in castro Guisiacensi, et binos comes ille a suis satellitibus e monte monachos præcipites dari jussit: de his plura anonym. Tandem ut tantis sceleribus occurreret Innocentius papa IV anno 1254, Nicolaum misit in Galliam, qui judicio sive sententia in eum velut contumacem prolata, jure advocatiæ, et cunctis quæ in res monasterii sibi vindicarat, spoliavit; nihilosecius comes sententiam detrectavit, sprevit, et continuata in eosdem ascetas rabie debacchatus est.

Ludovicus IX rex an. 1255 litteras avi sui Philippi Augusti, queis in Northmanniæ Scacharium (quod multas in eodem ducatu possessiones haberent) velut inquilinos Majoris Monasterii monachos ad jura prosequenda, admittendos imperatur, approbat.

Labefactatam, ex præfata sine dubio calamitate, fuisse regularem disciplinam docent acta legatorum

A apostolicorum, Philippi Bituricensis, et Clementis Dolensis episcoporum, nec non abbatis Burgidolensis Bituricensis diocesis. Verum pauco post tempore cœnobitas ad meliorem redactos frugem, haud obscure notant litteræ Joannis episcopi Redonensis: ubi de prioratu de Sallo Gallo (*Solial*) Majoris Monasterii unito agitur. Ita se habent: « Nos Joannes episcopus Redonensis, attendentes fervorem charitatis monachorum Majoris Monasterii et necessitatibus pio attendentes affectu, domum suam de Solial nostræ diocesis, in qua ab antiquo solus monachus solebat habitare, et quod in Lateranensi concilio fuerit statutum, ut monachi solitarii debeant amoveri, concessimus ipsorum in proprios usus convertendam, » etc.

B Anno 1254 Romam ad limina apostolorum petiisse Gaufridum abbatem planum faciunt litteræ Nannetelini Agaunensis abbatis.

XXVI. Stephanus ab an. 1263 ad ann. 1284, Vincentius archiep. Turonens. an. C. 1264, sententiam fert in comitem Blesensem, qui majorum suorum pravo exemplo exstimulatus, monachos Majoris Monasterii exagitare non desistebat.

Quod nil prope eorum quæ possidebat in Anglia Majus Monasterium, percipere posset, dat licentiam Gregorius papa maximus anno 1274 Stephano abbati ea omnia venundandi, sive, ut aiunt, abalienandi; quorum tamen pecunias in aliis utilioribus collocare præcipit.

C Stephani temporibus institutum, opiaor, ac decretum, quatenus ad Majus Monasterium, prioratum, ecclesiarum, ac locorum eidem cœnobio subditorum chartæ, privilegia, immunitates, atque diplomata deferrentur velut in arce conservanda: unde hactenus, rabies Calvinistarum licet omnia susque deque vastaverit, illæsa permansere.

XXVII. « Robertus de Flandria natus (refert anonymus) eratque pulcher, et sufficienter litteratus; erat etiam prior de Cella in Bria, » etc. Privilegium tribuit Roberto Martinus papa IV, sui pontificat. anno 4, ubique locorum (civitate Turonensi excepta) mitram, anulum et cætera pontificalia indumenta deferendi, nec non et benedictionem populo solenniter impertiendi, ac benedicendi pallas altaris.

D Cum Blesensis comes, patrum vestigiis insistens, Majoris Monasterii res continuo infestaret, tantis molestiis ut finem imponeret, Matthæus abbas sancti Dionysii, tum regis vices agens in Francia, Roberto abbati ejusque monachis litteras impertitur: ordinans si quid in posterum inter eosdem et Joannam Alençonii comitissam, Blesensis comitis filiam, dissidii emergeret, regio in palatio fore discutendum.

Durando Nannetensi episcopo, qui pecunias titulo visitationis ex prioratibus sui juris extorquere conabatur, abbas Robertus privilegiis, et concilio Lugdun. non pridem celebrato, id prohibente cap. 24 fretus, viriliter sese opposuit, cohibuitque.

XXVIII. Odo de Braccolis seu Braceolis, nobili

g. mere ortus, ac eruditus, fuit abbas constitutus an. 1296. Ipse et monachi a visitationibus prioratum, ac procurationibus, archiepiscopos Burdigal. arcuerunt; quanquam illi, proh nefas! tunc temporis sæde ab regulæ observantia defecere; siquidem prioratum redditus inter sese disperterunt, et a communi recessere vita. Unde non mirum (quod alibi notavimus) si sæculares viri, Deo sic plectente, et episcopi complures hoc ævo monachorum opibus inhiarent.

XXIX. « Joannes de Montelonis sive Monteleonis, de territorio Pictaviensi oriundus, et de nobili genere procreatus, parvæ tamen staturæ, sed pulchra facie decoratus, » etc. Anonymus. Multis hac ipsa tempestate a nobilibus affectum calamitatibus et injuriis Majus Monasterium, conjecturam infert bulla Joannis 593 papæ XXII, data Avenione 1320, ad abbates Sancti Germani Parisiensis, Vindocinensem ac Rothomagensem, qua defensores et conservatores contra eosdem nobiles et episcopos, prioratum Majoris Monasterii possessiones qua fas qua nefas occupantium, denuntiantur. « Iste Joannes resignavit Simoni le Maye camerario an. 1330, et obiit anno sequenti, et die crastino in quo resignavit. » Anonymus.

XXX. « Simon le Maye 1331. Fuit de pago Turonensi oriundus, et competenter litteratus. Et quantum fuerit potens in suo regimine, opera testimonium perhibent veritati. » Prosequitur anonymus. Eduardus Anglorum rex 1335 Simoni scribit se omnes Majoris Monasterii possessiones in suo regno existentes confirmare, instituisseque ad illas tuendas procuratores.

In archiepiscopum Burdigal. Petrum, quod pecunias insolite e Majori Monasterio exigeret, sententiam tulit Aymericus abbas Sancti Augustini Lemovicensis a sede apostolica iudex delegatus. Qua de re etiam episcopus Trecentis a Benedicto papa XII accersitus, gravissime reprehenditur. Quemdam clericum participem piorum operum quæ a monachis fiebant admittit Simon; patet ex formula, ubi isthæc præsertim verba exprimuntur: *Missæ, eleemosynæ et disciplinæ.*

Tandem Simon ipse in episcopum Carnotensem est assumptus, teste anonymo.

XXXI. Petrus de Podio (*Dupuy*) Lemovicus 1357 ex abbate S. Florentii Salmuriensis, quemadmodum indigitat ipsemet in tabula anno 1357 exarata. Obit ann. 1364, die sancti Sixti papæ sepultus in sacello S. Florentii quod condiderat.

XXXII. — Gerardus de Podio, Petri germanus 1334. Cum duos anonymus ejusdem nominis abbates proxime subsequentes, atque in chartis ferme semper cognomen subliceatur, non facili negotio anni regiminis, ab Gerardi subsequentis possunt discerni; ac proinde sæpe fato anonymo fides est adhibenda.

Quod propensam erga Majus Monasterium rex Carolus V habuerit voluntatem, anno Domini 1370

A patefecit; nam ipse licet ducatu-Turonensi fratrem Ludovicum, ducem Andegavorum auxisset, summum nihilominus in Majoris Monasterii res, jus ac dominium voluit sibi reservatum.

Ad Gerardum de Podio, et Joannem sancti Albini Andegavensis antistitem Urbanus V sui pontificatus 7, deinde Gregorius XI, primo, rescripta misere, quibus inquirendorum miraculorum Caroli Britannæ ducis, provincia demandatur. Lege Andreae Duchesne Histor. Castillon. lib. v, cap. 1, pag. 228, et in Probat. pag. 127. Gerardum autem purpureo galero donatum asserunt anonymus et Ciaconius in Vitis pontificum, sepultumque Avenione.

XXXIII. Gerardus II *Pante* vel *Paute*, antea Floriacensis Sancti Benedicti abbas, natione Lemovicus. *B Sepultus est in choro ecclesiæ.* Anonymus.

XXXIV. Helias in Petragorensi territorio humili loco natus: primum SS. Sergii et Bacchi Andegavensis, deinde permutatione facta, Majoris Monasterii abbas an. 1389. Res monasterii non modo dilapidavit, sed monasticam quoque disciplinam pessumire consensit. Nonnulli hoc tempore e monachis Majoris Monasterii Lauream Baccalaureatus in decretis obtinere, publice Petro abbate S. Eligii Noviomensis docente, ann. 1394. Helias onus in Guidonem de Luro abbatem Sancti Sergii deposuit, et abdicata omni prælatura, atque omnibus renuntians flevit quæ gesserat mala. Obit III Kal. Octobris 1418.

XXXV. Guido de Luro, Lemovicus, ex abbate Sancti Sergii Andegavensis 1413. Litteris non mediocriter eruditus. Damna tum rei domesticæ, tum etiam regularis observantiæ a decessore illata, maxima parte resarcivit. Addictus præsertim elemosynis pauperibus erogandis fuit, ac monasterii juri, immunitatumque propugnator: denique in pace quievit, cujus corpus delatum ac sepultum in choro Majoris-Monasterii sub tumba cuprea Geraldii Paultæ abbatis 53, patris sui. Ita noster anonymus, qui Majoris Monasterii abbatum seriem ulterius minime perduxit.

XXXVI. Petrus Marques ab an. 1429 ad 1453. Privilegium singulare Majori Monasterio non tam indulisit, Nicolaus papa V, quam approbavit. Quod huic abbatum Elencho inserere profuturum subinde judicavi.

« Nicolaus episcopus, servus servorum Dei, ad futuram rei memoriam, ad decorem sacræ religionis, ac ut illius felices ubique dilatentur fecundius propages, necnon honoris flores, et honestatis fructus in ea, in salute plurimorum, in ubertate concrecant, apostolicæ meditationis vehementius diffundimus cogitatus, specialibus ea prosequentes adminiculis, per quæ personæ religiosæ singularum turbationum cessantibus dispendiis, in pacis et tranquillitatis dulcedine, sub apostolicæ libertatis præsidio, in sanctæ contemplationis suavitate quietius et commodius exsolvere valeant altissimo sua vota.

« Hinc est quod nos charissimi in Christo filii

nostri Caroli Francorum regis illustris, ac dilectorum filiorum abbatis et conventus monasterii Majoris Monasterii prope Turonem, ad Romanam Ecclesiam nullo medio pertinentis, ordinis Sancti Benedicti, 594 ac priorum prioratum dicto monasterio subjectorum, in hac parte supplicationibus inclinati potiori pro cautela monasterium prædictum, ac illi subjecta, et in futurum subjicienda ubicunque consistentia, prioratus, hospitalia, membra, et loca quæcunque; necnon monasterii prioratum, membrorum, hospitalium, et locorum prædictorum abbates, priores et superiores eorumque monachos; et personas familiares, domesticos, continuos commensales, ac personas in ipsis residentes, presentes et futuros, cum omnibus ipsorum mobilibus et immobilibus bonis, rebus, juribus, et pertinentiis etiam præsentibus et futuris, ab omni jurisdictione, dominio, subjectione, auctoritate, potestate, superioritate, visitatione, correctione, coercitione, et compulsionem archiepiscoporum Turonensium, eorumque vicariorum et officialium, ac quorumlibet aliorum ordinariorum, et prælatorum, ac personarum ecclesiasticarum; necnon a solutione quorumcunque, collectarum, pedagogorum, caritativorum subsidiorum, impositionum et onerum, ac cujuscunque alterius generis exactionum, de apostolicæ potestatis plenitudine, et ex certa scientia, prorsus eximimus, et totaliter liberamus, ac in jus et proprietatem beati Petri sedis apostolicæ, et sub eorum speciali ac immediata protectione suscipimus, atque nostra decernentes monasterium, prioratus, hospitalia, membra, loca, abbates, priores, monachos, familiares personas, bona et res prædicta; solum et immediate dictæ sedi in omnibus subjacere; ita quod archiepiscopi, vicarii, officiales, ordinarii et prælati prædicti, vel quivis alii in ea, utpote prorsus exempta, generaliter et specialiter, aut communiter vel divisim non possint quavis auctoritate excommunicationis suspensionis, vel interdicti, aut alias sententias ecclesiasticas, censuras et pœnas quomodolibet promulgare, seu alias etiam ratione delicti, vel contractus, aut rei, de qua agitur, ubicunque committatur delictum, ineat contractus, aut res ipsa consistat; potestatem, jurisdictionem, superioritatem, auctoritatem, visitationem, correctionem, coercitionem, compulsionem, vel dominium aliquod exercere. Quodque etiam abbates, priores et conventus prædicti, ratione bonorum monasterii, prioratum, hospitalium, membrorum ac locorum prædictorum, procuracionem aliquam, vel etiam conventionem, aut charitativum subsidium, gabellas, pedagia, telonea et alias exactiones, quibusvis regibus, seu aliis personis ecclesiasticis, vel sæcularibus dare, solvere, minime teneantur; nec ad id compelli possint, vel super hoc, aut alias a quoquam quomodolibet conveniri, vel per litteras sedis prædictæ, aut legatorum, vel delegatorum, seu nuntiorum ipsius, aut diocesanorum locorum, vel quorumcunque aliorum, etiam si ve ejusdem sedis litteris

A contineatur expresse, quæ ad quævis exempta vel non exempta, prioratus, seu loca se extendant, ex aliqua ejus cujuscunque tenoris existat indulgentia, non obsistat; nisi forsan dictæ litteræ apostolicæ de ordine et monasterio præfatis ac præsentibus, de verbo ad verbum, necnon monachis et degentibus in monasterio, prioratibus, hospitalibus, membris et locis prædictis plenam et expressam, ac etiam notanter et specialiter fecerint mentionem.

B Et insuper volumus et eisdem abbati, et conventui, et prioribus dicta apostolica auctoritate concedimus, quæ de præsentibus et in eis contentis, alicui ex archiepiscopis, ac aliis locorum ordinariis prædictis, in eorum vita nisi semel tantum, si super hoc per eos requisiti fuerint fidem facere nequaquam teneantur, nec ad id inviti valeant quomodolibet coarctari felicitis recordationis Innocentii IV prædecessoris nostri, et aliis apostolicis constitutionibus, necnon legibus imperialibus ac statutis, et consuetudinibus, necnon illis per quæ præmissa possent quomodolibet infringi vel impediri, et aliis in contrarium editis nonobstantibus quibuscunque. Nos enim quascunque excommunicationum, suspensionum, et interdicti, aliasque ecclesiasticas sententias, censuras et pœnas, necnon quoscunque processus, etiam quascunque sententias et pœnas in se continentes, quas, et quos contra abbatem, conventum, priores, monachos, residentes personas, monasterium, prioratus, hospitalia, membra et loca prædicta, contra tenorem et formam præsentium, ac exemptionis hujusmodi promulgari et haberi; necnon totum id, et quidquid in contrarium a quoquam, quavis auctoritate, scienter vel ignoranter fieri, vel attentari contigerit, nulla, cassa, irrita, infecta et inania, ac nullius etiam decernimus existere roboris vel momenti.

C Nulli ergo hominum liceat hanc paginam nostræ exemptionis, liberationis, susceptionis, decreti, voluntatis, concessionis et constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus, se noverit incursum. Datum Romæ apud Sanctam Potentianam anno Incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo quadragésimo octavo, tertio decimo Kalend. Decembris, pontificatus nostri anno secundo.

D 595 XXXVII. Guido Vigerii (*Vigier*) 1453. Hisce temporibus expostularat pontifex maximus Pius II (quippe expeditionem parabat in Turcas) ab ecclesiasticis viris decimam; quam persolvere multi detrectavere. Quapropter Andegavensis provinciæ Clerici, quod in ea plures existerent Majoris Monasterii prioratus, Guidonem abbatem submonuerunt, quatenus cum illis iniret societatem; at ipse nefas summo pastori jussis non assurgere putavit.

A. C. 1458, abbatiam in nepotis Guidonis Vigerii gratiam abdicavit. Ille vicissim prioratus quosdam

refudit avunculo. Hac de re bulla Pii papæ II eodem anno conscripta; in qua pontifex Guidonem nobili genere procreatum, atque in Majori Monasterio monasticen professum, nec non a se creatum Bibliensem episcopum notat. Ego vero utrumque et avunculum et nepotem nundinatores beneficiorum, priorem maxime animadverto.

XXXVIII. Guido Vigerii nepos ann. 1458, ad an. 1499. Fidelitatis sacramentum Ludovico XI regi 1495, tunc Ambasiæ, ac postmodum Carolo VIII ibidem existenti, facit, sicut instrumenta testantur.

XXXIX. Ludovicus Pot 1499. Abbas simul Sancti Launomari Blesensis. Prioratum septem Dormientium, qui intra monasterii muros continetur, contulit. In litteris episcopum Tornacensem atque Lectorensem se insignit. De Ludovico Pot ac de ejus familia Andræas Duchesne in Historia Montmorenc. lib. v, cap. 1, pag. 355, et in Probationibus pag. 260, Vita fungitur an. 1504.

XL. Franciscus Sfortia 1504, ex nobili genere Sfortianorum oriundus, in Majori Monasterio leges monasticas juravit, ac jubente rege Francisco I adhuc juvenis est a monachis in abbatem electus. Sed contra ecclesiastica præcepta venationi operam cum daret, in foveam, quam equo concitato transilire cupiebat, prolabitur. Qui pondere equi oppressus graviterque sauciatus rediit, ac postremo e vita decessit an. 1511.

XLII. Matthæus Galterus (*Gaultier*) 1511. Majoris Monasterii cœnobita, et doctor theologus societatis domus Sorbonicæ. Impense in B. Annam, Dei Genitricis matrem, erat affectus; quare ab abbate S. Florentii Salmur. portionem capitis illius (quod asservari ferunt in prioratu de Gaya diœcesis Trecentensis, ab hoc ipso cœnobio pendente) obtinuit. In litteris 1550 de Prioratu septem Dormientium Matthæus abbas episcopus Nigropontis denotatur. Permutavit abbatiam cum Philippo Hurault, pro Burguliensi in territorio Andegavensi. Matthæi nepos, Majoris Monasterii presbyter asceta, ac doctor theologus, Adrianus Galterus nomine, auctor operis, cui titulus, «*Æquilibrium virtutum B. Petri apostoli, et sancti Martini.*»

XLII. Philippus Hurault 1556. Non diu pedum gessit ipse, qui postremus est abbatum, sive patrum monachorum, vitam religiosam professus. Præsidebat 1558 Capitulo generali in Majori Monasterio die 17 mensis Aprilis celebrato. Obiit an. 1559. Sepultus jacet Parisiis in ecclesia Albimantellorum: cujus inscriptio sepulchralis in marmore nigro hæc est:

PHILIPPE HURULT ABBÉ DE MARMONSTIER, BOURGUEIL, ET DE SAINT NICOLAS D'ANGERS, QUI DECEDA LE XII NOVEMBRE M. D. XXXIX EST ICY DESSOUS ENTERRÉ.

Abbatess commendatarii.

XLIII. Joannes cardinalis a Lotharingia, primus abbas commendatarius, qui pessumdedit omnes prope modum Majoris Monasterii possessiones et facultates.

Prioratus per fas et nefas sæcularibus contabebat, excidebat silvas, et quidquid in æs converti poterat, conflagabat ex eo nummos; aliaque patavit, quæ sunt æterno silentio oblitteranda. Mortem oppetisse ferunt anno 1555, atque sepultum apud Sanctum Germanum in Laya.

XLIV. Carolus cardinalis a Lotharingia. tit. S. Apollinaris, nepos Joannis, 1555, vel ut aliis placet 1550. In Comitibus generalibus statuta pro scholasticis collegii Majoris Monasterii Parisiensis an. 1552 condi jussit.

XLV. Joannes de la Rochefoucault. Abbas item Cormeriaci, ac Villelupensis; musicorum pariter aulæ regis præfectus. Juramentum fidelitatis Carolo nono Franc. regi præstat 1566, a quo et tutelari præsidii diploma ann. 1568 impetravit. Joannes abbas probatæ vitæ fuit. Solebat in Majori Monasterio non monachus cum monachis religiose versari. Multa contulit beneficia; totis enim viribus et animo incumberebat, ut Majori Monasterio illata a fratre, pessimo hæretico, damna resarciret. Qui, nempe ad pietatem ac misericordiam admodum propensus, sacras vestes Ecclesiæ et codices divino cultui aptos contulit abunde. Quidquid religiosis die noctuque Deo famulantibus erat necessarium paterne providebat suppeditabatque.

Egenorum præterea et morbis aliisque miseriis afflictatorum, non tantum inopiam effusis elemosynis, ac beneficiis sublevabat, sed et recreabat ipse sua præsentia. Tandem piis id genus exercitiis dans operam, apud Verteuil in Engolismensi pago, 596 efflavit animam an. 1585. Atque utinam posteri abbates commendatarii ejus assequerentur semitas, vestigiis inhærerent!

XLVI. Anno 1585 Jacobus d'Apurilli, vir infimæ conditionis, filius lictoris Aurelianensis, dono Francisci Valesii Aurelianensis ducis, etc. Verum duce Francisco e vivis sublato, Jacobus suo destitutus præsidio, nec eam dignitatem sustinere valens, abbatiam cardinali Francisco de Joyeuse resignavit, etc. Hæc doctor theologus Jacobus d'Huyssseau Majoris Monasterii cœnobita cœvus.

XLVII. Franciscus de Joyeuse cardinalis 1584.

XLVIII. Carolus a Borbonio obiit 1610.

XLIX. Sebastianus Galigai archiepiscopus Turo-nensis 1610.

L. Alexander eques Vindocinensis 1617.

LI. Petrus cardinalis de Bérulle.

LII. Joannes Armandus, cardinalis de Richelieu; cujus auspiciis instaurata est regulæ Benedictinæ perfecta disciplina per Patres congregationis Sancti Mauri. Obiit 1642, 4 Decemb.

LIII. Amadorus Joannes Bap. de Vignerot.

(⁴²) CAP. X. — *Simon enim quidam.* Comes Crespeiensis. Hujus Vitam ab auctore synchrono exaratam, hactenus in monasterio Ursicampi prope Noviodunum, congregationis Cisterciensis ordinis Sancti Benedicti latentem evulgamus; locum obtinet in Additamentis operibus Guiberti nostri: Insu-

per ex chronico Besuensi ms. pericopen, ut puta A lectu non indignam, et ab scriptore Vitæ B. Simonis partim haud scriptis consignata complectentem excerpere visum est. Igitur in Stephano abbate Besuensi: « In diebus illis vocavit sponsus ad se sponsam suam Christus, videlicet Ecclesiam, venire a cubilibus leonum, et montibus leopardorum, per montem myrrhæ et colles libani. Principes enim qui prius fuerant similes leonibus propter crudelitatem et terrorem, et leopardis propter diversarum iniquitatum varietatem; hysopina, humili scilicet confessione mundati, per myrrham mortificationum candore sunt super nivem dealbati. »

« Horum autem exstitit caput et dux quidam comes Francorum nobilissimus, Simon nomine, Rodulphi comitis [*sup.* filius]. Hic divina respectus misericordia, mundum fugientem fugit, et Christum vocantem se secutus est. Expetiit autem cœnobium sancti Eugendi Jurensis, ibi Christo se sacrificaturus. Præmiserat ante se duos illustrissimos viros, domnum Rodolphum, et domnum Franconem; se eum vero duxit domnum Robertum, domnum Arnulphum, et domnum Varnerium. Hi omnes et secundum genus sæculi clarissimi, et secundum Deum nobilissimi, postea se holocaustum Deo obtulerunt.

« Erat adhuc domnus Stephanus, de quo nobis sermo, tenellus, militaribus tantum armis decoratus. Sed saniori usus consilio, una, Deo inspirante, Patres istos secutus, sæculari balteo abrenuntians, C Christique jugum suscipiens, in præfato cœnobio monachilem vitam arripuit, ibique sub domno Hunaudo abbate per decem annos se in Dei servitio mactavit. Deinde Cluniacum expetiit, » etc.

Albericus Cisterciensis monachus in chronico nondum edito summatim gesta refert B. Simonis, videlicet annis 1074, 1076 et 1081, sed quia nihil singulare, præter ea quæ in vita recenset, regerenda non putavi.

Porro autem præclara atque religiosa ab Simone, dum adhuc sæcularibus implicaretur, acta commemorant chartularia Crepeiense et Cluniacense.

« In nomine sanctæ et individuae Trinitatis, etc. Omnis qui semetipsum intelligit hominem duabus naturis, anima videlicet rationali et corpore constare D cognoscit, etc. Quapropter ego Simon comes Crespeiensis, etc. Salutem animæ meæ, imo et patris mei venerabilis comitis Radulphi præcavens in futurum, præsentis vitæ dies nihil esse conspiciens, atque mentem pro posse in consideratione æternitatis figens, supradictum Radolphum patrem meum de Montedesiderio, jam per tres annos post sui corporis dissolutionem ibi jacentem, asportare feci, et Ecclesiæ Sancti Arnulphi, quæ ab eodem, et ab antecessoribus in castello Crispiacensi honorifico schemate fundata; in qua etiam ex aqua et Spiritu sancto renatus fuerat, reddidi, ibique more antiquorum juxta sepulcrum matris meæ, uxoris suæ; nec non et prædecessorum nostrorum, cum psalmis et orationibus,

in spelunca duplici collocare feci, ut melius apud Deum, eundem archiepiscopum et martyrem, videlicet beatum Arnulfum, habeamus pro animabus nostris intercessorem; eidem ecclesiæ per annulum aureum totam terram de Bonoculo, quam hactenus in dominio habebam, cum servis et omnibus appendiciis suis concedo, etc. Actum Crispiacensi castello XI Kal. April. an. Incarnat. 1077, indict. xv, epact. 23, concurr. vi, regnante Philippo rege Francorum.

« Signum Philippi regis, » etc.

Ita Chartularius Crespeiensis. Quæ vero sequitur Simonis comitis epistola ad beatum Hugonem palam facit eandem Sancti Arnulfi abbatiam Cluniacensibus fuisse traditam.

« Venerando abbati Hugoni et omni congregationi B Cluniacensis cœnobii, Simon comes, Vestræ sanctitatis servulus, salutem. »

597 « Notum sit vestræ Celsitudini, beatissime Pater, me plusquam omnes homines in carne viventes in Deum diligere, atque proficuum et honorem vestrum in quantum valeo quærere. Concedo itaque vobis et omnibus successoribus vestris abbatiam sancti Arnulphi, quæ constructa est in castello, qui vocatur Crispi; ut omnino subjecta sit vobis; et ibi abbatem de vestris monachis eligatis, qui secundum Deum, et secundum regulam beati Benedicti, illud monasterium regere possit. Volo ergo ut sciatis me fecisse cum consilio, et cum voluntate meorum hominum, scilicet majorum; nec non et regem hanc meo deprecatu firmasse chartulam; Philippo videlicet astante, et concedente Ivone. Testes Simon dapifer, etc. Factum in domo S. Mariæ Parisiensis, die festivitatis omnium Sanctorum.

« Signum Philippi regis. »

Hæc veteres membranæ Cluniacenses.

Confirmata quoque est præfatæ Ecclesiæ donatio a Sylvanectensi antistite Hugone: patet ex iisdem membranis.

(⁴³) *IBID.* — *Qui quidem Radolphus quam celebris, etc.* Ejus genealogiam describit Ivo Carnotensis, epist. 45. « Perlatum est ad aures nostras quod Mellentinus comes ducere velit in uxorem filiam Hugonis Crespeiensis comitis, etc. Horum autem sanguinitas nec ignota est, nec remota, sicut testantur, et probare parati sunt præclari viri de eadem sati prosapia. Dicunt enim quia Gualterius Albus genuit matrem Gualeranni comitis, qui genuit matrem Roberti comitis. Item supradictus Gualterus genuit Radolphum patrem alterius Radulphi (cujus hic meminit Guibertus) qui genuit Vermandensem comitissam, » etc. Et hæc hæres B. Simonis fratris sui exstitit; cujus filia Adela nomine, Hugoni, filio Henrici regis Francorum, nupsit primum, deinde Rainaldo comiti Claromontensi, ut refert vetus charta Crespeiensis monast.

« Ego Adela Viromanduorum comitissa, et filii mei comes Radolphus et Henricus, dedimus S. Arnulfo martyri, ea quæ comitissæ Crespeienses in

privato jure suo, in castro meo Crespei, et villis A Fenez, etc., ad sustentationem monachorum Cluniacensium apud Crespeium Deo servientium. Hoc donum fecimus, ut dominus meus Hugo magnus, qui obiit in via Jerosolymitana, cum filiis et filiabus meis, cum domino meo comite Clermontensi Rainaldo, participes simus in orationibus omnium congregationum cœnobii Cluniac. Actum an. 1118 Paschale II, PP. rege Franc. Ludovico, etc.

Rodulphum autem avum Adelæ, de quo nobis est sermo, Crespeiensem, sive Vadensem et Valesiensem comitem multis auxisse bonis monasterium S. Arnulphi Cresp. (hujus fundator avus Radulphi Gualterius Albus agnoscitur), produnt ejusdem loci antiquiora monumenta, sed maxime illud sacris B. Arnulphi pignoribus decorasse. Veteres chartæ de Rodulpho, quarum summarium hoc est: « Rodulphus comes Crespeiensis plurima quondam in beneficio tenebat altaria ab episcopo Suessionensi; sed post mortem Adeke uxoris suæ, ab Heddone Suessionensi episcopo obtinet, ut altare de Bonol (Bonoel) quod in beneficio tenebat ad personam perpetualiter, et cum integritate teneat Ecclesia S. Arnulphi, » etc.

Actum Suessionis ann. Incarnat. 1053, Henrici regis XIX et primo Heddonis episcopi.

Hinc nonnullos, qui Rodulphum, filiumque B. Simonem Viromand. comites volunt, hallucinari animadvertere est. Lege Claudii Hemerei Augustam Viromand. ad an. 1046, et Andream Duchesne, hist. Castillon. lib. II, c. 9.

(⁴⁴) *IBID.* — *Ad S. Eugendum in territorio Jurensi.* Jura sive Jurassus mons, in quo S. Eugendi, nunc S. Claudii cœnobium: de quo Menardus Observat. Martyrologii Benedictini ad diem 1 Januarii. Quo loci monasterium Condatense sive Condatense a Jurensi haudquaquam distinguendum contendit.

(⁴⁵) *CAP. XI.* — *Qui conversionis initia ex subjecta nactus occasione, etc.* Audin causari cur beatissimus ille Carthusiensium protoparens in eremum secesserit, ab auctore cœtaneo posteris traditam? eandem prope aperit illemet S. Bruno epistola ad Radulphum; ubi potissimum hoc argumento ipsum sponsionis de vita monastica Deo factæ admonet: « Reminiscitur quippe dilectio tua quod, cum ego, et Fulcius Monoculus, quadam die simul fuisset in hortulo adjacenti domui Adæ, ubi tunc hospitabar, de falsis oblectationibus, et perituris mundi hujus divitiis, nec non de perennis gloriæ gaudiis, aliquandiu, ut opinor, tractaremus; unde divino fervore ferventes, promisimus ac vovimus Spiritui sancto, in proximo fugitiva sæculi relinquere, et æterna captare; nec non monachicum habitum recipere. » Plura hunc in modum edisserit sanctus Bruno jam Carthusiæ colonus.

Canonicus anonymus Sancti Martini Turonensis Historia inedita Bibliothecæ Regiæ. « Anno 1086 incepit ordo Carthusiæ tali modo: Sanctus Hugo Gratianopolitanus vidit per somnium in solitudine

Carthusiæ Dominum Jesum Christum quoddam confirmantem; stellas etiam septem ducatum itineris sibi præstantes. Nec mora ad ipsum episcopum veniunt septem viri, qui uno desiderio succensi locum eremiticæ vitæ quærebant, nec adhuc repererant: quorum primus fuit magister Bruno religione et scientia clarus; et alii quatuor litterati, et duo laici, quos sanctus Hugo gratanter suscepit, et voli compotes fecit. Ipso namque consulente, juvante, et comitante Carthusiæ solitudinem intraverunt, ædificia construxerunt, et ibi quieti in eremo Domino **598** servierunt. » Sic ille, sic et innumeri propemodum scriptores; quos his adnotationibus insuere piget, quandoquidem me ab hoc onere levet Joannes de Launoy, vir eruditionis reconditæ ac disciplinæ ecclesiasticæ peritissimus, in dissertatione De vera causa secessus S. Brunonis in eremum. Quem porro doctorem habuerit paucis enarrat chronographus Malleacensis par beato Brunoni ad an. 996. « Gerbertus docuit Fulbertum Carnotens. episcopum, etc. Hic iterum docuit Berengarium canonicum Sancti Martini; qui item Brunonem Remensem, et multos alios hæredes reliquit philosophiæ. Bruno quidem perfectus philosophus, monachus effectus et eremita apud Calabriam multorum monachorum Pater obiit in Christo. »

At omittendum minime est, quod observavi de sancto Brunone, quodque fugit, opinor, scriptores; puta cancellaria dignitate claruisse in Ecclesia Remensi; doceor id ex chartæ subscriptione jussu Manassis archiepiscopi Remensis scriptæ, qua monasterio Sancti Basoli confert altaria Alteio, et Caprille, etc. « Actum anno 1076 præsentibus Henrico Sancti Remigii, Joscelino Altvillaris, Gybuino Mosomi, Raimbaldo S. Theodorici abbatibus, et Brunone Remensis Ecclesiæ cancellario. »

(⁴⁶) *CAP. XI.* — *Vices autem abbatis ac provisoris Gratianop. episcopus, vir plurimum religiosus exequitur.* Ne mireris episcopum Hugonem, novellæ plantationis præfectum, quippe qui vitam arctissimam professus, prudenter sapienterque illam rigare, amputare, suffodere, stercorare noverat: non secus ac olim sanctissimi antistites monachi Athanasius, Basilius Magnus, Gregorius Nazianzenus, Chrysostomus, Martinus, Augustinus uterque, doctor et Angliæ apostolus, Cæsarius Arelat., Bonifacius Mogunt., Leodegarius Augusto., Lanfrancus, Anselmus, et alii, institutionem suscipiebant monachorum. Etenim quæ longo usu in cœnobiis didicerant, peregerantque, aliis apprimè depromebant: et juxta illud Lucæ XII de fideli dispensatore Dominicæ familiæ, tritici mensuram dare percallebant in tempore; sciebantque pastori « oportere prodesse magis quam præesse, » ut loquitur sanctus Benedictus regulæ cap. 64; et cap. 2, abbatem præmonens: « Omnia bona et sancta factis amplius quam verbis ostendere, ut quæ discipulis docuerit esse contraria, in suis factis indicet non agenda » Unde in statutis jubente Edgardo rege conditis, decretum inter cætera

de episcopis, qui monachis præesse debebant: « Qui ordinatus episcopus in omnibus eundem morem regulæ cum monachis suis quem abbas tenet regularis, diligenti cura sine intermissione custodiat. Nec episcopatus occasione; regulæ præcepta tumidus vel obliviosus temere intermittat, sed quantum excellat et opere. » Seldenus in Not. ad Eadmeri Hist., pag. 450.

En causam cur identidem præclari tot præsules cœnobitarum rectores exstiterent. Ast ubi e sæculari vita in solium episcopale intrusi sunt, qui quod nusquam auditum lectumve, nedum in usu habitum, dictis factisque poterunt edocere? Merito igitur eos, qui evangelicæ perfectionis in ordine monastico instituta amplexati fuerunt, ab illorum jure summi Ecclesiæ principes exemere, quin et ultro monachorum regimen antistites ipsi quam multi abdicarunt.

(⁴⁷) *IBID.* — *Ditissimam tamen bibliothecam coagulant.* Usurpatum id ex regula Sancti Benedicti, qui sæpiusculè ut *lectioni vacent*, dentque studiis sanctæ Scripturæ operam exhortatur capite 48, ac præcipit: « Accipiant omnes singulos codices de bibliotheca, quos per ordinem legant, » etc. Itaque primoribus illis Carthusiensibus in more positum fuit bibliothecas instruere, quatenus hac arte solitudinis tædium allevarent: hi namque institutorum suorum maximam partem se mutuatos fuisse abs regula eadem, sed præsertim litteris initæ an. 1632 cum congregatione Sancti Mauri societatis, glorian- tur his verbis: « Et quidem justum nobis hac in re vobiscum, tanquam cum fratribus, aut commilitonibus commune gaudium, qui sub ejusdem sanctissimi Patris (Benedicti) labaro militamus; quique ab illius sapienti et religioso magisterio præcipua militiæ nostræ Chartusianæ jura legesque accipimus, » etc.

Cæterum quæ supersunt in ordine Benedictino antiquorum monumentorum vestigia, testantur solemne esse, dum vigit regularis observantia, instructissimas bibliothecas concinnare, e quibus panem « qui non perit, » quique « cor hominis confirmat, » perceperunt Ascetæ. Vide Cassiod., *Institu. divin.* cap. 52; *Trithemium Chronic.* Hirsaug. ad ann. 838.

Quantæ vero curæ fuerit iisdem monachis Benedictinis libros aggerare, prædicant Alexandri papæ (ni fallor) tertii litteræ bullatæ ad abbatem et monachos antiquæ Corbeïæ.

« ALEXANDER episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis abbati et capitulo Corbeiensi, salutem et apostolicam benedictionem. Cum velitis utilitati vestri monasterii, » etc. *Vide in Alexandro III, ad an. 1181.*

599 Similiter decrevit abbas Sancti Benedicti Floriacensis in capitulo generali: « Ego Macharius abbas monasterii Sancti Benedicti Floriacensis, videns bibliothecæ nostræ codices, vetustate nimia cariosos, ac linea rodente corruptos, ad eorum refectionem,

et novorum comparationem, seu membranarum, » etc. Et infra: « Ego igitur, et qui mihi succedet, viginti solidos annuatim dabo, etc., prior noster decem solidos, prior de regula decem solidos, » etc. Hæc constitutio inter veteres consuetudines bibliothecæ Floriac. pag. 409.

Majorum quoque exemplo, Patres congregationis Sancti Mauri ad caput regulæ 48, in declarationibus statuere: « Et ne desint codices in bibliothecis dandi fratribus pro eorum captu, erunt solliciti superiores ut libris utilibus instruantur pro facultatibus monasterii, » etc.

(⁴⁸) *IBID.* — *Nivernensis comes.* Guillelmus tertius, ni fallor, qui aliquandiu cum administrasset comitatum, neglecto splendore natalium, ad tutam monasticæ vitæ stationem e mundiali pelago appulit, in ordine videlicet Carthusiensi humilem conversorum (ut vocant) seu servientium est pie professus. Testis Guillelm. Nangis in Hist. ms. ad an. 1138: « Florebat etiam Guillelmus Nivernensis comes insignis, cujus devotio mira enituit, dum de potenti principe sæculi, factus est in Chartusia humilis pauper Christi. » Guido Coquille, *Hist. Nivernens.*, pag. 145.

Plura id genus exempla memoriæ ingeruntur virorum genere clarorum, qui posthabita sæculi vanitate in claustra se, vitam regularem professuri, hac ipsa tempestate receperunt. Nota nil ad me, scilicet ab omnibus legi possunt; bina solum hic apponam, e codice membranaceo Majoris Monasterii anno circiter 1116 exarato, cap. 45.

« Illustris quidam Carnotensium vicecomes Ebrardus nomine audita Domini voce, qua dicit: « Nisi quis renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus (*Luc. xiv, 35*), » etc. Timens ne si ab ista Domini benignissima admonitione se faceret alienum, alienaretur etiam in futuro a regno cœlorum; excogitare cœpit qualiter ad ipsum Dominum propius accederet, ipsiusque servitio familiaris manciparet. Et quia ad hoc magnum faciebant impedimentum, et præsens sæculum, et quæque in eo possidere videbatur; nec facile illi erat adimplere quod volebat, maluit omnia omnino relinquere, quam pro his in perpetuum infernales cruciatus sustinere. Igitur honorem suum et possessiones fratribus suis dereliquit, reliqua autem quæ in auro et argento habere potuit, pauperibus erogavit, quatenus nihil jam sollicitus de rebus transitoriis, securius et expeditius inhiaret divinis, etc. Anno ab Incarnatione Domini 1075. » Aliquanto post sequitur:

« Sed ut ad propositum redeamus, dominus Ebrardus nudus et pauper effectus, patria, parentibus suis derelictis, peregre profectus est. Cumque de peregrinatione illa, in qua multo tempore demoratus est, reverteretur, ad Majus Monasterium habitum inibi monachicum suscepturus devenit, ubi cum quibusdam uxoris suæ impedimentis aliquandiu in laicali habitu moraretur, venit ad eum Hugo frater ipsius, qui ei in honorem vicecomitatus succes-

serat; quæ cum plurima salutis suæ monita audisset, » etc.

Et cap. 42, ubi supra: « Nosse debetis si qui eritis posteri nostri, majoris scilicet habitatores monasterii Sancti Martini, militem quemdam nomine Bernardum, cognomine Flagellum, devenientem ad suscipiendum apud nos monachatum, donasse nobis dimidium terræ, ut appellatur, Ostrulvilla, concedentibus dominis quoque de quibus illam tenebat, Hugone videlicet de Putatiolo vicecomite Carnotensi, atque Ebrardo de Levaisvilla, annuente quoque Stephano avunculo suo, » etc.

(⁴⁹) CAP. XII. — *Calceorum de Corduba*. Nil hunc locum Ordericus Vitalis non elucidat, qui eadem ferme tempestate componebat, Historiæ lib. quinto in fine: « Dederunt Simoni quinque solidos, et Roberto sotulares (calceos) Corduanos. » Item libro octavo, pagina 682 graphice sui temporis calceos depingit, et id haud ævo nostro non competit: « Hic (Fulco Andegavensis) in multis reprehensibilis, et infamis erat ipse nimirum, quia pedes habebat deformes, instituit fieri longos, et in summitate acutissimos subtolares, ita 600 ut operiret pedes, etc. Insolitus iste mos in occiduum orbem processit, levibusque et novitatum amatoribus vehementer placuit: unde sutores in calceamentis quasi caudas scorpionum, quas vulgo pigacias appellant, faciant: Idque genus calceamenti pene cuncti divites et egeni nimirum expetunt; nam antea omni tempore rotundi subtolares ad formam pedum agebantur, » etc. Et C Guillelmus Malmesbur. coævus de gestis Anglorum lib. IV, c. 1, in Guillelmo II: « Tunc fluxus crinium, tunc luxus vestium, tunc usus calceorum cum acuminatis aculeis inventus, » etc.

(⁵⁰) CAP. XIV. — *His Guido, etc., inter quas Sancti Quintini a primo lapide canonicorum regularium ecclesiam fundaverat*. Vita sanctæ Romanæ virginis et martyris egregium hac de re continet testimonium. « Cum comes Flandriensis Balduinus puerum Philippum, Henrici regis filium, ad regni proveheret solium, ipsum pro eo disponderet regnum; civitas Belvacensis suo destituta est antistite. Annuente igitur supernæ pietatis æquitate, Guido decanus custosque ecclesiæ Sancti Quintini Vermandensis, et archidiaconus Laudunensis, constitutus est a præfato principe Belvacensium episcopus, ordinante eum cum cæteris ejusdem provinciæ episcopis viro illustri Gervasio Remensi metropolitano. Vir quippe nobilis prudenter ascendens altiores gradus Ecclesiæ adeptus est culmen episcopale. Qui facile non carere ferens se præsentia martyris, de cujus uberibus Ecclesiæ suxerat lac doctrinæ spiritualis, in honore et memoria ejus ædificavit ecclesiam haud longe a mœnibus Belvacæ civitatis, etc. Quæ cum sit admirabilis specie suæ compositionis, admirabilior haberi potest ipsa facilitate celerrimæ constructionis. Nulla enim tam brevi spatio tantum efficeret opus vis humana, nisi intercedente martyre, virtus auxiliaretur divina: duobus quippe annis incepit et

A perfecit eam in decore suo idem venerandus Guido episcopus dealbatam undique, et depictis insignitam laquearibus, etc. Qui inspiratione divina, sapienti usus consilio, cum grandi honore, comitantibus turbis psallentium clericorum atque laicorum, transtulit corpus præfatæ virginis et martyris Romanæ, de sacrario S. Petri ad eam quam construxerat ecclesiam, » etc. Hucusque fragmentum ex Gestis S. Romanæ calamo exaratis, quod mihi commodavit quidam canonicus regularis, congregationis Gallicanæ; velut et sequens Gregorii PP. VII privilegium, Ivoni postea Carnotensi episcopo indultum; et cætera post describenda de Guidone episcopo

« GREGORIUS dilecto in Christo filio IVONI, præposito ecclesiæ S. Quintini, sitæ in episcopatu Belvacensi, suisque successoribus regulariter promovendis

« Supernæ miserationis respectu, » etc. Vide in Gregorio VII.

Quo tempore condita dedicataque fuerit præfata S. Quintini basilica indicant versus codici vetusto inscripti.

Anno millesimo sexagenoque noveno,

Est Incarnati Verbi sub honore beati

Quintini factus locus iste, Deoque dicatus.

Obitus vero Guidonis episcopi dies notatur in Necrologio ejusdem Ecclesiæ, in hunc modum: « Nono Kal. Maii obiit dominus Guido Belvacensis episcopus, qui hujus ecclesiæ fundator exstitit et ædificator, quam multis possessionibus ditavit, et quam pluribus ornamentis decoravit; fecit enim in ecclesia nostra coronam argenteam, et tabulas argenteas, feretrum argenteum, etc., duos textus (in quorum uno Guidonis visitur effigies), crucem argenteam, cappas novem meliores cum casula una; decem campanas majores et minores. Fecit etiam omnia vetera ædificia, dedit nobis villam istam, » etc. 601 Legesis epistolas Ivonis 151, 181 et 193. Accessiones Roberti de Monte ad Sigibertum ad an. 1066 et 1069. « Guido Belvac. episcopus duobus annis perfectam dedicavit ecclesiam in honore advocati sui Quintini Mart. IV Nonas Octobris. » Quo, versibusque præfatis advertere licet, arguendum lapsus auctorem Vitæ Ivonis, operibus proloquii loco appositæ (inter alios errores), quod ad annum 1078 foundationem S. Quintini Belvacens. rejiciat.

(⁵¹) IBID. — *Flaviacense monasterium*. Virgo Sancti Geremari, in diœcesi Belvacensi situm, ab eadem civitate quatuor leucis disparatum.

Porro quæcunque ad Flaviacensem Ecclesiam spectant, R. P. dominus Joannes Baptist. de Boulogne, tum ejusdem Asceterii congregat. S. Mauri prior, vir admodum eruditus, eorum chronologiam ex primis monumentis, vetustioribus schedis, summorum pontif. litteris, diplomatibus regum, principumve (e laicâ manu post summos labores ac sudores ereptis) amplissimam retexit. Quo ex fonte in antecessum ejusdem Historiæ compendium, a nobis concinnatum damus.

Historiæ Flaviacensis monasterii compendium.

Monasterium Flaviacense in Belvacensis diocesis pago, situm prope Eptam fluvium, tempore Dagoberti, annum circiter 650, seu, quod volunt alii, 660 condidisse, dotasseque sanctum Geremarum (cujus nomine postea illud insignitum fuit) nosces ex litteris Joannis V, episcopi Belvacensis; quæ sic habent.

« Joannes, miseratione diviâ Belvacensis episcopus, universis præsentis litteras visuris, salutem. Nobis dilecti filii, venerabiles et devoti religiosi, abbas, et conventus, et priores ei subditi, devotissimi cœnobii S. Geremari de Flaviaco, nostræ diocesis, dolentes exposuerunt; sanctæ religionis contemptores, imo verius despectores ipsis exprobrare, suum monasterium pridem in honorem Trinitatis sanctissimæ Deo dicatum, per devotissimum Deo Geremarum patronum suum, adjuvante beatissimo Audoeno Rothomagensi archiepiscopo; nunquam fundatum exstitisse de redditibus ipsius Geremari, sed ex partialibus bonis aliunde venientibus, improperando ipsis, veritate non suffragante, quod aiunt, illum beatissimum Geremarum suum dotasse cœnobium, multaque alia religiosa loca ipsis subdita, ex suis patrimonialibus et paraphernalibus bonis. Quamobrem quid in sacris historiis, chartis, registris, librisque et scripturis veteranis nostris, aut ecclesiæ et sponsæ nostræ, de ipsorum fundatione inveniretur, vellemus testificari, postularunt.

« Notum facimus nos male latrantium cupientes ora claudere, testimonium veritati exsultantes perhibere, certificamus veteranis libris, legendis, chartis et scripturis, quibus fidem suspicione vacuam, nullaque nota reprehensibilem, ea quæ sequuntur, contineri. Videlicet serenissimi regis Dagoberti temporibus gloriosum Geremarum a sobole regia procreatum, maximæ exstitisse sanctitatis, cujus consilio sacro ille Dagobertus rex cum amabili pace regnum gubernavit. Voluit autem ille gloriosus Geremarus, tum non solum apud homines militare, imo mundana postposita militia cupivit cœlestis militiæ particeps fieri, velut novus tyro sub veterano et approbato cœlestis militiæ rectore, et cœlestis principis vicario, sancto Audoeno Rothomagensi archiepiscopo, atque præfati regis cancellario, adversus carnem, mundum, et dæmonia bellare decrevit.

« Cujus Audoeni jam sanctitate magna fruentis, secutus consilium, de præfati regis Dagoberti consensu religionem intravit, in loco qui dicitur Flaviacus, ubi non multo post, suis ad Dominum transmigratis liberis, de Clodovæi regis prædicti Dagoberti filii consensu, pariter et assensu, revelatione angelica prævia, ad sanctissimæ et beatissimæ Trinitatis iatriam et venerationem, cœnobium, quod nunc beati Geremari dicitur, cum pluribus aliis religionis locis, propriis sumptibus construxit; necnon suis dominiis, villis, castris, ac redditibus dotavit, cupiens et affectans ex terrenis sibi a Deo datis, multis in locis ipsum Dominum Deum venerari.

A « Stetit autem in esse et statu præfatum illud monasterium, ducentis annis et quinquaginta, vel eo circa. Verum pacis iniquus perturbator, et humani generis corrosor, qui a superis corruit ad inferos, ex servitio illo in monasterio celebrato perturbatus, nefandi Rolonis cor subintrans, monasterium Flaviacum funditus usque ad solum destrui procuravit, et religionis non multo post defunctis, et profugis, desertum et incolis vacuum, aridumque fructu et inhabitabile, centum et triginta mansit annis; nec a nobis inventus est qui in præfata exstiterit devestatione succursor et consolator; qui chartas, papyros, registra, vel libros illius monasterii conservare cupiverit. Nec mirum quoniam apud prædones, et fidei Christianæ inimicos, moris erat usitati, et adhuc diebus exstat in istis, ea quæ Christianam sapiebant religionem, igne voraci consumere.

« Sed quia misereri voluit Creator omnipotens, populi, et beatissimum Geremarum ~~602~~ confessorum suum in loco suæ sanctitatis iterum venerari, mentem prædecessoris nostri bonæ memoriæ Drogonis Belvacensis episcopi, gratia Spiritus sancti inebrians ad novam illius monasterii inspiravit constructionem; ordinans (ut ipsius erat ordinare) antelati Geremari præviam insequendo voluntatem, illud monasterium a sanctissima Trinitate denominari, addendo ad Dei laudem et ipsius fundatoris Geremari, monasterium Sancti Geremari appellari. In cujus rei testimonium præsentibus litteris sigillum nostrum duximus apponendum.

C « Datum anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo octavo, die Mercurii, tertia mensis Junii.

« De mandato domini sic signatum, R. Champdesus. »

Cæterum viginti abbates ab ipsis monasterii incubilis, ad excidium a Northmannis illatum, præfuisse notant vetera ejusdem loci monumenta; e quibus, necnon et ex Fontanellensi, sive Sancti Vandregesili chronico, eorum nomina (paucos si excipias qui temporum injuria excidere) desumemus.

D Primus abbas sanctus Geremarus exstitit, ac fundator monasterii Flaviacensis, sanctissimæ Trinitati initio dicati. Res gestas sancti Geremari ab antiquo auctore exaratas, et ex vetusto codice manuscripto Conchensis monasterii, cura nostra exscriptas, inter additamenta collocavimus.

III. Sanctus Gennardus (secundus enim oblivioni traditus) sancto Ansberto longe charus fuit; unde juxta corpus ejusdem in Fontanellensi cœnobio, cui etiam præsederat, sepultura donari statuerit.

IV. Sanctus Benignus Fontanellæ monasterio præfuerat prius, sed a Regenfredo majoridomus projectus in abbatem Flaviacensem a monachis assumitur.

V. Adebrardus, integritatis, prudentiæ ac ingenii gloria clarus, atque imperatori Ludovico Pio (codex manu exaratus de Adebrardo), merito prudentiæ

adeo fuit acceptus, ut inter ejus principes ad pacis negotia componenda et in Ecclesia, et in regno in longinquas usque gentes semper fuerit primus. »

VI. Hinemarus ex monacho Sancti Dionysii in Francia, ut refert Flodoardus libro III, cap. 1 : « Regis ascitus obsequiis regimen monasterii Sanctæ Dei Genitrici Mariæ, et sancti Germani, regali et episcopali, atque abbatis sui Ludovici jussione suscepit. » Legendum vero hic Sancti Geremari, suadent quæ eodem lib., cap. decimo octavo scribit ipse Flodoardus, his verbis : « Item (scribit Hinemarus), pro cel'ia, vel monasterio Flaviaco, quod idem rex sibi, dum in ipsius ante episcopatum moraretur servitio, donaverat; et ut in vita sua illud teneret, præcepto confirmaverat; quodque a quodam invasore destructum restruxerat, et religionem prout potuit, in eo restauraverat, » etc. Plura de Hinemaro Remensi archiepiscopo scribere supersedemus, quippe notiora et celebriora sunt ipsius facta, scriptaque (duobus voluminibus comprehensa) quam ut ea detexere debeamus.

VII. Odo ex abbate Corbeiensi in Picardia, episcopus Belvacensis, monasterium Flaviacense, et alterum Nonnarum, utrumque solo prope adæquatum, juri episcopali addici, quatenus e laica manu eriperetur, suæque inopiæ subveniretur, ab rege Francorum primum, deinde a Nicolao primo, papa, impetravit. « Eo autem ordine (fert diploma summa pontificis) ut de rebus ejusdem monasterii collatis, sive conferendis, Ecclesiæ Belvacensis necessitatibus subveniatur, prout voluntas et judicium episcopi, qui præfuerit eidem Ecclesiæ decreverit; et monasteria ipsa, nec in ædificiis domorum, nec in restauratione ecclesiarum, nec in necessitatibus Deo illic servientium subsidia defraudentur; sed ita rerum dispositio fiat ab episcopo Belvacensis Ecclesiæ, ut et ipsa monasteria juxta modum facultatum sibi collatarum restaurentur, et conserventur, et illic Deo militantium subsidiis adjuventur, quatenus loca Deo dicata, et res illis ecclesiis collatæ ibi potissimum deserviant, ubi Deo fidelium oblationes esse collatæ noscuntur : quia nec pium, nec justum esse cognoscitur, ut ecclesiæ præfatæ ita suis rebus spolientur, et alterius ecclesiæ necessitatibus deserviant, ut earum nulla prorsus cura videatur impendi. Unde sollicitus videat episcopus Bellovasensis; ut sive de feminis illis Deo deservientibus, sive de cujuscunque ordinis viris, sive de monasteriorum restauratione et conservatione, eam curam suscipiat, quatenus et divinæ domui dignam habere sibi procurationem gaudeat, et ipse qui præfuerit rector, supernæ censuræ judicium propter negligentiam non incurrat. In sæcularium vero manus atque potestatem, ipsa monasteria nulla deinceps ratione vel occasione perveniant; quia non est leve ante oculos summi judicis discrimen religiosi locis, et monasteriis Deo dicatis, sæcularem præficere potestatem, et ei contradere pastoralis curæ sollicitudinem, qui, quid sit pastor, ignorat nec quærit lucrum animarum, sed

A pecuniæ censum, non ut divinis cultibus servitium impendatur, sed ut suis usibus, ad dominationis votum deserviat, etc.

« Datum est id privilegii ann. v imperii Ludovici II, Christi vero 860. »

VIII. Ansigisus vir religione, doctrina usuque rerum præstans, humana deposuit anno 882.

603. Pluribus post annis, nempe circa annum 900, susque deque eversum est abs Northmannis. Sacra autem beati Geremari ossa translata, ac collocata in ecclesia Belvacensi; ubi hodie visuntur.

At anno 1050 strenue pius juxta ac prudens Droco Belvacensium episcopus ad instaurationem, seu verius exædificationem, animum appellit, ita feliciter et magnifice, ut brevi ecclesiam et universa vitæ monasticæ commoda ædificia perfecit; quo non tantum vetustas ædes, sed etiam præcipuas Galliæ tum amplitudine, tum elegantia superaret.

Constructo itaque et instructo monasticis rebus et sacra suppellectili cœnobio, nec non prædiis, quæ antiquitus possederant cœnobitæ, redditis, accersivit e monasterio Sancti Mauri Fossatensi monachos, quibus Guntherium præfecit. Ac tandem ut sacra restituerentur sancti Geremari ossa, totis viribus enisus est, sed frustra, reclamante, præpedienteque populo.

IX. Gunterius ex monacho Fossatensi, asceticæ vitæ norma postliminio revocata in sancti Geremari cœnobio, magnam sibi virtutum ac scientiarum laudem inibi collegit, adeo ut præstantis disciplinæ permoti fama, etiam exteri, sæculo abdicato, sese ipsius magisterio subderent : quin et mulieres nonnullæ, eodem postea odore allectæ, in adjacentibus ecclesiæ ædiculis commanerent; nempe soror Sugerii prioris, mater Guiberti abbatis Noyigenti, Leodegardis. De quibus idem Guibertus lib. I de Vita sua. Itemque posterioribus sæculis Albreda de S. Ouin conversa, uxor Guillelmi de Henouville; uxor Girardi de Hanouiles, et aliæ quamplurimæ; quæ contraditis inibi suis opibus, monasterii stipendiis, seu ut codicilli loquuntur, præbendis, nomine conversæ ac sororis, sanctimonialium habitu degebant. Ædicularum in hodiernum usque diem vestigiâ exstant.

Obiit Gunterius Idibus Martii, anno Christi 1058, et administrationis 22.

X. Garnerius Gunterio successit; vir utique probitate, doctrina, administrandi prudentia insignis; qui disciplinam regularem mire illustravit, adauxit res monasterii. Eo quoque præside complures ecclesiæ, seu prioratus, Faviaco conferuntur; quæ colonias monachorum, qui orationum subsidiis, verboque et exemplo populum tuerentur, erudirerentque, Garnerius abbas addixit. Constat id potissimum ex narratione foundationis prioratus S. Sepulcri de Villaribus, a nobilissimo comite Belvacensi Lanscelino conditi, et eandem nos chartam, utpote summam hujusce comitis pietatem redolentem, internectere delectat.

« In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Amen. Omnibus aqua et Spiritu sancto renatis, gratum fore decrevit charitas nostra, si litterarum apicibus annotamus, qualiter a quibusdam personis ecclesia nostra, auxiliante Domino, fuerit fundata. Lanscelinus senior, Fulconis Belvacensis filius, strenuæ nobilitatis vir, et secundum hujus sæculi fastum magnæ potentie fuit: iste, ut rei exitus probavit, nutu et voluntate Dei Jerusalem, et sacra loca, ubi Dominus noster Jesus Christus, natus, ubi crucifixus, et sepulcrum in quo positus fuit, multis in hac provincia secum comitatus adiit: illis videlicet temporibus, quibus nullus Christiani nominis confessor, nisi furtim, aut, ut ita dicam, tapinacione propter obsistentium paganorum timorem, illuc pergere ausus erat; qui multa tam per terram, quam per mare, passus pericula, ad ultimum suo politus desiderio, satisque humiliter adorato, cum suis omnibus in Galliam repedavit. Transacto autem non longo tempore, pietas conditoris nostri, qui « omnes vult salvos fieri, et ad agnitionem sui nominis venire (*I Tim. II, 4*), » misit in cor ejus, quatenus in honorem sancti sepulcri de propriis facultatibus ecclesiam strueret, monachosque ibidem ad Dei servitium die noctuque peragendum constitueret. Consilium vero, voluntatemque hujus rei, uxori suæ et filiis suis nec non et hominibus propriis aperiens, omnes una voce laudaverunt, Deoque fore gratum simul affirmaverunt.

« Post hæc domnum Garnerum Flaviacensis cœnobii abbatem petiit, et ut monachos ad tale negotium peragendum dignos secum transmittere dignaretur, humillimis precibus exoravit, tali scilicet ratione, ut ecclesia, quam ædificare volebat, omnibus diebus Flaviacensi ecclesiæ fuisset subiecta, et ut ipse abbas, suique successores, monachos quos vellent transmitterent, et quos vellent reducerent. Qui libentissimè quod tantus exorabat, non solum concessit, sed ut tam sanctus perficeret sua sancta exhortatione admonuit. Tunc incipiendi operis inter se die constituta, abbas Garnerus cum suis monachis adfuit, Lanscelinus quoque nobilium virorum stipatus agmine, viros operis cæmentarii gnaros secum adducens a Belvacensi civitate, cum suis filiis advenit. Omnes enim qui convenerant, locum ad habitationem monachorum congruum fore affirmabant, circumspicientes vicinitatem aquarum, amplitudinem pratorum, abundantiam nemorum, ubertatem vinearum, multitudinemque arborum diversi generis fructum ferentium.

« Tandem paratis omnibus quæ necessaria erant, lineisque a cæmentariis juxta quantitatem jactis; domnus Lanscelinus cum magna devotione in honore sanctæ et individuæ Trinitatis, locum ubi fundamenta basilicæ jacienda erant, fossa humo primus aperuit.

« Cœptum est opus istud mense Martio, millesimo sexagesimo, Philippo rege apud Gallias regnante, ducatum vero Northmannorum et re-

gnum Anglorum Guillelmo nobilissimo rege administrante. »

Monachis vero ibidem Deo servientibus incliti Lanscelini non defuit largitas. Ut enim sufficientiam quotidiani victus haberent, dedit eis molendinum Crevicordis super ripam Taræ situm, et totam aquam de Cailoto usque ad Pontem Harmis, ad piscandum, dedit et hospites suos ibidem manentes, totamque mansionem Hildefredi, cum pratis ad mansionem pertinentibus: querquetum Burgerij, et alnetum querquetum adjacentem, Nemus Hes, Faiolum; omnes brochias ad comburendum et ad hospitandum concessit. Vasa apium in nemoribus suis reperta; et duas partes decimæ de Harmis; et duas de Serenciis et de Medianavilla, similiter duas partes decimæ, et culturam Crene, clausum quoque monasterioli, quod a quodam homine, Gildino nomine, septem libris Belvacensis monete et uno modio frumenti emit; ipsum vero Gilduinum usque ad finem vitæ suæ monachi vestitu et quotidiano victu sustentaverunt. Dedit etiam quamdam mansionem, quam centum solidis Belvacensis monete emit ab Hemelino de sancto Luciano, concedente Petro sancti Luciani abbate, de Consensisco, et aliis omnibus monachis concedentibus. De qua re dominus Lanscelinus abbati de sancto Luciano hominum fecit. Abbas vero ad augmentum fisci unum dentem sancti Luciani ei dedit.

Post hæc talem confirmationem fecit, ut si a clientibus suis ex hominibus monachorum aliquis aliquando caperetur; aut sicut mos est rusticorum, silvas suas cædendo, aut aliquod forisfactum suum clientes sui de homine illo, qui calumniaretur, clamorem ad monachos referrent, et monachi in curia sua justitiam tenerent. Confirmavit adhuc, manumque filiorum suorum roboravit, ut si quis ex militibus suis de fisco suo ecclesiæ donare voluerit, absque suo jussu et filiorum suorum donet indifferenter, ita scilicet ut militare servitium inde non amittat.

Adhuc autem confirmavit, concedentibus suis, ut quando ad ecclesiam ipsam aut villam ire voluerit, nihil in eadem habeat, nisi solummodo procuracionem unius monachi, nihilque omnino sibi retinuit in villa, nec justitiam, nec sanguinem, nec latronem; nec taliam, nec sævum, nec forisfactum.

« Sciant præsentis, et qui futuri sunt, quia ego Renaudus dominus de Bul. profunde de peccatis meis pœnitens, quasdam injustas consuetudines, tailliam videlicet, et omnes alias oppressiones et procuraciones, quas in villa, quæ dicitur Villaris Sancti Sepulcri, injuste per aliquot annos acceperam, quietas dimisi, et a monachis Flaviacensibus in eadem villa commorantibus absolvi postulavi, quod et obtinui.

« Et ne hoc statutum meum ulterius a quocunque successorum meorum possit violari omnino prohibens, sigilli mei impressione firmavi. »

Privilegia et prædia Philippus rex Francorum

monasterio Flaviacensi in Garnerii, quem plurimum diligebat, gratiam, indulgit; sed præcipue dat litteras Belvacensi episcopo et clericis, præcipiens ut sacratissima beati patroni Geremari pignora resituerent, sed nullum sortitæ sunt effectum.

Garnerius demum tranquillioris vitæ amore, uti totum se Deo offerret et impenderet, onere simul et honore sese abdicat: privatamque egit vitam undecennio; et anno Domini 1095 Nonis Junii diem ultimum clausit feliciter.

XI. Hugo I multijugæ religionis atque eruditionis Guiberto teste exstitit. Præfuit post Garnerii spontaneam cessionem. Floruere hac ipsa tempestate dum præclare pedum Hugo gestaret, monachi magna virtute, doctrina et constanti disciplina, quos inter Guibertus ipse velut sidus eminebat.

Guillemus de Besencourt et Gamelinus De Boverescens nuntium sæculo miserunt, votisque sese monasticis obstrinxerunt in Flaviacensi monasterio.

Ad cælum venerabilis Hugo evocatus est Nonis Decembris, anno Christi 1100, sui regiminis xv.

XII. Joannes abba probatæ morum integritatis (quem Guiberti mater a puero nutrierat) e pago Claromontano oriundus, Guillelmum optimæ indolis puerum e Judaica pravitate ad Christianam veritatem traduxit; cujus gratia Guibertus ille Tractatum contra Judæos elucubravit, lib. II De Vita sua, cap. 5.

Anno quarto præfecturæ Joannis, is ipse Guibertus in abbatem cœnobii Novigentini prope Couciacum est evector. Sub extrema Joannis tempora venerabilis mater Guiberti, exuta mortalitate, animam efflavit, corpusque Flaviaci sepeliendum reliquit.

Obiit Joannes tertio Idus Martii an. 1106

XIII. Hildegarius ob egregias animi dotes, ac religionem, locum sortitur ~~605~~ Joannis. In tantum crevere Flaviacensis cœnobii divitiæ, ut non modo per amplæ monachorum familiæ alendæ satisfacerent, sed et abunde hospitibus, qui undique confluebant, necessaria suppeditarentur, sublevaretur pauperum et sanorum et ægrorum inopia; qua de causa plures nobilis notæ viri sese divino cultui manciparunt Flaviaci.

Effecit autem Flaviacensium monachorum stricta disciplina, ut illustris Ansellus ipsis Mauriniacense cœnobium juxta Stampas conferret.

Prodit hæc Mauriniacensis Chronici prolog. lib. II sub finem, tom. IV Histor. Francor. Andreae Duchesne: « Ansellus quidam annis et consilio strenuus, religione et familiaritate Flaviacensium monachorum provocatus, primum quidem Ecclesiam Stripiniaci, et quæ in villa illa possidebat, monachis Flaviacensibus obtulit: ac deinde Maurianense prædium, in quo ecclesia ista in honore sanctæ Trinitatis fundata est, Christi gratia præeunte contulit. »

Odo Flaviacensis cœnabita, a monachis sancti Symphoriani Belvacensis in Patrem, multum licet reluctans, cooptatur. Sanctitate, sapientia ac doctrina

A floruisse commemorat Guibertus epistola nuncupatoria libris de Pignoribus sanctorum præfixa. Sed cum subesse potius quam præesse, eum impense delectaret, deposita dignitate in suo Flaviacensi cetero iterum sub obedientiæ magisterio versari delegit.

Attraxit autem perfecta Regulæ observantia viros nobiles, ut Flaviacenses redditibus adaugerent; ac præ cæteris Matthæus de Maurenciaco quod constat ex hac schedula.

« In Christi nomine, ego Matthæus de Monte Maurenciaco dominus, ad notitiã tam futurorum quam presentium volo pervenire, Buchardum bonæ memoriæ patrem meum, pro remedio animæ suæ monachis beati Geremari Flaviacensis, zelo charitatis, in eleemosynam concessisse, quatenus ministeriales sancti Geremari undecunque res ad usus eorundem monachorum adducerent, libere ac quiete, et absque ulla consuetudine per suam terram transirent. Ego autem et fratres mei idipsum simplici et devota intentione concessimus: quia vero bonam et honestam monachorum illorum conversationem frequenter audio, eandem patris mei eleemosynam non solum concedo, verum etiam satis approbo: et ut rata in perpetuum permaneat, concedentibus etiam filiis meis Buchardo, Matthæo et Hervæo, sigilli mei impressione confirmo, et presentium ibi viro- rum testimonio confirmari volo. »

Quamplures ex illustri prosapia adolescentes sese Christi servituti in hocce monasterio manciparunt; nimirum Hugo (panis avenæ nuncupatus) Drogo de Calvomonte, Gallonis filii, ac nepotes Hugonis, cognomine Borgni; Galterus de Rebez, Rogerius de Constantin, Aszo de Ferrières, et alii.

Vita fungitur Hildegarius quarto Kalend. Maii 1123.

XIV. Odo spectatæ virtutis et sapientiæ Hildegario sufficitur.

Perperam omni sua ac suorum industria, quo sacra Geremari pignora ecclesiæ Flaviacensi restituerentur, impensa, tandem os brachii, quod radium vocant, obtinet, ac solemniter ritu Flaviacum VIII Kalend. Aug. an. 1132 inferri curavit.

Labente eodem anno abbas ipse, communi totius cleri voto, ad præfecturam Ecclesiæ Belvacensis est evector: quod oneris quam præclare ab anno 1133 ad annum plus minus 1145 subiit.

XV. Leodegarius successit: qui, ut Odo præfatus episcopatum acceptaret, multum suis adhortationibus adlaboravit. Henricus primus Anglorum rex Leodegario selectas quercus in silva Leonis; ad ædificiorum solitam restorationem, facit asportandi facultatem.

Abbatis munere functus toto decennio mortalitatem exiit anno 1145, v Idus Decembris.

XVI. Fulbertus, morum vitæ integerrimus, ab Hugone Rothomagensi archipræsule anno 1151, a summo pontifice Eugenio eodem anno; et ab Odone

Belvacensi antistite 1146, immunitatum privilegio- A rumque litteras amplissimas impetravit.

Multa quoque beneficia anno 1148 contulit Radulphus de Mavoison, Samsonis archiepiscopi Remensis frater, annuentibus uxore Bertha, ac filiis Radulpho, Guillelmo, Manasse, et filiabus Agnete et Joanna regina.

Sed et Ludovicus VII christianæ pietatis, atque propensæ voluntatis ac benevolentis in Sangeremarenos monachos specimen dedit, concessis variis immunitatibus, quarum diplomata brevitati consulens prætermitto.

Hugo de Gornaco approbat his verbis quæcunque monasterio Flaviacensi contulerat.

« Notum sit omnibus presentibus et futuris, quod Ego Hugo de Gornaco impressione sigilli mei, confirmo omnes elemosynas de domanio meo proprio, tam in Anglia, quam in Northmannia et Francia, quas dedi ecclesie beati Geremari de Flaviaco in perpetuum. Insuper alias omnes elemosynas, quæ sunt in feodo, et in protectione mea, quas homines mei eidem ecclesie donaverunt et donabunt. **606** Adhuc vero libertatem famulorum ejusdem ecclesie, qui negationem non fecerunt, similiter concedo. Hoc ut ratum permaneat, sigillo meo, et testium subscriptione corroboro. Testes sunt Joannes de Hodane, » etc.

Lites quæ subortæ fuerant inter monachos diversorum monasteriorum, pro posse (ad hoc charta confecta) diremit Fulbertus abbas : « Ne inter filios pacis, inquietat, pax, qua nihil melius est, lite aliquando suborta, turbaretur. » Ejusmodi chartam nominibus muniere, Theoldus prior, Lambertus subprior, Landricus cantor, Odo cellerarius, Walnerius alter cellerarius, Petrus arator [*alias Carrucarius*] Godzo præpositus, Herbertus thesaurarius, Droco de Calvomonte alique monachi complures.

Interfuit Bellovaci conventui episcoporum, abbatum, procerumque Gallie ab Ludovico rege congregatorum, qui agitari rogaret, utrum Alexander an Victor in summum pontificem admitteretur.

Fulbertus monasterio præclare 19 annis administrato, Nono Kal. Maii rebus humanis exemptus est.

XVII. Gerardus. Litterulas obtinet ab Henrico II, Anglorum rege, quibus stabilita permanent quæ concesserat Henricus I, his signum apposuit S. Thomas, tunc Angliæ cancellarius.

Tribus duntaxat annis præfuit Gerardus, ac mortali vita fungitur xi Kalendas Maii 1167.

XVIII. Hildegarius II. « Parvipendens salutem animarum sibi commissarum, plus gerens sollicitudinem de rebus transitoriis atque caducis » (contra regulæ Benedictinæ præscriptum cap. 2), habenas laxavit religiosæ disciplinæ; nempe officialibus monasterii (quos claustrales vocant) certos redditus annuatim ascripsit.

Moritur anno 1172, vii Kal. Martii.

XIX. Hugo II (quem Claromontani comitis filium

volunt nonnulli), abbas Flaviacensis, deinde Sancti Luciani Belvacensis, ac demum Cluniacensis. Omnia quæ Juris sunt monasterii Flaviacensis, bullatis litteris confirmavit Alexander III papa anno Christi 1178.

Cessit e vita vi Idus Aprilis 1188 : tradunt Chronicon Fontanellense manuscriptum, et codices sancti Luciani, et sancti Geremari; vel, si fides chronographo Cluniacensi adhibenda, 1199. In ecclesia Cluniacensi jacet, ut testis est idem auctor; in Bibliotheca Cluniacensi pagina 1663.

XX. Lambertus, ex cellerario ejusdem monasterii circiter 1180. Huic syngraphum tutelarem impertit Radulphus comes Claromontanus. Egit animam pridie Id. Junii 1190.

XXI. Hugo III, cognomento *Pauper*, e ditissima æque ac nobilissima familia ortus. Sui regiminis anno primo possessiones, quæ in diocesi Rothomagensi exstant, curat ab archiepiscopo Valtero confirmari. Insuper a Richardo Anglorum rege tutelare diploma consecutus est, quod ita se habet :

« Richardus Dei gratia rex Anglorum, dux Northmanniæ, Aquitanæ, comes Andegavensis, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, comitibus, justiciariis, et vicomitibus, ministris, et omnibus ballivis, et fidelibus suis, totius terræ suæ, salutem. Sciatis quod abbatia, abbas, et monachi de Sancto Geremaro de Flay, et homines sui, et omnes res et possessiones eorum, sunt in manu nostra, et custodia et protectione : quare volumus, et firmiter præcipimus quod ipsam, et monachos, et homines, et res, et possessiones eorum tam ecclesiasticas quam laicas per terram nostram, sive pax fuerit, sive guerra, custodiatis, protegatis et manu teneatis; ita quod eis nullam injuriam, vel contumeliam, aut gravamen faciatis, nec ab aliquo fieri permittatis. Et si forte in aliquo eis fuerit forisfactum, plenariam eis super hoc justitiam faciatis, tanquam mihi ipsi. Apud Vallena Rudolii xv Junii. »

Prioratum Sancti Arnulphi martyris, prope Claromontem, a Philippo Belvacensi episcopo sancti Geremari ecclesie dilargitum constat ex sequenti scheda.

« Notum sit tam presentibus, quam futuris, quod ego Philippus Dei gratia Belvacensis episcopus, capellam, quæ in honore beatissimi martyris Arnulphi fundata est, ecclesie de Flaviaco concedo perpetuo possidendam, salvo jure circumjacentium parochiarum : sic enim singulis sua teneor conservare, ut aliis non depercant legata, etiam quæ præfatæ ecclesie facta fuerunt, sive ministro ejusdem, ei presente scripto, et sigilli nostri auctoritate, confirmo. »

Sua sub tutela Flaviacense cœnobium declarat Philippus Francorum II rex, seu potius diploma Ludovici VII approbat suis litteris.

Deposita carnis sarcina Hugo ad æternam requiem vi Kalendas Octobris 1200 translatus est.

XXII. Eustachius singulari doctrinâ, sanctitate

rebusque præclare gestis, inter cæteros Flaviacensis asceterii archimandritas conspicuus, comunibus fratrum votis, et assensu episcopi Belvacensis, cui a secretis erat Euchachius, præficitur, uti ex subjecta postulandi consensus episcopi formula perspicuum habetur :

607 « Gratias agimus immensæ benignitati vestræ, quæ non solum assentit, sed etiam congaudet electioni nostræ: eo quod concorditer facta sit, et secundum tenorem justitiæ. Invocata namque clementia Sancti Spiritus, sine quo preces omnes cassæ sunt, elegimus Eustachium, secretarium scilicet vestrum, virum honestum, approbatum, simplicem et rectum, intus et foris bonum habentem testimonium. Hunc talem, Pater reverendissime, vobis præsentamus, et ut præsentato manam benedictionis apponatis, sup-

placiter postulamus. »

Northmanniæ ducatus ubi in jus cessisset Francorum, Philippus II rex Flaviacenses litteris tutelari-
bus munit mense Julio 1202.

Cum in Anglia et Scotia, legati potestate ab Innocentio III. accepta, semel ac iterum fungeretur Eustachius abbas, « Prædicavit (ut habet Rogerus Hovedenus) verbum Domini, et de transgressione Dominicæ diei et aliarum festivitatum, dedit populo poenitentiam et absolutionem, sub tali conditione, quod illi de cætero debitam impenderent Dominicæ diei et aliis sanctorum festivitibus reverentiam, non faciendo in eis quidquam servilis operis, nec in Dominicis exercerent forum rerum venalium, sed bonis operibus, orationi devote insisterent. Hæc servanda constituit ab hora nona sabbati usque ad ortum solis in die Lunæ. Populus autem Deo devotus ad illius prædicationem, voverunt Deo quod de cætero in diebus Dominicis, nec quidquam emerent, nec venderent, nisi forte cibum et potum præter-euntibus. Voverunt etiam quod de singulis quinque solidis omnium rerum quascunque venderent, darent unum quadrantem ad lumen ecclesiæ emendum, et ad sepulturam indigentium. Et ad hoc colligendum, statuit prædictus abbas in singulis ecclesiis parochialibus fieri truncum concavum, sub custodia duorum aut trium fidelium hominum, ubi populus jactaret prænominatum æs. Statuit etiam præfatus abbas, quod discus eleemosynarius haberetur quotidie in mensa divitum, in quo partem ciborum suorum mitterent ad opus indigentium, qui non præparaverint sibi. Prohibuit autem idem abbas ne quis in ecclesiis, vel atriis earum venderet, emeret quidquam, vel placitaret. »

Tandem postea quam probatis religiosisque moribus instituisset fratres suos, auxisset bona monasterii, et longe lateque fama summæ pietatis pervolasset, nota sanctitatis, quæ etiamnum pervulgatur insignitus, ad cœlestem patriam transmigravit vi Id. Septembris 1211. Conditus jacet in medullio ecclesiæ cum hac epigraphe saxo sepulchrali incisa.

Cultor honestatis verus jacet hic, et pietatis

A « Arca, lator legis; formula facta gregis.

Vermibus esca datus, cuncti quo tendimus, ibi

Abbas Eustachius, cui, Deus, esto pius.

XXIII. Girardus II d'Eraigny dictus, vel a familia, vel a loco natali, qui Gizortio vicinus est. Primo regiminis anno potius invitus, quam sua sponte, cessit præfectura.

XXIV. Girardus III a Fraxino. Init cum Fossatensibus monachis societatem anno 1214. Cujus litteras haud abs re fuerit exprimere :

« In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, ego Radulphus Dei gratia ecclesiæ Fossatensis abbas, et totius ejusdem loci conventus, universis præsentem paginam inspecturis notum facimus, quod inter nos, et venerabilem Girardum abbatem Flaviaci, et ejusdem ecclesiæ fratres, talis firmata et concessa est societas : Si abbas alterius ecclesiæ ad aliam venerit ecclesiam, ab abbate et monachis ejusdem ecclesiæ, ut decuerit, honorifice receptus, in choro locum abbatis obtinebit : et capitulum ceu abbas ejusdem loci tenebit; et fratres in sententia positos, pro voluntate sua absolvet, et puniendos, sicut expedire cognoverit, affliget. Alterius abbatis dormitionis die cogito, quidquid præfatum unumquodque monasterium abbati suo decedenti tenetur exsolvere, id ipsum alteri persolvetur; et audito ejus obitu, pulsatis campanis, solemniter ipsius officium celebrabitur, et ei ex integro tricenarium cum debita præbenda persolvetur.

C « Sed quoniam defunctorum fratrum obitus ad notitiam alterius congregationis per negligentiam, vel oblivionem sæpe non pervenire contigit, statutum est ut singulis annis in crastinum sancti Pauli; hoc est Kalendis Julii, pro fratribus defunctis tricenarium faciemus : et istis triginta diebus singulis, tam apud nos, quam apud illos, integra præbenda erogabitur pauperibus. Audito etiam uniuscujusque ecclesiæ fratrum obitu, officium, et missam in conventu solemniter celebrabimus; et singuli sacerdotes singulas missas pro singulis defunctis celebrabunt. Cæteri vero qui non sunt sacerdotes, singula psalteria, et conversi trigesies *Pater noster* : et ipso die sui officii integram præbendam in refectorio habebunt.

D « Cæterum si quempiam monachorum utriusque congregationis abbatis sui iram seu indignationem (quod Deus avertat)! incurrisse contigerit, et se in alterius monasterium contulerit, tanquam unus ejusdem loci in communionem scilicet tam capituli, quam victus et vestitus erit, donec pax inter eum et abbatem reformetur; nisi (quod absit!) talis sit, qui secundum regulam, non valente satisfactione, haud debeat conciliari.

« Nomina autem tam abbatis, quam **608** defunctorum fratrum, in martyrologio scribentur.

« Ut vero hæc societas inter nos et ipsos firma sit et stabilis in perpetuum, hanc chartam sigillorum nostrorum munimine roboratam eis indulsimus

anno Incarnationis Dominicæ millesimo ducentesimo decimo quarto. »

Ecclesiæ parochialis, quam in Corileto recens exstruxerant Flaviacenses, præsentationem, ut vocant, impertitur Philippus Belloyacensium antistes, ad hunc modum :

« PHILIPPUS Dei gratia Belvacensis episcopus, omnibus in Christo fidelibus, salutem in perpetuum. Noverit universitas vestra quod cum Girardus abbas, et conventus Sancti Geremari Flaviacensis, terras arabiles, quas in nostra diocesi possidebant, locassent cultoribus, ibidemque villam, Coriletum nomine, de novo construxissent, communi assensu ibidem ecclesiam fundaverunt propriis sumptibus, et redditibus eandem ditantes. Nos quoque ad petitionem eorum, præsentationem dictæ parochiæ, ecclesiæ Sancti Geremari perpetuo possidendam concedimus. Ad cuius rei testimonium præsentem paginam dictis monachis tradidimus, sigilli nostri munimine roboratam.

« Datum Flaviaci anno ab Incarnatione Domini millesimo ducentesimo decimo quinto. »

Girardus v Idus Martii 1215 vitæ cursum peregit.

XXV. Girardus de Haraigny, seu Eaigny, cuius supra meminimus, iterum communi monachorum calculo ad abbatix gubernaculum assumitur.

Testamento Flaviacensibus crucem auream, et ecclesiastica ornamenta, una villæ Spalburgi (vulgo *Espaubourg*) partem erogat in extremis positus Philippus Belloyacensis præsul. Et hanc donationem successor Milo, obtento prius a canonicis jure quod in eandem villam obtinebant, approbat in hæc verba :

« MILO Dei gratia Belvacensis ecclesiæ minister humilis, omnibus Christi fidelibus ad quos præsentem litteræ devenerint, æternam in Domino salutem. Notum facimus universis, quod cum quædam pars villæ de Espaubourg in hominibus, feodis, campi parte, terris, pratis, nemoribus et rebus aliis, dictæ partis villæ pertinentiis, ex parte Harmerici Ruffi quondam militis Belvacensis, ad piæ memoriæ Philippum quondam Belvacensem episcopum, prædecessorem nostrum, fuisset devoluta; et idem Philippus canonicis beatæ Mariæ Belvacensis in perpetuum prænominata contulisset; idem canonici de assensu capituli beati Petri Belvacensis, sufficienti excambio inde recepto, nobis eadem quittaverunt in perpetuum tenenda, vel cui vellemus transferenda.

« Nos ergo ecclesiam Flaviacensem paterno amore complectentes, ipsi, et monachis ibidem commorantibus, hæc omnia concessimus tenenda in perpetuum libere et quiete, cum tota justitia, cum aliis, quæ antiquitus prædecessorum nostrorum temporibus dicti monachi ibidem libere et pacifice possidebant, masagio scilicet suo, hominibus feodis, terris, pratis, nemoribus, decimis, molendinis, aquis, campi parte et tota justitia. Itaque in dictæ villæ pertinentiis, nihil nobis retinemus, quin monachi nominati in prælibatis plena gaudeant libertate. Nosque

A auctoritate episcopali, fide bona, tenemur guarandire prælibata, in cuius rei fidem, etc.

« MILO episcopus. »

Statuta præscripsit Girardus abbas quæ ad præcipuas festorum spectant solemnitates: ita veteres consuetudines ejusdem cœnobii.

Fundat ex consensu capituli anniversariam sui obitus diem, anno 1255.

Mortem oppetiit Kal. Sept. 1256. Jacet in capitulo; ubi hoc visere est epitaphium sepulcro incisum :

Quid facimus cum negligimus peccata caverè.

Qui jacet hic semper studuit bona cuncta fovere.

Cum moritur, non deseritur Gerardus in imo.

Sed cælo infertur dono ditatus opimo.

B XXVI. Guillelmus de Vilains, morum probitate clarus. Sedet cum aliis abbatibus Remensis provinciæ, in capitulo, sive congregatione apud Sanctum Vincentium Laudunensem convocata.

Thecæ argenteæ auro lapillisque adornatæ, solemniter astantibus Guillelmo, ex Flaviacensi monacho abbate Cluniacensi, et Guillelmo de Vilains, Guillel. episc. benedictionem impertitur, et in ea sacrum sancti Geremari brachium recõditur.

Anno 1255, Guillelmus piæ patri ostendens affectum, prædia quædam ne suis tum sanis, tum infirmis quid deesset, selegit ac decernit. Quod quidem statutum ab episcopo Belvacensi Guillelmo, nec non ab Alexandro IV piæ memoriæ voluit approbatum. Quod et actum est. Causam autem ejusce decreti hanc assert: « Egestas enim murmuris, et impatientiæ, atque etiam cupiditatis nonnunquam est occasio. » Egregia Guillelmi providentia! Diem ultimum clausit xvii Kal. Junii 1259.

XXVII. Petrus de Vesencourt. Præclaro opere immortales glorias ipso sui regiminis 609 primordio consecutus est. Siquidem summæ Dei matri Virginique sacellum, mira structura exædificavit et consecravit; quod etiamnum exstat, præstatque cum pulchritudine, tum amplitudine sacris pene omnibus Galliæ ædiculis. Constituit in eo sacra quotidie agenda, precesque horarias, suis annitentibus, persolvendas.

Fœdus sive societatem pactus est cum Sancti Audoeni Rothomagensis cœnobit an. 1261.

Auctas vero Sancti Geremari possessiones amplissimis muneribus Petri, indigitat annua diei depositionis ejusdem Petri commemoratio, ordinata mense Maio 1269.

Ineunt mense Julio 1275 Sangeremarenses et Sancti Luciani Belloyacensis monachi una societatem.

Tertio Kal. Maii 1272 cursum vitæ implevit Petrus, et in atrio sacelli a se constructi afficitur, cum hac rhythmica epigraphe, sepultura :

*Petrum petra tegit abbatem, qui bene rexit
Clastrum Germense; quem Christus servet ab ense.
Devotæ vitæ semper fuit, et sine lite.
Elegit cellam, quam condidit ipse capellam*

*Virginis in laude cœli, ut requiescat in æde.
Huic sit propitia, via cœli, Virgo Maria.*

XXVIII. Michael e Castaneio, vulgo *Catenay*, prope Claromontem Belvacensem oriundus: prius Flaviacensis cœnobii cellerarius, accurate disciplinam monasticam servavit. Impetrat a Philippo III, Francorum rege, privilegiorum confirmationem an. 1275. Et anno 1276, mense Augusto nonnullas confert possessiones. « Pro solemnitate officii, inquit, die obitus nostri anniversario faciendi, et pro libris ecclesiæ nostræ reparandis. »

Sepulti jacent in æde Deiparæ Virginis, Guillelmus ac Reginaldus castellani Belvacenses: quorum depositionis dies anniversaria notatur ab anno 1271. In hac ipsa æde sacra visuntur et alia sepulera.

Naturæ debitum solvit Michael iv Kal. Augusti 1284, et ante altare ejusdem ædis conditus est.

XXIX. Petrus II. Diploma Philippus IV, Francorum rex, Petro annitente, Flaviacensibus concessit, quo ipsorum universæ immunitates ac possessiones sub regia tuitione, velut ipsius præstiterant antecessores, declarat anno 1287. Obiit Petrus ix Kalend. Octobris 1299.

XXX. Fulco. Charum domesticis exterisque Fulconem exstitisse, ac fratrum concordie probæque conversationi consuluisse exhibent cœnobii membranæ. Villam de Réilly in pago Vilcassino, ubi elegantem ædiculam construi curavit, et alia plura monasterio acquisivit. Orbatur vita xvii Idus Januarii 1317, cujus sepulchralis tumuli talis est inscriptio.

*Fulco sub hac silice milleno triplici. c. anno,
Septenoque simul latuit, juncto sibi deno.
Felix Ecclesia tanti pastoris alumna.
Nunc dolet illa, quia talis sibi dempta columna.
Visus erat melior nullus, qui quidquid acerbi,
Aut fausti accideret, non dispare mente subiret:
Hic abbas humilis, doctus fuit, atque pudicus.
Vir sanctus, prudens, et semper pacis amicus.
Nescius iste doli, quia servivit tibi soli:
Quod pereat noli, cælo at da, Christe, beari.*

XXXI. Robertus. Mortem oppetiit xii Kalend. Octobr. 1333. Et in æde Deiparæ Virginis sepelitur, insigniturque hoc epitaphio.

Hic jacet frater Robertus de Marcellis, quondam abbas hujusce monasterii. Migravit ad Dominum anno millesimo trecentesimo trigesimo tertio, in vigilia sancti Matthæi; cujus animam requiescat in pace.

XXXII. Joannes II. Vir haud infimæ notæ: onus præfecturæ gravius sentiens, subesse quam præesse maluit; idcirco illud in humeros Arnulphi, spectatæ vitæ monachi, deposuit, et, religiose vitæ triennio peracta, v Id. Julii 553 obdormivit in Domino.

XXXIII. Arnulphus. Anno æræ Christianæ 1364, Galliarum rex Carolus libertatem Flaviacensium vendicat hoc rescripto.

« Carolus Dei gratia Francorum rex, universis præsentibus litteras inspecturis, salutem. Notum fa-

cius, quod cum religiosi, abbas et conventus monasterii S. Geremari de Flaiaco, Belvacensis diocesis, occasione cujusdam domus cum certis censibus, quam, seu quos habent in villa Belvacensi, per burgenses habitantes ipsius villæ Belvacensis, compulsi fuerunt ad contribuendum, et solvendum cum eis tallias et impositiones in dicta villa factas, pro reparatione et fortificatione necessariis dictæ villæ, ex quibus compulsi fuerint ad contribuendum et solvendum cum eis tallias. Idem religiosi certam partem seu portionem guerris durantibus persolverunt: quod tamen futuris temporibus eisdem religiosis posset in damnum cedere. Quamobrem nos qui libertates et franchisias personarum ecclesiasticarum, totis conatibus volumus observare, eisdem religiosis concessimus et concedimus, etiam de gratia speciali, per præsentibus, ut ipsi, et dicta eorum domus, et census prædicti, ab hujusmodi contributionibus, sicut præmittitur, factis, vel aliis consimilibus, in posterum faciendis per burgenses et habitantes in dicta villa Belvacensi omnino, prout ante fuerunt, liberi futuris temporibus remaneant et immunes.

Et quod propter hujusmodi contributionem, guerris vigentibus factam, nullum eisdem religiosis, aut eorum ecclesiæ præjudicium de cætero generetur, litteris in contrarium impetratis, vel impetrandis, non obstantibus quibuscunque.

« Datum Parisiis die prima Martii, an. Domini millesimo trecentesimo sexagesimo quarto, regni nostri anno primo. Per regem ad relationem consilii. Signatum de Remis. »

Arnulphus vita fungitur anno 1371, xi Kalend. Junii.

XXXIV. Joannes III. Expleto administrationis septennio viii Kalend. Decemb. 1378 finem clausit.

XXXV. Joannes IV, Remon. Conferuntur more majorum litteræ a Carolo, rege Francorum; quibus, quæcunque juris sunt Flaviacensis cœnobii confirmantur, regni ipsius 17 anno, Christi vero 1380.

Joannes de Rochers. Doctor in decretis, ex monacho Flaviacensi Fiscanensis monasterii elemosynis præfectus; ad Fontanellensis sive S. Vandregisili asceterii magistratum evocatur, ac tandem novissimum diem sortitur quarto Maji 1412.

Joannes autem Flaviacensis antistes, pridie Kal. Sept. 1391, atque in S. Geremari sacello, ubi ejus effigies demonstratur, traditur sepultura.

XXXVI. Eustachius II. Ipso abbate, Francorum regina Blancha, Philippi VI quondam uxor, peragenda ritu solemniori divina officia quotannis statuit ad hunc modum:

« Blancha Dei gratia Franciæ regina, omnibus tam præsentibus quam futuris hanc paginam inspecturis, notum facimus quod nos, ob specialem devotionem qua erga Ecclesiam S. Geremari de Flaviaco afficimur, et ad augendum ibidem Dei cultum, concessimus et dedimus, et per præsentibus con-

cedimus et damus, omnem decimam villæ *Harden-court* in parochia de Ferrieres diocesis Belvacensis, in castellania nostra Gornaci, cum suis juribus, pertinentiis, perpetuo possidendam; quam nuper a Joanne le Feure, dicto Fraillon, presbytero curato de Belliere, prout latius in litteris super hac re confectis continetur, acquisivimus; ita tamen, ut hæc decima semper tota in conventus, et nulla ejus pars in abbatis unquam usus cedat. Nec non summam quinquaginta francorum aureorum, in ecclesiæ et aliorum locorum ei subjectorum reparationes expendendam, cum præfata decima hodie iisdem tradidimus; sub hac lege ut singulis annis, die nostra natali, quæ est secunda Aprilis, quoad vixerimus, missa sollemnis de Spiritu sancto, cum diacono, et subdiacono dalmatica et tunica indutis, et cum una collecta, pro salute animarum Philippi, regis Francorum, domini et conjugis mei charissimi, et Joannæ filiæ meæ, in ecclesia præfata celebretur. Post nostrum vero ex hac vita decessum, in diè obitus nostri singulis annis, vigiliæ et missa defunctorum sollemnis cum diacono et subdiacono, ut supra indutis, pro animabus præfatorum domini regis Philippi, et Joannæ, et nostra (quorum nomina in Missali majoris sacri, et in martyrologio, ne hæc nostra ordinatio oblivioni tradatur, adnotari volumus) ibidem cantabuntur.

« In cujus concessionis et ordinationis fidem, et stabilitatem acquisitionis decimæ prædictæ, litteras præfatis religiosis tradidimus, et præsentibus nostrum jussimus apponi sigillum.

« Datum in castro nostro de Neaufle anno Domini millesimo trecentesimo nonagesimo octavo, die vigesima sexta mensis Junii. »

Privilegio Eustachium abbatem ornat Joannes xxii seu xxiii P. M., quo jus utendorum inter sacra solemnia pontificalium ornamentorum concedit. Sic autem habent litteræ.

« JOANNES episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Eustachio abbati, et conventui monasterii S. Geremari de Flaviaco, ord. S. Benedicti, Belvacensis diocesis, salutem et apostolicam benedictionem. Exposcit me devotionis sinceritas, et religionis promeretur honestas, ut tam vos, quos speciali dilectione prosequimur, quam monasterium vestrum, dignis honoribus attollamus. Hinc est quod nos vestris supplicationibus inclinati, ut tu, fili abbas, et successores tui abbates dicti monasterii, quierunt pro tempore, mitra, annulo, et aliis pontificalibus libere possitis uti, nec non quod in dicto monasterio, et prioratibus eidem monasterio subjectis, ac parochialibus, et aliis ecclesiis ad vos communiter, vel divisim pertinentibus, quamvis vobis pleno jure non subsint, benedictionem solemnem, post missarum, vesperarum, et matutinarum solemniam, dummodo in benedictione hujusmodi aliquis antistes, vel apostolicæ sedis legatus præsens non fuerit, elargiri possitis: felicis recordationis Alexandri papæ IV, prædecessoris nostri, quæ inci-

pit, abbates, et aliis quibuscunque constitutionibus apostolicis in contrarium nequaquam obstantibus; vobis, et eisdem successoribus, auctoritate apostolica, de speciali gratia, tenore præsentium indulgemus.

« Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ concessionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus, se noverit incursum.

621 « Datum apud Sanctum Antonium extra muros Florentinos, Kalendis Novembris, pontificatus nostri anno quarto. »

B Castrum de *Gondray*, ubi sese abbas ac monachi receperant, Angli, et qui a partibus ipsorum stabant Burgundi, prodente Petro de Villequain, cui commissum fuerat, capiunt, diripiuntque universa, syntheses tum sacras, tum profanas, libros, chartas, et cætera id genus.

Munus suum implevit et excessit Eustachius V, Kal. Sept. 1415.

XXXVI. Joannes V. Cum multas calamitates fuisset triennio propter militum grassationes perpressus, migravit a vita anno Domini 1418.

XXXVII. Joannes VI, *le Veneur*, probitatis, doctrinæque fama illustris. Anno reparatæ salutis 1456, sui regiminis 58, tranquilliora præferens ultro se munere abdicavit, et illud Petro Sancti Vandregesili ascetæ commisit; ac post septennium iv Kal. Febr. 1462, ab hominibus demigravit.

XXXVIII. Petrus III, cognomine *Aubert*, per decessoris sui cessionem, totius congregationis approbatione gubernacula monasterii suscepit, multosque labores, quo restituerentur possessiones vi ablatae, tota prope administrationis tempestate sustinuit.

Iste prolixam, quam initio hujusce Compendii prætulimus, a Joanne Belvacensium præsule habuit schedam, sui regiminis anno 46. Vitæ corporis finem imponit 4 Decembris, æræ Christianæ 1500.

XXXIX. Guido de *Villiers de l'Isle-Adam*, nobili stirpe procreatus: qui ferendo oneri fuit his ipsis bellorum tempestatibus, quique ut omnia susque deque habita in pristinam integritatem asseret, Deo providente, eligitur. Dispersos monachos revocat, subministrat victus necessaria. Templum instaurat, sacraque suppellectili adornat. Totque demum ac tanta efficit pastor optimus ipse, uti haud immerito restauratoris nomen adipisci mereatur.

Tandem post exantlatos in resarciendo monasterio juges labores, ad superos evocatur venerabilis Guido, atque dextra chori parte funeratur; cujus sepulchrali lapidi insculptam effigiem, una sequens epitaphium prospicere est:

Hic jacet Reverendus in Christo Pater Dominus Guido de Villiers de l'Isle-Adam, monachus et abbas hujus cænobii, qui obiit anno Domini MDXXXVI, die XXIII Junii. Requiescat in pace.

Parieti vero proximo, hoc encomium æneæ laminæ A
inscriptum :

Ci gist Reuerend Pere en Dieu Guy de Villers, en son viuant Religieux et Abbé de ceans : issu et parent des nobles et anciennes Maisons de l'Isle-Adam, et Aubremont : fils de haut, noble, et puissant Seigneur Messire Antoine de Villers, en son viuant Chevalier Seigneur de l'Isle-Adam : Prevost de Paris, etc. Et de noble Dame Madame Jeanne de Nelle, frere de feu de bonne memoire Reverendissime frere Philippe de Villers, Chevalier et Grand Maistre de Rhode. Pareillement frere de feu Reuerend Pere en Dieu Louis de Villers, en son viuant Euesque Comte de Beauvais, Vidame de Gerbroy et Pair de France Oncle de feu Reuerend Pere en Dieu Charles de Villers. aussi Euesque Comte de Beauvais. Et aussi Oncle de noble et puissant Seigneur et Chevalier de l'Ordre du Roy nostre Sire, Messire Anne de Montmorency, Seigneur et Baron dudit Montmorency, Comte de Beaumont sur Oyse, Grand Maistre, Mareschal de France, Gouverneur du pays de Languedoc, et du depuis Connestable de France : et de Messire François de Montmorency Seigneur de la Rochepot et de Merlou, Gouverneur et Lieutenant pour le Roy au Pays de Picardie. Ausquels Seigneurs de Montmorency est neveu Reverendissime Odet de Colligny, vulgairement dit de Chastillon, Cardinal du Saint Siege, Archeuesque de Thoulouse, Euesque Comte de Beauvais, Pair de France etc.

Lequel Guy de Villers en son viuant apres avoir restauré l'Eglise de ceans, fait plusieurs autres biens ; et dauantage auoir fait l'acquisition de la terre et Seigneurie de Boisville, a fondé un Obit qui se dit par chacun an à treize fois ; scauoir les premiers Samedys de chaque mois, et à tel iour qu'il deceda de ce monde, qui fut le vingt-troisiesme iour de Iuin l'an de grace mil cinq cens trente-six. Priez Dieu pour son Ame.

Abbat̄es commendatarīi.

XLI. Joannes a Lotharingia, S. R. E. cardinalis tit. Sancti Onufrii, vi, ac monachis renitentibus, abbatiam retinet in commendam.

612 XLI. Georgius de Narbonne per ultroneam Joannis cessionem.

XLII. Franciscus de Tournon, episcop. cardinal.

XLIII. Odettus de Colligny, vulgo de Chatillon, Calviniana hæresi infectus : quapropter eo expulso,

XLIV. Carolus de Bourbon de Vendôme, administrationem sortitur anno Christi 1569.

XLV. Carolus de Bourbon de Vendôme, præfati Caroli nepos.

XLVI. Franciscus d'Espinay, dominus de Saint-Luc, præuentus, Stephano Auxdents œconomus, sibi vendicat.

XLVII. Franciscus de Monceaux de Villers-Hodanc, abdicante Francisco d'Espinay, rebus Flavia-censibus potitur. Equitis abbat̄is, quoties subscriberet, nomen usurpabat.

XLVIII. Carolus de Monceaux, cui Franciscus germanus abbatiam, servata sex millium librarum pensione, transmittit.

XLIX. Franciscus de Tiercelin de Brosse. Caroli de Monceaux ex nepte pronepos.

Anno Domini 1644. Augustinus Potier episcopus Belvacensis, morum gravitate, pietate, doctrina clarissimus, cum prece, tum minis, et auctoritate, regulæ Benedictinæ observantiam, accitis ea de re monachis congregationis Sancti Mauri, instauravit, quæ, Deo afflante, viget hodieque. Unde præsul ille memoriam consecutus est immortalem.

(³²) CAP. XIV. — *Exstructis itaque inibi ædificis prope ecclesiam.* Sæpiuscule id actitatum tradunt auctores quam multi, Guiberti matris non modo tempestate, sed et plura ante sæcula : cujus rei Chronicon Besuense amplissimum suppeditat monumentum, epistolam videlicet Adalsindæ antistitæ, qua et seipsam, et quidquid possessionis suo erat monasterio, Besuensibus contradidit, et juxta ipsorum ecclesiam habitavit. En illam primum evulgamus.

« Domino sancto et in Christo amabili fratri Waldaleno, Adalsinda abbatissa.

« Dum malorum hominum vexata injuriis, et variis adversitatibus ibidem stare non possem, inde ego et germanus meus Adalricus, vobis et fratribus vestris petivimus, ut ad monasterium Sancti Petri habitare sub regula vel ordine in Dei nomine deberem; quod et vos pro charitatis studio concessistis. Ideo monasterium Dornatiacum, in honore sancti Martini situm, quod genitor meus Amalgarius, et Aquilina mater mea construxerunt, et ei maximam partem de suis facultatibus delegaverunt, hoc recipere in Dei nomine debetis cum villis ad locum pertinentibus, et omnibus universaliter appenditiis suis; villam scilicet Assonam, villam Parniacum, Potentiacum, et medietatem, quam in Balatonja genitores nostri tenuerunt. Reliqua vero, quæ ad ipsum monasterium Dornatiacum genitores nostri delegaverunt, a die præsentis in Dei nomine recipite. Et de villa Montaniaco quod genitor noster Amalgarius, et Amoloaldus de fisco pariter promeruerunt, portionem nostram a die præsentis in vestra dominatione revocate, ut nec ego, nec quislibet de parte nostra, ulla apposita persona, adversum vos de supradictis rebus calumniam ac laborem generare præsumat. Si qua vero fecerit, conferat unam cum sacratissimo fisco auri libras xx, argenti pondo quinquaginta.

D « Actum publice Fonte Besua monasterio, in Dei nomine. Ego Adalsinda hanc traditionem nostram subscripsi. Aga monacha jussu dominæ meæ Adalsindæ subscripsi hanc donationem. S. Dagnius. S. Munulfus presbyter. S. Victor. S. Proculus. S. Walibertus. S. Landebertus. S. Trasgarius. S. Rogitus. Ego Allo hanc traditionem scripsi et dictavi, anno ab Incarnatione Domini 1152, indictione x epacta VI, Clothario rege regnante in Francia, primo anno regni ejus; venerabili viro Donato Besonticam sedem tenente, die Mercurii proximo ante medium mensis Febr. »

Biographus S. Godefridi Ambianensis lib. 1, cap. 27: « Adelheidis Cociaci vicecomitissa, liberalitatis et castitatis multa præclara de se præbuit exempla.

Ea facultatibus suis magna ex parte in pauperes, et pupillos, et ecclesias erogatis, contemptis mundi pompis, Novigentum venit, atque illic in multa puritate et sanctitate vitam egit. Dum scilicet abbatis munere fungeretur sanctus Godefridus. Chronicon Beccense in calce Operum B. Lanfranci, ad ann. 1089 : « Tempore sancti Anselmi abbatis Becci tres matronæ nobiles dederunt se in subjectionem Becci, videlicet Basilia uxor Hugonis de Gornaco, et Amfrida neptis ipsius Basiliæ, et Eva uxor Guillelmi Crispini, » etc. Quod vero refert Gilbertus Crispinus in vita beati Herluini pag. 35 (post Chronicon Beccense) non potes non mirari : « Simili se inibi, inquit, propter Deum servituti nobilis mater ejus (B. Herluini) addixit et concessis Deo prædiis quæ habebat, ancillæ fungebatur officio, servientium Deo pannos abluens; et quidquid injungebatur extremi operis accuratissimè agens. » His non absimile altero post sæculo factum Jauserrannæ nobilissimo loco natæ, hic in gratiam antiquitatis studiosorum adjiciam :

613 : Sciant præsentis et discant posteri, quod anno Incarnationis Dominicæ 1223, mense Maii xii Kalendas Junii, Ego Jauserrannæ filia quondam Domini Guillelmi de Medullione, uxor quondam Bernardi de Sancto Saturnino, dedico meipsam Deo, et monasterio Sancti Andreæ, et ecclesiæ beati Laurentii de Barreto; et pro salute animæ meæ, et parentum meorum, dono et offero eidem monasterio, et eidem ecclesiæ Sancti Laurentii quædam de bonis meis paternis, positis in castro de Barreto inferiori, intus et extra, cætera filiis meis relinquens B. et W. et B. sponte, non coacta, non suasionibus alicujus, vel aliquorum seducta, pure, et sine conventionione et conditione aliqua, in perpetuum donatione irrevocabili facta. Dono, inquam, septem mansiones hominum, et eorum successorum et ipsos homines. Et aliis interjectis : « Quæ omnia superius dicta, et nominata, prædicti fratres filii prædictæ Jauserrannæ promiserunt ita attendere, servare, et contra ullo tempore non venire domino Bermundo abbati Sancti Andreæ, et priori ecclesiæ dictæ Sancti Laurentii; et tactis sacrosanctis Evangelijis juraverunt. Et insuper ego Jauserrannæ prædicta professionem emitto, et me imperio et mandato domni Bermundi abbatis, et ejus successoribus subjicio, et in manu Calverii, de mandato ipsius domni abbatis, me absque proprio vivere promitto; promittens etiam me obedientiam et continentiam quantum permisit divina gratia, servaturam : et habitum monachalem suscipio, et quandiu vixero, secundum regulam beati Benedicti vivere promitto, et tempori probationis renuntio.

« Et ego Bermundus abbas prædictus professionem a te, Jauserrannæ, emissam recipio, et tibi monachalem habitum concedo.

« Et ego Raymbaudus de Kalma major dominus castri de Barreto inferiori, donationem seu oblationem supradictam consensu meo et voluntate factam

a te, domina Jauserrannæ supradicta, monasterio Sancti Andreæ, et prædictæ ecclesiæ Sancti Laurentii approbo, et in perpetuum laudo; et confirmo, filiis tuis in præsentia mea constitutis. Ad majorem memoriam rei et robur in antea valiturum, hanc chartam feci sigilli mei munimine roborari. Et omnes nos fratres prædicti, filii dominæ Jauserrannæ prædictæ, de mandato ipsius hanc chartam donationis seu oblationis prædictæ sigilli nostri munimine roboramus. Actum est hæc subtus ecclesiam beati Laurentii in prato ipsius ecclesiæ, præsentate domino Raymbaudo de Kalma, et Joanne de Andusia, monasterii Sancti Andreæ operario, et B. Laurgerio priore de Salto, et Rainardo, et Joanne Bertrando monachis, Hugone de Pino, Raymundo, et Wilhelmo de Pino fratribus, Bertranno de Pennis, milite; » etc.

Et hoc quidem monumentum chartophylacii abbatie Sancti Andreæ secus Avenionem; Dominus Claudius Chantelou sodalis meus, rei antiquæ peritus indagator, dum his in regionibus ageret, excerpit, mihiq; amice suggestit.

(⁶³) CAP. XIV. — *Et sutulari partusuris incorrigibilibus terebrato.* Hoc est calceò, sive calcis omnino detritis utebatur. Partusuram autem vel pertusuram a verbo pertundo derivari conjicio. Sanctus Rogerius abbas Ellantii in hunc modum sese gerebat : « Sotulares tandiu frequenter portabat foratos, donec stramen per soleas exiret. » Ejus Acta cap. 7 ad diem 4 Januarii apud Bollandum. De hac voce *sutularis*, varie scriptores : quidam *subtalaris*, *sutalaris* alii, nonnulli *sotularis*-exarant. In Vita sanctæ Gudilæ virg. cap. 2 : « Dimidiis utebatur subtalaribus, ut superior pars pedum videretur. » Auctor Vitæ S. Eguini episc. Vigornensis cap. 4 : *Sotulares*. Joannes S. Odonis biographus l. II post. med. : *subtalaris*. Ordericus Vital. Hist. lib. v, pag. 591, *subtolares*; pag. 596, *sotulares*. Quibus *sotulares* sive *sutulares* pro calceis vel tegumento pedum usurpari clarum est.

(⁶⁴) CAP. XV. — *Prosulas versiculosque componere.* Superest solummodo prosa, seu (ut vocant) Sequentia de Sancto Geremaro (quæ etiamnum in ejus die festo decantatur) cum hac epigraphe : « Sequentia in festo sancti Geremari, quam dominus Guibertus hujus ecclesiæ monachus dictavit ingenio suo. Sic incipit :

*Adest præcipua,
Fratres, materia,
Diei consona
Date præconia, » etc.*

Quid Prosa, quid Antiphonæ, docet S. Isidorus lib. I. Orig., cap. 37, et lib. vi, cap. 19.

(⁶⁵) CAP. XVI. — *Multas enim invidentias, etc., patiebar.* Unde sibi temperare nequit, quominus sapiuscule suis in scriptis facessita sibi repetat negotia : potissimum vero id initio cujusque libri Commentariorum in Genesim, nec non epistola ad Odonem

Sansymphorianum abbātem librō De pignoribus A sanctorum præfixa.

(⁶⁶) *IBID.* — *Cujus nomen et pignera.* Subuculam seu camisiam ejusdem gloriosæ Virginis (cujus gratia celeberrimum est Carnotense delubrum) hisce verbis intelligi existimo.

(⁶⁷) *CAP. XVII.* — *Nullis impressa tabulis.* Conceptos animi fetus olim solemne scriptoribus erat in tabulis cereis sive pugillaribus stylo exarare; ac postmodum ubi ad limam et incudem eos revocarant, exseribebant in membranis: exstat exemplum in fine vitæ sancti Bonifacii Moguntini auctore sancto Vilibaldo, ab Serrario evulgata: « Ego Wilibaldus episcopus, etc., Vitam et passionem Bonifacii conscripsi, primum in cereis tabulis ad probationem Lulli et Megengaudi. Post eorum examen B in pergamenis rescripti, » etc.

614 Locum vero, ubi olim monachi scriptioni operam dabant, scriptorium solere nuncupari, præter innumera antiquorum testimonia, perhibet vetustissimus Liber Sacramentorum nostri Corbeiensis monasterii, tit. *Oratio in scriptorio*, quæ sic exprimitur. « Benedicere digneris, Domine, hoc scriptorium famulorum tuorum, et omnes habitantes in eo: ut quidquid divinarum Scripturarum ab eis lectum vel scriptum fuerit sensu capiant, opere percipiant. Per Dominum, » etc.

(⁶⁸) *CAP. XXI.* — *Signo crepitante.* Apertius quid eo loci innuere velit auctor, explicat ipse cap. 23 sive 24, pag. 486. C. « Ad convocandum aliorum conventum tabulam ex more percutiunt. » Ista si- C quidem disciplina continuo ad nostra tempora, præter nolas et campanas in usu monasteriis fuit, tabulis seu malleis ligneis, cœnobitas ad privata quædam exercitia convocari, vel excitari a somno. Vitæ Patrum lib. v, libel. 17, n. 20: « Percute signum in cella fratrum, ut congregent se hic omnes. » Cassian. lib. iv de Inst. renunt. cap. 12: « Cum sonitum pulsantis ostium, ac diversorum cellulas percutientis audierint, ad orationem scilicet, seu ad opus aliquod invitantis, certatim e cubiculis suis unusquisque prorumpit. » Adolius Tarsens. in Vita Patrum cap. 14: « Tempore consueto excitatorio malleo pulsabat cellas omnium, » etc. Lanfranc. Decret. pro ord. S. Benedict. cap. 9: « Cura (infirmario) de D administranda tabula, quam ex more prior percutit, » etc. Et cap. 23, de ægrotantibus mortis proximis: « Cumque eum jam in exeundo viderit laborare, gestans manu tabulam, ad ostium claustrum currat, ictuque creberrimo acriter eam percutiat, quousque in conventu auditum esse cognoscat. » Declarationes Patrum cong. Sancti Mauri in regulam S. Bened. cap. 8: « Fratres omnes malleoli strepitu ostiatim excitabantur. »

(⁶⁹) *IBID.* — *Ut monastici moris est, cilicio suppositum.* In extremis positos vitæ asceticæ professos, cilicio cinerique imponi nil usitatius olim; quo Filii Dei e cruce ad gloriam transeuntis propius imitentur exemplum. » Decret. B. Lanfranci loco

proxime citato: « Ægro in agonia posito, frater qui ad hoc deputatus est, cilicium expandat, et supra illud mensuram longitudinis, quam ipsum cilicium habet, signum crucis de cineribus faciat, morientemque fratrem desuper ponat, » etc.

Quid vero moris fuerit in congregatione Cluniacensi tempore B. Hugonis, caput 26 statut., exprimit; quod subjicere (etsi prolixius) haud erit ingratum, utpote plurima continens notatu dignissima:

De obitu fratris et sepultura.

« Frater qui se, infirmitate ingravescente, senserit in proximo ab hoc sæculo migraturum, de omni conscientia sua domno abbati vel priori confiteatur; et si in capitulum vult ire, ostendit priori vel per se, vel per infirmarium; et postea adducunt eum duo fratres inter manus, si est adeo infirmus, et petit veniam, reumque se de multis negligentis contra Deum, et contra illos confitetur. Absolvit eum prior, et cunctis respondentibus. Amen, ipse cunctos si quid contra eum deliquerint, absolvit; omnesque de suis sedibus altius inclinant. Postea reducit; reductus rogat ut oleo infirmorum ungetur, et tunc collocatur in lecto tali, id est terram demisso, ubi fratres possint undique circumstare. Tunc prior qui tenet ordinem, innotescit armario, et armarius prævidet omnia ad hoc necessaria; scilicet sacerdotem, quem indui facit alba et stola, et conversos, qui deferant aquam benedictam, crucem, et candelabra, et ipse portat oleum. Tunc paratis omnibus præcedit processio, et subsequitur sacerdos, et per antiquam consuetudinem totus conventus, imposito quinquagesimo Psalmo, et postea, si opus fuerit, adjunguntur, » etc.

Aliquanto post sequitur:

« Interim sacerdos hoc modo facit unctionem. Pollicem oleo illinit, et cum pollice signum crucis imprimit super utrumque oculum ita dicendo: *Per istam unctionem et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid peccasti per visum. Super utramque aurem; per auditum. Super utraque labia; per gustum. Super nasum, per odoratum. Super manus; per tactum.* (Et frater conversus est interius, si sacerdos exterius) super pedes; per *in-* D *cessum.* Super inguina; *per ardorem libidinis.* Quo facto lavat manus, et prius in cinere confricat: olim istud fiebat in crustis siliginei panis; et hæc lavatio non nisi in igne, vel in loco mundo et abdito solet effundi. Tunc, si infirmus non communicatur, ab ipso sacerdote dicuntur omnes hæc collectæ, præmissis his capitulis: *Salvum fac servum tuum, etc.*

« Postquam in ecclesiam venerint, unum de quotidianis calicibus in armario accipit vel ipse sacerdos vel armarius (prius tamen lotis manibus), et vinum et aquam ac si missa cantari deberet, infundit. Tunc sacerdos ad majus altare, super quod Domini corpus servatur, accedit, et prius quam accipiat, incensat; postmodum accipiens, frangit super ipsum calicem; et illam partem, **615** quam

allaturus est, super calicem tenet, aliam in pixide reponit; et tunc ab armario tam manus sacerdotis, quam ipse calix linteolo mundissimo cooperiuntur. Si tunc conventus in choro est, quando discedit ab altari, totus veniam pro reverentia Dominici corporis petit. Similiter ubicunque viderint eum fratres transeuntem faciunt. Interea curatur ut infirmi bucca lavetur recepturi ipsum Dominicum corpus. Prius autem quam recipiat, *Confiteor* dicitur, et fratribus in commune *Misereatur vestri* respondentibus; solus sacerdos prosequitur: *Indulgentiam et remissionem omnium peccatorum tuorum*, etc. Ipsum autem Domini corpus in vino aquæ permisto intingitur. Quo epotato ebibit quoque ablutionem calicis, et si potest ablutionem digitorum sacerdotis, et adhuc calicis, si non potest, alius ebibit. Adhibetur quoque illi crux a sacerdote, ut eam adoret et osculetur. Osculatur etiam quasi ultimum vale facturus; primo sacerdotem, deinde omnes fratres, et per antiquam consuetudinem, ipsos quoque pueros. Redit conventus.

« Postquam autem frater ad hujusmodi venerit infirmitatem, adhibetur ei unus famulus, qui non habet aliud facere, nisi ut obsequatur infirmo; sed et in nocte famuli omnes qui sunt in infirmaria diligenter excubant, ne obitus ejus improvisus eveniat. Crux est contra faciem ejus affixa, et lumen cerei usque ad claram diem non deficit. Si quis frater est ita religiosus, cui hoc pro singulari libuerit affectu, ut ipse quoque remaneat cum infirmo excubans, libenter ei prior acquiescit. Famuli qui sunt in talibus multam exercitati, multum opperiti, cum viderint jam ejus exitus horam imminere, cilicium ad terram expandunt, et cinerem in crucis modum spargunt, infirmum de lecto levatum in cilicium ponunt. Deinde infirmarius debet priori notificare quod ille frater sic est prope suum finem. Prior vero, si æger habuerit memoriam, præcipiet alicui fratrum, ut legat coram eo passiones: si autem non habuerit, præcipiet duobus, vel quatuor, ut indesinenter ibi cantent psalmos, donec notum sit et pateat animam de corpore jam egressuram sine longa mora. Quod cum viderit famulus, qui bene doctus et usitatus in tali officio est, tum demum arreptam tabulam debet fortiter, et cum festinantia multa, percutere in claustro ante gradum dormitorii: prius, si nox est, accensis lucernis in claustro infirmariæ; et per aditum per quem itur in infirmariam, » etc. Haecenus liber ms.

Locum in quo moribundi corpus deponi solet, describit Petrus Venerab. De Miraculis cap. 19. « Habetur autem (Cluniaci) in domo media (infirmorum) locus unius corporis capax, ad hoc aptatus, ut fratres ibidem in cinere et cilicio compositi, extremum Deo spiritum reddant, » etc.

Addit et ille eodem lib., cap. 4, morem hunc esse Christianorum et maxime monachorum: qui utique scriptis verbisque non modo, sed potissimum ubi ad altiora eVecti Ecclesiis præsiderent, actutum homines ad severiores rigidioresque antiquorum

A Christianorum mores allicere conabantur (quod scite observavit doctus admodum Joan. de Launoy) « ut conformes fierent imaginis Filii Dei (*Rom. viii, 29*), » etc. Apostolus: Siquidem « dura et aspera, per quæ iur ad Deum, propter emendationem vitiorum, et conservationem charitatis, » plane eos qui Christo dedere nomen condecet, ait cap. 58 et in prologo regulæ sanctus Benedictus, « Arcetissimæ vitæ magister optimus, » a Magno Gregorio dictus, lib. iv in libro Reg. cap. 9.

Hinc in scholis monachorum qui cum pietate, tum litteris imbuebantur, alte adeo in mente retinebant quæ visu ac usu didicerant, uti postea toto vitæ curriculo ea suis moribus exprimerent. Omnium vice fuerit Ludovicus Grossus Francorum rex, quem a puero pater Philippus Sandionysianorum monachorum disciplinæ educandum obtulerat; quo Christianissimus juxta et prudentissimus, sapientissimus evasit, teste oculato Sugerio in ejus vita. Quod demum pius ille rex morti proximus religionis specimen reliquerit, indigitat idem auctor eo loci: « Qui ut erat in consiliis providus, sibi ipsi consulens, etc. Hoc unum totum animi affectu præoptans, apud sanctos martyres protectores suos Dionysium sociosque ejus, se quomodocunque deferri, et ante sacratissima eorum corpora, regni et coronæ depositione, coronam pro corona, pro regalibus et imperialibus ornamentis humi beati Benedicti monasticum ordinem profiteri. Videant, qui paupertati monasticæ derogant, quomodo non solum archiepiscopi, sed et ipsi reges transitoria vitam æternam præferentes, ad singularem monastici ordinis tutelam securissime confugiunt. » Et infra sub finem. « Præcipientes ergo tapetum terræ, et cineres tapeto in medium crucis deponi, ibidem manibus suorum depositus, signo sanctæ crucis præsentiam suam munens, etc., spiritum emisit. » Ita tomo IV Hist. Franc. And. Duchesne.

(60) CAP. XXIII. — « Ad abbatem monasterii, quod vocabatur de Bello. » Sic autem vocitatum a bello in quo vicit Haraldum Guillelmus Conquestor, ad littus Sussexianum. Refert Foundationis diploma Seldenus Notis ad Eadmeri Hist. novorum, p. 165. « Guillel. Dei gratia rex Angl., etc. Notum sit vobis me concessisse ac confirmasse, assensu Lanfranci archiep. Cantuariensis, etc. ut, ecclesia S. Martini de Bello, **GLG** quam fundavi ex voto ob victoriam quam mihi Deus in eodem loco contulit, libera sit et quieta ab omni servitute, » etc. Eam eximi vult ab omni prorsus tam laicali, quam episcopali jurisdictione.

(61) IBID. — *Missa ad beatam Mariam et de ipsa quotidiana*. Laudatissima sane consuetudo in monasteriis Benedictini ord. ab antiquo recepta, missam nimirum quotidie hora sexta matutina ad Virginis Deiparæ honorem decantare. Chronic. Beccense page 17.

(62) CAP. XXIV. — *Cucullum*. Sive cuculla et cucullio. Est quoddam capitis operimentum, ab aucto-

re verbo corrupto *capero* appellatum, Gallice *chaperon*. De quo noster Menardus ad cap. 62 Concord. regularum. Quare isthoc vestimenti genere utantur cœnobitæ lege ibidem page 887. De cuculla item, ac diversa usurpatione latissime nec inerudite Benedictus Hæften. Disquisit. monastic. tract. 3, disquisit. 1.

(⁶³) CAP. XXVI. — *Ad Lisiardum Belvacensem archidiaconum, avunculum meum.* Cui epistolam 92 inscripsit Ivo Carnot. Num vero is ipse Lisiardus postea episcopatu Suessionensi donatus fuerit, scrupulus movet animum; imo duos hac eadem tempestate synonymos exstitisse, alterum Bellovacensem archidiaconum, de quo hic fit mentio, alterum ex præposito Suessionensi ad ejusdem infulas evectum, statuendum videtur, quando quidem auctor noster eo loco, et infra l. III, c. 11, atque in præfatione Hist. Gest. Dei per Francos, ne verbulo quidem Lisiardum Suessionem sibi propinquitate conjunctum, sed potius non ita notum aut familiarem innotescit.

AD LIBRUM SECUNDUM.

(⁶⁴) CAP. I. — *Vocatur siquidem Novigentum.* Næ ego equid de lugendo illo monasterio proferam? quippe non semel idipsum rabies Calvinistica labefactavit, diripuit, vastavit: quin etiam abbates ipsi commendatarii nefanda hæresi hac infecti, sæculares viri conjugio copulati, quæ facultatum restiterant dilapidavere, cartas tradidere vel igni, vel amicis, parentibusve, quo redditus Deo sacri facilius suis possessionibus qua fas qua nefas adjungerent. Cæteræ vero schedæ atque instrumenta, adeo supina oscitantia fuerunt in monasterio derelicta, ut sub impluvio corrupta, corrosave a blattis ac tineis exstent modo: curâ nihilominus permaxima, ingenti labore ac studio R. P. Dominus Simeon Maubillard nostræ congreg. illo in cœnobio prior, vir non mediocriter eruditus, chartarum reliquias, quæ ab excidio tanto evaserant, eripuit. Earum nonnullas nostris observationibus inseremus infra.

Porro plura Novigenta notis ad vitam B. Bernardi Tyron. recensuit page 246 doctus Souchetus.

(⁶⁵) IBID. — *Apud Anglos ante Incarnati Verbi, etc.* Si mira tibi quæ hocce toto capite attexit auctor, videantur, caveas tamen ipsi velim notam vel inscitæ, vel fraudis, aut calumniæ inurere. Namque licet altum apud scriptores cum sacros, Lucam apostolicum præcipue, tum sæculares, ac præ cæteris qui de Britannicis scripsere rebus, fuerit silentium; et animus nonnulla credere hujusce narrationis quodammodo refugiat, quæ litteris ille a majoribus consignata reperit cum aperiat nude, quid, amabo, criminis, culpæ quid commisit? plane nihil. Etenim ea minime tanquam indubitata fidei credenda proponit. Historica sunt; absurdi nihil, neque aperte falsi præ se ferunt, sufficit. Imo testis oculatus cuncta sepulcro, aliisque vetustioribus quæ remanserant monumentis quadrare attestatur Guibertus: « Quædam autem sunt, ait ipse, in eadem Ecclesia litteræ metro

A compositæ, quibus ego nulla adniterer auctoritate, nisi quædam quæ plurimum roborant fidem viderem hodieque constare. Quæ historia sic se habere secundum scripturæ seriem traditur, » etc. Viden illum prout istis versibus tradita, haud veluti certis certiora scriptis mandare? In fine capitis item, ubi de sacris reliquiis a Quilio rege Novigentum advectis egit, hæc subinfert: « Inde Deo post tempus plurimum procurante exempta capsula, et a quibus nescio fidelibus, vetusto opificio auri pretiosi bracteis adoperta ad nostri temporis devenit intuitus, et antiquis hucusque præbet testimonia nova relatibus. Itaque loci illius sic perhibentur sese habuisse initia. »

B Sat ergo est, a Guiberto relatis fidem adhibere tantam, quantam et cætera merentur ab aliis bonæ notæ scriptoribus ad posterum traducta. Nonne permulti, ipsique gravissimi auctores scriptis intersuere historias velut ab aliis acceperant, seu interlegendo didicerant? Testes SS. Gregorius Magnus libris Dialog.; Gregorius Turon. De gloria confessorum et alibi, atque ævo Guiberti Venerab. Petrus Cluniac. abbas, libro De miraculis.

Præterea in Britannicæ regionibus tot propemodum exstitisse regulos, quot erant urbes munitissimæ, nemo nescit; non mirum igitur si nullam de Quilio habeant mentionem Britannicæ scriptores.

C Illis itaque præmonitum te volo, lector erudite, ne tanti viri auctoritati detrahas, quando nonnihil, quod animo fortean hærendi præbeat occasionem, offenderis, et inde parvi facias fide dignissima; quinimo quæ retro sæculis auctorem præcessere, seu quæ ipsi fuere **617** præ oculis, et quæ sua ævenire tempestate, valeas habere delecta.

(⁶⁶) IBID. — *Castelli ergo nulla antiquitas.* Graphice Codiciacum ad mentem auctoris describit Papius Masso, in Descript. Franc. per flumina: « Codiciacus est locus situ alto atque eminenti, et naturaliter munito ac despicienti undique subjectam planitiem admodum fertilem, quæ sumen terræ dici potest. Codiciacum nemo quod sciam appellavit, qui ante Flodoardum vixerit. In finibus autem Laudunensis urbis et episcopatus, collocatus est, et finibus Viromanducorum continetur. »

D (⁶⁷) IBID. — *Fluvio, quem supra diximus, Aquila, etc.* Vulgus nunc *Flette*, et *Ailette*, antiquitas vero *Aiglette* appellat.

(⁶⁸) IBID. — *Si femina nondum natæ quæ Deum et hominem esset genitura.* Similis de insigni illo Carnotensi templo traditio est, quod nempe a Druidis ante Verbi Incarnati adventum *Virgini paritura* fuerit dedicatum. Qua de re statuendum habeo nihil.

(⁶⁹) CAP. II. — *Castelli autem ipsius sub florentissimis principibus, etc.* Codiciacensium dominorum historiam texuit Andreas Duchesne: quorum si quid scire peroptas, hunc adi, faciet sat's.

(⁷⁰) IBID. — *Humiliarensi monasterio præerat.* Historiam sive seriem abbatum monasterii hujus

observationibus nostris intexere actum agere viderer; siquidem in hoc argumento ample ac pererudite laboravit nostras Claudius Hemeræus doctor; dum adviveret, Sorbonicæ societatis, Historia; cui titulus, *Augusta Viromanduorum illustrata*; pag. 65, et a pag. 94 ad 99.

Verum ne penitus jejunum legentis animum relinquam, paucissima ex pag. 65 apponere visum est: « Ad ipsos pene muros Augustæ (S. Quintini) monasterium Humolariense; Eligio regente cathedram Noviomensè, mira nonnarum sanctitate inclaruit, tum vero maxime, cum est-præfectura ejus Hunegundi virgini commendata. Hæc orta Lambaidis domicellis, binis milliaribus ab Augusta, etc. Scripsit ejus vitam Bernerus abbas, et chorographus reformationis ejus loci, sub Alberto Pio comite Viromanduorum, an. 948 ejectis nonnis, quæ a regula defecissent. » S. Hunegundis Vitam inter Surianas sanctorum Vitas, die 25 Augusti: Præceptum vero Ludovici Ultramarini, de inducendis monachis in cœnobium Humolariense, sanctimonialibus expulsis, nec non diversas quæ ad id spectant monasterii chartas reperiens in regesto ad calcem præfatæ hist., pag. 29 et seq.

(71) IBID. — *Henricum cœnobiolo etiam præficerent.* Quod Henricum tribus asceteriis præfectum audias, minimè tibi suadendum est, eorum redditus ac substantias in privatam utilitatem usurpasse, quasi sacrilegii labe ac peste, atque obstinata ea malignitate laborasset, quæ et subsecuta sæcula adeo infecit, ut quæcumque medicinam hætenus respuisse, vicisseque videatur; nempe nefanda illa, regum principumve concessione; abbatiarum ecclesiarumque reddituum in laica sive sæcularia beneficia divulsio; contra vero hæc onera sibi poni patiebatur, eaque lubens subibat, exempla subsequutus præclarorum religione et sanctitate archimandritarum, Benedicti Anianensis, ac Guillelmi Divionensis sive Fiscanensis, qui canones monasticos, ætatis vitio deformatos, ad antiquum nitorem revocarunt.

De priori, Ludovici Pii imp. diploma tom. II Concil. Gal., et epistola Patrum Indani monasterii ad monachos Anianenses in calcæ Vitæ, quæ opera ejusdem S. Benedicti præcedit.

De sancto Guillelmo Chronicon ms. Besuensis monasterii cujus et abbas fuit: « Verum quia super gregem sibi commissum solerti vigilavit cura, divina promeruit gratia de fructu operum suorum in hac gaudere vita: nam regularem disciplinam, quæ jam deciderat per veterum negligentiam, prout sanctus Benedictus eam composuit in pristinum statum corrigendo restauravit, ac per diversas mundi partes, per plura monasteria a regulari tramite devia, tam per se quam per suos, quos abbates ordinaverat, monastico ordini subdidit. » Et infra refert qui rogatu Richardi Northmannorum ducis regimen suscepit abbatia Fiscanensis. Item aliis interjectis: « Robertus etiam rex abbatiam S. Germani apud

Parisios præcatus est prædictum Patrem (Guillelmum) ut susciperet; et secundum regularem institutionem ordinaret, quod ei fecit. Nec non et Odo comes pari devotione locum S. Faronis in urbè Meldarum, eidem commisit venerabili Patri; sed et honorabilis præsul Metensis Ecclesiæ Theodoricus Gorsiensè in abbatiam eodem zelo Dei commendavit illi; etc. Denique S. Bénigni Chronicon calamo exaratum, in Bruhone episcop. Lingon. « Dominus autem Bruno considerans Patrem Willelmum ita ferventem in religione ac monastica institutione, et loca ei **618** commissa de die in diem in melius proficere, omnia in suo episcopatu monasteria ipsius delegavit, providentiæ, etc.

(72) IBID. — *Et San Quintinensis de Monte, etc.* In monte, ab urbe Perona primo lapide, disparato, collocata est abbatia S. Quintini; est enim alia S. Quintino sacra Augustæ Viromanduorum, vulgo, *l'Abbaye d'Ile*, seu *de l'Ile*, abbatia S. Quintini in Insula, sic nuncupata, quod antequam urbs eadem a Philippo II Hispaniarum rege caperetur, secus Somonam fluvium exstaret: nunc vero mediâ in urbe Augustæ Viromanduorum. De qua Sigebert. ad an. 964.

Monasterii Sancti Quintini de Monte; solo ab Northmannis adæquati, nullæ nobis superstites sunt primævæ fundationis notæ; præter litteras Adalberti Viromanduorum comitis: e quibus instaurationem pariter et aliquantulam originis ejusdem cœnobii notitiam percipere est.

« Ego Adalbertus comes notum esse volo tam presentibus quam futuris, in meo Virodunensi comitatu ab antiquo tempore exstisse ecclesiam in honore sancti Quintini martyris dedicatam, in monte sitam, juxta vicum Peronam, quam quondam Dagoberti regis auctoritate, Erchenaldi præfecti donatione, sancti Eligii pontificis benedictione, Ultanus quidam genere Scotus, professione monachus, ecclesiasticis sanctionibus, ac monasticis instituit institutionibus, abbatis honore functus; post cujus vitæ excessum, incuria, ac barbarorum insectatione ad tantam desolationem ipsa pervenit ecclesia ut vix rara antiquæ habitationis apparerent vestigia.

« Hanc igitur pro meo remedio animæ, prædecessorum sive hæredum meorum salute, divina compunctus inspiratione, jussi a fundamento reedificare, et abbate constituto, cum consilio fidelium meorum, abbatiam studui dotare; sicque in perpetuum ratum, et inconvulsum permanere.

« Hujus autem dotis res hæc sunt: In pago Virodunensi villula una, quæ dicitur Aisilcourt; et in ipso pago, in villa Curticulus nuncupata, mansi septem, et medietas ecclesiæ de Duriaco, apud Castellum Nigellum super fluvium l'Ingon, pontem cum terra appendente ibi. In Tegeri hamo mansi duo; et in villa quæ dicitur Sanctæ Radegundis, mansi tres. In vico medietas capellæ Sancti Quintini, cum quatuordecim hospitibus. In villa Alania, super

fluvium Halle; duodecim hospites, cum terra cœlenda, et prato uno. Ad ecclesiam ejusdem montis respicit villa, quæ vivarius; cum suis adjacentibus, super fluvium Grinsionem. In villa, quæ Douin vocatur, molendinum unum, cum tertia parte prati ibi appendentis. In pago Suessionico, in villa quæ Allemans vocatur, tres mansi, cum curia indominicata.

« In his ergo domino sancto Quintino martyri datis rebus, nullus hæredum vel propinquorum necorum, non comes, nec vicecomes, nec ejus liberæ ingenuitatis homo, aliquid amodo accipiat. causam consuetudinis, seu advocacionis, non bannum, non justitiam, non districtionem, nisi fidei precatu ipsius abbatiæ abbatis. Quod qui infringere præsumpserit, pro suæ temeritatis ausibus ternis subjaceat maledictionibus, et publicis coactus respiscere teneatur legibus. Cujus actionis testes laudatores confirmarunt:

« Ego Adalbertus comes, qui jussi fieri, confirmavi

« S. Heriberti com. S. Vidonis com. S. Philberti. S. Lumberti. S. Walchisi. S. Odonis. S. Ivonis. S. Boslévi. S. Walcellini. S. Amalrici. S. Walneri. S. Odonis. S. Macharii.

« Ego Leudolphus Wermansensis ac Noviomensis Ecclesiæ episcopus subscripsi, confirmavi.

« Actum in curia Sancti Quintini die passionis ejusdem. »

Subjicienda præterea est abbatum brevis chronologia e vetustis ejusdem cœnobii chartis ac rudibus ab erudito æque ac facundo R. P. domino Stephano le Gris, nunc nostræ congregationis priore meritisimo, deprompta; et, ne institutum nostrum prætergrediamur, breviori quo poterimus stylo eam contrahemus.

Chronologicum abbatum monasterii Sancti Quintini de Monte summarium.

Protoabbas sanctus Ultanus, in Hibernia regio sanguine procreatus, eximia tum sanctitate, tum etiam monasticæ disciplinæ peritia illustris, anno reparatæ salutis 643 abbatiæ Sancti Quintini Montensis ab Erchenaldo Viromanduorum comite præficitur; quemadmodum ex præfatis Adalberti litteris perspectum habetur.

Ad superos excessit anno Christi 686.

II. Evraldum, instaurato monasterio, in abbatem assumptum, eadem signant litteræ anno æræ Christianæ 943. Verum enimvero paucis post tempore (sic nimirum vicissitudini atque detrimento terræ subsunt 619 universa) rursum eo usque decidere a pristina instauracione ædificia, ut cellæ nomen, nedum abbatiæ titulum præferret. At Robertus urbis Peronæ præfectus, religione præclarus (qui id loci jure beneficii possidebat), obtentis a Roberto Francorum rege litteris, inique possessoris facultatum monasterii ablata restituere cogit, ac postmodum suis sumptibus cœnobium resarcit (neque

A prædia facultatesque monachis desse voluit) anno videlicet 1028.

III. Balduinus ex nobili comitum Flandriæ Namurcique prosapia clarus 1028.

IV. Walteranus obiit 1040.

V. Walteranus II; anno 1040. *Hujus Ecclesiæ (fert Necrologium) sapientissimus ordinator, et a fundamentis ædificator.* Verum piæ peregrinationis gratia cum Romam venisset, inibi vitæ finem imposuit, et corpus sepeliendum reliquit.

VI. Gaudefridus, 1058. Eum commendat in hunc modum Nicolaus monachus Vitæ sancti Gaudefridi (qui abbatem illum educatorem habuit) lib. I, cap. 2: « Est celebre monasterium in Viromanduorum solo, in B. Quintini martyris honorem conditum, B Peronæ oppido propinquum. Et per id tempus præerat vir pius Godefridus et morum integritate, et generis nobilitate clarus. Fuit enim patruus Idæ filiae Alberti nobilissimi comitis Namurensis, quæ juncta matrimonio egregio consuli Boloniensis provinciae Eustachio, etc. Quæ quidem idcirco mihi commemorata sunt ut possit intelligi genus illustre tanti Patris, quem constat etiam gregi suo magna cura invigilasse, religione celeberrimum, litterarum scientiâ; et rerum quoque externarum et politicarum peritia cumprimis instructum fuisse. » Item multa cap. 3, 4 et seq. ejusdem libri de Godefrido.

Anima exhalata coelestem patriam adiit 1098.

VII. Henricus, 1098, summæ pietatis vir ac doctrinæ decessit 1135.

VIII. Hugo, 1135. Decessit anno 1148. Jura possessionesque approbat Eugenius papa III his verbis:

Eugenius episcopus, servus servorum Dei, Hugoni abbati monasterii Sancti Quintini de Monte, quod in pago Vermandensi situm est, ejusque fratribus tam presentibus quam futuris, etc. Apostolici moderaminis clementiæ convenit religiosos diligere, etc. *Vide in Eugenio III ad an. 1153.*

620 IX. Rogerius ex Aquicinctensi monacho abbas Montis S. Quintini creatur 1148: De quo Biographus B. Gosvini lib. II, cap. 12, ubi discipulorum venerabilis ejusdem viri mentionem faciens: « Rogerius, inquit, Montem S. Quintini non segniter observabat. » Humana reliquit an. 1150.

X. Hugo II; an. 1150: « Hugo abbas Corbeiensis et hujus congregationis. » Obituarium.

Lucii III. pontificis maximi scriptum Hugoni, in quo cœnobii immunitatum et exceptionem sancitur auctoritas, traditum est hac forma.

Lucius, servus servorum Dei, dilectis filiis abbati Montis S. Quintini, ejusque fratribus tam presentibus quam futuris, etc. Effectum justa postulantis indulgere, etc. *Vide in Lucio III ad an. 1185.*

621 Defungitur Hugo 1182, sive 1185.

XI. Balduinus II. Egit animam 1188.

XII. Robertus. Hujus defunctionis annus in Martyrologio 1192.

XIII. Walterus, 1192. Is monachorum coactu præfecturæ cessit anno 1198.

XIII. Walterus II. In ætatis flore, stirpis et animi præclarus, omnium una voce eligitur. Monasterium strenue adeo rexit, ut spem superavit et ætatem. Disciplina regularis, cæterarumque virtutum studiosissimus fuit. Facultates auxit; excitavit sacellum Beatæ Virginis. Ingentem pecuniarum summam quo sacram basilicam a fundamentis extrueret, aggregavit, sed, morte præoccupatus anno 1241, id operis successorì perficiendum reliquit. Sunt qui Walterum ex illustri familia de Hardecourt originem ducere affirmant.

XIV. Simon de Valencourt 1241. Ecclesiam, vèstigiis supræmæque voluntati inhærens sui decessoris, mira structura, quæ nunc dierum cernitur, exædificavit. Cum morte vitam commutavit a partu Virginis 1257.

XV. Gerardus Peronensis 1257. Jurium, atque immunitatum acerrimus propugnator, mortalitatem explevit 1267.

XVI. Robertus 1257. Itidem forti-sese animo, ne privilegia monasterii infringentur, opposuit. Extrema ætate suadente, ultro munus abdicavit anno 1275 et paucis post diebus cessit e vita.

XVII. Balduinus III, haud religiose gessit præfecturam. Mortem oppetiit 1280.

XVIII. Matthæus. Fuit mitis et mansuetus, necnon et multorum ædificiorum auctor. Migrat anno 1295.

XIX. Joannes de Villaribus, San Quintinianus haud ignobili genere oriundus. Hac ipsa tempestate, cum prisca majestas ecclesiæ montis S. Quintini obsolevisset, et possessionibus, ob debita a prædecessoribus contracta, ad externos translatis, oppignoratisque, omnium rerum egestas cœnobitis obrepsisset, calamitatibus tandem oppressus Peronam se recepit, ubi, vita in cinere et cilicio peracta, extremum spiritum exhalavit 1313.

XX. Joannes II. Splendida de Hinchin familia natus. Rei domesticæ administrator industrius notatur. Siquidem ipse, ære alièno gravatum monasterium, singulari providentia exoneravit. Resarcit plerasque aedes ruinis deturpatas. Sex maxime illi res ecclesiasticæ, divinumque officium decentius atque attentius persolvendum, cordi fuere. Paterna demum in monachos et pauperes viscera demonstravit. In cœlum translatus est 1337.

XXI. Joannes III, ab equitandi peritia *Eques* appellatus. Deposito canonicali habitu, collobium induit monachale in asceterio Montensi, et abbas creatur 1337. Demoritur 1361.

XXII. Joannes IV, de Hercourt de Combles, 1361. Magnificentiori apparatu quam humile Christi mancipium deceret incedebat: hic nihilominus longè charus suis exstitit et familiaris. Novissimum diem clausit 1370.

XXIII. Hugo III Augustæ Viromanduorum, sive S. Quintini civis. Bona monasterii, utrum volens, an ob ipsius œconomiam minus providam, dilapidavit. Desiit anno 1379.

XXIV. Petrus de Barville an. 1379. Quæ supererant facultatum absumpsit, obligurivit. Occidit 1398.

622 XXV. Matthæus de Dury, 1398. Singulari signatur parcimonia. Etenim cum perniciem possessionibus, labem ædificiis, antiquæ splendori disciplinae obnubilum illatum conspiceret, universa diuturno labore, industria summa, reparavit, restituitque. Naturæ concessit 1413.

XXVI. Joannes V de Henmon. 1413. Obiit 1438.

XXVII. Jacobus Raussion. Prius a sacris ducei Burgundiæ; deinde monasticen professus, prioratu de Lehuno in sanguine terso (*Lihon en Santerre*) donatur; tum S. Quintini Montensis 1461, ac postremo Corbeia veteris abbas eligitur. Octogenarius anno 1480 occubuit. « Fuit ubique vir mitissimus (quod refert Chronicon Corbeiense ms.) atque perhumanus, et scientiâ grammaticali apprime eruditus, optimus scriptor; magnificusque ac splendidissimus, qui licet humili loco natus esset, omnibus tamen in rebus præclarissimus evasit. Hic admodum in communiis et cœnis facetus, et in jocis cavillator jucundissimus. » Quod sanctæ regulæ monachorum atque institutorum ecclesiasticorum gravitati longè repugnat.

XXVIII. Joannes VI *Dansquenet*. Vitam cum abbatia posuit 1481.

XXIX. Joannes VII *Karquendlan* canonicus Pictavensis, et protonotarius apostolicus. Hic primus abbatiam subripuit in commendam 1481. At monachi multa illi facessunt negotia; unde tædio pressus mœroreque confectus diem clausit 1487.

XXX. Joannes VIII *d'Estrée*, ex avita nobilitate originem trahens, ac monasticis obstrictus votis. Ipsum in Patrem assumunt fratres; qui et a summo pontifice anno 1487 asseritur, atque insigniis pontificalibus adornatur 1505. Terras migravit anno insequenti 1506.

Abbates commendatarii.

XXXI. Ludovicus de *Constin* abbatia simul Souillacensi (*Souillac*) titulo commendæ potitus est 1506.

XXXII. Antonius *Ragault*, Ludovici nepos, possessionem adiit 1527.

XXXIII. Joannes IX de *Genouillac*, 1532.

XXXIV. *Verdun du Mas*, 1544. Desiit anno 1563.

XXXV. Jacobus *d'Aplincourt*, 1563. E medio tollitur 1575.

XXXVI. Franciscus *Pascanet*. Regi ab eleemosynis, et Ecclesiæ Bituricensis canonicus anno 1575. At vero *Marescallo de la Chastre*, quem sibi procuratorem delegerat, annuente, abdicat abbatiam 1596.

XXXVII. Sebastianus *Robelin* Parisiensis senatus supremi princeps. Nicolaus *Damerval* dominus de Liencourt, actor ipsius exstitit. Abiit e vita 1613.

XXXVIII. Claudius *d'Argouges*, quo morum vitæque consuetudine nemo clarior hac ætate fuit. Inita possessione 1613, monasterium ædificiis caducum, imo ruens in ultimum prope casum, excitat. Instaurat nempe a fundamentis dormitorium, claustrum, capitulum rectorium, ut verbo claudam, aedes

universas regulares, ut vocant, suis et his perniximè impensis extrui curavit. Novis operibus basilicam suffulsit; decoravit diversi generis sacra suppellectili, vasis argenteis locupletavit, et quod summum est, quodque ipsi amplissimum nomen cum immortalis gloria peperit, regularis disciplinae lucem Monti Sancti Quintini inferre peroptans, monachis congregationis Sancti Mauri, eadem disciplinae apprimè instructis, idem monasterium tradidit possidendum.

XXXIX. Franciscus d'Argouges, Claudii nepos, et virtutum proxime imitator, Societatis Sorbonicæ doctor, de quo, ut sacro vaticinio assurgam: « Lauda post vitam, magnifica post consummationem, » reor silendum.

(73) CAP. II. -- *Igitur electo illo, etc.* Quandoquidem electionis, benedictionisque peragendæ modum subliceat auctor, libet quæ in manus meas, cum hæc adnotarem, devenerunt, evulgare. Et primo quidem observandum electionem abbatum (velut etiam episcoporum) reges seu principes olim prius potestate eligendi, tum clericis tum monachis tributa, confirmare solitos; unde ex neotericis scriptoribus nonnulli, ecclesiasticæ rei prorsus ignari, ausi sunt inferre, in omnes ecclesias et abbatias summam potestatem jusque summum eosdem reges habere, atque pro libitu ac genio iis uti posse.

At ejusmodi approbationis concessionisve causa in promptu est; nempe quod non modo amplas possessiones, sed ditiones quoque opulentissimas et jura clientelæ, verbi gratia toparchias, ducatus, comitatus, et cætera id genus ecclesiæ et monasteria potirentur, ac proinde episcopi et abbates, cunctorum cum essent moderatores, atque ab ipsorum penderet nutu plurimam hominum et nobilium, et plebeiorem multitudinem; quin et municipia, castra, urbes, provinciæ ditioni eorum subicerentur, num ideo par erat, ut de eorundem qui præfecturam gerebant fide, certiores redderentur regnorum, principatumque summi rectores?

Plane his astipulantur antiquæ electionum concessionibus approbationesque. Præceptum immunitatis a Carolo Magno sancto Benedicto Anianæ abbati concessio, inter alia sic habet: « Et quandoquidem divina vocatione suprascriptus venerabilis Benedictus 623 abba, vel successores ejus de hac luce ad Dominum migraverint, qualem meliorem, et nobis per omnia fidelem, ipsa sancta congregatio de suprascripto monasterio, aut de qualicunque loco voluerint eligere abbatem, qui ipsam sanctam congregationem secundum regulam sancti Benedicti regere valeat, per hanc nostram auctoritatem licentiam habeant, » etc. Ex antiquis schedis ejusdem monasterii. Et ex chartulario Sancti Albini Andegavensis: « Goffridus comes ad petitionem Nefingi episcopi pro remedio animæ matris suæ Gerbergæ, etc., facit monachis potestatem deinceps eligendi abbatem, et exemit a potestate sæculari, » etc.

A Addam et antiquam electionis factæ formulam, quæ in hoc ipso extat chartulario:

« Omnibus in Domino, quibus est *Christus vivere et mori lucrum* (Phil. 1, 21), et potissimum sub jugo regulæ sancti Benedicti sponte colla submittentibus, qui jubet ut monachi in monasterio degentes, abbatem sibi præesse desiderent: Notissimum esse volumus, quod an. 988 Incarnationis Dominicæ, recedens a loco Sancti Albini abbas Gunterius, quem pro fidelitate Dei, et remedio animæ suæ nobilissimus inter suos Goffredus comes eidem loco præfecerat, et Roman, vel, quod majus est, matrem civitatum Jerusalem expetens gratia orationis, successorem sibi præsago spiritu providerat, cui animarum simul et corporum curam committeret vitæ et morum probitate decorum, quem ipse in Christi nomine nutrierat, cum consensu tamen fratrum præfati loci, et elegantissimi filii prædicti comitis Gaufridi, qui in loco patris feliciter successit, nomine Fulconis. Cui electioni, providente gratia Dei, prout credimus, prudentissimorum pontificum, clericorum quoque et nobilium laicorum, et super his omnibus electio simul et acclamatio prædictæ congregationis concordare videtur in melius, eo tenore videlicet, ut secundum regulam sancti Benedicti, qui est Pater, et dux advocatus quoque post Deum, omnium fidelium monachorum, tam in hoc sæculo quam in futuro, in omnibus conversari pro posse et nosse studeat, et prodesse magis quam præesse satagat, et omnia cum consilio fratrum timentium Deum, provide et juste disponat; ut cum venerit Pastor pastorum (I Petr. v, 4), cui redditurus est rationem de animabus sibi commissis, addita et suæ animæ, audire gaudenter mereatur quod servus bonus, qui erogavit talentum sibi creditum conservis suis in tempore suo. *Euge, serve bone et fidelis, intra in gaudium Domini tui* (Luc. xix, 17).

« Signum Widoni episcopi.

« Signum Fulconis inelyti comitis. »

Minime est omittendum Ludovici vere Pii imperatoris egregium Christianæ pietatis specimen, quod hactenus in chartophylacio cœnobii Anianæ latuit, illudque eruit noster Claudius Chantelou.

D *Epistola Ludovici imperatoris, ad Anianenses, seu Gellonenses monachos, de electo abbate Trutesindo.*

In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, Ludovicus, divina ordinante providentia, imperator Augustus, venerabilibus fratribus in Aniano sive Gellone monasterio constitutis. Proxime accidit Agobardum archiepiscopum, etc. *Vide inter epistolas, et diplomata Ludovici Pii, Patrologæ t. CIV.*

624 Neque eam ob rem quis inferre audeat, electiones antistitum jure ad reges aut principes attinere. « Sacerdotum quippe est electio, et fidelis populi consensus adhibendus est, quia docendus est populus, non sequendus, » ait Stephanus papa ad archiepiscopum Ravennat. Et can. 25, dist. 65, *Vide*

Glossam. Statuit quoque synodus Nicæna II, can. 3 : « Omnis electio episcopi, vel presbyteri, vel diaconi a principibus facta, irrita maneat. »

De approbandis per regem electionibus agunt, Jacobus Bruellius ad lib. III, cap. 2, Aimoini De gest. Franc.; et Juret, not. ad Ivonis, ep. 104.

Subjiciendus nunc antiquus in benedictione abbati impertienda ritus, a B. Theodoro Cantuariensi digestus atque observatus, ex vetustissima canonum collectione Bibliothecæ S. Germani Præsentis.

De ordinandis abbatibus.

« In abbatis ordinatione episcopus debet agere missam, et eum benedicere inclinato capite, cum duobus vel tribus testibus de fratribus suis et det ei baculum et pedules. »

« Abbas potest pro humilitate, cum permissione episcopi, locum suum derelinquere, tamen fratres eligant sibi abbatem de ipsis, si habent, sin autem de extraneis, nec episcopus debet violenter in loco suo. »

« Congregatio debet sibi eligere abbatem, post mortem ejus, aut eo vivente, si ipse discesserit vel peccaverit; ipse non potest aliquem ordinare de suis propinquis, neque de alienis, nec alio abbati dare, si non voluerint fratres. »

625 « Si vero peccaverit abbas, non licet episcopo tollere possessionem monasterii, sed mittat eum in aliud monasterium, in potestatem alterius abbatis. »

« Non licet abbati, neque episcopis terram ecclesie vertere ad aliam, quamvis ambæ in potestate ejus sint. Si mittere vult testem, faciat cum consensu amborum. »

« Si quis vult monasterium suum in alio loco ponere, faciat cum consensu episcopi, et fratrum suorum; et dimittat in priori loco presbyterum ad ministerium ecclesie »

« Abbas et episcopus hominem sceleratum servum possunt habere, si pretium redimendi non habet. »

« Abbas si habuerit monachum dignum, episcopo debet dare si necesse est. »

(74) CAP. II. — *In civitate Tricassium coegerat concilium.* Expressius his B. Godefridi electionem, conciliique causam denotant Nicolaus, Vitæ ejusdem Godefridi lib. I, cap. 30; Ivo Carnot. epist. 208 ad Paschalem papam. Sed et Guillelm. de Nangis, Hist. ms. ad annum 1109 : « Paschalis papa, inquit, venit in Franciam, etc. Qui papa a rege Francorum honorabiliter susceptus, diversis Franciæ locis peragratis concilium universale apud Treca honorifice celebravit, et cum amore Francorum, qui nullum ei servierant, et timore et odio Theutoniarum, » etc.

(75) CAP. III. — *Pro mei auspicio haberet.* Ejusmodi prognostica passim, Guiberti potissimum tempestate legere est in Actis antistitum; unde futuros mores electi, sive episcopi, sive abbatis conicere solebant. Guillelmus Malmesbur. lib. I, De pontif.

Angl., fol. 121, 122, ubi de B. Lanfranco : « Aiunt ejus prognosticon : « Date eleemosynam et ecce omnia munda sunt vobis (Luc. x, 41). » Quo ille ab acclamantibus, hilari vultu ad Dominum direxit : Certemus ergo mutua vicissitudine, tu dando, ego dispertiendo, etc. Nec erat segnis in erogando, » etc.

(76) IBID. — *Ad salutem meorum, quos tu mihi subjecisti, animus intendat.* Quam spectata morum probitate ac religione abbas noster, sui que monachi claruerint, prædicat Manasses Suessionensium episcopus donatione cujusdam ecclesie, quam integre describere, ne cum aliis pereat, pretium operæ est.

« In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Amen. »

« Ego Manasses Dei gratia Suessorum episcopus. Cum omnibus fidelibus per nobis creditis debitores sumus, majorem tamen diligentiam his impendere exigimur; majore circa eos devotione quos a negotiis sæculi se sponte videmus removisse, et ad vacandum Deo, et insistendum orationi, quietem et secretum elegisse. Horum igitur quidam, illi videlicet fratres, qui in monasterio Sanctæ Mariæ apud Novianum, monasticam et religiosam agunt vitam, ita nobis et majoribus nostris sua devotione, et sinceritate, charissimi exstiterunt, ut eos, quamvis intra episcopium nostrum minime consistant, non minus quam nostros proprios honoraverimus, beneficiis quoque et donis auxerimus. Quod ergo eis nostra beneficentia pro Dei amore contulit, memoriæ placuit litteris assignare, ne posteritati quidquam vel ignorantia, vel malitia liceat demutare. »

« Præerat siquidem illi monasterio dominus Wihbertus abbas, qui sapientia, et innocentia sua nos sibi valde conglutinavit, a quo rogatus sum, ut altare de villa, quæ dicitur Creis, quod quidam potentium, nomine Wido Widonis de Cociaco filius, et majorum beneficio, a nobis, et ab Ecclesia nostra tenebat, eidem monasterio conferrem. Idem enim abbas religioso quo pollebat consilio, cum prædictis Widone tractaverat, ut altare illud possidere laicus periculum crederet, egeratque ut præfato monasterio pro salute sua illud redderet. Si tamen ego, ex cujus beneficio erat, annuerem, et efficerem, ego vere ac libens id effeci; neque enim hoc intellexi beneficii nostri minorationem, sed utilem commutationem, et quasi de læva transferre in dexteram. »

« Concessi igitur altare de Creis præmonito sanctæ Dei genitricis Mariæ monasterio, annuente Ausculfi archidiaconi nostri, et clericorum nostrorum voluntate; ita videlicet, ut cura ejus per manum nostræ principalis ecclesie decani dispensetur; et inde quinque solidi quotannis persolvantur canonicis nostris, in festivitate sancti Gervasii, post mortem vero meam in anniversario meo. Ut aut in concessio hæc cum determinatione sua inconcussa »

permaneat, anathematis interpositione confirmamus; sigilli nostri impressione, et signis convenientibus corroboramus.

« Signum Manassæ episcopi. S. Ausculfi archidiaconi. S. Lisiardi præpositi. S. Bernardi decani. S. Petri archidiaconi. S. Fulconis archidiaconi. S. Hugonis præcantoris. S. Odonis sacerdotis. S. Gualteri sacerdotis. S. Roberti decani. S. Odonis diaconi. S. Fulconis diaconi. S. Ausoldi subdiaconi. S. Laurentii subdiaconi. S. Heberti subdiaconi. S. Adam subdiaconi. S. Ausculfi acolythi. S. Augenuffi acolythi. **626** S. Durantis acolythi. S. Leonis acolythi.

« Actum Dominicæ Incarnationis anno 1107. »

Porro haud incongruum hoc loco seriem abbatum Novigentini monasterii fuërit recensere, quandoquidem auctor vetusta ipsius monumenta hocce lib. II, describat, ut quoquomodo integram historiam exinde curiosi ejuscemodi mercis exploratores valeant haurire.

Abbatès monasterii B. Mariæ de Novigento.

I. Henricus simul abbas S. Remigii Remensis, de quo Gubertus noster lib. II de Vita sua cap. 2.

II. S. Godefridus rexit monasterium ad an. 1104, quo ad episcopatum Ambianensem assumptus est. Idem Guibertus eodem loci, et lib. III, cap. 15.

Gesta B. Godefridi conscripsit Nicolaus S. Crispini Majoris Suessionensis monachus; ea refert Surius stylo suo perpoluta ad diem 8 Novembris.

B. Godefrido ad sublevandam monasterii egestatem tria altaria sive ecclesias dilargitur Hugo Suessionensis episcopus, quod testatum reliquit in hunc modum :

« Ego Hugo gratia Dei Suessorum episcopus, cognoscens ordinis et loci, in quo Deus me indignum posuit, rationem qua omnibus fidelibus, quantumcunque in me est, debitor sum, ut me non tantum pro mihi commissis, verum etiam pro quibuslibet in Christum credentibus, animum, si necesse sit, ponere; nedum terrenam et exteriorem substantiam ministrare oporteat, dilectis fratribus monachis, in monasterio, Novigento, in pago Laudunensi, Deo, et sanctæ Dei genitrici, semper virgini Mariæ humiliter servientibus, hoc modo benefacere decrevi.

« Frequenter enim, sed satis humiliter, rogatus a domno Godefrido prædicti loci abbate, viro religioso, et charissimo nobis, ut ejus monasterii paupertatem et fratrum Deo ibi servientium necessitatem misericorditer attenderem, et laboris eorum et studij circa Dei cultum adjutor, et sustentator existerem, justis precibus acquiescere dignum ducens, ad sustentationem illius monachorum cœnobiij, tria altaria pro amore Dei et statu ecclesiæ nostræ, et vitæ æternæ obtentu, devotus concessi, altare scilicet de Joviniano, altare de Valsalione, altare de villa quæ vocatur Pons Sancti Medardi.

« Et quia sacra præcipit auctoritas ut, quæ rata esse episcopus voluerit, suorum consilio faciat cle-

A ricorum, hanc concessionem nostrorum consensu et voluntate clericorum facientes, statuimus, ut sanctæ Suessionensis Ecclesiæ, cui indignus præsum, in die Anniversarii mei vi solidos, pro iisdem altaribus quotannis persolvantur; decanus vero hujus ecclesiæ, eorundem persona altarium semper existat, et ad ipsum cura eorum et providentia pertineat. Hanc igitur traditionem nostram omnibus temporibus inviolatam esse cupientes, ne quis ejus temerator unquam existat, interpositione excommunicationis prohibuimus; scripturam quoque sigilli nostri impressione munita corroboravimus. Signa etiam legitimum testimoniorum adhiberi censuimus.

« Signum Hugonis Suessorum episcopi.

« Signum Lisiardi præpositi. Signum Hugonis decani. S. archidiaconi. S. Fulconis archidiaconi. S. Eballi archidiaconi. S. Roberti præcantoris. S. Guarneri presbyteri. S. Hugonis presbyteri. S. Odonis presbyteri. S. Petri, Rotberti, Bernardi, diaconorum. S. Thæbaldi, Ivonis, Giroldi, Odonis, Bartholomæi, Alexis, Rainaldi, subdiaconorum. S. Ansoldi, Laurentii, Ivonis, Herberti, Arnulfi Walteri, Ingelranni, acolytorum,

« Hugo sanctæ Suessionensis Ecclesiæ cancellarius huic chartæ subscripsit, et relegit.

« Actum Verbi Incarnati anno 1100. Hugonis episcopi anno VIII, epacta XVIII, currente VII, indictione VIII. »

III. Guibertus seu Wibertus 1104, ex monacho S. Geremari Flaviacensis, genere, religione, omni litteratura clarus, veluti ipsius opera, quæ nunc primum in lucem emittimus, attestantur. Addam hic ordinationem Guiberti de obitus sui die, tres, antequam ab humanis excederet, annos, factam. Habet ita :

« Ego Guibertus Dei gratia sanctæ Dei genitricis Mariæ apud Novigentam servus. Quoniam de augmento ecclesiæ suæ quemque rectorem curare convenit, octo solidos, qui apud Landicurtem in atrio ecclesiæ ab hospitibus nostris accipiebantur, in festo sancti Martini tali modo emi. Maritus cujusdam mulieris in feodo a nobis tenuerat, nomen Paganus erat, quo defuncto, cui relicta ipsi quæ in dote eos a marito acceperat, **627** Hildeburgis nomine, filium et filiam habens, cum valde egeret, et feodum nostrum alii quam nobis sibi vendere non liceret, tandem nobis vendidit, et centum solidos proinde a nobis accepit, ita ut, præsentibus Codiciaci castri proceribus, tam ipsa quam filius et filia ejus a potestate feodi sese exuerent, mihi que et ecclesiæ redderent, et pariter donum ejus super altare ponerent. Huic interfuerunt Robertus Castellanus. Rainaldus Belehere, Ado et Iterius cum patre suo Guidone, Robertus Anguilla, Gerardus Dolle.

« Quin etiam a quodam milite qui Guermundus vocabatur, et in eleemosynam accepimus mansum quemdam apud Remeias, quem pro allodio possidebat : quem etiam Fortmundus quidam, cujus familia tota erat de jure ecclesiæ nostræ, cum terra appen-

dice ab ipso Guermundo tenebat. Cujus largitione tamen non fui ingratus, sed triginta quinque solidos ei contuli, quia eum pauperem scivi : qui mansus tres solidos Laudunensis monetæ quotannis solvit in festivitate sancti Remigii. Cui dono Furmelina uxor sua libenter annuit. Et hujus rei testes sunt Guido de Guni, Ado filius, Helias de Fera, Guido filius.... Gerelmus.... Albericus de Traveci.

« Hos octo solidos cum tribus illis, qui de manso solvuntur, pro anniversarii mei die constitui cum consilio fratrum nostrorum, ipsis fratribus ad quos potuerint epularum apparatus dandos : et ea die omnes ecclesiæ sacerdotes missas singuli quique cantent, sicut in die ordinationis facere solent. In vita autem mea, etiam si ab abbacia decederem, aut alias quavis occasione transmigrarem, in festo sanctæ Luciae eosdem denarios dandos constituimus ad fratrum refectorem. Ex Dei ergo et nostra omnium auctoritate excommunicamus et Dei iudicio addicimus omnes qui has expensas undecim quos prædiximus solidorum, ab eo cui destinati sunt, removerint.

« Actum Incarnati Verbi anno 1121. S. Alardi. S. Radulfi. S. Rainaldi. S. Alardi rectorarii. S. Godifridi cantoris. S. Odonis. S. Gullermi. Adelmi. S. Adæ. S. Fulconis. S. Leodegarii, et cæterorum omnium.

IV. Andreas 1124. Prior antea cœnobii Novigentini. Nonnullas benevolo animo Præmonstratensibus, maxime apud Bonolium, possessiones concessit.

« In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis.

« Sciant omnes præsentis et futuri quod ego Andreas abbas Sanctæ Mariæ Nogenti, concessu capituli nostri, concessi ecclesiæ Præmonstratæ omnem terram alodii nostri quod possidebamus apud Bonolium, per censum tredecim solidorum monetæ Vermandensis, omni anno persolvendum ad Purificationem sanctæ Dei genitricis Mariæ. Et hoc ratum et firmum attestatione sigilli nostri confirmamus, et inconvulsam permanere decernimus.

« Hujus concessionis testes sunt. Godefridus monachus et cantor Novigenti, Bernardus elemosynarius, Adelardus monachus, Adelelmus secretarius, Albericus præpositus, Herberius cellerarius, Fulco puer, Iterius puer, et cæteri.

« Et de eadem Præmonstrata ecclesia, Hugo tunc temporis abbas, Gerardus prior, Hardwinus cantor, Petrus diaconus, Almoricus diaconus, Adam, Thibaldus, subdiaconi, Rainaldus, Joannes, pueri.

« Anno Incarnationis Domini 1129, indictione vii, epacta xxviii, conc. 1. »

Radulphus autem castellanus, et Ivo Nigellensis Ecclesiam, quam injuste usurpabant, approbante Simone Noviomensi episcopo, tradunt Andreæ abbati, et monachis B. Mariæ Novigentinae : En tabulæ donationis.

« In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti.

« Ego Simon Dei gratia, Noviomensium episcopus

A universis in Christo fidelibus in perpetuum. Quoniam Apostolus præcipit, dum tempus habetis, operamini bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei (*Gal. vi, 10*). » Nos prout pastoralis solertia exigit, dum tempus habemus, ea, quæ pietatis sunt et misericordiæ, invicem sectari debemus. Omnibus siquidem notum esse volumus, tam præsentibus quam futuris, Radulphum Nigellensem castellanum, ab Ivone Nigellensi domino per successionem posteritatis, in altare de Curci, tam in minutis decimis quam in hospitibus atrii, seu in oblationibus sacerdotis, dimidietatem per omnia in feodum tenuisse; eosque ambos ante nos humiliter venisse, recognoscentes super hoc culpam suam, Radulphumque in manum Ivonis hunc feodum reddidisse, et Ivonem libere et absolute in manum nostram remisisse, eosque in commune nos cum devotione magna rogasse quatenus, pro animabus antecessorum suorum, **628** et specialiter pro anima Guillelmi fratris Radulfi, qui in monasterio beatae Mariæ Nogenti monachus factus, et sepultus est, eidem monasterio hoc ecclesiasticum beneficium contradideremus, et canonice firmaremus.

« Nos igitur devotioni eorum aggratulantes, tibi, frater Andrea supradictæ ecclesiæ venerabilis abba, tuisque successoribus, fratribusque inibi Deo servientibus, quidquid in altare de Curci Radulphus sæculariter tenebat, nos ecclesiastice possidendum ulterius pro animabus prædecessorum nostrorum, et matris meæ concedimus; ut quod laica manus C hactenus in sanctuarium Dei male tenuit, ecclesia tua deinceps bene et libere possideat. Presbyter in parochia tuo assensu per manum episcopi ponatur. Si quid vero in eadem parochia tu et successores tui, Deo auxiliante, acquirere poteritis, hujus chartulæ sanctione firmamus.

« Ut igitur hæc omnia rata et inconvulsa permaneant. præcipimus, et sigilli nostri impressione, et testium suppositione corroboramus, et ne quis præsumptor hoc donum violare unquam præsumat, anathematis inhibitione, auctoritate sancti Spiritus, prohibemus. Hujus rei testes sunt suppositi :

« S. Simonis episcopi. S. Hugonis archidiaconi. S. Balduini decani. S. Petri cantoris. S. magistri Petri. S. Theoderici abbatis Sancti Eligii Noviomini.

« Actum Noviomio in præsentia Simonis episcopi, anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi millesimo, centesimo tricesimo secundo. Ego Hugo cancellarius subscripsi. »

V. Bruno 1140 ecclesiam canonicorum Codicicensium, et pia quædam alia donaria Ingelranni, rata vult Bartholomæus Laudunensis episcopus hocce diplomate :

« In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Ego Bartholomæus Dei gratia Laudunensium episcopus. Quoniam Apostolus præcipit, dum tempus habetis, operamini bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei (*Gal. vi, 10*), nos prout pastoralis solertia exigit, dum tempus habemus, ea quæ

pietatis sunt et misericordie, invicem sectari debemus. Omnibus siquidem notum esse volumus, tam futuris quam presentibus, quod Ingelrannus filius Thomæ ecclesiam in castro Codiciacensi sitam, quam hactenus contra jus ecclesiasticum tenerat, per me, et per venerabilem fratrem nostrum Goislenum Suessionensem episcopum, crebro super hoc commonitus, tandem divina inspiratione punctus, absolute in manu nostra reddidit, id obnixè et devote a nobis expetens, ut eandem ecclesiam monasterio beatæ Mariæ de Novigento contraderemus, et canonicè firmarem.

« Nos igitur petitioni ejus gratanter assensum præbentes, tibi, frater Bruno, supradicti monasterii venerabilis abba tuisque successoribus, et fratribus inibi Deo servientibus præfatam ecclesiam perpetuo possidendam concedimus, ita videlicet ut decedentibus canonicis præbendas ipsorum habeas, et pro facultate loci consequenter monachorum inibi numerum substituas.

« Præfatus itidem Ingelrannus sub turri ecclesiæ capellam construi fecit, in qua, ut quotidie missa defunctorum pro anima patris sui Thomæ, et pro animabus omnium fidelium defunctorum, celebraretur, hortatû religiosorum, rogatu etiam matris suæ Milesendis, et Rotberti fratris sui, et sororis suæ Milesendis, et assensu procerum suorum, vineam quamdam ab omni consuetudine liberam, duos modios frumenti ad terragia Cocciaci villæ, et ad transversum de Blarencurte triginta, ad Casnels vero decem solidos in festo beati Remigii quotannis persolvendos contradidit. Dedit ad transversum Codiciacensem viginti solidos ad luminaria ecclesiæ concinnanda; et confirmavit donum duorum videlicet solidorum, quod pater et mater ante fecerant omni septima ad refectionem fratrum.

« Contulerunt etiam pares supradicti castelli eidem monasterio pro animabus suis, et prædecessorum suorum: Rotbertus de Cais, v solidos bonæ monetæ singulis annis ad transversum Codiciacensem; Rainaldus Belehere, xi solidos censualis monetæ ad censum suum de Morilencurte accipiendos; Ado de Luni, xi solidos cursabilis monetæ; Iterius frater ejus, xi solidos; Rotbertus Vitulus, xii denarios; Simon Crassus, xii denarios; Petrus de Frescencurt, xii denarios; Guido filius Alberici, xii denarios; Bonifacius, xii denarios; Rainaldus Rufus, iii sextarios vini; Lambertus Gruellus, iii sextarios vini, quos habebat in prædicta vinea; Robertus de Curval condonavit consuetudines quas habebat in eadem vinea.

« Noverit etiam posteritas fidelium, quod ad transversum pontis de Cuiaperit, quem Drogo nepos Mathildis Grossæ, Beatæ Mariæ Novigenti ad conversionem veniens contulit, idem Ingelrannus de Carreta denarium unum bonæ monetæ, de carro vero duos denarios, et de Trussello in Sella jacente, denarium unum, et v solidos apud Puislerium, et obolum unum bonæ monetæ de 629 unaquaque

A domo adjacentium villarum, pro reficiendo ponte, abbati et monachis in perpetuum habendos concessit.

« Ut autem hæc omnia in posterum inconcussa permaneant, anathematis interpositione confirmamus, sigilli etiam nostri impressione et testium suppositione corroboramus.

« Signum Bartholomæi Laudunensis episcopi. Signum Ernaldi archidiaconi. S. Bartholomæi archidiaconi et thesaurarii. S. Guidonis decani. S. Milonis præcentoris. S. Anselmi abbatis Sancti Vincentii. S. Balduini abbatis Sancti Joannis. S. Leonii abbatis Sancti Michaelis. S. Gualterii abbatis Sancti Martini. S. Gisleberti abbatis Sancti Nicolai de Salto.

« Actum Lauduni anno Dominicæ Incarnationis 1138.

« Data per manum Ernaldi cancellarii. »

Quæ Norbertinæ familiæ alumnis concesserat suus decessor, confirmat Bruno.

At controversia Brunonem inter et Hugonem Præmonstrati abbatem, sopita tandem est isthac Bartholomæi Laudunensis sententia decretoria.

« In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Amen. Bartholomæus Dei gratia S. Laudunensis Ecclesiæ humilis minister, dilecto filio suo Brunoni abbati S. Mariæ de Novigento, suisque successoribus in perpetuum. Quæ ad pacem Ecclesiarum a catholicis episcopis inter religiosas maxime personas juste ordinata, canonicè stabilita sunt, firmâ debent et perpetua pace muniri.

« Ea propter, dilecte fili, quæstionem quæ inter te et dilectum filium Hugonem abbatem de Præmonstrato, nostris temporibus emersa est, per gratiam Dei cooperante confratre nostro Goisleno venerabili Suessorum episcopo, ad plenum definire, et præsentis pagina tam futuris quam presentibus notum facere curamus.

« Sane constat ecclesiam de Cocciacovilla, et parochiales redditus, ad ecclesiam B. Mariæ de Novigento pertinere. Porro intra ejusdem parochiæ terminos in loco qui Roserias appellatur, Milesendis Ingelrami mater, monasterium construxit, et prædicto abbati de Præmonstrato ad ordinem religionis concessit. Cuius monasterii dedicationem, te et Ecclesia tua contradicente, tandem, præsentis et cooperante supradicto coepiscopo nostro Goisleno, res ita definita est:

« Videlicet, ut nullam omnino ecclesia tua de possessionibus tuis patiatur diminutionem, sed ad integrum decimas, oblationes debitas, vivorum et mortuorum curam, et si quid ultra est quod de parochiali jure descendat, æterna quiete possidebitis. Ipsi vero Præmonstratenses nihil de omnibus his quæ vestri juris erunt, poterunt usurpare. Quod, ut in posterum ratum et inconvulsum permaneat, ego, et Suessionensis, præsentis chirographi pace firmamus, et sigillis nostris consignamus.

« Actum Lauduni anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo quadragesimo primo.

« S. Bartholomæi Laudunensis episcopi. S. Gousseni Suesionensis episcopi. S. Widonis decani. S. Richardi archidiaconi. S. Barthol. archidiaconus. S.... abbas S. Joannis. S. Anselmi abb. S. Vincentii. S. Gilleberti abb. S. Nicolai de Salu. S. Willelmi abb. S. Nicolai de Prato. S. Milonis cantoris. »

VI. Ingelrannus, 1157.

VII. Joannes, ab anno 1164 ad 1185. Hoc ipso regente crevere monasterii bona, summique pontifices privilegiis munierunt.

VIII. Helias, 1185, complures iniit cum diversis societates, præsertim cum Hugone Præmonstratensi abbate.

IX. Robertus, anno 1190 ad 1201.

X. Petrus Claudy (vulgo *le Boiteux*), 1201 in archimandritam S. Remigii Remensis, ubi prius institutum monasticum professus erat, eligitur.

XI. Robertus II, 1213, ecclesiam ipse a fundamentis, dormitoria duo, alterum presbyterorum, novitiorum alterum ædificari curavit summis impensis; quorum omnium vix ruinæ parent. Hoc abbate corpus Thomæ de Marla translatum est, uti ex subjecta Ingelranni charta perspectum habetur.

« In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Amen. Ego Ingelrannus Dei gratia dominus Cociaci, universis sanctæ matris Ecclesiæ filiis, præsens scriptum inspecturis. Notum facio quod, cum vir nobilis dominus Thomas de Marla bonæ memoriæ antecessor meus, et quondam dominus Cociaci, antiquitus sepultus fuisset in quadam capella, **630** quam vir illustris et piæ recordationis dominus Ingelrannus avus meus, et filius ejusdem Thomæ construi fecit sub veteri turri ecclesiæ B. Mariæ de Nogento; in qua pro anima ejusdem Thomæ patris sui, et pro animabus omnium fidelium defunctorum, a monachis ejusdem ecclesiæ quotidie una missa celebraretur. Tandem tempore meo cum ecclesia de Nogento cœpisset de novo reædificari, et eandem capellam necesse esset amoveri propter novum opus, quod per eandem capellam et per sepulturam prædicti Thomæ oportebat crescere et extendi; dominus Robertus tunc abbas de Nogento et monachi ejusdem loci, de assensu et voluntate mea, et me præsentem, cum aliquantibus militibus, et servientibus meis, corpus ejusdem Thomæ de loco, in quo prius sepultum fuerat honorifice transtulerunt; et peractis missarum solemnibus, in medio choro suo novæ ecclesiæ solemniter tumulaverunt; et illam missam, quæ pro anima sæpe dicti Thomæ, et pro animabus omnium fidelium defunctorum in veteri capella prius celebrabatur, in novo opere per voluntatem meam duxerunt quotidie in perpetuum celebrari.

« Et ne per succedentia tempora hæc translatio corporis sæpediti Thomæ oblivioni traderetur, abbas et monachi ejusdem Ecclesiæ petierunt a me ut eandem translationem, et diem, in qua facta fuit,

A per litteras sigillo meo roboratas posteritati futurorum commendarem.

« Ego autem petitioni eorum gratanter præbens assensum, præsentem litteras fieri præcepi, et sigilli mei munimine roborari; et ad recordationem hujus facti, prædictis abbati et monachis de Nogento in perpetuum reservandas commisi.

Actum Verbi Incarnati 1218, mense Aprili, 13 Non. ejusdem mensis, quarta feria ante Resurrectionem Domini nostri Jesu Christi.

Planum autem sit ex hac Ingelranni charta, omnia vetustatis monumenta susque deque diruta; unde non mirum si eorum, quæ Guibertus de sepulchro Quilii regis, et cæteris ejusdem cœnobii antiquitatum vestigiis attingit in libro de Vita sua, nil supersit.

XII. Galterus seu Walterus, 1251, monachale collobium induerat in S. Vincentii Laudunensi monasterio.

XIII. Joannes tertius, 1240.

XIV. Iterius, 1248.

XV. Matthæus, 1281.

XVI. Joannes IV, *de Palye*, 1300.

XVII. Robertus III, 1352.

XVIII. Joannes V *Despagnyes*, ex marchionibus Despagnyes in Picardia, 1347.

XIX. Laurentius *du Rasse*, 1415.

XX. Joannes *Roussel*; cui, quod monasterii bona dilapidasset, munus abrogat episcopus Laudunensis; œconomumque Nicolaum de Lestoc constituit.

XXI. Nicolaus *de Lestoc*, 1464, Joanne vita functo, eligitur.

XXII. Joannes IV, *Mareschal*, 1475 ad ann. 1489.

Abbatem commendatarii.

XXIII. Arturus Donnoy sacræ capellæ Parisiensis canonicus, omni jure posthabito, sprete monachorum electione, Nicolaum Mavari, cui cœnobitæ regimen abbatiae imposuerant, exagitavit; ac tandem anno 1489, abbatiam obtinet in commendam.

XXIV. Joannes VII, *de Beaumont*, archidiaconus Lingonensis, 1512 ad 1529.

XXV. Carolus *de Vignacourt* archidiaconus Rothomag. et canonicus Paris., 1529.

XXVI. Joannes *de Longueval*, per cessionem Caroli 1544 ad an. 1557, quo, mense Julio, abbatiam abdicavit in fratris Caroli gratiam.

XXVII. Carolus II, *de Longueval*, Joannis frater, 1564 pessime res monasterii administravit, imo dissipavit. Hic uxore sibi copulata ad Calvinistarum partes nefarie devolutus est.

XXVIII. Gabriel *le Seneux*, cui specie tenus abbatiam cessit Carolus ille; siquidem nefando mercimonio possessiones sibi continuo retinuit; sed antequam possessionem iniret *le Seneux* morte præoccupatur 1571.

XXIX. Gaspardus *de Brenier*, Delphinus, mense Septembri an. 1572 a rege abbatiam obtinet. Possessione adeptam litem movet adversus præfatum de

Longueval, qui bona monasterii suis possessionibus ad-
junxerat, sacra feretra auro argentoque adornata, ca-
lices sacros, gemmas, et quidquid pretiosum reperire
licuit, deprædatus fuerat, exciderat silvas; quatenus
ipse non modo universa restitueret, sed et turrim
et chorum ecclesie, quæ ipso die nuptiarum cor-
ruerant, instauraret. At cunctæ Gaspardi conten-
tiones incassæ remanserunt. Etenim accepta pecunia
pactum iniit cum Carolo, qui per fas et nefas rebus
Ecclesie pacifice potius est.

XXX. Joannes VIII, *de la Grange*, Parisinus, lite
Carolus de Longueval et armis persequitur, sed
frustra: quare multis calamitatibus laceratus ab-
batiam abdicare, atque Jacobo du Val, tanquam
confidentiario **631** ut vocant, Caroli de Longue-
val, cedere coactus est.

XXXI. Jacobus *du Val*, nomine duntaxat abbas
effectus; nimirum ea lege, ut cum primum Philippus
de Longueval, sæpe fati Caroli filius, adoleverit, ab-
batiam in ejus gratiam deponeret, quod et actum est
anno 1586.

XXXII. Philippus *de Longueval*, Caroli primoge-
nitus, abbatia potitus ad ann. 1624, quo abbatiam
retenta pensione, tradidit Antonio de Longueval ex
fratre nepoti.

XXXIII. Antonius *de Longueval*, die 15 Novembr.
adhuc duodennis, quantum per ætatem et tempus
licuit, instaurationi abbatie, disciplinæque regulari
incubuit, accitis ea de re monachis cum ex S. Ger-
mani Parisiensis, tum ex Casalis Benedicti mona-
steriis; ac tandem congregationis S. Mauri; cui et
Novingentinum cœnobium, pacto ad hoc confecto,
aggregavit die 21 mensis Octobris 1646. Vita defun-
ctus die 7 Julii 1649, sepultus in ecclesia S. Ger-
mani de Antissiodoro Parisiis: cujus cor ad Novi-
gentinum cœnobium delatum, atque sepulturæ tra-
ditum est.

XXXIV. Joannes *de Grasse*, provincialis, abbatiam
adipiscitur an. 1649.

(77) CAP. V. — *Augium castrum*; comitatus, cujus
urbs præcipua Augium, Picardie inferiori atque
territorio Calatensi contermina. Familiam comitum
Augensium sive Aucensium, reperies in fine Histo-
riæ Northmann. scriptæ ab Andræa Duchesnio, pag.
1086.

(78) *Ibid.* — *Abbatia Sancti Michaelis juxta mare*,
quod dicitur *Ulteris-Portus*. Ipsius conditoris atque
originis, nec non facultatum notitiam ut habeas,
quodnam antiquius, nobilius, certius monumentum
prodere quivero, quam fundationis tabulam? Hanc
ergo ex antiquis schedis in lucem emitto:

*Charta abbatie Ulterioris-Portus de donatione et con-
firmatione Roberti comitis Augi, fundatoris ecclesie
de Ulteriori-Portu.*

« In nomine sanctæ et individuae Trinitatis, Pa-
tris, et Filii, et Spiritus sancti, Amen. Anno ab In-
carnatione Domini millesimo tricesimo sexto. Ego
Robertus comes Augensis, consilio Maurilii archi-
episcopi Rothomagensis, et Willermi Northmanorum

A ducis, sed et aliorum tam episcoporum, quam opti-
matum Northmanie, hominumque meorum laude, et
præcipue monitu uxoris meæ Beatricis comitissæ,
abbatiam in honorem Dei et sancti Michaelis ar-
changeli apud Ulteris-Portum constituo, et unde
monachi ibi vivant, qui pro mea meorumque salute
Deum assidue exorent, uxore Beatrice, et filiis meis,
Radulfo videlicet, Willermo atque Roberto conce-
dentibus, atque laudantibus, de meis possessionibus
stabilio.

« Do igitur eis in Ulteris-Portu ecclesiam, ubi
eadem abbatia est constructa, cum tota decima, et
cum omnibus ad eandem ecclesiam pertinentibus;
et viginti domos in eadem villa, sex in cambis ex
ipsis, et duos homines vavasoires liberos, et censum
B lignorum ejusdem villæ; et palustrem, terram et
prata de juxta, et omnem terram arabilem, quam
in dominio meo, in eadem villa, id est in Ulteris-
Portu habeo, et omnem consuetudinem hominum
illorum, qui sunt sancti Michaelis, quidquid omnino
sit.

« Item in Ulteris-Portu, et in Augo oppido, et
decimam denariorum de vicecomitatibus, et in utra-
que villa quidquid abbas et monachi acquirere po-
terunt. Quod si homines abbatis piscem, qui vocatur
turium, capiunt, totus erit Sancti Michaelis, crassis
piscis si captus fuerit, ala una et medietas caudæ
erit monachis.

« Do etiam ego Robertus comes eidem Ecclesie
apud Augum, mansionem cujusdam hominis qui
vocatur. cum viridario; et
alias tres mansiones; decimamque pasnagii silvarum
Augi; omniumque exaltatum earundem silvarum,
ubicunque liant, silvam quoque liberam in opus
monasterii et ministerii monachorum.

« Do etiam terram Maisnilli-Vallis, cum portu, et
quidquid in eodem loco habeo; quercitumque Crio-
lii; et maisnillum Soreth liberum, et quietum ab
omni consuetudine, et quodcumque inde exit.
Maisnillum quoque Alardum do; et villam quæ Ra-
micheon-Maisnil dicitur; et aliam quæ Grimonth-
Maisnil vocatur. Et concedo medietatem de Boiteal-
Maisnil apud Fucardi montem. Et de dominio meo
do duos hortos, et mansiones quinque hospitum, et
D unum molendinum. In fontibus autem, excepto telo-
neo, et parochia, do illud quod in dominio meo
habeo in terris, et pratis, et alnetis, et marescis, et
unam domum liberam, et unum molendinum, ubi
tota molitura de Grimonth-Maisnil debet venire, si
dominus villæ molendino caruerit.

« Do etiam decimam molendinique Blangeci, et
septem molarum. Apud septem molas do ejusdem
villæ ecclesiam, et quodcumque ad eam pertinet,
terramque unius carrucæ, et totam decimam de do-
minio meo. In Crioleio molendinum unum cum tota
632 molitura, et de floscis, et de Estaélonde Vin-
liothuil, et duas mansiones liberas.

« Ecclesiam quoque do de Anedinace, et fiscum
Rogerii ejusdem villæ, qui monachus effectus est,

et totam terram Gozondimare. In Verleio unum ^A molendinum do pro anima Rogerii filii Turlodi, et terram quam Romeldis avia ipsius Rogerii in Verleio habuerat, et quam ipse Rogerius ecclesie Sancti Michaelis, me presentate, dedit, scilicet medietatem villæ do ego Robertus comes liberam.

« De Boevilla autem, et de Penleio et de Brūvilla do ecclesias, et totam decimam, et terram quatuor bobus; ecclesiam quoque de Guillemercourt do, cum tertia garba; et ecclesiam Sancti Petri in Valle, cum tota decima; et ecclesiam Sancti Walariici de Monte-Aquoso, cum terra et cæteris ad eam pertinentibus; et ecclesiam de Burgo Tuoldi, cum tota decima, et triginta quinque acras terræ; Basilicis terram ad unam carrucam, et ecclesiam cum tota decima, et quidquid ad eam pertinet, et mansiones hospitum duodecim. Do et Roscelinum de Matun-Maisnil cæmentarium, cum fisco suo; et Sanctum Martinum de silva liberum et quietum, cum terris, et hospitibus, et quidquid ad eundem locum pertinet, ubi quondam dominus Gervinus, abbas Sancti Richarii, eremiticam vitam duxit; item locum illum qui dicitur Flamenguevilla, et terram unius aratri, et partem meæ Warance; decimanque telonei septem molarum; et Grandinciæ omnium piscium coquinæ meæ; et de sale, et de omni carne, quæ mihi, vel hæredibus meis de Anglia veniunt.

« Similiter decimam do et aquam de Criolio, octo diebus ante festivitatem sancti Michaelis, et ipsa nocte festivitatis ejusdem, aquam de eo, eidem ^C abbatiæ do; similiter ante festum translationis sancti Benedicti, aquam de Criolio concedo eidem ecclesie quatuor diebus, et ipsa nocte festi, aquam de eo.

« In Anglia do Bonitone, et quidquid ad eam pertinet, in terris, in hospitibus, et cæteris rebus.

« Hæc omnia dono eidem abbatiæ in eleemosynam liberam, et quietam, et per chartam istam testificor dona, quæ Guillelmus filius meus, me presentate et consentiente, eidem ecclesie in eleemosynam contulit, videlicet ecclesiam de Haymies cum tota decima, et terram trium hospitum ad eandem ecclesiam pertinentem.

« Testificor etiam omnia dona, quæ, me presentate, volente, et rogante, barones, milites, et nationes terræ meæ; eidem ecclesie in eleemosynam liberam ^D contulerunt et quietam, videlicet triginta acras terræ apud Ulteris-Portum de dono Hugonis vicecomitis, patris Guiberti de Dimeio; de dono Willermi Caucheis, duas mansiones in villa Ulteris-Portus, et totam terram Montis-Goisberti, et duo jugera prati apud Flamenguevillam, et apud Criolium alia duo jugera prati, et terram quam tenebat in Augo oppido, et viridarium unum, et quidquid habebat in septem molis; de dono Richardi Boistel, et Hilduini de Blangcio, et Gustini de Grimont-Maisnil, et Henrici Jaillardi, duas garbas decimæ in feodis suis apud Blangeium; de dono Henrici Mostellencis, in fontibus viginti jugera terræ, et duas garbas decimæ; de dono Anscherii de Riu senis, decimam

suam de Riu; de dono Ymberii de Basinval, et de dono Helduini Forestarii duas garbas decimæ de terris suis apud Basinval; de dono Walterii ad Barbam de Daivilla, duas garbas decimæ de fisco suo apud Moncheium; de dono Gosselini de Bernoumaisnil, et Osmeldis uxoris ejus terram de Sifridavilla; de dono Rogerii filii Teroldi, apud Guillemercourt fiscum duorum hominum, videlicet Goifridi filii Romoldis, et Rogerii filii Henrici; de dono Radulphi, qui non videt, patris Radulphi de Grantcourt, quamdam decimam in Grantcourt; de dono Willelmi Tallebot servitium terræ Sansogolinis in Gillemercourt; de dono Alundi de Grantcourt, patris Roberti, duas garbas decimæ de terra sua de Grantcourt; de dono Radulphi filii Alveredi totam decimam terræ suæ apud Penlieu; de dono Goifredi, filii Rainoldi de Sancto Martino Jaillardo, decimam de terris hominum suorum, quam habebat in dominio suo, et apud S. Martinum, et apud Letot et apud Merlim campum; de dono Claremboudi, patris Ricardi de Tokevilla, duas garbas decimæ de Tokevillæ; de dono Rogeri de Salcheio fratris Ricardi de Freavilla, ecclesiam de Salcheio cum tota decima, et quidquid ad eandem ecclesiam pertinet, et unam acram prati; de dono Ricardi, filii Roberti de Freavilla, totam decimam de . . . ; de dono Picardi de Lonreio, patris Bartholomæi, decimam de Bosco Ricardi; de dono Millonis de Ayssingneio, duos hortos et duas garbas decimæ de Assingneio, ita libere, ut eas et nunc homines villæ ad domum monachorum adduxerunt, sicuti ad suam pridem facere ex debito solebant; de dono Roberti de Petrepono, et Godefridi fratris ejus decimam de Cuvervilla, quam tenebant de Oylardo domino ejusdem villæ, et hoc **633** fecerunt de consensu ejusdem domini; de dono Oystellandi militis mei, qui filium meum Willermum nutrit, villam quæ vocatur Maisinloystellant, et hoc concessi precibus Willelmi filii mei, ut in perpetuum esset eadem villa ad eleemosynam pauperum libera et quieta.

« Et volo ut quæcunque monachi Ulterioris-Portus ei dono meo, sive successorum meorum, tenuerint, vel possederint, ita libere et quiete teneant quod vel ab eis vel ab hominibus eorum hæredes mei nulla servitia, nulla auxilia, nullas tallias sive collectas, nullas omnino exactiones exigant: et successoribus nostris hoc annuentibus, et pro posse suo res hujus ecclesie augmentibus, benedictionem; calumniantibus vero, et res hujus ecclesie retrahentibus, æternam maledictionem indico, et eos timendæ excommunicationis vinculo ligo. Horum donorum tam meorum quam aliorum benefactorum hujus ecclesie, quos prædixi, testes:

« Ego Robertus comes Angi. Et Radulphus et Willelmus, et Robertus filii mei. Et Hugo vicecomes. Et Gaufridus de Bailoil. Et Galterus ad Barbam de Davitusvilla. » Et alii multi quos longum est nominare.

Hocce donationis instrumentum confirmat Joannes, itidem comes Augensis, ad hunc modum :

« Anno Incarnationis 1149, Romanam Ecclesiam regente papa Eugenio; Rothomagensem cathedram episcopo sedente Hugone archiepiscopo; principante in Northmania Andegavorum comite Gaufrido : Ego Joannes Augensium comes, huic S. archangeli Michaelis Ulterioris-Portensi ecclesie concedendo dedi et confirmavi, et super altare propria manu mea posui omnia dona illa, quae antecessores mei, comes videlicet Robertus, et Guillelmus filius ejus, Henricus pater meus, sui que homines concesserunt, dederunt, et confirmaverunt, et quidquid die uno, quocunque pacto ecclesia tenuerat viventibus praefatis comitibus; et volo ut ea praecipue quae monachi habere debebant, firmiter et plenarie habeant, et in perpetuum possideant, » etc.

Verum paucis post annis ab eodem comite, sive ab ejus militibus, cum ecclesie S. Michaelis thesaurus immani sacrilegio fuisset direptus, poenitentia princeps ille ductus, quidquid ablatum eatenus compensare studuit, ut alia, quae in sequenti charta continentur, pie contulerit. Hanc exscribere juvabit, ut inde aevi nostri exercituum duces (Heu! quam nefanda patrata sunt) nobile religionis Christianae, quin et justitiae exemplum sumere possint

« Notum sit universis Ecclesie Dei filiis quod Ego Joannes comes Augi pro stipendio militum, et servientium, quos tenui per guerram regis, invadiavi maximam partem et optimam thesauri ecclesie Sancti Michaelis de Ulteriori-Portu, duos videlicet textus pretiosos, et duo thuribula pretiosa, unum calicem argenteum, et optime deauratum, cappas caras viginti quatuor, casulam peratam, et bonam. Praeterea tot et tantis gravaminibus praefatam ecclesiam, tam saepe gravavi, quam vices gravaminum numerare non possem. Quare pro multis pauca, pro magnis parva rependens, concedo et in perpetuum de praedictae ecclesie, avenam et frumentum de Verleio, quae pertinet ad forestagium. Diligenter autem haeredes exoro ne Ecclesias terrae suae gravent, sed honorent et protegant. Et si quid eis pro salute animae meae, et parentum meorum dedi, vel pro ablatis reddidi, in pace stabiliter tenere faciant, recordantes quod ipsi morituri sunt, sicut praedecessores nostri mortui sunt. Hujus donationis testes sunt hi: Henricus et Robertus filii comitis, et N. comitissa Augi: H. abbas Fiscanni, Stephanus abbas de Fulcardimonte, Thomas de Brienchon, Alverdus de Sancto Martino, Magister Ricardus, Guillelmus Billuar; » et alii plures.

His accedit ejusdem monasterii antistitum nomenclatura.

Ex Necrologio abbatiae Sancti Michaelis Ulterioris-Portus.

« xiv Kalendas Maii, obiit pie recordationis dominus abbas Rainerus, hujus ecclesie pastor primus.

« iii Nonas Martii, obiit pie memoriae dominus abbas Drogo, hujus ecclesie secundus rector.

« xi Kalendas Aprilis, obiit reverendissimus vir dominus abbas Alfredus, istius loci gubernator tertius. »

De quarto et quinto nihil.

« xi Kalendas Maii, obiit dominus abbas Guillelmus, hujus Ecclesie pastor sextus.

« Kalendis Junii, obiit dominus Ricardus abbas, hujus Ecclesie pastor septimus. »

De octavo haud ulla commemoratio.

« vi Kalendas Martii, obiit pie memoriae dominus abbas Guillelmus, hujus Ecclesie pastor nonus.

« Kalendis Martii, obiit dominus abbas Arturius, hujus Ecclesie pastor decimus. »

De undecimo silet Necrologium.

« v Nonas Martii, obiit dominus Hugo abbas, hujus Ecclesie rector duodecimus.

« vi Kalendas Maii, obiit pie memoriae dominus abbas Henricus rector, et reaedificator nobilissimus, et tertius decimus loci istius; in cujus anniversario habemus **634** quadraginta solidos. »

De quatuor subsequentibus nihil.

« xiv Kalendas Aprilis, obiit dominus Robertus abbas hujus Ecclesie vigesimus primus.

« iii Idus Julii obiit Joannes abbas istius Ecclesie, reaedificator et reparator nobilissimus, et pastor vigesimus secundus. »

Vigesimi tertii nulla mentio.

« vi Nonas Maii, obiit pie memoriae dominus abbas Ricardus de Longuemor rector, et reaedificator nobilissimus, vigesimus quartus.

« v Kalendas Aprilis, obiit pie memoriae dominus abbas Andreas rector, et reparator nobilissimus capellae Beatae Mariae, vigesimus quintus.

« vi Kalendas Octobris, obiit pie memoriae dominus abbas Ricardus de Longuemor nobilissimus reaedificator, ac vigesimus sextus hujus Ecclesie rector. »

Videtur hic error, vel fuere synonymi 24 ac 26.

De vigesimo septimo nihil exstat.

« xvi Kalendas Septembris, obiit anno Domini 1521 illustris dominus Carolus de Cleves comes Augi, filius primogenitus domini Gilberti ejusdem loci comitis, frater germanus domini Francisci de Cleves hujus Ecclesie moderni abbatis commendatarii primi, et in ordine vigesimi octavi.

« xii Kalendas Junii, obiit dominus abbas Albericus, Ecclesie S. Leufredi moderatissimus rector, nostrique loci primus aedificator. »

Hanc abbatum seriem solidam, certamque nequam propono; refragatur enim Robertus de Monte in tractatu De immutatione ord. monach. infra inter Additamenta: « Robertus comes Augensis, inquit, monasterium S. Michaelis Ulterioris-Portus aedificavit; in quo primus abbas fuit Herbertus, monachus S. Trinitatis de Monte Rothomag., secundus Alveredus, tertius Osbernus monachus ejusdem loci, quartus Fulcherius monachus Cluniacensis. »

(79) CAP. V. — Comitissa Helisendis. Quae Ro-

berto Aucensi comiti nupta; Willelmum (de quo eo loci) natu secundum genuit, quemadmodum in subscriptionibus foundationis S. Michaelis supra allatae visere est. Guillelmus Gemet. Hist. lib. v cap. 3 in Richardo II. « Cui, Willelmo, non multo post Ocensem comitatum tradidit, eique quamdam puellam Leschelinam dedit. Ex ea genuit tres filios, Robertum scilicet, post ejus mortem comitatus hæredem, » etc. Sed vim solummodo conjecturæ nostra hæc habeat adnotatio.

(80) *IBID.* — *Cum ibi litteratorum floreat multitudo.* Inter antiquos Radulphus Flaviacensis vulgo dictus, haud infimæ notæ scriptor, commentarium in Leviticum (multoties eusum) edidit.

(81) *IBID.* — *Instar religiosorum illorum, quos Deonandos vulgo appellant.* Deonandos eos esse puto, *Donatos* sive *Oblatos*, vulgari lingua *Donnés*, *Oblats*, nuncupamus. Hi autem habitum laicali inserviunt monasteriis, in his potissimum quæ foris peragi a monachis (quorum munus est sacris incumbere) non facili negotio queunt: haud omnibus observantiis, rigidioribus maxime, tenentur. B. Lanfranco monachi laici dicuntur, decret. cap. 1, sect. 4, post init.; et sect. 5, sub med., fratres laici. Legesis Menardum, observat. ad caput 70 Concordiæ regul. pag. 1028.

Cæterum Deonandos, sive laicos fratres, nomine monachorum ad succurrendum identidem in vetustis chartis, et martyrologiis seu necrologiis venire existimo. Cui ministerio non viri tantum, sed etiam mulieres sese, quò facilius theoriæ studiis intenderent cœnobia, addicebant, velut supra ostensum est, pag. 12, D. et seq. Testimonium hujusce rei subministrat Chronicon Besuense hoc modo:

« Noverint fideles per succedentia tempora, quod quidam homo Lambertus nomine, cum esset ingenuus, et maneret apud Setas, cum uxore sua nomine Ereburgi, ac liberis Framvero et Dominico, ejusdem conditionis, gratis se tradidit sancto Petro ad serviendum, in loco qui dicitur Fons-Besua, ac monachis ibi degentibus, famulantibus Deo, quatenus libertas proveniret animabus eorum: sed hoc fecit eo tenore, ea conditione et fenore ut ipse et successores ejus fideliter custodirent eleemosynam, quam comes regionis Rainaldus, una cum sua conjugate, tribuit supradicto sancto Petro. Nam quidquid in lucro aut negotio aliquid exinde potuerint lucrari, reddant ad vestitum fratrum in camera supradicti loci. Et ut hæc scriptio firma maneret in presenti dederunt in recordatione huic conventui, vir duos asinos, et ejusdem viri uxor decem solidos, ad restaurandam caldariam; similiter et unam navim dederunt. Nam noverint monachi ipsius loci, non eum habere alium advocatum, nisi ipsos, et ideo omni tempore eum in vestitu, in calceatu, ac cibo semper gubernari. Et ut insuspecti manerent, anathematizaverunt seniores loci quidquam in aliquo, aut quidpiam ei moleste fecerit, aut ejus liberis perpetua anathematizatione ex auctoritate Dei

A sanctique Petri, ob cujus amorem se tradidit ipse Lambertus ad serviendum, nisi satisfactio facta promeruerit veniam. Testes huic subscriptioni omnes habitatores sancti loci, ipsi sunt: Ado præpositus, Humbertus, Wido decanus, Orbertus, Necteus, Ramerius. Hæc enim acta sunt tempore Willelmi abbatis, ac præpositi loci, Benedicti nomine. »

635 Et charta e monasterii S. Maxentii tabulario exscripta:

« In nomine Domini. Ego Gauterius presbyter, filius Adhemari de Guarda, dedi animam meam et corpus meum domno Goffredo abbati sedenti in capitulo cum monachis suis, die quodam Dominico Adventus Domini, in societatem et beneficium totius monasterii; et quando voluerit monachus esse, cum rebus quas habuero accipiant me sive sanum sive infirmum. Dedi eis unam borderiam de terra, et unum quartarium de præto, pro beneficio et salute animarum parentum meorum, in eleemosynam, sine ulla requisitione progeniei meæ. Ipsi autem me et fratrem meum Lucium, de hoc beneficio cum regula revestierunt nos, et osculati sunt. Et ibidem convenimus donum hoc a dominis nostris carnalibus servaturos. Hoc donum fecimus cum isto pergamento super altare, videntibus testibus istis subtus scriptis.

« Martinus Espernus. Hugo Porcheus, etc.

« Et ego Gauterius cum signo † firmavi.

« Facta est autem hæc chartula anno ab Incarnatione Domini 1110, regnante in Francia Ludovico rege, et Guillelmo comite in Aquitania, Petro quoque episcopo Pictavensi. »

Virum uxoremque cœnobia Beatæ Mariæ Vallis-Bonæ sese nuncupasse delictat instrumentum, quod non ita pridem ex chartis ejusdem prioratus (olim abbatia) diocesis Grassensis, descripsit atque in epitomen redegit noster Claudius Chantelou.

« Anno ab Incarnatione Domini millesimo ducentesimo trigesimo secundo, indictione quinta, mensis Decembris diè decimo octavo. Blacacius de Sartols et Jordana uxor sua, donant monasterio Beatæ Mariæ Vallis-Bonæ et domno P. abbati dicti monasterii, seipsos et omnia bona sua generaliter, et specialiter Blacacius dat omnia bona sua mobilia et immobilia, et jura quæ habet in castro de Sartolis, et in toto ejus territorio, sive consistant in domibus, hominibus, servitiis, dominiis, vineis, arboribus, pratis, campis, nemoribus, aquis, pascuis, etc. Et Jordana specialiter dat omnia bona sua et jura quæ habet in castro de Torrenco, et in ejus territorio, et in castro de Grauleriis superioribus, et in ejus territorio, sive consistant in domibus, etc. Item dat dicta Jordana libras triginta quinque, denariorum Raimundensium, unum denarium, et solidos centum Raimundensium in rebus, retento ipsis jugalibus usufructu in vita sua. Et promittunt ipsi jugales prædicto abbati quod quicumque ipsorum jugalium prius defecerit seu decesserit, quod alter qui superstiterit, tantum quantum vixerit, permanebit caste et in conti-

nentia, et incontinenti promittunt obedientiam eidem domino abbati, nomine dicti monasterii, junctis manibus. Et ibidem abbas recipit dictos Blacacium et Jordanam junctis manibus in fratres, et participes et Donatos dicti monasterii Vallis-Bonæ, promittens quocumque ipsis venire placuerit, ipse et monasterium eos benigne suscipiat et pertractet tanquam alios confratres dicti monasterii, et provideat ipsis in victu et vestitu, et calceamento secundum monasterii possibilitatem. Scribebat B. de Selanola notarius domini Raimundi Berengarii comitis Provinciæ.

Sed et Necrologium Sandionysianum expressis verbis: « v Kal. Februarii, obiit Girardus monachus ad succurrendum; et xi. Kalend. Novemb. obiit Vincentius monachus ad succurrendum. » Martyrologium Corbeïense: « Pridie Idus Januarii, obiit Walterus monachus nostræ congregationis ad succurrendum. » Item: « xvii Kalend. Febr. obiit Odoardus monachus nostræ congreg. ad succurrendum. » Mortuologium Sancti Andreae juxta Avenionem: « iv Idus Januarii, obiit dominus Isuardus, dominus de Bareto, monachus ad succurrendum. » Denique: « iii Nonas Novemb. obiit Rostagnus de Podio Alto miles, monachus noster ad succurrendum. » Sic et alibi.

Aliter vero monachos ad succurrendum usurpari me aliquando in antiquis membranis legisse venit in mentem, nempe pro laicis morbo aliquo laborantibus, qui in monasteria vel ipsimet rogantes, vel a monachis ob Dei amorem suscipiebantur; et iis succurrebant monachi inserviebantque, et quascunque poterant res ad eorum solamen, commodabant, inde monachi ad succurrendum sortiti nomen. Duo inter quamplurima occurrunt exempla. In charta prioratus Sancti Ægidii de Medunta: « Odo Ruffini filius maxima ægritudine vexatus suscepit habitum monachicum, etc., et monachus ad succurrendum effectus est. Chronicon Besuense: « Wido miles de villa quæ Eretas nuncupatur, decidens in infirmitate effectus est monachus, » etc.

(82) CAP. V. — *Birro talari et nigro capite cooperto.* Pro pileo birrum sive biretum hic sumi perspicuum mihi videtur. Verba huic rei l. i Codic. Theodos. De habitu quo uti oportet intra urbem, libro xiv, tit. 40: « Servos sane omnium (quorum tamen dominos sollicitudine militiæ constat non teneri) aut birris uti permittimus, aut cucullis. » Statuta Cluniacensis anno circiter 1290 edita, cap. 53: « Permittitur **636** cuilibet religioso habere duas tunicas, etc., duo caputia cum duobus biretis, uno nigro et altero albo. » Me tamen non latet birrum aliud sonare apud gravissimos auctores, scilicet lacernam et palliolum. Consule Henric. Spelman in Glossario et Girardum Vossium De vitiis sermonis, etc. Canonicus Laudunensis in Chronico ms. ita birrum exprimit: « Et ecce quidam in specie peregrini birro, id est veste Hierosolymitana indutus, » etc.

(83) CAP. VI. — *Apud Sanctum Medardum.* In

abbatiæ Sancti Medardi Suessionensis Historia conscribenda operam ac studium collocat dominus Idefonsus Vrayet, haud ignarus nostræ congregat. presbyter; de hac ergo silemus.

(84) IBID. — *Directis ad abbatem Sancti Nicasii ea tempestate Joannem.* Quis iste Joannes ex subjecta Historiæ monasterii Sancti Nicasii epitome atque abbatum serie palam fiet. Utrumque ex sua ms. dioceseos Remensis Historia (quam improbo studio et cura plures per annos elaboravit) lubenti animo deprompsit mihi valde amicus dominus Guillelmus Marlot, major ejusdem cœnobii prior, doctor theologus, vir cum morum gravitate, tum eruditione singulari præditus.

B. *Monasterii Sancti Nicasii Remensis, ordinis Sancti Benedicti, initia et progressus.*

Monasterium Sancti Nicasii, ordinis Benedictini, in urbe Remensi, clarum origine et progressu celebre habetur. Vetus olim basilica fuit titulo Sancti Agricolæ, cui primo consecrata fuit, et Remensium archiepiscoporum sepultura insignis. A Jovino, Romanæ militiæ præfecto, anno 550, et deinceps illustris effecta beatissimi Nicasii nomine, sub Wandalica persecutione martyrii laurea donati, cujus sacratissima pignora ac sororis ejusdem Eutropiæ feliciter excepit anno 407, ut est apud Flodoardum lib. i, cap. 6.

In hac eadem basilica idem Fla. Jovinus fundator munificus quiescit, ex testamento sancti Remigii, quo pariter archiepiscopi in ea tumulati recensentur, his verbis: « Ecclesiæ Jovinianæ tituli Sancti Agricolæ (ubi ipse vir Christianissimus Jovinus et sanctus martyr Nicasius, cum plurimis societatis suæ Christi martyribus requiescunt, ubi etiam quinque confessores proximi antecessores domni Nicasii, cum sanctissima virgine et martyre Eutropia, conditi sunt) solidos tres. » Hodie visitur tumulus marmoreus Jovini tota Gallia celeberrimus in navi ecclesiæ, juxta parietem tribus columnis erectus et prominens, in cujus anteriori parte egregie sculpta prostat effigies insignis cujusdam equitis, leonem teloserientis, et multorum satellitum seu servorum circumstantium, cujus explicationem curiosam juxta et eruditam dederunt Nicolaus Bergier Remus in doctissimo opere Viarum imperii, ac dominus Tristan.

Quam vero eleganti structura idem Jovinus prædictam basilicam construxerit codex manuscriptus sic indicat: « Est quædam ecclesia in suburbio Remensi (nunc pomœrio urbis dilatato a trecentis annis, mœnibus clauditur) posita, miro columnarum ornatu, arcibus, auro et vitro lapillis interposito micantibus, a Jovino urbis Romæ præfecto quondam glorioso fundata, etc., quam his verbis aureo prætitulavit decore. » Ex Flodoardo:

Felix militiæ sumpsit devota Jovinus

Cingula, virtutum culmen provectus in altum, etc.

De hoc Jovino præclare Ammianus Marcellinus, lib. xv; Cassiodorus in Chronico, et Necrologium

Nicasianum septimo Sep'embris, qui anniversarius A dies ejus obitus solemniter celebratur.

Quanta vero præcellerit dignitate vetus basilica Joviniana, ex quo sanctorum martyrum pignoribus locupletata est, satis superque indicat Flodoard. cap. 17, lib. 1, imo promiscue titulo Agricolaë et Nicasii colebatur a fidelibus, et abbatia nomine gaudebat primis his sæculis, quamvis in ea non monachi, sed fratres clerici divina officia persolverent, ut ex Philippi primi Francorum regis diplomate, et ex cap. 8 Flodoardi abunde colligimus. Sed quamvis sensim, ut sors est rerum humanarum, forte clericorum incuria, decreverit, per septingentos tamen annos usque ad Flodoardi tempora superstes mansit. At sub Henrico primo cum reverendissimus antistes Gervasius, ex episcopatu Cenomanensi ad sedem Remensem speciali providentia Dei evehctus est, adeo erat vetustate attrita et imbris deformata, ut tecta ac parietes undique corruerent, veteri majestate prorsus extincta, quo fit ut prædictus venerabilis Gervasius visa tam magnifici operis fabrica, ruinis undique fatiscente, in animum induxerit eam a fundamentis instaurare, quod et egregie præstitit assensu potentissimi regis Henrici primi, ac conatum ejus regali magnificentia promovente Philippo primo, Francorum rege, cujus diplomatis præcipua verba hic præfigenda sunt.

637 « In nomine Dei summi et Salvatoris mundi Jesu Christi, Philippus divina dispensante clementia Francorum rex.

« Quoniam fovendis Ecclesiis Dei exaltandis et protegendis operam dare, regalis est excellentiæ, nosque ad hanc dignitatem divina clementia sublimare dignata est, si qui pro earum incolumitate patimur, id eis, prout tempus exigit, regali nostra liberalitate debetur. Noverit igitur fidelium nostrorum tam præsens quam futura posteritas, Gervasium venerabilem Remensem archiepiscopum, quamdam abbatiam in archiepiscopatu suo construxisse, et quæ suo labore et industria acquisita sunt, ut eidem nostræ confirmationis scripto corroboremus, nostram regionem serenitatem sedulo postulare. Est enim ecclesia in suburbio Remensi posita, miro opere quondam a Jovino præfecto ædificata, quæ in primordio archiepiscopatus sui, ab eo inventa est vetustate et incuria, magna ex parte consumpta. Et quia de nomine sancti martyris appellabatur, quanquam qui primò fundaverat, sub titulo eam Sancti Agricolaë condidisset, ob amorem Dei et sancti prædecessoris sui, studuit quæ in ea omnino corruerant a fundamentis restaurare, quæ semirupta pendebant artificio quodam reintegrare, eam speciem novi operis ruinosam ecclesiam decentissime reformare. Ad hæc refectorium, dormitorium, et cætera habitacula servorum Dei usibus necessaria, quæ antea ibi nunquam fuerant, insigni opere superaddidit, fratresque sub abbate et regula Sancti Benedicti, Domino militantes ibidem congregavit, et reditus unde viverent sufficienter delegavit, etc.

« Signum Philippi regis Francorum. Signum Gervasii archiepiscopi. S. Adelardi Suessionum episcopi. S. Ermendi Laudunensis. S. Rogeri Catalaun. S. Balduini Noviomen. S. Widonis Belvacen. S. Leiberti Camerac. S. Walteri Melden.

« Actum Remis anno Incarnationis millesimo sexagesimo sexto, Philippi regis septimo, Gervasii archiepiscopi nono, in ecclesia sanctorum Agricolaë et Nicasii martyrum, iv Kal. Octobris.

« Balduinus cancellarius ad vicem Gervasii archiepiscopi subscripsit. »

Ex veteri etiam manuscripto discimus illustrissimum Gervasium archiepiscopum, recentem a se ædificatam ecclesiam, quam nuper reliquiis beati Nicasii ab urbe Tornacensi postliminio reportatis, consecrasset quinto Kal. Octobris, ac in ea novam abbatiam monachorum Benedictinorum instituisse, quam amplis possessionibus, et innumerabilibus divitiis, quandiu vixit, studuit exornare, sed filios proprios non habentem extraneis procuratoribus utriusque conditionis monachis compulsus fuisse committere, etc. Quibus verbis liquet Gervasium, nullum abbatem creasse (quamvis regio diplomate quid facturus esset, si diu mansisset in vivis, referatur) sed nomen abbatis sibi tanquam fundatori reservasse (externos procuratores sub se constituendo, ut tenelli illius gregis, ac vix adunati, paternam curam gereret), sed eo obeunte onus, legitimum ductorem non habentes, ad propria loca redeunt, possessiones a Gervasio relictæ a perversis hominibus distrahuntur, et recens abbatia in tam infelicem statum redacta est, ut ipsa missarum solemnitas, nemine in ecclesia existente qui hoc ipsum expleret, a forensibus sacerdotibus celebrarentur, horæ etiam regulares a quodam juvene nomine Joranno, in eodem loco nutrito, recitabantur potius quam cantabantur; hunc statim abbatali dignitate, et Romana purpura ornatum videbimus.

Sed Rainaldo primo archiepiscopale culmen adeptus post Manassem, qui sacra profanaque concuclaverat, nova lux regionem Remensium visa est exoriri. Nam hic dispersa et exterminata congregans, et dissipata restaurans, venerabilis Gervasii exemplum secutus, inter alia præfatam ecclesiam Jovinianam ad pristinum statum revocare conatus est; et profectus ad solum Arvernense in comitatu regis, monasterium Casæ-Dei adiit, nuper institutum a sancto Roberto, ac insignis tunc observantiæ sub venerabili Seguino, beati Roberti fundatoris discipulo, et nacta occasione, prædictum abbatem Seguinum summis precibus efflagitavit ut delectos sibi monachos concederet, cum experto rectore, ad regularem disciplinam in monasterio Nicasiano restituendam. Quod et obtinuit, ut ex charta ejusdem Rainaldi colligere licet. « Visum est nobis, et ut credimus, divinitus inspiratum, venerandum Seguinum abbatem monasterii, quod dicitur Casa-Dei, compellare, ut pro Deo laborem restituendæ ipsius

abbatiæ nobiscum susciperet, et ex sua congrega-
tione fratrem ad præficiendum idoneum, aliosque in
hoc ipsius cooperatores dirigeret, exorare, etc.
Hoc præclare cœptum Rainaldi confirmarunt Pa-
schasius secundus, et Calixtus summi pontifices,
concessa etiam monachis facultate eligendi abba-
tem in capitulo, a Remensi archiepiscopo conse-
crandum.

Sic igitur renovata regulari observantia venera-
bilis ipse Seguinus regimen suscepit animarum, et
suis quasdam discipulis imposuit observationes,
a Casa-Dei mutuatas, ut ab aliis monasticen pro-
fitentibus tanquam tessera discerneret, quas multos
annos **638** retinuerunt, donec languescente disci-
plina constitutionibus Gregorii IX, Nicolai IV, et
Benedicti XII, partim a Cluniacensi ordine deprom-
ptis, et partim de novo conditis, abbatiæ Remensis,
et Senouensis provinciarum reformatæ sunt. Ha-
bitus etiam Nicasianorum, quamvis in pluribus cum
aliis conveniret, hoc peculiare habuit, quo dalmu-
tiis de pellibus nigris, caputiorum loco, uterentur
(de quibus vide Clémentinam) et botis foderatis, ut
aiunt, de nocte cum ad matutinas surgerent, cum
quibus etiam post mortem sepeliebantur.

Porro vigente observantia regulari, et virtutem
monachis excolentibus, sensim ditescere cœpit
asceterium Nicasianum, factumque octo cellarum
parens, et monachorum numerum satis copiosum
aluit, quem abbas canonice electus additis sub se
quatuor decanis, seu prioribus claustralibus, lau-
dabiliter rexit usque ad moderna tempora, cum sub-
latis electionibus ordo monachicus per totam Gal-
liam pessum abiit, ac regularis observantia, maxime
in campestribus locis, neglecta est. Quam tamen a
sexdecim annis seniores monachi, pro ea propen-
sione animi quam habent erga sanctam regulam,
summo studio renovare conati sunt, evocatis reve-
rendis Patribus congregationis Sancti Mauri, qui-
bus, non vi coacti, sed ingenua et simplici chari-
tate, ecclesiam sacris suppellectilibus refertam, om-
nes redditus claustrales, et jura, quæ hactenus illæ-
sa conservant, paucis omnino contenti cesserunt,
ut sarta tecta in perpetuum tueantur; hinc factum
est ut abbatia Nicasiana, quæ hactenus independens
ab origine exstiterat, exemplo regalium abbatiarum
regni Franciæ, in omnibus innovata, huic congrega-
tioni, auctoritate summi pontificis erectæ, unita
sit, cui prosperum et felicem successum precamur.
Cæterum.

Abbates præfuerunt hac serie.

I. Gervasius, fundator illustris et primus abbas,
rexit monasterium per externos procuratores quan-
diu vixit, ut erat consuetudo hujus sæculi. At in-
certa quædam abbatum series nobis Remigium
quemdam, et post hunc Albericum, et Henricum ex
claustris Remigiano emendicatos obtrudere conatur,
sed ficta et fabulosa est, cum obeunte Gervasio,
non tam monasterii facies immutata sit, quam
dissipata congregatio, et incuria vel recessu procu-

ratorum, nulli permanserint, qui regere vel regi
possent. (Ex Chronico ms. a coætaneo auctore con-
scripto.) Sed et monasterium amplis possessionibus
a fundatore ditatum instar cornicis Horatii exutum
et spoliatum est, Manassis, ut credo, in sedem Re-
mensensem post Gervasium intrusi, omnia late depo-
pulantis tyrannide, sub quo pariter cœnobium Re-
migianum eadem persecutione pressum, legitimum
abbatem nancisci non potuisse, ex epistolis Gre-
gorii VII discimus, multo minus aliis providere.
Adde quod Guibertus de Novigento, de posteriore
Henrico verba faciens, trium abbatiarum pastorem
nominat, Sancti Remigii, scilicet Humiliarensis, et
Novigenti, at nusquam Sancti Nicasii, quod non
tacuisset. Dies obitus Gervasii archiepiscopi, iv
Juli in Nicasiano Necrologio legitur, quo die anni-
versarium solemne a monachis celebratur 1068.

II. B. Seguinus ex abbate Casæ-Dei, sit primus
abbas regularis Sancti Nicasii, anno 1086. Fuit is
discipulus sancti Roberti, quem Rainaldus I Re-
mensis archiepiscopus evocavit, cum duodecim re-
ligiosis, ut Benedictinum ordinem restitueret, ex
charta ejusdem Rainaldi. Memoratur in chartulario
Sancti Theodorici, anno 1093, quod abdicans, Ca-
sam-Dei reversus est post septem annos regiminis,
eique suffectus.

III. Nicolaus I, etiam ex monasterio Casæ-Dei, et
beati Roberti discipulus, legitur pariter in chartu-
lario asceterii beati Theodorici prope Remos an.
1095.

IV. Joannes I, ex eodem claustris selectus memo-
ratur apud Guibertum de Novigento. Hic vix adepto
regimine in terram sanctam profectus est, cum
aliis abbatibus, eremitis, et reclusis, qui domiciliis
suis non satis sapienter relictis, ire viam perrexe-
runt, ait Ordericus Vitalis De itinere Hierosolymi-
tano.

V. Guido I, pacificavit cum Nicolao domino de
Rumigni, pro decimis ejusdem loci anno 1100. Huic
Manasses II, archiepiscopus Remensis, decimas
Montis Valesii concessit instrumento confecto, vi
pontificatus, quod sic incipit: « Curam nos gerere
pauperum, et episcopalis exposcit sanctitas, et
animæ simul invitat utilitas, quatenus juxta Apo-
stolici vocem, sic illorum inopiam nostra sup-
pleat abundantia, ut ex illorum abundantia nostra
in futuro suppleatur inopia (II Cor. viii, 14). » Præ-
fuit quatuor annis.

VI. Jorannus in monasterio Sancti Nicasii a pueris
educatus, et tenaciter observantiæ regulari adhæ-
rens, etiam post obitum Gervasii, meruit ob præ-
claras ingenii dotes, et singularia merita, ad præ-
posituræ dignitatem primo, tum ad abbatialem pro-
moveri, quam sic laudabiliter gessit, ut aliis esset
rectæ vitæ speculum, et salutiferæ conversationis
exemplum. Hunc Rainaldus archiepiscopus **639** vocat
« virum sanctitatis merito omnibus bonis imitabi-
lem. » Eo regente, ex asceterio Nicasiano insignes
viri prodierunt, ad regularem disciplinam longe

lateque propagandam; inter quos memorantur: A Drogo prior claustralis, qui expulsis monialibus e monasterio Sancti Joannis Laudunensis, tempore Bartholomæi episcopi, coloniam monachorum in earum locum invexit, quorum ipse ductor fuit et primus abbas, tum cardinalis Ostiensis, ejus exstat epistola De sacramento Dominicæ passionis, tom. II Bibliothecæ Patrum; Simon reparator lapsæ regularitatis in monasterio Sancti Nicolai de Bosco, ejus meminit D. Bernardus epist. 85; beatus Arnulphus, postea monachus Cisterciensis apud Signiacum; Godefridus item prior S. Nicæsii, agentibus Calixto II et Ludovico VI, Francorum rege, translatus ad S. Medardum Suessionensem, pro statu regulæ reparando. De quo etiam S. Bernardus epist. 66, et alii plures. Multis etiam auxil. B bonis monasterium Joannis, multis altaribus, collis, seu prioratibus, tam in hoc regno quam in Flandria; sed tandem majori devotione intrinsecus tactus abdicavit, et ordinem Carthusianorum ingressus est an. 1138, ut habent ms. Montis Dei, ubi se tam præclare gessit, ut in numerum purpuratorum coaptatus fuerit ab Innocentio secundo.

VII. Nicolaus II, legitur in chartulario anno 1139. Hic favente beato Bernardo obtinuit prioratum beatæ Mariæ Castri Porciani, anno 1143, obiit 28 Septemb. 1144, post quindecim annos prælationis. Jacet in prioratu de Finia prope insulas.

VIII. Guillelmus interfuit translationi reliquiarum sancti Gibriani, apud Sanctum Remigium, sub Sam- C sone archiepiscopo, mense Aprili 1145. Rexit in omni doctrina et bonitate tribus annis, ut legitur in Necrologio, 21 Julii.

IX. Joannes II recepit bullam Eugenii III, pro unione prioratus Castri Porciani. Obiit 1 Octob. 1158. Jacet prope altare pulchræ capellæ, dictæ la Verde, sub tumulo lapideo.

X. Guido II. Ex monacho Remigiano. Vide Sirmundum in Notis ad lib. v Petri Cellensis. Hic contraxit societatem cum Remigianis, et viam universæ carnis ingressus est 5 Octob. 1179.

XI. Pontius memoratur undecimo Junii in necrologio; et præfuit duobus annis. Hujus nundum dumtaxat nomen invenio.

XII. Reginaldus electus rite et solemniter a confratribus religiosis, anno 1181. Ei confirmat privilegia Clemens III, et obtinuit unionem prioratus Berbacensis. Abdicat anno 1193; jacet in capitulo.

XIII. Galterus, post abdicationem præcedentis electus, fuit vitæ et doctrinæ venerabilis, ejus fama per totam percrebuit Provinciam, quem apud nos sua loquuntur opera, ex epistola fratrum Sancti Amandi in Pabulo, qui et illum statim in abbatem postularunt; unde paucis annis præfuit.

XIV. Hardericus nominatur in societate inita cum reverendis fratribus Sancti Amandi, 1193. Hic etiam sponte abdicavit, post tres annos præfecturæ.

XV. Drogo, Dei amore flagrantissimus ac litteris liberalibus apprime eruditus, anniversaria benefa-

ctorum ac præcedentium abbatum in Necrologio conscribi curavit, ut monachi ipsis satisfaciendis serio incumbere; sed cum justitiæ consulit prolixiores cantus inducendo, ac pensum divinum augendo; ansam præbuit remittendi regulæ observantiam. Hic renovavit societatem cum Remigianis, et obiit 18 Novemb. 1221; jacet in capitulo.

XVI. Simon de Lions instauravit ecclesiam eo schemate, quo nunc non sine admiratione conspicitur, in forma crucis, longam pedes 305, latam 130, altam a pavimento ad fornicem 95, columnis seu pilis suffultam 28; vitreis fenestris incomparabilibus ex dono regum et procerum decoratam, choro vario marmore strato, in quo sunt sedilia ex utraque parte 76. Simon præfuit octo annis. Jacet in claustro juxta capitulum.

XVII. Simon II, de Dampierre, nobilissimis parentibus, rexit duodecim annis. Hic obtinuit licentiam augendi numerum monachorum usque ad sexaginta ab Innocentio IV; jacet in capella claustrii. Verum deficiente primo religionis ardore, regula novis constitutionibus vallata est a Gregorio IX, anno 1235, et posthac Nicolao IV, et Benedicto XII. Quibus priores adactæ, aliam vivendi normam pepererunt. Ino et habitum diversum, ut opiuor; nam præter usum bireti etiam almutiis nigris caput texerunt; quod Clemens V confirmat his verbis: « Almutiis caputiorum loco contenti sint monachi. »

XVIII. Simon III, de Marmoustier, benedicitur ab episcopo Suessionensi, sede archiepiscopali vacante, anno 1242. Hic confirmationem immunitatis a gestis et procuracionibus obtinuit a reverendissimo Thoma de Beaumets archiepisc. anno 1249, et post 14 annos regiminis fato functus est 5 Nonas Julii 1254.

XIX. Gerardus de Cernay, vel Cerny. Ei confirmavit privilegia Alexander IV, et concedit, ut festum beati Nicæsii solemniter celebretur, tam a clero quam a populo in provincia Remensi, Innocentius permittit, 640 ut religiosi possent succedere bonis paternis, nec possent excommunicari, aut prohiberi celebrare divina officia tempore interdicti januis clausis. Gerardi tempore lis mota est, pro conservatione clavium portæ civitatis, quæ Sancti Nicæsii dicebatur. Obiit 17 Maii 1263.

XX. Milo Croissant eligitur a Joanne de Courtañao archiepiscopo Remensi, sine præjudicio jurium et libertatis monasterii, ut ipse declarat in charta proprio sigillo munita. Præfuit quinque annis, et obiit 26 Octobris 1269.

XXI. Joannes III dictus de Sancto Ferrcolo præfuit unico anno. Notatur in Negrologio 21 Augusti.

XXII. Guibertus administrationem sumpsit 1270; hic excepit Philippum et Mariam reginam in suo monasterio, quibus valde charus erat. Recognovit abbatiam esse in guardia, seu protectione archiepiscopi 1284; obiit post 18 annos regiminis, jacet in capella claustrii.

XXIII. Odo *le Plat*, Remus canonicè et solemniter electus, benedicitur a Petro archiepiscopo, qui ejus electioni consenserat. Theobaldus dux Lotharingiæ ei hominum facit in ecclesia Sancti Sulpitii de Rumiaco, pro feodis a monasterio dependentibus. Cœpit anno 1289; desiit vero 1297. Jacet in capella Sancti Quintini.

XXIV. Ægidius I, *de Landre*, rexit duobus mensibus cum dimidio. Sepultus in capella dicta *la Verde*, 1298.

XXV. Rogerius in vivis agebat anno 1299; legitur in processu Nicasianorum, pro jure tuendi chorum in supplicatione ad sanctum Mauritium. Jacet in capella Sanctæ Mariæ dicta de Coucy. Eo autem e vivis sublato,

XXVI. Ægidius II *de Monte Cornuto*, ex gente Castilonea, eligitur anno 1303. Societatem contraxit cum monasterio S. Petri Catalaunensis 1310. Dominus Castiloneus, comes Cæstri Porcensis et conestabularius Franciæ, ei hominum facit pro feodo de Rumigni, propter Mariam sponsam suam anno 1313. Ipsius tempore Robertus de Courtenais recognovit reliquias sancti Nicasii per aperturam capsæ, præsentè Rogerio Sancti Remigii abbate. Jacet in capella Sancti Quintini, decorata insignibus Castiloneæ familiæ, et Barrënsis, in vitreis.

XXVII. Philippus *la Coque* eligitur an. 1316. Vir ingentis animi, et summæ prudentiæ; ei hominum facit Ferricus dux Lotharingiæ, pro feodis de Rumigni, in vico Remensi, dicto *le Barbastre* 1318, postquam declarasset præstari debere in burgo de Rumigai. Philippus contraxit societatem cum capitulo Remensi, in qua modus incedendi in processionibus publicis præscribitur. Memoratur in Historia Leod., fol. 384. Univit prioratus de Ham, et de Betencouri mensæ abbatiali; anno 1346 senio confectus abdicavit. In sacello Sanctæ Eutropiæ sepultus, anno 1348.

XXVIII. Guido *Marel*. Joramentum præstitit ecclesiæ Remensi post suam electionem, 8 Decembris 1349, et jura monasterii generose tuitus est, ac possessionem reliquiarum sancti Nicasii adversus capitulum Remense. Obiit 5 Januarii 1363, et in capella de Couciaco, seu beatæ Mariæ de Lætitia sepelitur.

XXIX. Petrus *Cocquelet* abbatiam adeptus per resignationem præstitit obedientiam archiepiscopo, 6 Maii 1364. Ei Urbanus V confirmavit privilegia monasterii. Jacet in capella de Couciaco post 17 ann. regiminis. Eo vero hominem exuente,

XXX. Guillelmus *de Illiniis* ex abbate Sancti Basoli per gratiam expectativam promovetur 1381 et post octo annos præfecturæ fit episcopus Vivariensis, omissus a Claudio Roberto. Nominatur in consilio regis anno 1398. In Historia Montmorenciaca apud Andream Duchesne.

XXXI. Josserandus *de Illiniis*, per resignationem præcedentis præfuit tribus annis; mortuus 28 Decembris 1392.

XXXII. Simon *Maubert* Trecensis; obedientiam archiepiscopo vovit mense Januario 1392 quò et benedictionis munus ab eodem consecutus est. Huic Florentia de Ribemont, domina de Chini, et de Germigni, hominum fecit pro feodis ex monasterio dependentibus, in præsentia Guillelmi Fillastrii vicarii generalis 1398. Obiit 19 Januarii 1405. Jacet in capella Beatæ Mariæ, dicta *la Verde*, retro majus altare.

XXXIII. Ægidius III, *Jennart*, obedientiam præstitit Ecclesiæ Remensi, 24 Martii 1406, more Gallicò. Obiit Parisiis 18 Martii 1408.

XXXIV. Nicolaus *Duchet* ex præposito Sancti Remigii, et abbate Sancti Basoli, obtinuit unionem prioratus de Finia, in favorem mensæ abbatialis et conventus. Fato functus 22 Decembris 1430. Jacet prope sacrarium in navi ecclesiæ ex Necrologio.

XXXV. Jacobus I, *Gueulart*, canonicè electus in capitulo, juramentum solitum de obedientia præstanda Ecclesiæ Remensi edidit 28 Junii 1430. Judex delegatus a summo pontifice, pro litibus dirimendis inter curatos urbis Remensis, et religiosos mendicantes. Rexit 21 annis, sepultus 19 Aprilis 1451. Post decessum ipsius conflictus emersit inter officarios regios, et baillivum archiepiscopi, 641 pro Guardia seu protectione honorum temporalium monasterii.

XXXVI. Jacobus II, *Champion*, rexit undecim annis cum quatuor mensibus, 15 Septembris 1462 mortuus. Post obitum ejus Guillelmus Bouille canonicus Noviomensis obtinuit abbatiam in commendam, per litteras apostolicas, quibus scabini urbis cum monachis intercesserunt, ut ex Actis capituli ecclesiæ cathedralis constat 14 Februarii 1465. Post hunc Richardus de Longueil cardinalis Constantiensis possessionem cœpit virtute litterarum per gratiam expectativam obtentaram, sed resignat in favorem sequentis.

XXXVII. Joannes IV, *Jacquier*, per resignationem seu spontaneam demissionem cardinalis, quem iterum Nicolaus Bouille protonotarius et decanus Noviomensis, turbat in pacifica possessione; sed ipse confirmatur a Paulo II, 1467. Hic societatem inivit cum monachis Sancti Cornelii Compendiensi 1471. Obiit 14 Julii 1483, sub tumulo Ægidii de Montcornet sepultus.

XXXVIII. Joannes V, *Fransquin*, thesaurarius, et doctor in decretis, canonicè eligitur mense Augusti 1483; sed turbavit cum per annum Robertus Lescot vicedominus ecclesiæ Remensis. Obiit 2 Julii 1500, post 17 annos regiminis. Jacet in sacello beatæ Mariæ, dicto *la Verde*, nunc Boni Nuntii. Vacavit abbatia tres menses.

XXXIX. Joannes VI, *Willemet*, Retellinus, virtutis et doctrinæ commendatione clarus, ecclesiam multis ornamentis decoravit, pulpitem crexit, et redditus sufficienter reliquit pro anniversario die obitus celebrando, decimo Octobris 1521. Sepultus in medio chori juxta aquilam æneam.

XL. Jacobus III, *Joffrin*, ultimus abbatum regularium, a multis turbatur in pacifica adeptione dignitatis abbatialis, quam retinuit duntaxat per decem annos, nunquam satis laudandus pro iis quæ præclare gessit in augmentum monasterii. Dies obitus 13 Januarii perenni anniversario celebratur 1530.

Abbates commendatarii.

XLI. Carolus *des Ursins*, protonotarius, et archidiaconus Campaniæ, in ecclesia Remensi, nominatur a rege secundum Concordata; rexit per 38, et tandem abdicat, permutatione facta abbatia, cum prioratibus Sancti Petri de Couciaco, et Sancti Theobaldi.

XLII. Claudius *de Guise* monachus Sancti Dionysii in Francia. Juramentum præstitit Ecclesiæ Remensi mense Decembri 1568. Hic ædem abbatialem ampliavit; sacristiam multis ditavit ornamentis; factus postea abbas generalis Cluniacensis obiit 23 Martii 1612.

XLIII. Franciscus *de Paris* a Lotharingia, præfectus regius nominatur a rege 1612, sed nusquam possessionem canonicam adeptus est, præmaturâ morte sublatus 1 Junii 1614.

XLIV. Daniel *de Hottemant*, vitæ merito et prudentia venerabilis, possessionem iniit mense Aprili 1616, resignat in favorem Henrici a Lotharingia 1626, ac Patrum Oratorii sodalitiopacioris, tranquilliorisque vitæ amans, sese addixit, ubi et mortuus est anno 1634.

XLV. Henricus a *Lotharingia* possessionem cepit personaliter in capitulo mense Maio 1626. Eo præbante, seniores monachi veteris disciplinæ aliquatenus lapsæ renovandæ gratia, duodecim Patres congregationis Sancti Mauri, ex regalibus monasteriis Sancti Germani a Pratis, et Vindocinensi ab admodum reverendo Patre superiore generali domno Gregorio Tarrisse, per domnum Columbanum Regnier visitatorem Provinciæ Franciæ missos, intra septa monasterii humanissime ac liberaliter exceperunt. Cui rei serio per totam Galliam incumbunt, ac ædificiorum restorationi, quæ passim imbribus ac gelu, seu etiam vetustate et commendatariorum incuria deformata jacebant.

Post abdicationem Henrici a Lotharingia anno 1643, Ludovicus XIII Francorum rex abbatiam Sancti Nicasii univit capitulo sacræ ac regalis cappellæ urbis Parisiensis, in locum regalium, quæ percipere solebant post obitum episcoporum regni; et sic hactenus abbatum catalogi finis erit. Sed quid juvat tot illustrium virorum nominibus catalogos monasteriorum onerari, cum studio potius vigilantis pastoris optime vivendi norma floreat, quam eorum inutili ac fastuoso stemmate. Hactenus idem qui supra Guillelmus Marlot.

AD LIBRUM TERTIUM.

(85) CAP. II. — *Præterea Helinandus*, etc. Canonicus Laudunensis in Chronico manu exarato: « Anno Domini 1095 Elinandus episcopus ecclesiam

A S. Joannis in Burgo, quondam abbatiam monialium, ad unius sacerdotis administrationem reductam, præbendis duodecim insignivit. » Deinde paulo post: « Elinando successit Ingelrannus in episcopatu. » Sepultus jacet in ecclesia S. Vincentii Laudun.

(86) CAP. III. — *Ingelrannus scilicet Botuensis*. Consulendus Andreas Duchesne Hist. Codiciac. lib. VI, cap. 2; 642 et probat. pag. 317. et seq. qui complura ex Guiberto nostro mutuavit.

(87) IBID. *Rogeri comitis Porcensis*. De quo Historia Luxembourg. auctore jam producto Duchesnio, pag. 34; et probat. pag. 36, 38.

(88) IBID. *Godefredo comiti*. Idem Duchesne locis citatis.

B (89) CAP. IV. — *Gualdericum eligunt quemdam regis Anglorum referendarium*. Ita canonicus Laudunensis ubi supra, an. 1112. « Waldericus, inquit, fuerat Henrici regis Anglorum cancellarius, vir insolens, in litteratura nil valens omnino, litteratos despectui habens, milites super omnes diligebat; protervus fuit pariter et præsumptuosus. »

(90) IBID. *De curia contra canones expetitur*. Can. 1 et 2, dist. 51, præcipue can. 3, sed juverit audire Hadrianum PP. I ad Constant. et Irenem scribentem, multo post med. « Nimis iterum turbati, ac conturbati sumus, quia ex laicorum ordine, et imperialibus obsequiis deputatus, repente ad patriarchatus culmen electus est, et apocalligus contra sanctorum canonum censuram factus est patriarcha, et, quod dicere pudet, et grave tacere est, qui regendi adhuc et docendi sunt, doctores nec erubescunt videri; nec metuunt ducatum animarum impudenter assumere, quibus via in omnibus ignota doctoris est. Quod quam pravum, quamve sit temerarium, sæculari ordine et disciplina monstratur. Nam dux exercitus non nisi labore et sollicitudine eligitur, quales animarum duces esse possint, qui in episcopatus culmen immatura cupiunt festinatione conscendere? » etc.

(91) IBID. *Solus magister Anselmus*, etc. Laudeprosequitur Anselmum, canonicus ille sæpius in medium prolatus; ejus designans obitus annum 1117. « Magister Anselmus nominatissimus Laudunensis decanus, in litteratura suis temporibus nulli secundus, morum honestate, et consilii maturitate venerabilis obiit. Hic utili stylo, et solerti industria inter cætera opera sua, etiam Glossas marginales et interlineares in psalterio de authenticis expositionibus elimata brevitate ordinavit. » Tribuuntur pariter ipsi commentaria in Cantica, et in Apocalypsim, quæ a nonnullis B. Anselmo Cantuariorum archiep. inscribuntur.

Reperi et epistolam ad abbatem S. Laurentii Leodiens. quæ ex illa ingenti manuscriptorum bibliothecæ Beccensis clade evasit; hanc carie labefactam, ne cum aliis depereat in lucem damus.

Epistola magistri Anselmi.

« Venerabili abbati H. de Sancto Laurentio ANSELMUS humilis filius Laud. Ecclesiæ salutem. Vi-

dendum est, domine, » etc. *Vide inter Opera Anselmi Laudunensis ad an. 1117.*

643-6 Ita eruditissima Anselmi epistola, quæ diutius tenebræ, utpote lectu dignissima, pati non debuit.

Quam turpiter hallucinentur, qui hunc Anselmum monachum volunt, ex superius allatis, et iis quæ scribit Guibertus, relinquatur haud ullus dubitandi locus: errandi autem ansam præbuerunt plures hoc Anselmi nomine, eadem tempestate insigniti; nempe Anselmus Cantuariensis, cujus ille auditor existit, et Anselmus ex abbate S. Vincentii Laud. episcopus Tornacensis.

Tumulatus fuit magister Anselmus in San-Vincenciano templo. Epitaphium sepulcro insculptum refert Andreas Duchesne, not. ad Abaelardum pag. 1163, qui et pluribus laudat eundem Anselmum ibid. et pag. 1147, corrigendus tamen est in citatione historiæ canonici ejusdam, revera etenim auctor germanus a nobis evulgatur Hermanus monachus. Vide Appendicem ad Vitæ Guiberti lib. III.

Decanorum Laudunensis Ecclesiæ catalogus.

Quandoquidem de Anselmo decano Laudunensi attingimus nonnulla, et Guibertus ipse atque Hermanus plerisque in locis eundem mire laudant, et de Ecclesia Laudunensi multa attextunt, haud erit otiosum catalogum ejusdem Ecclesiæ decanorum maxime parte ab docto Antonio Bellotte, qui nunc dierum decanatus præclare gerit onus, ex antiquis schedis collectum, ex chartulario potissimum quod Jacobus de Trevis canonicus et archidiaconus Laudunens. postmodum ad summam Ecclesiæ præfecturam, sortitus Urbani IV nomen, est erectus, confici curavit, nostris observationibus more nostro concinnatum accensere.

Sed vero cum nulla prorsus vetustiorum monumentorum Ecclesiæ Laudunensis vestigia reliquere civès, dum more duellium, cæde, sanguine, atque igne universam prope civitatem destruxere, vastavere, quemadmodum posteritati, Guibertus De Vita sua, lib. III, et Hermanus lib. VI De miraculis S. Mariæ Laudun. ubi supra, tradidere: non hic moramur antiquiora, sed mediæ ætatis duntaxat scripta in texendo decanorum præfate Ecclesiæ catalogo vestigare, nempe exordium a celebri illo magistro Anselmo capiemus.

I. Anselmus decanus et archidiaconus quem sic commendat Guibertus abbas, Bartholomæum episcopum Laudun. alloquens proœmio ad Geneseos moralitates: « Indidit tanto Deus capiti duos oculos sideribus clariores, dum a dextris habes Anselmum totius Latini orbis magisterio prædicatum, cujus tam sincera est in Scripturarum ac fidei assertionem severitas, ut plures veros suis probetur documentis fuisse catholicos, quam instituisse potuerit erroneus quispiam temporis hujus hæreticos; altrinsecus Radulphum, » etc. Et lib. III De Vita sua, pag. 498: « Magister Ansellus vir totius Franciæ, imò Latini orbis lumen in liberalibus disciplinis, et tranquillissimis moribus. » Plura in hunc modum idem auctor loci

citati pag. 505 et alibi. Item Hermanus lib. I, pag. 528, et lib. III, pag. 558, multis laudibus Anselmum cumulat. Anselmi doctrinam magnificat Rupertus Tuitiensis libro de Omnipotentia Dei, cap. 1, de Anselmo loquens his verbis: « Anselmus Laudunensis Lucifer, » etc.; et cap. 26: « Ille cujus fides et scientia præ cæteris bono hæctenus cum odore in Ecclesia Christi fructificat, Laudunensis Anselmus sua illos, ut veraciter comperimus, auctoritate corroborat, » etc. Denique lib. I in regulam Sancti Benedicti, ante medium; in Galliam venisse, quò sese inter atque Guillelmum Catalaunensem episcop. de libera Dei voluntate conferrent; sed Anselmum (« quovis episcopo, inquit, famosiorem, quamvis ipse non esset episcopus ») ubi pedem in Laudunensem civitatem intulisset, « ultimum trahentem spiritum » reperisse, innuit.

Denique Anselmum ferunt summa animi demissione episcopatum Laudunensem strenue recusasse.

Subscripsit chartæ Bartholomæi Laudunensis datæ anno 1113 apud Hemeræum Augustæ Viromand. illustr. pag. 140. « Ego Ansellus S. Mariæ Laudunensis cancellarius relegi et subscripsi. »

E scholis Laudunens. rectore Anselmo, permulti eximia doctrina, sapientia, quæ Galliam illustrarunt, prodire; quos inter Petrus Abaelardus, Guillelmus de Campellis archidiaconus Paris., post episcopus Catalaunens., Albericus Bituricensis archiepiscopus, Guillelmus Cantuariens. archiepiscopus, Gilbertus Porretanus Pictavensis episcopus, Algarus sive Algardus Constant. episcopus.

In præfectura scholarum successit Radulphus Anselmi germanus, ut testis est Hermanus lib. III, cap. 4: « Post paucos dies (habet) vir Dei Norbertus Laudunum veniens scholam magistri Radulphi, qui germano Anselmo defuncto successerat, ingreditur, » etc.

II. Guido seu Wido de Anco, in Anselmi locum successit: « Ætate quidem juvenis, sed moribus senex, » refert historia manuscripta. Item: « dum esset decanus castitatis amator, et ecclesiastici officii assiduus frequentator. » Decanus pariter et archidiaconus fuit. Ipse (ut ferunt chartæ Laudunensis Ecclesiæ) « fecit ut supprimeretur munus quoddam præpositi, quod magno oneri esset ipsi Ecclesiæ. »

Abbatia Sancti Vincentii Laudunensi quædam contulit ad hunc modum. « Ego Wido sanctæ Laudunensis Ecclesiæ decanus, et totus conventus, etc. Notum facimus, etc., quod cum in territorio villæ nostræ, quam Brisseium vocant, versus Mechaniam, in loco ubi dicitur Report, terram incultam haberemus, Anselmo abbati et monachis S. Vincentii qui in ipsa Mechaniam curtem unam habent, de terra illa duas carucatas ad omnes rigas ad terragium novæ gerbæ, ita libere, sicut et ipsi obtinebamus, perpetuo jure concessimus; et quoniam præfata B. Martyris Ecclesia specialiter Ecclesiæ nostræ filia esse et

gnoscitur, et nos ipsi in ipsa sepeliri tenemur, concessimus ejusdem Ecclesie fratribus quidquid in Ecclesiis nostris hactenus acquisierunt, et deinceps acquirant, et quidquid episcopi Laudunenses eis contulerunt, vel in posterum conferent, libere possidendum. Actum in capitulo nostro, anno Domini 1159. » Ita chartularium.

Verum cum sanctitatis ejus et doctrine fama ubique personaret, ad episcopatum Catalaunensem anno 1140 aut 1142 assumitur. Hermannus qui supra lib. III, cap. 352.

III. Gualterus de Mauritania anno 1152. Hic, exemplo Ludovici VII regis Francorum, qui jus omne quod in Molendinum d'Argentré habebat, ecclesie Præmonstratensi dederat, cum capitulo suo jus quoque suum in prædictum Molendinum contulit, ea potissimum de causa, « Quod dicta ecclesia Præmonstratensis ab ipsis decano et capitulo procreata esset, et in medio suæ domus ut filia maneret. » Verba donationis anno 1149 factæ.

Ipsæ etiam capitulumque ea bona concessit, quæ Præmonstratensis abbatia possidet in Valiscurto; quod patet ex hisce litteris anni 1155.

« In nomine sanctæ et individue Trinitatis. Quia naturæ mutabilis exigente defectu, generatio præterit et generatio advenit, sitque ut vetustas oblivionem, oblivio confusionem pariat et contentionem, necessarie nos inolevit ut beneficia vel possessiones ecclesiarum scripto tradantur, et transmittantur ad notitiam posterorum. Ea propter ego Galterus Dei gratia Sanctæ Mariæ Laudunensis Ecclesie decanus, totusque capituli nostri conventus, notum fieri volumus, tam futuris quam præsentibus, quod contulimus ecclesie Præmonstratensi sub annuali censu alodia de Valescort cum appenditiis suis, scilicet silva de Mesloi, et cultura quæ est in confinio de Landerfai, et cæteris omnibus pertinentiis, et altaria cum dotibus suis, et decimis, tam in territorio de Monceles quam de Murci et de Valescort, et in eisdem locis impositionem sacerdotum idoneorum, quos videlicet in præsentia nostra adducent ipsique fidelitatem nobis facient, quod justitias nostras, tam proprias quam communes, pro posse suo tenebunt; ea siquidem conditione, quod eadem Præmonstratensis Ecclesia persolvat nobis singulis annis circatas in synodo de Murci et de Valescort, et septem modios, et quatuor galetos frumenti, et modium unum pisorum ad mensuram in civitate Laudunensi, eo tempore quo hæc acta sunt currentem; quod utrumque sine diminutione vel augmentatione servabitur. Hoc autem frumentum tale solvitur quale in duobus, vel tribus, aut pluribus mercatis, uno nummo minus valeat cariore, reperitur. Pisa quoque denario uno minus valentia carioribus persolvuntur. Terminus vero persolvendi est a festo Sancti Remigii usque ad mediam Quadragesimam, infra quem terminum, quocumque die, vel tempore voluerint aut potuerint, solvent, et apud Laudunum ad cellarium

nostrum cum propria vectura conducent, ipsique conductores duo ad currum, unus ad rhedam, ea die si in refectorio comederimus victum a nobis accipient. Persolvuntur etiam nobis annuatim a præfata Præmonstratensi Ecclesia quinque solidi bonæ monete, pro quadam portione terræ illius quæ præscripta est, de qua inter nos et monachos Sancti Vincentii querela aliquandiu habita, et sub adnotatione ejusdem census fuerat terminata. Sciendum præterea inter nos convenisse quod si monachi Sancti Nicolai de Pratis terram de Tuscis, quam a nobis censualiter tenent, renuntiaverint, Præmonstratenses sub eodem censu quo et illi, viginti scilicet galetis frumenti ad mensuram Laudunensem, eam accipient. Si quis igitur eos super his inquietaverit, qui justitiam subterfugerit, nos pro eorum liberatione, etiam usque ad Remensem curiam cum eorum expensis laborabimus, et si longius ire necesse fuerit, consilium et auxilium sine expensis nostris exhibebimus. Si vero malefactorum audientiam subterfugerit, nos cum eis eandem justitiam quam de propriis nostris redditibus facere consuevimus, exsequemur. Quod ut ratum et inconvulsum permaneat, et prius quidem per nos prædicta alodia sub præsentia et testimonio circumstantium terminavimus et ecclesie Præmonstratensi assignavimus. Quorum nomina hæc sunt: Bernardus Villicus de Monceles, Wibertus filius Constantii Siuvert, Paganus de Derci, Odo Aldent, Herberthus de Boisnero et de Parem, Odo miles, Robertus villicus, Richardus et filius ejus, Terricus Wascelinus; ac postmodum chirographi conscriptione, et legitimarum testium utriusque capituli adnotatione, nec non etiam utriusque sigilli impressione, præsentem paginam communiri fecimus. Signum Walteri Laudunen. episcopi. S. Richardi, etc. Et actum Lauduni, anno Incarnati Verbi millesimo centesimo quinquagesimo tertio, indictione prima, epacta vicesima tertia, concurrente tertio. »

Dedisse et alia quædam monasterio Sancti Nicolai de Silva, eodem decano agente, capitulum Laudunense, notant veteres membranæ ann. Domini 1151, 55, 56, 57 et 59 exarata.

Vita functo Galtero de Sancto Mauricio episcopus Laudunensis electus Romam proficiscitur, atque ibidem episcopatu 1155 inauguratur; Joannes a Guisia lib. XXIV, cap. 3; Sigibertus, et Martyrologium Ecclesie Laudunensis.

Ne in posterum pro more nefando, quæ episcopatu acquisierat bona permulta, regia potestas usurparet, a rege Francorum Ludovico VII, hocce præceptum obtinet hac forma. « Ego Ludovicus Francorum rex, Galtero Laudunensi episcopo, ejusque successoribus in perpetuum; sollicitudinem quam videntes gerimus pro Ecclesiis regni, post vitæ præsentis decursum apparere volumus posteris, in Laudunensi Ecclesia præsul erat magister Galterus, qui longo tempore decanus illius exstitit, et episcopis sui temporis quamplurima viderat defecisse; exemplo decessorum suorum territus, et sibi præca-

vens, pontificalem insidens cathedram, dedit operam agriculturæ, etc. Actum publice Parisiis anno Incarnationis Domini 1158, regni vero nostri xxii.

Interest episcopus concilio Turonensi anno 1163 celebrato ab Alexandro tertio summo pontifice, una cum Henrico suo metropolitano, minime vero cum Guillelmo, ut vult Robertus in Gallia Christiana; Guillelmus siquidem anno tantum 1177 ex Senonensi ad Remensem translatus est sedem; at concilium illud coactum anno 1163.

Gualterus anno 1173 naturæ concessit.

IV. Liziardus præfecitur 1155 ut ex diversis chartis colligo, quibus subscripsit ipse decanus ad annum usque 1168.

Inter alia isthæc instituta visere est: « Sancitum est etiam quod nullus nisi personatum habuerit, aut viginti quinque annorum fuerit, antequam subdiaconus sit, ad sedem subdiaconorum ascensum habebit. Ne autem hujusmodi institutio ab aliquo mutari vel infringi possit, sigilli nostri impressione, et approbantium subscriptione muniri fecimus. Signum domini Galteri episcopi, et Liziardi decani, etc. Actum Lauduni in capitulo, anno Incarnationis Verbi 1159. »

Illius opus est liber stallis incathenatus in inferiori parte chori, vulgo Ordinarius liber vocatus, in quo rite ordinantur quæ antiquitus ad caeremonias et officium divinum ejusdem Ecclesiæ spectabant. Synodus Andegavensis ann. 1261 his verbis: Statuimus quod in singulis ecclesiis liber, qui dicitur Ordinarius, habeatur, in quo respiciunt sacerdotes singulis diebus ante vesperarum inceptionem, ut ipsas vespervas, matutinas, et officium diei sequentis faciant, et exsequantur juxta ordinariam instructionem. »

Ut est in libro decretorum Ecclesiæ Gallicanæ, collectore Laurentio Bochetto lib. 1, tit. 19, cap. 4. Quæ autem ab hoc Liziardo redacta sunt in hoc Ordinario ad solum feriarum et Dominicarum officium pertinent: quæ porro ad dies festos spectant (de quibus infra) ab alio decano sunt concinnata. Commutatio quædam Liziardo decano facta est hac forma: « In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Ad nos pertinet quæ in præsentia nostra sunt attestari, et ne oblivioni tradantur, scripto commendare. Eapropter ego Liziardus Dei gratia decanus Laudunensis, notum facimus quam futuris tam presentibus, quod communi capituli nostri assensu terram, quam terræ ecclesiæ S. Martini de suburbio Laudunensi configuam habuimus, quæ muro ejusdem ecclesiæ inclusa est, quæ et de dote altaris Sancti Cirici erat, et duos nummos censuales nobis annuatim solvebat, cum justitia, districto, et venditionibus ejusdem terræ, ecclesiæ Beati Martini libere possidendam in concambium dedimus, pro medietate campi subtus montem clericorum siti, sex nummos censuales annuatim persolventes. Quam cum justitia, districto, et venditionibus ejusdem medietatis prædicti campi, Garinus abbas præfatæ Ecclesiæ assensu capituli sui nobis vicissim in concambitionem dedit;

A quam cambitionem, ut amodo rata permaneat, sigilli nostri, et sigilli Sancti Martini impressione, et chirographo, ac testium subscriptione muniri fecimus. Signum Galteri, thesaurarii Laudunensis. Signum Roberti, etc. Actum Laudunens. in capitulo nostro anno Incarnati Verbi millesimo centesimo sexagesimo quinto. »

« Agotus cancell. relegit, scripsit, et subscripsit. »

V. Anselmus signum apposuit chartæ Galteri episcopi Laudunensis qua donationem San-Vincentiano monasterio factam confirmat anno 1168.

VI. Robertus sedit ab anno 1172 ad annum 1175. Chartularium Laudunens. Ecclesiæ.

B VII. Raynerus decanus; cujus nomen exaratum in antiquis schedis, anno videlicet 1178 reperitur.

VIII. Robertus II San-Vincentianum monasterium jus ad illa tempora firmum stabileque servaverat, ut ecclesia S. Vincentii « inviolabilis sepultura episcoporum, canonicorum, et casatorum Ecclesiæ Laudunensis » appellaretur. (Quod et non ita pridem ecclesia S. Joannis Laudun. obtinuerat) canonici nihilominus, decani dum munia obiret Robertus, sibi cœmeterium erigere tentarunt; hinc lites, contentionesque multiplices exortæ. Qua de causa arbitri communi partium assensu electi sunt. Horum Hugo abbas Sancti Vincentii suis litteris arbitrium patet facit in hunc modum: « Venerabilibus fratribus et amicis, Roberto decano, et capitulo Laudunensi, Hugo humilis abbas B. Vincentii Laudun. et totus ejusdem Ecclesiæ conventus in Domino salutem. Noverint universi quod orta inter nos et vos dissensione super cœmeterio nostro, quod contra jus nostrum, et antiquam consuetudinem de novo construxisse videbamini, tandem in dominum Willhelmum Remensem archiepiscopum, tit. Sanctæ Sabine cardinalem, apostolicæ sedis legatum; Simonem Beati Remigii Remensis abbatem; et magistrum Meliorem Remensis ecclesiæ vicedominum; hinc inde fide interposita compromisimus. Ipsi vero deliberato inter se, debita maturitate, consilio, pro bono pacis inter nos et vos, taliter transegerunt: Vestrum siquidem cœmeterium vobis in perpetuum liberum remanebit; ita quod tam episcopis quam canonicis et casatis Ecclesiæ vestræ, et aliis quibuslibet personis tam clericis quam laicis, liberum sit ibidem eligere sepulturam. Quod si quis eorum casatorum alibi quam apud vos et nos sepultus fuerit, jus nostrum et vestrum communibus expensis et laboribus prosequemur; et emolumentum æqualiter patiemur bona fide, canonicis vero vesuris, et apud vos et apud nos, et ubicunque voluerint erit liberum sepeliri. Vos igitur in recognitione antiquæ consuetudinis nostræ duodecim denarios Laudunensis monetæ nobis in festo sancti Vincentii annuatim persolvetis. Quod, ut ratum permaneat, chartam istam sigilli nostri impressione muniri curavimus. Actum anno Incarnati Verbi millesimo centesimo octuagesimo tertio. »

Privilegium decano Laudunensi ab Innocentio II concessum, Guillelmus ille archiepiscopus vice summi pontificis repetitis verbis declarat: « Præterea concedimus vobis, quod et piæ recordationis Innocentius papa vobis indulget, ut sive præsentem, sive absentem episcopo vestro, malefactores vestros excommunicare, vel absolvere possitis, et cum aliquis a vobis excommunicatus fuerit, nemini liceat absolvere, nisi prius præstita satisfactione, etc. Actum anno Incarnationis 1179. »

Robertum ad annum 1190 egisse decanum notant antiquæ membranæ.

IX. Gislebertus 1199 vix annuo decanatus officio functus.

X. Michael de Corbolio frater Reginaldi de Corbolio LXXVII archiepiscopi Parisiensis; primum canonicus Parisiensis; deinde decanus Meldensis, ac tandem Laudunensis, 1191. At cum post hac Michaelem sibi in decanum Parisienses cooptassent, obstiterunt Laudunenses; quibus, ut illum cederent, scripsit epistolam Stephanus Tornacensis. Demum doctrinæ pietatisque fama longe lateque personante, patriarcha ex decano Parisiensi eligitur; verum in itinere positus ad sedem Senonensem invitatus rapitur. Michaelem inter archiepiscopos Senonenses annuerant Jacobus a Guisia, et Demochares.

XI. L..... decanus reperitur 1193.

XII. G..... paciscitur cum monachis Sancti Joannis Laudunensis 1193.

XIII. Adam de Cortlandon, vir nobilis in vico comitatus Roussiaci, Fismensi urbi contermino natus. In eo septem præbendas fundavit, ea lege, ut si quando canonici persistere non possent, earum redditus Ecclesia Laudunensis possideret. Hostem infensissimum habuit hac tempestate eadem Ecclesia Ingelrannum de Couciaco, qui omnia ditionis Ecclesiæ bona, agros, vicos, etc., more immanissimi tyranni diripuit, expilavit, decanum carceri mancipavit, et ad summam calamitatem canonicos redegit. Quamobrem a divinis laudibus siluere, præfatumque Ingelrannum anathemate percussere et Laudunensis et Remensis provinciæ antistites universi, qui opem omnes et solamen Laudunensibus offerunt. Locuples hujusce rei testimonium proferunt inter alia litteræ canonicorum Remensis Ecclesiæ; habent ita: « Viris venerandis, et amicis reverendissimis, Adamo decano totique Laudunensis Ecclesiæ capitulo, M. præpositus, H. cantor, cæterique Remensis Ecclesiæ fratres, salutem, et verum et constantem sinceræ dilectionis affectum. Novit cogitationum et operum scrutator et cognitor Deus quod injuriam quæ illata est vobis, etc. Scimus enim quod negotium istud universas Ecclesias communiter tangit, et per impunitatem tanti flagitii commune imminet periculum ecclesiasticæ libertatis. Sed ne vobis parum quod hactenus fecimus videatur, ad præstandum vobis aliquod consolationis remedium, et tollendam de cordibus vestris suspicionem, corpora sanctorum, quæ in ecclesia nostra requiescunt,

cum feretris super pavementum deponenda, et spinis decrevimus circumdanda, et ante sacratissimum corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi contra prædictos persecutores vestros singulis diebus humiles proclamabimus, et prostrati. Et si jam dictum Ingelrannum in ecclesia, vel civitate Remensi noverimus esse præsentem, cessabimus a divinis. »

Quibus adde litteras episcopi et canonicorum Ecclesiæ Suessionensis relatu haud indignas: « Hugo Dei gratia episcopus, S. præpositus, G. decanus, totumque matris Ecclesiæ Suessionensis capitulum, viris venerabilibus, et in Christo charissimis, decano, et capitulo Laudunensi, salutem; et pro libertate Ecclesiæ stare viriliter, nec deficere in adversis. Cum in hujusmodi volutabro nullam certam habuerimus mansionem, nec adhuc etiam habeamus, etc. Turbati sumus siquidem et dolemus, quod Ecclesia tanti nominis, tantæ dignitatis, quæ aliis Ecclesiis in consilio et auxilio consueverat subvenire, et consolationis ubera porrigere desolatis, nostris temporibus jam præsentit præambulos Antichristi. Unde ad supportandum onus vestrum, et desolationem vestram, imò nostram, ardenti animo, et ferventi desiderio, corda et corpora nostra, vobis universis et singulis exponimus, et res nostras, rogantes vos cum quanta possumus affectione, et sub fœdere dilectionis et firmitatis inter nos et vos in posterum conservandæ, attentissime requirimus, quatenus intuitu dilectionis mutuæ, et quia sumus ad invicem debitores, bona nostra quæ vobis exponimus tanquam vestra propria accipiatis confidenter et secure, et eis uti velitis in omnibus tanquam vestris, et si vobis placuerit ad nos divertere, vobis parati sumus occurrere, et cum omni honore debito et devoto in domibus nostris vos honorifice recipere et liberaliter pertractare. »

Solitos autem fuisse ecclesiasticos viros a precibus horariis, et a divino sacrificio feriari, donec bona dirempta restituerentur indigitat Ivo Carnot. epistola 121.

Tandem mentis compotem factum Ingelrannum, et scelerum poenitentem, Stephanus Noviomensis, et Anselmus Laudunensis episcopi, a summo pontifice delegati, criminibus solvunt.

D Cæterum Adam societatem iniit cum S. Vincentii cœnobitis anno 1196. Librum, cui titulus Ordinarium Ecclesiæ, sive Ordo divini officii, in quo præscribuntur quæ sunt diebus festis observanda, conscripsit.

Ad annum usque 1225, decanum egisse constat ex Chartulario ejusdem ecclesiæ.

XIV. Galerus de Chambli, cujus familia in episcopatu Laudunensi clarissima est hodieque, Romanum perrexit rescriptum inquisitionis, ut vocant, petitarum adversus episcopum Laudunensem, quod successor obtinuit. E vita migrat 1229.

XV. Stephanus de Bria, præfatum inquisitionis rescriptum ipsi concessit Romanus pontifex, que

sententiam excommunicationis in decanum et capitulum prolatam coegit episcopum revocare.

De Stephano mentionem facit Chartularium Laudunense ab anno 1230 usque ad 1232, additque : Stephani testamenti exsecutor existit Jacobus de Trecis, dictus Pantaleon, seu de Gnatopalatio, canonicus Laudunensis, postmodum summus pontifex Urbani IV nomine.

XVI. Guido de Castro Portuensi. « Qui (verba sunt Chartularii) fere per annum et amplius pro decano se gerere noluit, ideoque sedebat capitulum suppresso nomine decani. » Sed ubi decanatum abdicasset, in episcopum Suessionensem evector est.

XVII. Guido de Triangulo ex archidiacono hujus Ecclesie decanus, anno 1234, mense Maio. « Sic enim eo tempore prædictus Guido de Castro Portuensi renuntiavit decanatu, et fuit in decanum electus dominus Guido de Triangulo. » Chartularium sæpe productum. Is autem decessoris secutus exemplum, cum per annum decanus sedisset, medio in capitulo ea se dignitate deposuit anno videlicet 1235. Idem Chartularium.

XVIII. Iterus de Malonido, frater Anselmi Laudunensis antistitis, archidiaconus, communi canonicorum suffragio decanus eligitur. Iniiit ann. 1236 ad 1238. Prodit hæc Chartularium, velut et Itero munia decanatus obeunte, Jacobus de Trecis (cujus supra meminimus) litteris, jure potissimum canonico et theologia apprime eruditus, canonicus et archidiaconus Laudunensis, capellaniam in æde sua claustrali ædificavit et fundavit; cujus conferendæ jus ad decanum, sive ad eum qui divina officia celebrat, hebdomadarium vulgo vocitatum, attinet. En litterarum pericope foundationis. « Universis præsentibus litteras inspecturis, Iterus decanus, et capitulum Laudunense, in salutis Auctore salutem. Novit universitas vestra, quod cum dilectus canonicus noster dominus Jacobus de Trecis in domo sua in claustrum Laudunense, quam a nobis ad vitam suam emerat, ædificasset de novo, non modicum sumptuosam, nos attendentes, etc. Actum anno Domini 1237, mense Julio, feria tertia post Pentecosten. »

XIX. Garnerus decanus ex archidiacono Laudunensi, deinde episcopus ejusdem Ecclesie in locum Anselmi successit. Rebus humanis exemptus anno 1249, primus omnium sepulturam medio in choro cathedralis ecclesie sortitur : siquidem ante hac episcopi in San-Vincentina ecclesia (quod supra notatum est) funerabantur.

XX. Guillelmus Remensis archidiaconus Garnero in episcopum allecto, decanus est designatus. Subscripsit litteris, an 1244. Ac demum purpureo galero ab Urbano papa IV donatur 1263.

XXI. Helias de Caturco vir morum probitate juxta atque scientiis clarus; primum canonicus Paris, deinde a summo Ecclesie hierarcha decanus Laudunensis asseritur 1261 vel 1262. Is nihilominus pauco post tempore id muneris papæ reddidit alteri conferendum, quod his ex litteris bullatis ejusdem

A pontificis perspectum habetur. « Tu, hujusmodi gratiose tibi factam a nobis gratiam gratanter recipiens et paternam quam ad te gerimus benevolentiam ex hoc plenius recognoscens, provisionem hujusmodi receptasti, et tandem per tuas litteras, expositis quibusdam tuis rationabilibus excusationibus, supplicasti nobis humiliter ut excusationes ipsas admittere, teque a provisione exonerare prædicta, et decanatum eundem conferre alii personæ idoneæ curarem. Nos igitur, » etc.

XXII. Joannes ex præposito Torlatensi anno 1265 ab Urbano papa sufficitur. Fuit insignis litteraturæ et pietatis in Parisiensi academia theologiæ professor, quemadmodum pontifex ille significat : « Personam, inquit, insignem cum magna sollicitudine quærentes, quæ virtutum insigniis decorata, in eadem ecclesia Laudunensi per multæ diligentie studium multiplicet ornamenta decoris, ad dilectum filium magistrum Joannem præpositum Torlatensem Morinensis diocesis, capellanum nostrum, tanquam ad virum fama præclarum, et virum, sicut a fide dignis habemus, probatæ virtutis, et probitatis expertæ, ac regentem Parisiis in Theologiæ Facultate, apostolicum convertimus intuitum, » etc.

Joanne ex mortali vita sublato 1268, sive 1269,

XXIII. Guillelmus de Matiscone locum ipsius sortitur ad annum circiter 1271. Deinde ad episcopalem Ambianensis Ecclesie sedem evocatus, in gratiam Laudunensium anno 1279 tulit sententiam; inter cætera habet ista : « Nos Guillelmus Ambianensis episcopus, etc., attendentes etiam qualiter eo tempore quo in officio fuimus decanatus nos usi pacifice fuimus in prædictis, » etc.

XXIV. Joannes Raynaldus canonicus Laudunensis, quem decanum Gregorius papa X declarat ad hunc modum : « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio magistro Joanni Raynaldo, capellano nostro, etc. Hinc est quod nos personam tuam ob tuorum meritorum prærogativam favore specialis gratiæ prosequentes, decanatum Ecclesie Laudunensis cum suis juribus, libertatibus, et pertinentiis, per liberam resignationem dilecti filii magistri Guillelmi de Matiscone, tunc ipsius Ecclesie decani, in manibus nostris factam; tibi ipsius Ecclesie canonico de gratia speciali concedimus, providemus tibi de illo, et te per anulum nostrum investimus, etc. Datum apud Urbem veterem, secundo Idus Januar, pontificatus nostri anno primo; » qui in annum incidit 1271.

XXV. Stephanus de Villa Mauri subscripsit quibusdam schedis 1290.

XXVI. Milo. De quo hæc habent litteræ : « Universis præsentibus litteras inspecturis, Milo decanus et capitulum Laudunense, salutem in domino. Novit quod cum nos anno 1295 die Jovis ante Nativitatem beati Joannis Baptistæ, hora capiti, pulsata campana, prout moris est, essemus in nostro capitulo generali constituti de status reformatione nostræ Laudunensis Ecclesie, » etc.

XXVII. Hugo de Castellione. Huic Clémens V A papa, tum Pictavii degens, privilegium concessit, sui pontificatus anno secundo, quatenus a Laudunensi Ecclesia ob quædam privata negotia posset abesse. Ab anno 1298 decanatum gessit ad annum 1310.

XXVIII. Garnerius ex familia de Thoulis, ut constat ex instrumenti hujusce verbis: « Anno Domini 1312, quartâ die mensis Decembris, vir discretus, dominus Garnerius de Thoulis, decanus Ecclesiæ Laudunensis, » etc. A Garnerio obtinet Robertus de Martigniaco, ut ipsa die Parasceves (quod antea insolens fuerat) possessionem iniret, atque in capitulo admitteretur, anno 1313. Excessit anno 1322.

XXIX. Joannes decanus ad annum 1326.

XXX. Adam de Bugnivilla, præfecturam egit ad annum plus minus 1329.

XXXI. Guido. Cum decani ipse munus exleret, multæ sunt lites exortæ, quod jurisdictionem in canonicos, cæterosque clericos Laudunensis Ecclesiæ, et eorum ministros Albertus de Roya episcopus prætenderet, sed profuit nihil; quippe ita jus suum perpétuo canonici conservarunt, ut prorsus ab episcopi potestate hactenus eximantur.

XXXII. Dionysius de Quadrollis anno 1350. Robertum Laudunensem episcopum inauguratum in sedem, quo possessionem adipisceretur, induxit; habet vetus codex cæremoniarum, *Liber albus* vocitatus.

XXXIII. Adam Decola. In chorum pariter Gaufridum le Maingre ex decano Turonensi episcopum Laudunens. deduxit. Vacasse decani sedem ann. 1370 indicat Chartularium.

XXXIV. Stephanus Lescaillart. Ex litteris Clementis papæ VII Avenione scriptis 1389 sedem occupasse apparet. Summus pontifex isdem Marcheiensis parochiæ redditus, ad instaurandam ventis, pluviisque infestam sacram basilicam, Ecclesiæ Laudunensi concessit. Vixit circiter ad an. 1396.

XXXV. Balduinus de Mepa 1397. Registrum Ecclesiæ.

XXXVI. Joannes de Choisiaco decanus, necdum sacris initiatus a Benedicto papa XIII creatur. « Quamobrem capitulum (ut est scriptum in eodem registro) tertio et pridie Idus Junii anno Domini 1398 ea conditione investiendum censuit, ut, dum installaretur et fidem juramento præstaret; almutium seu armilansam ipse non haberet, sed in manus buticularii sive syndici dictæ ecclesiæ deponeret, quo facto eam gratiam a capitulo impetravit, ut sibi dehinc liceret uti hujusmodi armilansa, sic tamen ut illam in brachio deferret, non vero illam (ut tunc moris erat) gestaret in capite. Ut autem hoc ei concederet capitulum, movit, quod præsens non esset adfuturus: ipsi enim curiæ ducis Burgundiæ adhærenti pontifex assiduitatem Ecclesiæ debitam remiserat. » Post menses xviii, capitulo decanatum reddidit.

XXXVII. Petrus de Bieura die xxi Junii an 1400. Id munus obibat adhuc 1412.

XXXIX. Joannes Marteguin annis 1421-1426. Decanus exhibetur.

XL. Petrus Goudeman. Sententia decretoria summi senatus Parisiensis, Petro decano, de lite inter episcopum Laudunensem ejusque vicarium episcopum Appamiarum, lata est in gratiam capituli, die xix Novembris anni 1442.

XLI. Petrus de Longolio annis 1451-1455.

XLII. Joannes Dixme permutavit archidiaconatum Terrasæ (vulgo *Thiérache*) cum Petro de Longolio, anno 1456. Ex regis mandato interfuit una cum Antonio de Crespin sive Crespy episcopo Laudunensi generalibus Galliæ comitiis in oppido Montargiensi.

XLIII. Thomas de Poissiac 1460. Defungitur 1463, decimo sexto Kal. Februarii.

XLIV. Carolus de Luxemburgo canonicus Laudunensis unanimi canonicorum consensu decanus excipitur die xvii Jan. 1463. Patrem habuit Carolum de Luxemburgo a S. Paulo comitem, matrem vere Joannam de Bar filiam Mariæ de Couciaco.

Carolus de Luxemburgo electione ultimus a capitulo in episcopum Laudun. assumptus est 1472.

XLV. Guillelmus de Armire antea archidiaconus Ebroicensis, decanatum anno 1472 a sede apostolicâ obtinet, sed ob varias illum inter et capitulum controversias abesse atque dignitatem abdicare cogitur.

XLVI. Stêphanus Marque Guillelmo abdicantè decanus ex consensu capituli factus, anno 1479. Moritur die quinta Junii 1480.

XLVII. Polyenus sive Pollius Claudet regi ab eleemosynis, arbitrâ a capitulo tribus constitutis, præficitur die xxx Octobris 1480, ut est in subjectis litteris. « Nos post diversos tractatus multiplicium personarum, finaliter divina favente gratia, etc., reducentes ad memoriam litteras commendatitias domini nostri Francorum regis pro persona scientifici viri magistri Poly Claudet, in eundem magistrum Poly Claudet direximus concorditer vota nostra, virum utique providum et discretum; litterarum scientia, vita, et moribus merito commendandum; in sacris ordinibus et ætate legitima constitutum; ac de legitimo matrimonio procreatum; domini nostri Francorum regis eleemosynarium; in spiritualibus et temporalibus multipliciter circumspectum. » Canonicus autem minime cum esset Pollyus, præbendam ipsi contulit episcopus, ac sic demum canonicus est acceptus.

XLVIII. Joannes Godefridi, quem, licet alterum a rege commendatum haberent, forti animo elegerunt canonici, veluti perhibet epistola eorundem ad regem directa anno 1483 in hunc modum: « Quia decanatus beneficium est maximi ponderis, habens curam animarum omnium habitatorum dictæ Ecclesiæ, et etiam dirigere et supportare omnia et singula onera, tam in spiritualibus quam in temporalibus dictæ Ecclesiæ, ipsi domini capitulantes dicta die, Altissimo favente, taliter intendunt procedere, et hujusmodi electionem secundum eorum conscien-

tiam adimplere, quod præfatus rex merito debet contentari. Humana reliquit Joannes mense Aprili 1494.

XLIX. Joannes de l'Or secretorum suffragiorum via decanatum sortitur xix Julii 1495 ad diem xii Maii 1516, quo fati functus est.

L. Gaufridus de Bonavalle. Crebris in gratiam ipsius datis ad capitulum litteris cum a rege, tum a duce Vindocinensi, tum etiam a cardinali Ludovico Borbonio ea tempestate Laudunensi episcopo, qui tandem arbiter constitutus decanum Gaufridum declaravit 1517, die xii Augusti. At nomine potius quam re gessit præfecturam.

LI. Valeranus de la Haye decanus noscitur ab anno 1522 ad annum 1530, cessisse vero ex tabulis abbatiae Sancti Joannis Laudunensis constare videtur; siquidem Joannes cardinalis a Lotharingia Remensis archiepiscopus, Vallerannum constituens vicarium generalem dicti monasterii (cujus erat ille abbas commendatarius) canonicum ac thesaurarium Laudunensis Ecclesiae duntaxat appellat. Adde et Regestum ejusdem Ecclesiae quod his ipsis eum titulis notat ab anno 1537 ad 1542.

LII. Claudius Carpentier 1537.

LIII. Philippus Esmery ab anno 1548 ad 1554. Quo cedente,

LIV. Anthonius de Herbès, doctor medicus, in capitulo admittitur die xxiv Decembris 1554, et e vita decessit 1556.

LV. Christophorus de Hericourt die xxiv Junii 1556 possessionem inivit. Vir fuit nobili genere in diocesi Laudunensi ortus, et scientia præditus. Compendiarium Historiam de Jesu Christi triumpho, Lauduni habito adversus dæmonem mulierculæ Nicolææ Obriæ Vervinensis corpus agitantem, conscripsit. Eandem Historiam Carolo IX Francorum regi dedicat. Id autem miraculi contigit 1565.

Decanatum primo archidiaconatu mutavit. Dismissam bibliothecam Laudunensi Ecclesiae contulit, ac tandem migravit e vita 1570 et sepultura donatus in ipso chori ingressu.

LVI. Firminus le Normand, alias de Trouville, doctor theologus; permutatione facta archidiaconatus cum decanatu, in possessionem inductus est 1549. Ecclesiae canonicus ecclesiastes exstitit egregius. Obiit die xix Octobris 1578.

LVII. Petrus Emotte Laudunensis, doctoris theologi titulo insignitus; animam egit primo Augusti 1580.

LVIII. Joannes Bertrand, electus xx die Novembris 1580, munere functus vel annos viginti.

LIX. Nicolaus Triplot inter doctores hujus sæculi facile princeps, et hæreticorum expugnator indefessus. Ex archidiacono canonicorum omnium calculo in decanum cooptatus die xxxi Augusti 1600 ac paulo post hac se dignitate abdicavit.

LX. Dionysius Hangart canonicus Laudunensis et doctor theologus, decanatum sede episcopali vacante ex regio diplomate adeptus est xxvi Octobris 1601.

LXI. Joannes Bellotte communi totius capituli suffragio et applausu eligitur die xxxi Augusti anni Domini 1605; prodesse satagit magis quam laudem sibi comparare. Prædicatur inter alias virtutes imprimis inculcata ipsius religio, effusa in pauperes largitas, atque in decanatus administratione prudentia, legum insuper ecclesiasticarum inviolata custodia, et in divinis ministeriis rituum ad amussim observatio. Unde ea disciplinæ claritas in Ecclesia Laudunensi effulsit ut vix, in toto Gallicano orbe canonicorum collegium reperias quod cum Laudunensi conferendum videatur. Nosocomium urbis instaurari, et ad Christianam pietatem postliminio revocari curavit. Annum prope agens octuagesimum generose, ut cleri immunitates ac privilegia illæsa permanerent, elaboravit, multosque labores ea de re est perpessus. Hæc et alia operantem remuneraturus ad se Deus evocavit die viii Septembris 1650.

LXII. Antonius Bellotte, Joannis nepos, juris pontificii doctor, canonicus Laudunensis, antea vicarius generalis illustrissimi ac reverendissimi domini Philiberti de Brichanteau. Decanatus in ejus humeros, priusquam ex hac vita patruus migraret, onus deposuit (abdicatio interim a summo pontifice confirmatur) ac postmodum a capitulo die xvi Septembris 1550 eligitur. Vir est morum integritate et gravitate præditus, ac patrii virtutum proxime inhærens vestigiis, nec non et rei ecclesiasticæ longe peritus.

(⁹²) CAP. IV. — *Cum abbate Ribodimontensi.* Ribemontium, Riburgis mons, Ribodium, « Omnium vero optime Ripemontium in monte situm, ad ripas Isaræ præterfluentis duabus leucis ab Augusta, inquit Lemeræus in Augusta Illust. ad ann. 1095. Schedis nihilominus in antiquis constanter legitur *Ribodimons*. Coenobium porro sancti Nicolai in Pratis, quod abbas ille regebat, conditorem agnoscit Anselmum Ripemontii dominum: cujus institutionis tabulam evulgare profuturum judicavi.

« In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis.

« Ego Anselmus, Ribodimontensis comes, quia sæculo jam in senium vergente, et natura mortalium fragilior, et ætas brevior, et memoria labilior est, » etc. *Vide in Anselmo ad an. 1099-1101.*

646 Utrumque instrumentum domus Furseus Beaurain, nostræ Congreg. presbyter theologus, descripsit amiceque communicavit.

Nil præterea impræsentiarum dicere sinunt milites, qui hoc ipso quo hæc scribo tempore, prius Guisianam urbem quam obsidione cinxissent (quam minime ceperunt) armata manu monasterii cuncta diripere, atque ædificia destruxere.

Robertus in Gallia Christiana, in catalogo abbatiarum, verbo Ribodimonte, foundationis confirmationem a Philippo I, rege Francorum, factam an. 1084 inseruit.

(⁹³) IBID. — *Apud S. Rufum de Avione.* Avionense monasterium canonicorum regularium. Consule eundem Robertum eo loco, V. S. Rufi.

(94) *IBID.* — *Ego poetice*, etc. Quod perstringit A. canonicus Laudunensis in chronico :

« Hic (Gualdricus) dum aliquando a dedicatione cujusdam ecclesie rediisset, et ad confirmandum si opus foret, cum stola et mitra equitasset, ut erat reus animi, lanceam a manu cujusdam extortam circumquaque agili gesticulatione gestabat; unde coeperunt eum deridere, dicentes vulgariter quod abbas Wibertus poetice sic exposuit.

*Non bene conveniunt, nec in una sede morantur
Cidaris et lancea.*

Hic pannum sericum auro intextum, quem per eum regina Angliæ miserat reginæ Francorum, abstulit in ecclesia Laudunensi B. Genitrici Dei Mariæ, jussitque fieri casulam, ad ejusdem Matris honorem. Procedente tamen tempore, cum reginæ memoratæ convenissent, et secum ad invicem diu essent collocatæ, mirabatur regina Angliæ, quod nullam mentionem feceret de memorato panno, sic ait ad eam: Non placuit vobis munusculum meum, tamen de potioribus fuit, quod manus nostræ potuerunt attingere. Cui regina Franciæ, ait: Quid est quod loqueris, mi regina? Cui illa: De panno, quem per Laudunensem episcopum vobis mihi, fit sermo. Negat illa se aliquid hujus rei scire. Vocatur episcopus, qui in illo conventu regali aderat; quaeritur quare transmissum illi pannum non obtulerit reginæ. Respondet se pannum ei deferendum minime a quoquam accepisse; sed reginæ, inquit, Franciæ, pannum misisti, quem veniens ei indilate obtuli; mirantur utraq; sed magis regina Angliæ, putans se delusam, et cum alia loco reginæ adfabulasse, aiens ad episcopum: Ubi igitur regina Franciæ? Similiter et alia ait: Quid est, domine episcope, non cognoscis me? Qui ait: Utique novi. Certe, ait regina, mihi non præsentasti. Qui ait: Reginæ Franciæ obtuli pannum ab hac domina sibi transmissum, quæ est pia Dei mater, regina immortalis, cujus regnum stabile est sine fine. Laudant utraq; rei factum, et approbant donum.

647 « Walderico successit Hugo decanus Ecclesie Aurelianensis. Quo post 6 menses mortuo, Bartholomæus fit Laudunensis episcopus, cujus industria cathedralis ecclesia in brevi reparata, iterum fuit consecrata; in multis quoque locis in quibus religionis fervor non fuerat, per eum est dilatatus. »

Et Guillel. de Nangis Historia inedita, ad an. 1115, ab his non discrepat: « Valdrico Laudunensium episcopo a suis civibus nequiter perempto, Hugo Aurelianensis Ecclesie decanus substituitur. Quo post septem menses mortuo, » etc.

(95) *CAP. IV.* — *Non bene conveniunt*, etc. Alludit ad Ovid. *Metamorph.* II, 5, 14.

(96) *IBID.* — *Hanaporum et scutrarum.* Hanapum patera est, sive cymbium, Gal. *hanap, tasse.* Scutrarum vasis genus, paropsidis instar. Plaut. in *Persa*, Act. I, scena III.

*Commisce mulsum; struthea colutheaque appaya,
Bene ut scutris concaleant, et calamum injice.*

(97) *CAP. V.* — *Monasterii Puellarum Castellanus.* Castellanus vulgo arcis præfectum vocitari probe scio, I. II. Defundis limitrophis, lib. II. Cod. Tit. 59. Verum secus hoc loco, ut reor, usurpatur pro advocato nimirum, cujus præcipuum munus erat, ecclesias vel monasteria tueri. Nil frequentius scriptores antiqui. Capitul. lib. VII, cap. 308: « Pro Ecclesiarum causis, ac necessitatibus earum, atque servorum Dei, exsecutores, vel advocati, seu defensores, quoties necessitas ingruerit, a principe postulentur; et ab eo fideliter atque libenter juxta canonicas sanctiones fidelissime dentur. » Duplicis generis advocati, nati, et dati. Videsis Glossarium Pithæi ad capitul. Caroli Magni et perdocta Francisci Bosqueti observationes ad epist. 122, 134 et 191 Innocentii III, pag. 143; 149 et 188.

Advocatum concedit monasterio Anianensi Ludovicus Pius suis litteris in eam rem conscriptis. Habent hæc verba.

« In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, Ludovicus divina propitiante clementia, imperator Augustus.

« Si petitionibus servorum Dei justis et rationabilibus, divini cultus amore favemus, » etc. *Vide inter diplomata Ludovici Pii. Patrologiæ t. CIV.*

648 (98) *CAP. V.* — *Quæ basilicæ caput.* Locus ecclesie prominentior, sic dictus quod instar fuerit cervicalis, vernacule *chevet.* In basilicis Sancti Dionysii in Francia, Sanctæ Genovefæ Parisiis, Sancti Benedicti Floriacensis, et alibi id genus capitum visuntur hodieque.

(99) *IBID.* — *Mastigia chlamydis a tergo rejecta.* Difficile admodum est mastigie etymon aperire: verum si conjecturæ locum dare liceat, mastigiam opinor chlamydis quoddam vinculum, quo veluti ligula utraque pars anterior connectitur. Conjecturæ nostræ videtur suffragari Severus Sulpicius, Dialog. libro II, cap. 4. « Consurgunt omnes pariter in verbera; consumit Gallicas mularum poena mastigas. » Vides eo loci mastigiam lori esse genus seu coriaceum retinaculum.

(100) *CAP. VII.* — *Ut capite censi.* Uno verbo, id est mancipia, quæ quotannis tributum solvere tenebantur. Charta Flaviniacensis monasterii relata ab Andræa Duchesne in probat. Historiæ Vergiacensis, pag. 21. « Archivisa et filios suos sub eo censu, ut masculi denarios quatuor de capite annis singulis. »

(101) *IBID.* — *Apud Sanctum Vincentium.* Quando quidem præ manibus habeam cœnobii Sancti Vincentii Historiam, ex veteribus schedis a docto Emiliano de la Bigne sacerdote nostro theologo (ex qua, quæ relaturi, pauca studio nostro adjecturi desumemus) libet paulo diutius hic immorari, ad lustranda tum antiqua illiuscœ monasterii monumenta, tum etiam antistitum seriem, memorandaque facta nonnullorum recensenda.

Summarium historiæ monasterii et abbatum sericis sancti Vincentii Laudunensis.

Lauduno Clavato quasi insidet Sancti Vincentii

monasterium. Uno ferme lapide distans ab eadem urbe situm est in monte, quem inter et ipsam urbem (in monte itidem collocatam) vallis interjacet.

Fundatur (ut conjectura est) a Bruna Clodovei I regis Francorum filia, quam e tyrannide regis Gothorum ereptam, in Gallias frater Childebertus tum regnum tenens Franciæ reduxerat. Adeo siquidem tenebris obvoluta sunt illius monasterii primordia, adeo altum silentium apud historicos, ac veterum monumentorum penuria tanta ut vix conjecturis possit inniti. Verum ne gratis isthæc protulisse appareat, hoc affert testimonium dominus Emilianus ex vetusto scrinii officialitatis Laudunensis codice ms.

« Anno Domini quingentesimo sexto Bruna regina Hispaniæ plura sanctorum cœnobîa fundavit, et ædificia mirandi operis, inter quæ cœnobium Sancti Vincentii Laudunensis, tempore sancti Remigii Remensis archiepiscopi, et sancti Genebaldi, episcopi Laudunensis. »

At verosimilius Brunam esse Brunichildis, non conjugem, sed filiam regis Gothorum, Sigiberto Gallie regi conjugio copulatam. Unde autem Brunæ nomen sortita, indicat Chronicon Besuense : « Porro Sigibertus cum videret fratres suos viles uxores accipere, Gogonem majorem domus causa legationis ad Anagildum direxit, petens ut filiam suam, Brunam nomine, conjugio traderet, etc., ad nomen ejus ornandum est auctum, ut vocaretur Brunehildis, » etc. (Est et Gregorii Turonensis sententia Hist. Franc. lib. iv.) « Tanta mala et effusiones sanguinis, Brunichildis consilio factæ sunt in Francia, ut prophetia Sybillæ impleretur dicens : Veniens Bruna de partibus Hispaniæ, ante cujus conspectum gentes peribunt; hæc vero equitum calcibus dirumpetur. »

Post foundationem, institutionemque monachorum, variis est labefactata cladibus abbatia Sancti Vincentii; quam et diversis clerici incoluerunt temporibus; ac tandem anno salutis 948. [Roricus sive Rorico Caroli Simplicis filius, præcipuæ pietatis et doctrinæ episcopus Laudunensis ordinatus est, qui antecessores suos Didonem scilicet et Adelelotum imitatus, canonicorum ministerio abbatiam Sancti Vincentii Laudunensis in pristinum splendorem restituere non potuisse considerans operæ præmium fore putavit, si monachorum uteretur; quamobrem e monasterio Sancti Benedicti supra Ligerim duodecim accersivit monachos, quos in eodem sanctuario substituit, eisque Mecalmum præfecit abbatem, diplomate ad hoc confecto.] Hæc verba D. Emiliani. Atque magis ut veritas elucescat illud diploma est adjiciendum.

649 Charta restitutionis monachorum.

« Auxiliante supernæ propitiationis clementia, ego Rorico, etsi indignus sanctæ Laudunensis Ecclesiæ præsulatum indeptus, considerans ultimæ evocationis sortem, ut cæteris, mihi quoque imminere, peccatorum quoque meorum quam magno depressus gravamine, cœpi apud me tacita deliberatione

A tractare quiddam huic sedi, cui auctore Deo præsideo, profuturum, meis vero, ut opinor, consulendis criminibus pernecessarium; si quidem in latere montis, cui præeminet civitas, in prospectu scilicet ejus, est ecclesia sita Sancti Vincentii egregii martyris cultu et honore venerabilis, super qua fama ferebatur antiquis temporibus insigne fuisse monasticæ conversationis, quæ quidem moderno tempore omni destitutionis succumbebat penuriæ, donec prædecessor noster Adelmus undequaque sumptibus, duodecim canonicorum in ea assiduum constituit servitutis conventum, ordine vivendi religiosum. Quo ita defuncto, crescentibus diversarum cladum malis, pene ad pristinum relapsa est desolationis detrimentum; quod ego non æquanimis ferens, maxime quia non tantum hujus sedis episcoporum, sed etiam canonicorum, clericorum, nobilium, nec non laicorum habebatur sepultura, accito generali conventu, ipsius consilio deliberavi in antiquum, ut fama erat, monasticæ conversationis statum reformare, et prout temporis dictabat oportunitas; quantumcunque monachorum ibidem numerum aggregare.

« Evocatis igitur a monasterio Sancti Benedicti, supra Ligerim sito, duodecim monachis, venerabilem eis Melcalanum præfeci abbatem. Quibus inter cætera beneficia a me sibi collata, secundæ sedis dignitatem episcopatus, ab antecessoribus nostris antiquitus eidem Ecclesiæ concessam approbans confirmavi. Sepulturam quoque episcoporum, canonicorum, casatorum, custodum matris Ecclesiæ capellanorum et servientium, ac familiarium eorum. Concessi etiam procinctum montis et vallis districtum, quæ ut sine aliqua calumnia teneant sicut dedi, ita et consilio et assensu prædicti conventus determinavi. Statuimus etiam mittere venerandæ synodo, quæ habita est apud montem Sanctæ Mariæ in pago Tardanensi, mense Maio, ubi recitatum est hoc, residente domino Adalberone archiepiscopo, cum coepiscopis, atque omnium assensu ab eis roboratum.

« Ego S. Remensis Ecclesiæ archiepiscopus subscripsi et corroboravi.

« Actum Lauduni anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi 961, indict. iv Kalend. Octobris septimo Lotharii regis. »

Ex majori Chartulario, fol. 1.

Quo ex diplomate bina Ecclesiæ San-Vincentianæ privilegia non vulgaria cernerè est; alterum quod episcoporum, canonicorum, etc., fuerit sepulturæ locus; alterum vero quod secunda sit sedes, hoc est, prærogativa donetur, qua Sancti Vincentii abbates proxime post episcopum in Ecclesia Laudunensi ac synodis assideant, debeantque ipso absente sacrum solemniter agere; SS. Christi corpus in processione gestent, et populo ritu solemniter benedicant. Quare episcopi eandem Ecclesiam non modo secundam sedem, verum et primam Laudunensis Ecclesiæ filiam, consueverunt vocitare. Hujusce rei fidem fa-

ciunt chartularia fol. 1. 4, 552, etc., nec non vetustiora cum San-Vincentianæ, tum Laudunensis Ecclesiæ ritualia. Quod privilegium hactenus perseverat.

Est et alia San-Vincentiani abbatis, haud minimi pensi habenda prærogativa. Sua nimirum in ecclesia episcopum (ut ipse episcopatus possessionem adipiscatur) excipit, ac postmodum in urbem conducit, offertque Laudunensis Ecclesiæ capitulo. Sic Chartularia Laudunense, et San-Vincentianum majus, fol. 122.

Institutionem monachorum a Roricone perfectam, laudat Lotharius rex, diplomate Compendii acto in hunc modum.

« In nomine sanctæ et individuae Trinitatis. Lotharius divina propitiante clementia Francorum rex. Si fidelium nostrorum ratis petitionibus, etc. Quapropter cunctis ejusdem sanctæ Ecclesiæ filiis, fidelibusque nostris, tam præsentibus quam futuris, liquido patere volumus, quoniam venerandus Laudunicæ urbis Rorico episcopus nostram mansuetudinem humiliter postulavit, quatenus pretiosissimi martyris Christi Vincentii basilicæ, in suburbio dictæ civitatis supra montem constructæ, adeoque honoratæ, ut secunda sedes ex antiquo sit appellata, et episcoporum, canonicorum, ac nobilium laicorum totius urbis fuerit sepultura; ob quasdam res ibi noviter fidelium largitione aggregatas nostræ regis auctoritatis præceptum renovare dignemur. Nam eidem loco, petente prænominato præsule, præcepti nostri jamdudum cautionem impertiveramus, cum ille ibi in suam, suorumque et urbis tutelam monasticam constituerebat regulam. Cujus petitionem quoniam idoneam ei proficuum esse comperimus ob amorem Dei, et præcellentissimi martyris ejus Vincentii, ob salutem nostram, conjugis, et prolis, totiusque nostræ posteritatis; statuimus hoc nostræ auctoritatis, seu renovationis præcepto jam dictæ basilicæ, ut inibi monasticus ordo, Deo auxiliante, perduret. Statuimus etiam ut abbas et monachi, ibidem Domino militantes, militaturive, quiete et libere teneant quæcunque ex antiquo ad ipsum locum possessa, etc.

« Actum Compendio palatio regis, anno Dominicæ Incarnationis 975, anno xxii, regnante Lothario rege, » etc.

Ex Chartulario magno, fol. 5

Summi quoque pontifices multis post annis id firmatum voluere privilegii, maxime Honorius II. « In quibus (ait ipse bullatis litteris ann. 1155 datis Laterani) duximus nominibus adnotanda, sepulturam episcoporum, canonicorum, casatorum, etc. prohibita infra muros civitatis (Laudunensis) omni sepultura, ex quo urbs ipsa a tempore B. Remigii præsulari meruit, et inthronisari cathedra pontificali, » etc. Sic Honorius PP. agente tum Romæ Bartholomæo Laudunensi episcopo.

Superest ut abbatum seriem, non primorum quidem, sed duntaxat eorum, qui post instaurationem

A regularis disciplinæ rexerunt illud asceterium, atexamus.

Abbatum S. Vincentii Laudunensis elenchus

Melchalmus ex monacho Floriacensi primus post institutionem monachorum an. 948.

II. Bellandus sive Beilandus. Hujusce gratia Adalbero Laudunens. episc. Ecclesiam Petrapontensem Sancto Vincentio largitus est una cum redditibus atque appenditiis. Obijt 989.

III. Lampertus vel Lambertus.

IV. Seigerus.

V. Cadros.

VI. Rogierus.

VII. Hercanneus sive Hervæus; cui Henricus I, Francorum rex, anno 1051, vectigal in suburbio Semiliaco ad radices montis Laudun. concessit.

VIII. Reginerius Corbeia oriundus. Dat ipsi Elinandus antistes Laudun. altare Sancti Gobini, quod et in prioratum erexit.

IX. S. Gerardus, itidem Corbeia natus, in fratris Reginerii locum successit, vir pietate ac sanctitate insignis, velut Acta ipsius testantur, quæ suo stylo prosecutus est Hugo Menard. Martyrolog. Bened. Observat. lib. II, ad diem 5 Aprilis: et nos integra, favente Christo, cum aliis evulgabimus. Priora monasterii Silvæ Majoris fundamenta jecit an. 1079.

X. Rogerius.

XI. Adalbero perinde doctus ac probus, atque in forensibus rebus fuit non mediocriter versatus. Rem monasticam perillustravit, auxit facultates monasterii. Anno 1088, prioratum S. Joannis Bapt. de Vendolio, supra Faram ad Isaræ ripam, Adalberoni tribuit Rabbodus Noviomens. episc. Ecclesia Sancti Goberti de Alio monte in Arduenna, prius canonicis, eidem abbati suisque mandris subicitur. Chartularium minus, pag. 46. et seq.

Quantum illis temporibus (verba Emilianæ de la Bigne) propensus ad pietatem erat nobilium animus ex uno Anselmo sive Anselmo Ribodimontis comite dignoscitur, qui non solum inclytam Aquicincti in pago Cameracensi dotasse abbatiam, nec alteram, nempe Sancti Nicolai, ad castelli sui radices a fundamentis erexisse contentus, pœnitens malorum quæ fratribus Sancti Vincentii Laud. et eorum hominibus inflixerat, in eorum capitulo, scapulis nudatis, comparuit, atque a monachis se flagellari fecit; ac in jacturæ quam ecclesia passa fuerat, remunerationem, religiosis et hominibus ejus per suas terras, Mâceriam scilicet et Ribodimontem, liberum Viomagium est elargitus, etc. Ita in eodem Chartulario.

Quam donationem Elinandus episcopus morti vicinus comprobavit. Demum Adalbero carnis sarcinam exiit, atque in sacello B. Mariæ Magdæ, quod ipse construxerat, conditus est. In tumulo hæc verba:

Adalbero abbas

XII. Sifridus Adalberoni religione et doctrina non impar, observantiæ regularis tenacissimus exstitit. Is, opinor, ex priore Sancti Nicolai, (cui epistolam de Buccella Judæ data, inscripsit Guibertus noster) abbas exstitit Sancti Vincentii. Præmonstrati locum, rogante venerabili Bartholomæo episcop. concessit B. Norberto. Litteræ in hanc rem ex bibliotheca Præmonstratensi.

« In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, etc.

« Ego Bartholomæus Dei gratia Laudunensis præsul. Cum ecclesia Sancti Vincentii locum qui Præmonstratus dicitur, qui ad propriam mensam episcopi pertinebat, ex dono prædecessoris nostri Elinandi episcopi haberet, sicut in privilegio ejusdem ecclesiæ continetur, monachi locum illum diu incoluerunt, et per multos labores, nullum **651** vel parvum fructum consequerentur; quod ego attendens, rogavi Adalberonem abbatem, et monachos, ut locum illum supradictum mihi libere concederent, quatenus secundum voluntatem meam de eo disponere possem. Abbas autem et monachi, petitioni meæ assentientes, quidquid in eo loco habebant, mihi libere et sine contradictione concesserunt. Ego vero, non ingratus eorum voluntati concessi ecclesiæ Sancti Vincentii altare de Bariaco in perpetuum, salvo jure synodi, habendum. Dedi eis etiam dimidium modium frumenti ad molendinum, quod apud villam situm est, quæ Broincurtum dicitur. Videns autem prædictum locum, qui Præmonstratus dicitur, religiosus viris utilissimum, fratri Norberto, et subditis et posteris, libere et sine contradictione in perpetuum concessi habendum. Frater vero Norbertus, sicut rei alienæ minime cupidus, primitus noluit recipere, donec Seifridus abbas Sancti Vincentii et monachi ejus, donum illud firmaverunt in capitulo communi assensu. Quæ vero concessio, aliquo modo deinceps ne immutari possit, impressione nostræ imaginis, et sigillo Sanctæ Mariæ Laudunensis Ecclesiæ, sigillorumque Seifridi abbatis Sancti Vincentii, confirmare curavimus.

« Signum Bartholomæi Laudunensis episc. S. Seifridi abbatis Sancti Vincentii. S. Simonis abbatis Sancti Nicolai de Silva, etc.

« Actum Lauduni in capitulo Sanctæ Mariæ Laudunensis Ecclesiæ, anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo vigesimo primo. »

Sponte etiam Seifridus mediam partem loci, in quo ecclesia Sancti Martini, prima Præmonstrati filia, sita est, quod juri Sancti Vincentii subjaceret, obtulit.

Litteras misit Seifrido Honorius papa II, quis universa San-Vincentiani cœnobii bona confirmat. Defungitur circiter an. 1131, sepultus in inferiori parte chori.

XIII. Anselmus ex monasterio S. Medardi Suesionensis in abbatem a monachis est cooptatus 1131. Religiose, docte ac prudenter rexit monasterium annos plus minus septemdecim. Militum, equitumque, vi ac tyrannice prædia auferentium, re-

pressit audaciam; atque fretus Innocentii papæ II auctoritate, qui Lauduni tunc aderat, reddere coegit omnia. Anno 1133, ecclesia canonicorum castri de Lescheriis in agro Guisiano, itemque alia in castro Montis-Acuti, juxta Lætiense sacellum collata fuerè S. Vincentio.

Romam profectus, a canonicis Tornacensibus, qui hoc ipso tempore in Urbe agebant de pastore subrogando, episcopus eligitur, at ipse reluctans a summo pontifice annuere sub anathematis vinculo compulsus est. Quam præclare se gesserit in hsec tum abbatis, tum episcopi muneribus indigitat Hermannus, lib. III, cap. 20 et 21, in Appendice. Vide Galliam Christ. in episcopis Tornac.

XIV. Balduinus regimen egit solummodo annis B quinque. De quo citatus Hermannus eo loci.

XV. Guillelmus. Huic donat Galterus episcopus Laudun. ecclesiam S. Juliani in burgo Laud. 1153, nec non ecclesiam castri de Nonavilla (quæ est in prioratum erecta) ab Helliuno Tyrio rogatam confirmat ipsemet episcopus.

XVI. Galterus.

XVII. Hugo basilicæ S. Vincentii, quæ etiamnum exstat, jecit fundamenta, eamque complevit. Controversia Hugonem inter atque Joannem Novigenti abbatem, anno 1177, arbitro Codiciacensi Rodulpho, diluta est. Sacram exstruxit ædem S. Genebaldo protoantistiti Laudunensi duodecim canonicorum, quam et prædiis San-Vincentiani asceterii ditavit. E vita discessit 1200; sepulcrum ejus in medio chori hoc adornatur epitaphio.

*Hugo boni forma, claustris rigor, actio cauta,
Regia frons, doctrinæ fons clarus, largus, abundans,
Abbatum flos ecce jacet; qui regnat ubique
Huic det pro meritis æternæ gaudia vitæ:
Quem post Augusti medium lux tertia clausit.*

XVIII. Ingelrannus, 1208, sacrum S. Vincentii mart. os gutturis ab episcopo Carcassonensi, ac Simone de Monteforti A. D. 1215 solemniter accepit. Eodem prope tempore abbas et monachi Castrensis Ecclesiæ (nunc episcopatus) ad Ingelrannum partem brachii ejusdem martyris transmisere. Et, anno 1234, sacellum B. Mariæ Lætiensis a dominis de Apia (qui in San-Vincentiano templo sunt sepulti) initium sumpsisse ferunt.

XIX. Balduinus II.

XX. Joannes.

XXI. Balduinus III.

XXII. Thomas.

XXIII. Gosbertus. Dum jussu Gregorii papæ X ad concil. Lugdunense proficisceretur, morte est præoccupatus, circiter anno 1273, vel 1274.

XXIV. Guido de Boveriis. Eodem abbate jurisdictionis abbatiae limites recensiti sunt 1280.

XXV. Joannes II, anno 1300.

XXVI. Joannes III, cognomine de Sancto Quintino. Obiit 1345.

XXVII. Petrus de Suisi sive de Namur fit abbas Joanne de S. Quintino vivente, 1333.

652 XXVIII. Petrus II, de Villiers, Memora-

tur in pacto cum comite de Roucy inito 1349, A circa quoddam jus S. Vincentii in molendino de Petraponte.

XXIX. Joannes IV, de Noüelles, de Guisia vulgo nuncupatus, 1370. Egregie litteris excultus. Collectarium historiæ universalis, libris octo, qui quatuor voluminibus comprehenduntur, distinctum elucubravit. Ditissima fuit, Joanne abbate, bibliotheca San-Vincentiana; undecim nimirum millia voluminum continebat. Consedit in concilio Compendii habito (cui præsidebat Petrus Lessiensis abbas) cum aliis archimandritis archiepiscopatum Remensis ac Senonensis. Eo in concilio lectæ litteræ Urbani IV et Gregorii X ad episcopos earumdem metropoléon scriptæ, quibus abbates ab episcoporum synodis eximuntur. Obiit Joannes 1396 cujus sepulcro discipuli sequens epitaphium apposuerunt.

De Guisia natus jacet hic sub caute Joannes

Historiographus, arteque juridicus.

Abbatum primus mitra fuit hic decoratus.

Inhumata manet fama, mirumque canet

Mens pia, mens humilis, patriæ lux, Martha labore:

Irradiet functo vita beata Deus,

Anno milleno, quater et centum bis, duo demo,

Octavo mensis Idus decessit Aprilis.

XXX. Joannes V de Sylva 1396. Obiit 1419.

XXXI. Simon a Porta.

XXXII. Thomas Vastel.

XXXIII. Joannes VI, Corbeau.

XXXIV. Helias d'Arson protonotarius apostol. abbas commendatarii titulo sedem invadit. Moritur 1502.

XXXV. Franciscus de Frehencour, ex monacho fit abbas. In Necrologio nobili loco oriundus notatur. Diem clausit 1506, in choro sepultus.

XXXVI. Carolus Morel, antea prior S. Joannis de Wendolio 1510.

XXXVII. Joannes VII, Charpentier; ex ordine monastico abbas ultimus. Totam instauravit San-Vincentianam ecclesiam, multaque beneficia contulit. Medio in choro jacet; hoc donatus encomio.

Hic jacet dominus Joannes Charpentier Rémensis, dum viveret hujus Ecclesiæ pientissimus antistes: qui feliciter obiit sexto Idus Septemb. nostræ salutis millesimo quingentesimo trigesimo octavo.

ABBATES COMMENDATarii.

XXXVIII. Carolus Borbonius cardinalis de Vindocino.

XXXIX. Crispinus de Brichanteau ex monacho S. Dionysii in Francia abbas S. Vincentii, et episcopus Silvanectensis Moritur 1590.

XL. Godefridus de Billi, primum monachus S. Dionysii, deinde S. Vincentii, abbatiam atque episcopatum Laudunensem obtinuit. Diversas monachis intulit calamitates. Priorem, Antonium Danis nomine, de ædificiorum imminente ruina conquerentem exagitavit, expulit e monasterio: quem nihilominus abbas ille decreto curiæ Parisiensis revocare, organorum campanarumque applausu excipere compulsus est.

XLI. Philibertus de Brichanteau, adeptus possessionem 1612, ac postmodum episcopatu Laudunensi donatus. De quo Robertus in episcopis Landu. « Vir multæ pietatis et prudentiæ:

« Qui mores hominum multorum vidit et urbes. »

Omnem navavit operam in resarcienda regulari disciplina; idcirco San-Vincentianum cœnobium congregationi S. Mauri aggregavit 1645.

Nonnullarum Sancti Joannis Laudunensis abbatissarum nomenclatura.

Prima abbatissa et fundatrix fuit S. Salabergæ cujus Vitam nunc primum eventilamus, reperies in Additamentis infra.

Conditum vero fuit istud monasterium Deiparæ B Virgini sacrum, post Sancti Joannis nomine insignitum, anno æræ Christianæ plus minus 1640.

S. Anstrudis B. Salabergæ filia, ab incunabulis Deo a sanctissima genitrice consecrata, vix duodenis cum videret se ab illustrissimo simul et opulentissimo juvene ad nuptias expeti, conjugio imo et sæculo renuntians, patriamque deserens, Laudunum venit, et magno cleri ac populi concursu excepta, et ad monasterium deducta monasticum habitum sub religiosa sanctæ matris disciplina suscepit. Octo post annis, defuncta matre, in abbatissam electa est anno ætatis suæ vigesimo, et annuente Clodovæo secundo Francorum rege, acclamantibus regionis proceribus universis, a Peregrino Laudunensi episcopo post imperitam benedictionem instituitur.

C Obiit anno Christi circiter 707, xvii Octobris; virtutibus et miraculis in vita et post mortem clarissima. Ex vita ejusdem ms.

Adalsinda successit beatæ Anstrudis; de qua fit mentio in eadem S. Anstrudis Vita.

Adelis: cujus obitus notatur in Necrologio veteri ms. Sancti Vincentii ad vi Kalend. Augusti.

Adelis secunda nominatur in vetustissimo codice litteris Gothicis exarato, qui Psalterium Sanctæ Salabergæ nuncupatur, in quo, recentiore tamen characteræ, catalogum ornamentorum ecclesiæ, coram prædicta abbatissa, post obitum Walburgis thesaurariæ recensitorum, cernere est.

D Ogina regina uxor Caroli III, cognomento Simplicis. Et hæc erat sacrilega sæculi hujus consuetudo, quæ ab anno 845 in Galliam irrepserat: nempe reges prout collibebat, aulæ asseclis imo et suis uxoribus sæpesæpius conferebant abbatiarum possessiones. Videndi Lupus Ferrariensis, epist. 22 et 42; Chopin. lib. III, cap. 8, De dominio Franciæ, ubi, de Ogina uxore Caroli III et Gerberga uxore Ludovici IV, hæc habet: « Legimus corrupti illius sæculi labe profanis tradita monasteria Carolo Simplicis rege, ut vix unquam Cæsar Commodus incommodius, quam simplex iste simplicius reipublicæ statum labefactavit. Qui Caroli filius Ludovicus? Ademit hic Oginæ Augustæ cœnobium Laudunense Deiparæ Virgini sacrum, quod Carolo marito defuncto superinduxisset Herbertum Viromanduum

illius parriedam. Eodem deinde cœnobio Ludovicus Gerbergam Augustam conjugem donavit.

Mansit autem Ogina in cœnobio Laudunensi ad annum 951.

Gerberga regina uxor Ludovici IV, cognōmento Transmarini, monasterium, eodem, quo regina Ogina, modo usurpavit.

Abbatissæ cujusdam Sancti Joannis Laudunensis, suppresso nomine, meminit Alexander papa II, epistol. 12, his verbis: « Proclamatio delata est quod abbatissa Laudunensis monasterii Sancti Joannis sine canonica audientia, et judicio episcopi sui a regimine suo ejiciatur, etc. Admonuimus confratrem nostrum Elinandum episcopum Laudunens. ut hanc causam diligenter discutiat atque canonice definiat, ita tamen ut eadem abbatissa, priusquam discussio fiat, regimini suo, sicut sacri canones præcipiunt, restituatur, » etc.

Rainsendis abbatissa tempore Guadrici episcopi Laudunensis, hoc est anno 1112 de qua Guibertus, lib. III De Vita sua, cap. 14: « Solertissimam feminarum abbatissam Sancti Joannis, genere clarissimam, ecclesiæ provectoricem, nomine Rainsendis, Laudunensem indigenam suus servus occidit; quodque passa est, pro Ecclesiæ fide consustinuit. »

Adelis anno circiter 1113. Hujus commeminit Chartularium monasterii Sancti Theodoricæ prope Remos, in concessione nimirum cujusdam terræ suo et capituli nomine præfato cœnobio facta.

Adelais regina, Ludovici VI uxor, non equidem abbatissæ titulo, sed uxoriæ dotis jure abbatiam possedit. Quod nefandi commercii genus hac ipsa ætate in more positum erat, ut dotem uxorum reges in monasteriis collocarent. Patet id potissimum ex conventu illo, de quo infra, Attrebatensi celeberrimo.

Hactenus de Laudunensis Sancti Joannis monasterii abbatissis: quippe illo in incendio urbis (quod Guibertus lib. III De Vita sua, prolixius exhibet) omnia antiquitatis monumenta periere.

Haudquaquam tamen est omittendum quod consignavit auctor anonymus, sed canonicus Laudunensis in Chronico nondum excuso: Anno, inquit, Domini 1093, Elinandus episcopus (Laudunens.) ecclesiam Sancti Joannis in Burgo, quondam abbatiam monialium, ad unius sacerdotis administrationem reductam, præbendis duodecim insignivit. Hæc nos superius col. 1151. retulimus.

Monialibus amandatis e monasterio Sancti Joannis, monachi subrogantur.

Quid causæ Bartholomæum Laudunensem episcopum quatenus nonnas expelleret, monachosque sufficeret, induxerit, animadvertes tam ex Hermano monacho lib. III, cap. 22 et 23, tunc etiam ex subjectis chartis tabularii Sancti Joannis Laudunensis. Etenim in comitiis provinciæ Remensis Attrebatæ vi Idus Maii, anno 1128, habitis, ab universis præsulibus, rege volente, decretum est ut monachi cœnobium Sancti Joannis, prius ejectis

monialibus, occuparent. Quo statuto, a Matthæo Albanensi episcopo cardinali, sedis apostolicæ in Gallia legato, tum, hoc est eodem anno in conventu Remensi ac paulo post a summo Ecclesiæ hierarcha Innocentio II confirmato, nonnæ, an. 1128, apud Grandelani-villam vitæ residuum transacturæ ablegantur.

Ludovici VI Francorum regis diploma.

« In nomine sanctæ et individuae Trinitatis. Amen. Ego Ludovicus, Dei misericordia in regem Francorum sublimatus. Notum fieri volo cunctis fidelibus, tam futuris quam instantibus, quod in conventu quem fidelis noster Rainaldus secundus venerabilis Remorum archiepiscopus, Attrebatæ cum universis suffraganeis suis episcopis, et abbatibus vi Idus Maii tenuit, ubi et nos præsentem aderamus; ipse et Bartholomæus venerandus Laudunensis episcopus humiliter nos convenerunt, cum multa precum instantia postulantes ut Laudunensem beatæ Mariæ, et beati Joannis Ecclesiam, quæ regalis abbatia est, quia sanctimoniales, quæ ibi ab antiquo fuerant, nimis indigne et enormiter se habebant, ad meliorem religionis statum duci, et monachos ibidem substitui concederemus; quam profecto petitionem rationabilem et utilem cognoscentes, voluntati eorum, et consilio assensum dedimus, et in prædicta Ecclesia abbatem et monachos substitui et haberi in perpetuum, salvo ibi in omnibus jure regio, et Adelaidis reginæ uxoris nostræ dotalitio, benigne quidem concessimus, ita si quidem quod subjectionem illam, quam cæteræ abbatiae nostræ, quæ in episcopatu Laudunensi sunt, Laudunensi episcopo debent et exhibent, abbatia illa eidem episcopo sine aliquo juris regii detrimento debeat et exhibeat; quod ne valeat oblivione deleri scripto commendavimus, et, ne possit a posteris infirmari, sigilli nostri auctoritate et nominis characterem subterfirmavimus. Actum Attrebatæ publice anno Incarnati Verbi 1128, regni nostri xx, astantibus in palatio nostro; quorum nomina substituta sunt et signa.

« Signum Ludovici Buticularii. S. Hugonis constabularii. S. Alberici camerarii, dapifero nullo, data per manum Simonis cancellarii. Signum Rainaldi Remensium archiepiscopi. S. Josleni Suessionensis episcopi. S. Bartholomæi Laudunensis episcopi. S. Simonis Noviomensis et Tornacensis episcopi. S. Joannis Morinensis episcopi. S. Garini Ambianensis episcopi. S. Roberti Attrebatensis episcopi. S. Clarembaldi Silvanectensis episcopi. S. Petri Belvacensis episcopi. »

Decretum Matthæi Albanensis episcopi, et S. A. legati.

« MATTHÆUS Dei gratia Albanensis episcopus, et apostolicæ sedis legatus, universis fidelibus, salutem. Quod in conventu Attrebatensi, sancto Spiritu cooperante, a venerabilibus fratribus Rainaudo Remensi archiepiscopo, Bartholomæo Laudunensi, Gosleno Suessionensi, cæterisque illius diocesis

episcopis, et abbatibus, aliisque religiosis personis de expulsionem monialium in Ecclesia Sanctæ Mariæ Sanctique Joannis Laudunensis minus honeste viventium, et de substitutione abbatis et monachorum, ibidem Deo religiose servientium, constitutum est, Ludovico rege Francorum præsentem annuente, et suo præcepto firmante; nos in Remensi conventu, consilio et petitione venerabilium fratrum Remensis, Senonensis archiepiscoporum, Laudunensis, Suesionensis, Parisiensis, Meldensis, Trecensis episcoporum atque abbatum plurimorum, aliarumque religiosarum personarum, comprobavimus, et sedis apostolicæ auctoritate et munimine in perpetuum confirmavimus. »

Innocentii secundi papæ litteræ bullatæ.

« INNOCENTIUS episcopus servus servorum Dei, dilecto filio DROGONI abbati monasterii Sanctæ Mariæ Sanctique Joannis Baptistæ in Laudunensi civitate, ejusque fratribus, salutem et apostolicam benedictionem. Ad hoc nobis a Domino pastoralis officii cura commissæ est, » etc. *Vide in Innocentio II ad an. 1143.*

Anno proxime subsequenti venerabilis Bartholomæus Laudunensis episcopus, quam ex monachorum subrogatione in Sancti Joannis asceterio letitiam conceperit, non potuit scriptis non consignare. Assertas autem vult iis ipsis cœnobitis possessiones ejusdem monasterii hac forma.

« In nomine sanctæ et individuae Trinitatis, Ego Bartholomæus Dei gratiæ sanctæ Laudunensis Ecclesiæ minister indignus. Quia largiente Domino in ovilis Domini cura, licet indigni, laboremus, dum ex injuncti nobis officii occasione ad sæcularium hominum negotia rapiamur, si pedes nostros terreni actus pulvere attactos, et in sæculi lubrico titubantes ad plenum firmare et emundare mimime prævalemus, devotæ charitatis obsequiis eorum suffragia promereri satagamus, qui in beata sponsæ ipsius sorte censentur, qui lotis pedibus et tunica exposita, in lectulo quietis internæ cum sponso cœlesti ineffabili jucunditate perfruuntur. Quanto enim majore labantium rerum contemptu curam corporis abjecerunt, et deplorata pristinarum enormitate culparum, compressisque ingruentium tumultibus cogitationum, defecata et pura conscientia ad sola superna se surrigunt, eo gratius in eis divinæ majestati exhiberi credimus obsequium, si ab iis qui cum ad Rachelis desiderabile consortium necdum pertingere possunt, laboriosam cum Lia tolerantur servitutem ad usum vitæ labilis, eorum profectus augeatur, quominus terreni stipendii defectu tentati sanctæ contemplationis otium interrumpere compellantur.

« Notum igitur esse volumus, tam præsentibus quam futuris, quia cum divinæ misericordiæ respectus Laudunensem abbatiam B. Mariæ Sanctique Joannis Baptistæ visitasset, ita ut eliminato irreligiosarum feminarum grege, quæ vitæ suæ incorrigibili enormitate, et locum infamaverant, et

A plurimis aut periculosæ offensionis, aut perditionis causa fuerant, religiosus inibi monachorum Ordo institueretur, de loci illius emendatione divinæ dispositioni congratulantes, quanto potuimus favore benevolam assensum præbuimus, atque religiosorum vivorum interventibus aliquod et in vita imperfectioni nostræ patrocinium comparare quærentes, et post mortem, perpetuam animæ nostræ memoriam ibi firmare cupientes, quæ a nobis petierunt gratanter annuimus; et quæ ex antiquo prædecessorum nostrorum dono locus ille vetustissima jam olim possessione tenuerat, nostra quoque manu eis firmavimus, ne quis forte, quia hæc in monasterio illo ordinis mutatio facta est, possessionibus eorum aliquid calumniæ inferre moliat. Hanc autem nostræ sanctionis schedulam testium subscriptione, et sigilli nostri impressione roborari præcepimus, et, ne quis eam in posterum aliquatenus infirmare, vel aliquam ei calumniam inferre præsumat, sub anathemate interdiximus.

S. Bartholomæi episcopi qui hoc privilegium fieri jussit. S. Widonis decani. S. Letoudi archidiaconi. S. Blihardi cantoris. S. Huberti sacerdotis. S. Alberici sacerdotis. S. Benedictis sacerdotis. S. Roberti sacerdotis. S. Joannis diaconi. S. Petri diaconi. S. Joscelini diaconi. S. Rogeri diaconi. S. Arnulphi subdiaconi. S. Milonis subdiaconi. S. Ebali subdiaconi. S. Roberti subdiaconi.

« Actum Laudun. anno Dominicæ Incarnat. 1129, indict. viii, epacta ix, conc. i. anno regni domini Ludovici XXI, filiique ejus Philippi anno i, episcopatus autem domini Bartholomæi anno xvii.

« Ego Radulphus Sanctæ Mariæ cancellarius relegi. »

Abbatum monasterii Sancti Joannis Laudunensis tabula chronologica.

I. Drogo ex priore cœnobii Sancti Nicasi Remensis primus abbas sancti Joannis a Bartholomæo Laudunensi præsule constituitur, anno Domini 1128, 17 Kalend. Junii. Rexit abbatiam usque ad annum 1136, quo Romam ab Innocentio II summo pontifice evocatus, episcopus cardinalis Ostiensis creatus est. Porro esse hallucinatos Ciaconium lib. De Vitis pontificum et Ferdinandum Ughellum in Italia Sacra, priorem anno reparatæ Salutis 1133. Drogonem ea dignitatē donatum Romæ; posteriorem vero 1134, asserentem. Planum quippe sit ex tabulario Sancti Joannis Drogonem abbatis titulo litteris subscripsisse an. 1136.

Gesta Drogonis percurrit Hermannus ubi supra cap. 22. Auctor Append. editæ ad Sigibertum anno 1128 et 1138. « Obiit Drogo bonæ memoriæ Ostiensis episcopus vir religione ac sapientia clarus. »

Scriptis sermonem de Passione Domini; exstat in Bibliotheca Patrum.

Soliloquia quoque edidisse notatur in Bibliotheca Belgica ms.

II. Balduinus ex præposito abbas eligitur, de quo

Hermannus loco citato, cap 23. litteras anno 1147, A
obsignasse indicant antiquæ membranæ.

III. Rogerus antea Sancti Medardi Snessionensis
prior 1153.

IV. Bruno ad annum 1160.

V. Ingelrannus ex abbate B. Mariæ de Novigento.
1160-1164.

VI. Simon vix anno evoluta cessit e vita.

VII. Radulphus, 1164-1165.

VIII. Ingelrannus II, an. 1165-1182

IX. Balduinus II primum Sancti Sepulcri Came-
racensis, post Sancti Joannis Laudun. anno 1189 et
1195, ac tandem abbas B. Mariæ Signiaci ordinis
Cisterciensis in diocesi Remensi.

X. Nicolaus, 1188-1186.

XI. Ebalus prius Sancti Theodorii asceta, 1200- B
1201.

XII. Hugo monachus S. Remigii Remensis in Pa-
trem eum assumunt S. Joannis cœnobitæ.

XIII. Renerus ex præposito Sancti Joannis præ-
ficitur 1210-1214.

XIV. Robertus præpositus antea S. Theodorici
prope Remos, 1215-1235.

XV. Petrus 1240. Hoc abbate anno 1247 in vi-
gilia Sancti Joannis Baptistæ translatum est corpus
B. Anstrudis virginis, secundæ hujusce monasterii
abbatissæ, a Garnero Laudun. episcopo, e capsula
ligna in elegantiore, in qua hactenus asservatur.

XVI. Hugo II, 1240-1277.

XVII. Stephanus, 1286.

XVIII. Petrus II, 1299.

XIX. Garnerus.

XX. Ægidius de Dysiaco.

XXI. Petrus III de Courpalayo (*de Courpalais*), ex
monacho Sancti Martini Parisiensis abbas Sancti Joan-
nis Laudunensis, postmodum Sancti Germani Pra-
tensis 1303. Obiit 1334. Petrum laude prosequitur
noster Jacobus du Breuil in Chronico nondum edito
Sancti Germani a Pratis: « Petrus de Corpoleyo,
inquit, abbas hujus monasterii locum sepulturæ in
choro templi prope Morardum abbatem habuit. Qui
vario lapide oblectus plurimas ejus laude recenset,
scilicet, quod fuerit consilio certus, omni bonitate
refertus, pauperibus largus, circumspectus] velut
Argus; quem clerus charum, rex, plebs, habuit, D
monarchique in vultu clarum, sobrium; corpore
mundum. Cætera vêtustate attrituque pedum deleta
legi nequeunt. In fine tamen præscriptio temporis
præclare apparet, sic: Traxit Aprilis eum ter Nonas
M c ter, x ter, i quater.» Nunc vero lapis ille sepul-
cralis visitur ante majus altare sub cancellis.

XXII. Petrus IV *de Moy*. His temporibus Step-
hanus de Suisyaco, (Suisy) villa in agro Laudunensi
(quæ monasterii Sancti Joannis juri subjacet) ar-
chidiaconus Burgensis sive, ut alii, Brugensis (non
Biturensis, ut habet Ciaconius), deinde Franciæ can-
cellarius, ac demum S. R. E. cardinalis tituli Sancti
Cyriaci in Thermis; anno circiter 1310 sacellum
beatæ Virginis et Sancti Stephani protomartyris,

elargitis quibusdam redditibus, excitavit. Fundavit
et inibi anniversarium sui obitus diem. Denascitur
Vienne Ciaconius Avenione 1311, mense Decembri in
ecclesia Sancti Joannis marmoreo tumulo sepultus,
cui sculptum est ejusemodi epitaphium.

De Suisi natus Stephanus iacet huc tumulatus :

Qui se gessit ita vivendo, quod archilevita

Burgensis pridem, mox cancellarius idem

Aulæ regalis fuit; exhinc carquedinalis

M semel et c ter v bis semel i, nece teter

Factus decessit Decembri, cui requies sit.

XXIII. Ægidius de Platea 1333-1353 hic anno
1312, redditus nonnullos gratia festivitatis S. Flocelii
pueri martyris Augustodun. die 17 Septembris cele-
brandæ attribuit.

XXIV. Gerardus per abdicationem Ægidii 1353.

XXV. Joannes. In charta Hugo proxime subse-
quens abbas; Joannis et Gerardi decessorum suorum
meminit; obtestatur videlicet fideles quatenus ad
Deum preces pro animabus eorum emittant.

XXVI. Hugo III de Castillione. 1385-1403, abbas
cooptatur Belliloci. Andræas du Chesne Hist. ejus-
dem familiæ, pag. 559.

XXVII. Chatardus, 1407.

XXVIII. Joannes Jacquinet, vulgo La Codasse vo-
catus, 1456-1456.

XXIX. Jacobus Botin, 1461-1465. Eum, abdi-
cata abbatiâ, Pius II pontifex maximus episcopum
Hierapolitanum inaugurat.

XXX. Antonius Crespin primum episcopus Lau-
dunensis, tum archiepiscopus Narbonensis 1460,
ex traditione Jacobi ab eodem summo pontifice ab-
batiam obtinet in-commendam anno 1464.

XXXI. Joannes Aubinet ex gremio monachorum
eligitur in abbatem. Primus abbatum Sancti Joannis,
insignia pontificalia a Sixto papa IV est adeptus
anno 1482. Desiit mense Septembri 1491.

XXXII. Carolus de Luxemburgo. Hunc postremum
sortito ex episcopis Laudunensibus capitulum accipit
anno 1472; post Joannis Aubinet funera fit abbas
commendatarius. Moritur 1509.

XXXIII. Joannes Moynet, 1510. Ultimus abbas
monasticen professus defungitur 1520.

Abbatès commendatarii.

XXXIV. Matthæus l'Evesque dictus de Marconnay,
natione Pictavensis, episcopus Trojæ magnæ; pos-
sessionem iniit 1420; abbas simul S. Nicolai Ribodi-
montensis, et S. Michaelis in Therascea.

XXXV. Joannes a Lotharingia, Renati Lotharingiæ
ducis et Philippæ Gueldriæ filius, possessionem per
Valerannum de la Haye canonicum ac thesaurarium
Laudun. Hac in re illius procuratorem, adeptus est
anno 1533 ad 1535.

XXXVI. Petrus Cauchon seu de Maupas 1535 et
anno 1566 abbatiam Claudio germano tradit.

XXXVII. Claudius Cauchon, Petri frater, simul
abbas S. Dionysii Remensis 1566. Claudio e vivis
sublato, Matthæus Brice oconomus instituitur.

XXXVIII. Stephanus Penet presbyter religiosus

1601; Matthæus tamen œconomus non destitit curam A gerere monasterii.

XXXIX. Joannes Aubert doctor theologus 1608, defunctus Parisiis anno 1626, in ecclesia Sancti Landericii funeratur.

XL. Gabriel Albaspinæus Aurelianorum episcopus, qui generis claritudinem infulis sublimavit, exornavit infularum dignitatem sacrorum canonum, et antiq̄ioris theologiæ studiis, scriptisque illustravit. Abbatiam S. Joannis consecutus est circiter 1627, et anno 1629, exiit mortalitate

XLI. Carolus Albaspinæus Gabrielis frater, marchio de Chateaufneuf regis sigillis præfectus, etc. Abbas pariter S. Eligii Noviomensis, de Pratellis et Nigri Laeus; vir est multis integræ ac strenuæ vitæ, rerumque præclare gestarum laudibus insignis. Egregiam navavit operam ut collapsam in præfatis monasteriis S. Eligii, Pratellensis, regulæ Benedictinæ observantiam, prout in congregatione S. Mauri vigere dignoscitur, restitueret, propagaretque; ejus rei gratia ad S. Joannis Laudunense cœnobium evocatos ab eo Patres Benedictinos illius congregationis illustrissimus Philibertus de Brichanteau Laudun. antistes, celebratis pontificali ritu missarum solemnibus, excepit Kalendis Januarii, an. reparatæ salutis 1648.

De monasteri S. Martini Laudunensis, ordinis Præmonstratensis.

Tabulæ donationis ecclesiæ S. Martini Laudunensis ordini Præmonstratensi a Bartholomæo episcopo actæ, mihi nequaquam sunt prætermittendæ: siquidem Hermannus libros tres De miraculis beatæ Mariæ, Laudun. de composito edidit, quatenus præclaram virtute et sanctitate præsulis illius vitam consignaret posteritati; iisdem ego pariter ipse rationibus allectus, quidquid præfato pontifici splendorem afferret, si nostris observationibus insererem ratus fore non injucundum.

Privilegium Bartholomæi episcopi Laudunensis, de ordinatione domus S. Martini

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Ego Bartholomæus Dei gratia sanctæ Laudunensis Ecclesiæ minister indignus. Quia ex injuncti officii necessitudine, cui auctore Deo deservimus, Ecclesiæ, quam gubernandam suscepimus, debito curæ pastoralis obligamur ne qua membrorum suorum parte labore solerter invigilare, benecepta in melius provehere; et, si qua forte inconsultius acta fuerint, Domino opitulante, pro facultatis et peritiæ nostræ modulo, corrigere debemus. Notum igitur esse volumus, tam præsentibus quam futuris, quia, cum in ecclesia Sancti Martini de suburbio Laudunensi, quæ prius sæcularium clericorum, quidam fratres nostris temporibus ad regulariter vivendum se transtulissent, atque, aliquandiu inibi commorantes de die in diem, peccatis exigentibus, imperitia ac negligentia exteriores possessiones magis magisque desererent, neque interius, vel numero, vel religione proficerent; novissime anxii et de loci illius dejectione solliciti,

ex consilii nostri decreto in hanc sententiam declinavimus ut fratris Norberti, qui in Vosagii silva apud Præmonstratum locum, cum magna famulorum Dei manu, sub canonica professione eremiticam vitam constituerat, curæ et dispositioni ecclesiam illam committeremus. Qui cum precibus nostris acquievisset, sancitum est ut, sicut ille locus ab antiquo in manu prædecessorum nostrorum existerat, ita et nunc in nostra successorumque nostrorum remaneat, fratresque qui ad eum pro salute animarum pia devotione convenient, ordinato sibi abbate secundum regulam beati Augustini ad tenorem Præmonstrati loci canonice vivant. Quod si forte abbas beati Martini, instigante diabolo, a regulæ suæ tramite deviaverit, conventusque ab episcopo Laudunensi atque Præmonstrati loci abbate, in præsentia Laudunensis Ecclesiæ, in pertinacia et aversione sua permanserit, convocatis ejusdem religionis cœnabibus apud Præmonstratum de regulæ suæ executione sub eorum testificatione discutiatur, atque corripatur. Si vero in malo suo obstinatus, et sicut confutatus incorrigibilis apparuerit, absque ulla retractione ab eisdem abbatibus secundum religionis suæ institutionem deponatur, aliusque idoneus, eorum communi consilio et electione, in locum ejus evestigio subrogetur, et ab episcopo Laudunensi ordinetur.

Signum Bartholomæi Laudunensis episcopi. S. Widonis decani et archidiaconi. S. Radulfi archidiaconi. S. Seifridi abbatis Sancti Vincentii. S. Simonis abbatis Sancti Nicolai de Silva. S. Bernardi abbatis Clarevallis. S. Rainaldi abbatis Fusniacensis. S. Blehardi cantoris. S. Drogonis presbyteri. S. Eballi subdiaconi. S. Widonis subdiaconi. S. Roberti acolyti. S. Roberti decani Sancti Joannis. S. Gaufridi cantoris. S. Haimonis thesaurarii. S. Henrici. S. Guntranni. S. Hugonis. S. Clarembaldi de foro. S. Nicolai castellani.

Anno Incarnat. Dominicæ 1124; indict. XII, epact. xx.

Syllabus abbatum S. Martini Laudunensis

I. Galterus primus abbas in episcopum Laudunensem est assumptus. Obiit 1153, atque in Præmonstratensi ecclesia sepelitur.

II. Garinus Britto ab anno 1149 ad 1170

III. Bartholomæus de Mons, 1170-1179.

IV. Galterus Testart, 1180-1185.

V. Ticeelinus, vel Thiscilinus nepos primi Galteri, 1186-1189.

VI. Wido, vel Guido de Spemaco, 1189-1191.

VII. Ægidius de Marsi, 1195.

VIII. Oilardus de Domno-Martino, 1195-1204.

IX. Wilbertus Branensis, 1204-1207.

X. Renaldus de Ribemonte, 1209-1210.

XI. Walterus de Regia valle, 1212-1228.

XII. Hugo.

XIII. Joannes de Saisinquerre, 1243.

XIV. Galterus de Duaco, 1243.

XV. Joannes quondam abbas Clarifontis.

XVI. Joannes de Betunia.

- XVII. Gerardus de Festieux, 1248-1254.
 XVIII. Joannes de Reneuille.
 XIX. Joannes de Burceio, 1261.
 XX. Petrus de Petrigny, 1261-1267.
 XXI. Willelmus de Marla.
 XXII. Joannes Destres, 1269-1286.
 XXIII. Milo de Curigni, 1300-1311.
 XXIV. Joannes de Castellione. Hic anno 1333 electus abbas Præmonstratensis; hoc munere decennio præclare functus obiit anno 1343, xvii Kal. Maii, ibidem sepultus ante majus altare. Necrologium S. Martini.
 XXV. Joannes de Brueriis, 1340.
 XXVI. Joannes de Malbodio, 1347-1348.
 XXVII. Bertrandus de Roseto, 1358.
 XXVIII. Joannes Benedictus, 1392-1404.
 XXIX. Joannes Vairetus, 1415-1430.
 XXX. Balduinus Branensis.
 XXXI. Petrus de Ponte, 1447-1461.
 XXXII. Jacobus le Noir, 1480.
 XXXIII. Joannes Poulallier.
 XXXIV. Joannes Buquet, 1524-1526.
 XXXV. Adrianus Pelletier, 1527-1529.
 XXXVI. Amatus de Fonte, 1530-1545.
 XXXVII. Carolus cardinalis a Lotharingia, 1543.
 XXXVIII. Anthonius Viscontinus, 1565-1588.
 XXXIX. Claudius Basin.
 XL. Nicolaus le Saige, 1615, obiit 1645, 15 April.
 XLI. Julius Mazarini cardinalis, 1645 (61).

Illustrium quorundam S. Martini Laudunensis canonicorum indiculus.

Galterum de Mauritania ex decano episcopum Laudunensem, post canonicum Sancti Martini existisse subinferre videtur Necrologium ipsius Ecclesiæ: « II Idus Julii obiit dominus Galterus de Mauritania hujus Ecclesiæ canonicus quondam episcopus Laudunensis, » etc. In eadem San-Martiana ecclesia hoc epitaphio donatur.

*Hic te go Galterum, quod detego, muta que petra
 Præsulis acta loquor, pro lingua sunt mihi metra.
 Consilio, monitis, virtutibus, hoc modo vitæ.
 Revit, correxit, erexit oves et ovile.
 Infuit huic pietas, sale sed condita rigoris,
 Torpida ne fieret virtus et egena saporis.
 Absulit hunc mundo divisio discipulorum.
 Vivat in æternum meritis adjutus eorum.*

Godescalcus canonicus Sancti Martini Laudunensis, tum Montis Sancti Martini abbas, ac tandem episcopus Attrebatensis. Necrologium: « VII id. Aug. Godescali Attrebatensis episcopi hujus Ecclesiæ canonici, qui inter cætera beneficia episcopalia vestimenta, calicem aureum, pelves argenteas, urceolos, candelabra nobis dedit, sub anathemate prohibens ne quis ea ab ecclesia alienaret. » Baronius Annal. tom. XII, ad annum 1148, locuples habet de Godescalco testimonium.

Concordatus fit episcopus Eduensis. Necrolog. ad XI Kal. Aprilis.

A Arnoldus episcopus Caurensis in Philippinis. Necrolog. VIII id. Februarii.

Gregorius VIII pontifex max. ex canonico San-Martignano. Ita Necrologium: « Commemoratio venerandæ memoriæ Gregorii papæ hujus Ecclesiæ canonici. »

Joannes Comnenus imperator Constantinopolitanus. Cujus ad hunc modum meminit. Necrologium « xv Kal. Maii commemoratio Joannis imperatoris hujus ecclesiæ fratris ad succurrendum. » Sacrum Dominicæ crucis lignum, quod visitur hodieque, imperatorum Græcorum iconibus super operculum efformatis insigne, contulisse fama est.

Guido abbas Sancti Vincentii Laudun. « Frater fuit ad succurrendum hujus ecclesiæ. » Necrolog. ad B III Kal. Septembr.

De fratribus ad succurrendum egimus supra in observationibus, col. 1159.

Robertus regulam Præmonstratensium professus in claustro San-Martignano, primus abbas eligitur insulæ beatæ Mariæ in Geldria. Ferunt Robertum Henrici regis Anglorum cognatum.

⁽¹⁰²⁾ CAP. VII. — *Vulgo bacones vocant.* Et nos Galli nunc, *jambons*. Baconum meminit Matthæus Paris in Henrico III pag. 404, ultimæ edit. « Missa sunt decem millia summarum frumenti, et decem millia avenæ, cum totidem baconibus. » Vernacule in Lotharingia et alibi, *bacons*, solent vocitari *bacónes*; nempe pro lateribus, tergisque porcorum salitorum. Glossarium in fine Historiæ ejusdem Matthæi.

⁽¹⁰³⁾ CAP. VIII. — *Percussus occubuit.* Dies necis Galdrici episcopi in Necrologio Laudunensi commemoratur. « Sexto Kalend. Maii obitus Waldrici episcopi, etc. Hic vir magni cordis, et strenuus in sæcularibus, qui civium exigente superbia, suis quibusdam legibus privatis regentium, per illustrem Franciæ regem aliosque. . . . Laudunenses procuravit cassari communiam, » etc. Et descriptis quæ a Guiberto enarrantur, subinfert idem Necrologium: « Hæc et alia quamplurima ad tam immane scelus pertinentia, memoratus abbas (Guibertus) qui his diebus præsens aderat plena fide et veritate conscripsit. In hujus igitur tanti ac tam miserabilis flagitii lamentabilem memoriam, statutum est in capitulo nostro anniversarium dieti pontificis, singulis annis celebrare. »

⁽¹⁰⁴⁾ CAP. IX. — *Prominenti eorum, quam sic vocitant repa.* Repam ornamentum quoddam auro argenteove confectum, coronidis instar, tumulis sive oculis sanctorum appositum, S. Audoenus subindicare videtur lib. I. Vitæ S. Eligii cap. 32. « Fecit quoque (Eligius) et repam in loco anterioris tumuli, et altare secus ad pedes S. martyris fabricavit. » At vero repam ac crepam synonyma fore subdubitat animus, siquidem ille ipse Audoenus lib. II cap. 39, sub finem, profert ista de S. Bathilde: « Jussit **653**

(61) Numericas annorum notas, prout in chartis Mortuologiove perhibentur, apposuimus.

præterea crepam ex auro atque argento mirifice fabricare, quam supra confessoris (Eligii) membra deponere deberet. » Iterum cap. seq. initio : « In-grediente ergo Quadragesima, præcinxerunt crepam hujusmodi sindone, ut moles radiantis metalli velata tegeter diebus poenitentiae, » etc. Quibus ex verbis crepam, loculum sive urnam feralem sonare nemo non videt. Num tandem in verbo *Repa*, et *Crêpa*, incidat et *Freda*? de quo Herricus Antissiodor. lib. I cap. 27 mirac. S. Germani : « Clotarius Crotildis filius tempore S. Desiderii Antissiodorensis episcopi, fredam regalibus expensis composuit auro argentoque decoram, ubi auctorum erant inscripta nomina. » Nil certi statuendum occurrit.

(¹⁰⁵) CAP. IX. — *Et Sancti Joannis ecclesiam succendens.* Monasterium ab ipsa fundatione, sanctimonialium, quod pluribus deinde sæculis elapsis, episcopi Laudunensis Bartholomæi jussu monachi S. Vincentii ejusdem urbis incolere cœperunt. Hermannus monachus lib. III, cap. 22, De miraculis B. Mariæ. Et Guillelmus Nangiacus ad an. 1128. « Lauduni in Ecclesia S. Joannis, consilio Franciæ regis et principum, monialibus, quæ infames erant, ejectis, in loco ipsarum monachi substituti sunt; ubi Drogo religione ac facundia venerabilis a Bartholomæo Laudunensi episc. primus abbas ordinatur: qui postmodum a papa Innocentio II, Romæ Ostiensis episcop. cardinalis. » De S. Joannis cœnobio nil impræsentiarum præter Vitam sanctæ Salabergæ (quam damus in lucem) suppetit. Occurret in Additamentis.

(¹⁰⁶) IBID. — *Radulphi discophori monachorum.* Nomine Discophori œconomum, sive, ut vocant, procuratorem, cui rerum gerendarum et facultatum cura et administratio demandatur, venire mihi suadeo. Radulphum pariter episcopi discophorum nominavit Guibertus initio cap. 10.

(¹⁰⁷) IBID. — *Sub birro liberationis causa ferret.* Birrum supra pileum exposuimus; hic vero pallium seu chlamydem significari, verbis subsequentibus haud obscure innuitur: « Parasitus autem aliquis ei obviam factus, quid sub cappa portaret aspexit. » Videlicet verbo antiquato cappa pro chlamyde amplo sumenda hoc loco, qua voce etiamnum in rebus ecclesiasticis pluviale, (vernacule *chappe*) sæpiuscule vocant. Quamquam a capite cappam periti linguæ latinæ scriptores deducant. Consule Spelmanni archæologum, et Vosium De vitiis sermonis. De birro ita canonicus Laudunensis in Chronico ms. « Petrus eremita de territorio Ambianensi, primo monachus apud S. Rigaudum in Foresio, post prædicator effectus, cœpit tanta populorum multitudine vallari, tantis muneribus donari, tantis sanctitatis præconiis acclamari ut multæ ætates non meminerint honore simili quempiam haberi. Pili de ejus mulo pro reliquiis rapiebantur. Tanea tunica ad parum, cuculla super utrisque talaribus, birro

A desuper utebatur: pane vix, vino autem nunquam aut pisce alebatur, » etc.

(¹⁰⁸) IBID. — *Ad S. Mariam Versiliacensem sive Vesselicensem (Vezelay) monasterium quondam Benedictini ordinis in Burgundia, ab ipsa origine monialibus traditum perhibet testamentum comitis Gerardi de Rossilione, atque uxoris Berthæ, cujus equidem testamenti tabulam magna ex parte, diversisque in locis inseruit suis probationibus ad originem familiæ Alsat. doctissimus Vignerius e congregatione orat. presbyter. Nos vero haud per partes sed solidam dare, una Nicolai I, papæ atque Caroli Calvi eam approbantes literas subjicere, non grave, imò perquam acceptum fore viris eruditis censuimus. Ferunt igitur hæc verba:*

B *Testamentum, sive foundationis tabula monasteriorum Pultheriensis et Vezeliacensis.*

« Omnibus Christi fidelibus pietate, amore, desiderioque ferventi beatam vitam expectantibus, et in unitate Christianitatis sub obedientia præceptorum Dei ubique manentibus, sive his qui præsentibus sunt, sive his qui futuri, atque in compage et vinculo charitatis victuri, et usque ad consummationem sæculi in Ecclesia sanctorum sibi invicem sunt successuri. Ego Gerardus, divinæ pietatis munere apud gloriosam regalem mansuetudinem comitis honore sublimatus, ex communi, voto et desiderio dilectissimæ conjugis meæ atque amantissimæ Berthæ, eo quod nobis pariter unanimiterque, Domino inspirante, complacuerit, ut de rebus nostris et possessionum nostrarum titulis, perennem memoriam Domino Deo nostro, ubi laus ejus assidua fieret, statueremus. Et, quoniam largitionibus piis dominorum, et seniorum nostrorum, qui nos liberalissime honoribus et dignitatibus ampliaverunt, id est imperator et senior noster clementissimus Ludovicus, et gloriosa domina et regina Judith, filiusque ipsorum æque senior, atque dominus noster rex Carolus, plurima, possidenda accreverunt, justissime nobis visum est ut eorum amore incitati locum ecclesiæ ipsum fundaremus, ubi pro gratis muneribus ipsorum, esset in orationibus solemnibus et jugis supplicatio apud Deum, continua pro salute eorum exhortatio.

D « Non immemores etiam sumus eorum circa nos benevolentiam ipsorum, id est domini senioris Ludovici Augusti, Judith dominæ 654 et reginæ, Caroli filii ipsorum similiter domini et senioris, qui nunc superest regnans; sed et dignam rependentes genitoribus ac parentibus honorificentiam, id est Leuthardi et Gymuldis [*al.* Grimildis], atque gratissimorum Hugonis et Davæ, amabilibusque filiis et filiabus ipsorum, sive qui jam obdormierunt in Domino, sive qui adhuc vivunt, consanguinitate, affinitate, et propinquitate etiam nobis junctis, id est Leufredi et Adalardi, comitum præclarissimorum, ut pro eis intercessio et assidua deprecatio fieret, et peccatorum eorum acquireretur propitiatio: et in loco ipso, quem juvante Christo fundaremus,

succedentibus temporibus esset eorum permanens recordatio. Itaque et illorum quoque propinquorum, quibus et hæreditario jure eisdem in rebus successimus, nec non et reliquorum omnium, sed et amicorum nostrorum universorum, et fidelium generaliter omnium perpetualis duraret memoria, ibique per ævum pro omnibus fieret communis oratio.

« Ego igitur Gerardus, et conjux simul gratissima, pia et fideli devotione constituimus, atque construximus monasterium, et habitaculum servorum Dei, apto competentique loco, et ex largitione atque oblatione facultatis et rerum nostrarum quidquid ad sustentationem eorundem Deo famulantium, quidquid ad religionis cultum necessarium exstat, pia ac solerti providentia juxta vires, quas Deus tribuit, procuravimus, menteque promptissima, eadem ipsa, quæ de manu ipsius accepimus, gratias beneficiis illius offerentes obtulimus.

« Fundatus igitur atque conditus est locus devotionis nostræ in honore Domini nostri Jesu Christi, et venerationes beatissimorum apostolorum Petri et Pauli, super amnem Sequanæ præterfluentis, in agro respiciente ad villam, quam ex antiquo Pultarias nominant in pago Laticensi, in regno Burgundiæ, ut ibi venerabile orationis domicilium votis ac supplicationibus fidelium frequentetur, conversatioque celestis sub regulari districtione, et institutione beati Benedicti viventium, omni desiderio et ardore intimo perquiratur et expetatur. Ibi contulimus villas has, ipsam eandemque, ubi e vicino monasterium situm est, Pultarias, quidquid [al., ibi] erit ex hæreditate, quidquid præcepti sui auctoritate senior noster Carolus rex nobis inibi contulit, quidquid alio legitimo pacto rebus nostris accessit, cum universis appenditiis suis, et quæ ubicunque ad ipsa respicientia sunt. In pago vero Senonico sextam cum omnibus ad eam respicientibus, et universis appenditiis; manistam similiter cum omnibus ad eam respicientibus, et universis appenditiis suis, verum etiam et villare in supradicto pago, cum omnibus rebus ad eas respicientibus, et appenditiis earum. Similiter et in eodem pago, in villa quæ dicitur Piscatoria, quæ est sita super Hionem fluvium, totum et ad integrum quidquid de..... vassallo dominico acquisivimus, et quidquid ad ipsam Piscatoriam aspicit, in omnibus duntaxat in quibus ibidem nostra videtur dominatio, vel esse scitur potestas, et quidquid ad jus nostrum in pago Tricassino pertinet.

« Pari etiam ordine fundavimus aliud monasterium, eodem studio, eademque devotione, ut habitaculum ancillarum Dei sub regulari districtione, et institutione sancti Benedicti viventium fieret in honore Domini nostri Jesu Christi, in loco vel agro qui dicitur Virziliacus, in pago Avalensi, in regno Burgundiæ, ubi et contulimus villas has. Eandem ipsam, in qua situm est sacrum et venerabile monasterium, Virziliacum, quam commutavimus cum

A domina et gloriosa Judith regina, agente et impetrante apud piissimæ memoriæ dominum et seniores nostrum Ludovicum imperatorem, quidquid idem clementissimus imperator ad eandem villam respiciens sub præcepti sui confirmatione condonavit nobisque contulit, quæ ubicunque respiciunt ad eandem villam pertinentia, prædicto monasterio consignavimus. Villam denique Dorviciacum, villam Cisternas fontanas atque Molintium, vel quidquid in nominato pago Avalensi, vel Tornodorensi acquisivimus, cum universis appenditiis supradictarum illarum, ubicunque vel in quocunque pago fuerint.

« Totum ergo ex integro quidquid in supranominatis villis vel agris acquisivimus, et acquirere potuimus, sacratissimis locis, et monasteriis coadunavimus, et unanimi, atque utilitati eorum, qui ibi Deo servierint, in perpetuo conneximus; tantum nobis dum manemus in vita, earum usu fructuarium reservantes. Tutitionem quoque et defensionem prædictorum monasteriorum sub nostra cura habentes. Itaque quidquid præfato monasterio nostra religiosa oblatione collatum est, quidquid in rebus sive servitiis quibuscunque speciebus, Deo inspirante, contraditum additumque fuerit, aut a quibuscunque fidelibus quolibet unquam tempore oblatum, absque ullis exterioribus obsequiis, et obsequiorum exactio-nibus, solis eorum stipendiis, et necessariis sumptibus, qui illic Domino serviunt, jugi præsentis nostri testamenti firmitate permaneat illibatum. Excepto quod pro benedictione annis **655** singulis ad reverendam sedem beatorum apostolorum, cui loca eadem subdidimus, Romæ offerantur beato pontifici Urbis libræ argenti duæ.

« Et quia ultronea voluntate charitatis, atque humanitatis officio, quotidiana beneficia docent exercenda, liberi tamen ab aliis exhibitionibus monachi sub quieto servitio regulariter vivant, orationis obsequia solemniter offerentes Deo, pro gloriosissimis dominis et senioribus nostris Ludovico Augusto, et Carolo ejus filio, et præcellentis memoriæ dominabus Judith, atque Hermentrude; sed et præclarissimæ item recordationis genitorum genitricumque filiorumque ipsorum, qui sive vivunt, sive jam dormierunt in Domino, pro nobis etiam filiisque, ac filiabus viventibus, sive defunctis, cunctisque amicis nostris, omniumque fidelium multitudine.

« Hoc vero monasterium, sive aliud supra nominatum, cum omnibus rebus ibi collatis, beatissimis apostolis apud Romam subdidimus, et testamentario libello dato æterne pontificibus Urbis illius, qui vice apostolica annis sequentibus sedem tenuerint, ad regendum, ordinandum, non tamen ut beneficiaria potestate. Cumque dandi, aut procaminandi licentia sit disponenda, perpetuo commisimus, ut eorum sollicitis studiis, et vigili provisione, juxta nostram devotionem, religio pietatis et honestatis ad gloriam Dei semper ibi exerescat, et fructus apud Deum propensior generetur. Illud perpetue firmum volumus,

ut quoties abbas vel abbatissa de præfatis monasteriis respectu divino a religione nostra sanctis apostolis contraditis, ex hac luce migraverint, congregationes ipsæ, quas de venerabilibus locis Deus esse voluerit, habeant concessam sibi potestatem cum interrogatione, sanctorumque virorum consilio, alterum vel alteram bonæ vitæ et boni testimonii, auxiliante Domino, ex suo consortio atque collegio electum vel electam præficiendi, prosequente pontificis super hac re probatione, qui sedem apostolicam tunc temporis meruerit.

« Sed et rerum quantitas in suscipiendis fratribus, vel sororibus semper attendatur, ne superfluo numero congregationes ipsæ (quod absit) forte gravatæ delabantur. Illud quoque summopere monemus, et sub obtestatione etiam inhibemus ne cui pietatis nostræ votum liceat in perpetuum commutare, vel præpostero ordine irrumpendo perturbare. Quod si quis, quod non credimus futurum, præsumpserit domini et senioris nostri Caroli Pii regis præcepto damnatus, Domino Deo nostro dignam facti sui vicem ei reddente, ex sententia sancti pontificis, vobis, et sacrilegus et sacrarum rerum fraudator, a cœtu populi Dei extraneus pœnam æternam, nisi resipuerit, incurrat.

« Sed et vti omnes, sanctissimi Patres et episcopi, per Redemptorem Dominum nostrum deprecamur, ut huic nostræ devotionis operi semper dignemini exactores, et adjuutores in omnibus existere. Quod in finem monendum sit piis et charissimis nostris servis Dei in monasteriis tanto studio a nobis fundatis, degentibus, et pia et vigili cura devotionis et religionis sit, « atque in omnibus se exhibeant sicut Dei ministros, nemini dantes ullam offensionem vituperandi (II Cor. vi, 5) » religiosissimum et sacrum ordinem monasterii sui, ut apostolicæ sedis pontifex sit eis rector assiduus, consolator et tutor; quatenus corpori et membris Ecclesiæ fidelissima charitate et religiosissima obedientiâ juncti, etiam capiti totius corporis, quod est Christus, mereantur compage sociari.

« Hoc autem testamentum plena a nobis pietate et devotione confectum, ut omni tempore irrefragabilem obtineat firmitatem, etiam manus nostræ, et illustrium virorum subscriptionibus sanximus roborandum.

« S. Gerardi comitis, S. Berthæ conjugis qui hanc oblationem Deo pro remedio animæ suæ obtulerunt, et testamento facto firmaverunt, atque firmari jusserunt.

« S. Evæ filiæ ipsorum quæ voluntatem parentum, et oblationem Deo factam, audiendo et firmando consentiit, consentiendo confirmavit.

« S. Sanvarii. S. Simonis. S. Fanvel S. Baunari. S. Widerici. S. Gerardi. S. Rotardi. S. Abenis. S. Augarii. S. Optadi. S. Galfari. S. Athonis. S. Ardulfi. S. Bercharii. S. Raganaudi. S. Leuderici. S. Alverti. S. Fredeberti. S. Radulphi. S. Gerardi. S. Sigiberti. S. Gislemari. S. Gauzelini. S. Ayr-

A baldi. S. Zenonis. S. Odolardi. S. Odeberti. S. Aistorici. S. Amalberti. »

Nicolai papæ I confirmatio fundationis monasterii Vizeliacensis.

« Nicolaus episcopus, servus servorum Dei, religiosæ, et Deo dicatæ, quæ divino nutu, divinaque providentia in 656 monasterio fuerit constituta, » etc. *Vide inter epistolas et diplomata Nicolai I, Patrologiæ t. CXIX.*

657 *Diploma Caroli Calvi fundationem approbantis Vizeliacensis monasterii.*

« In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Carolus Dei gratia rex. Si nobilium et illustrium, » etc. *Vide inter diplomata Caroli Calvi Patrologiæ t. CXXIV.*

658 Aliquot post annis, sanctimonialibus amandatis, in Vezeliacense cœnobium successere monachi; qui tandem pluribus sæculis elapsis anno nimirum 1537, obtentis dolo a summo pontifice Paulo III litteris bullatis, cucullum abdicaverunt, ac sæcularium canonicorum mores et vestes induere.

(¹⁰⁹) CAP. IX. — *Abbas autem Sancti Vincentii Adalbero.* Quem supra seriei abbatum S. Vincentii Laudunensis accensuimus, estque undecimus.

(¹¹⁰) CAP. X. — *Et Salbano superjecto.* Lege *Salbano.* Quo verbo usus est auctor noster libro De virginitate, cap. 10. « *Sabanoque ac vestibus ac si somnolentum operiri.* » Pro linteo usurpatur, velut antiqui scriptores exponunt. Victor Uicensis libro tertio ante medium. Muritta diaconus Elpidoforum Christianæ religionis desertorem, ac crudelem persecutorem, quem e sacro fonte susceperat, alloquitur: « *Clam furto nescientibus cunctis bajulabat illa, quibus eum suscipiens de fonte dudum texerat sabana.* » Et infra quid sabanum explicat. « *Hæc sunt linteamina, Elpidofore, quæ te accusabunt, dum majestas venerit judicantis.* » Videsis sanctum Gregorium papam, libro IV, Dialog. cap. 55, de Centumcellensi presbytero, sanctum Bonifacium Mogunt. epist. 10 et 145 in fine; Paulum papam I, ad Pippinum regem, tomo III Hist. Franc. Andreae Duchesne pag. 746.

(¹¹¹) *IBID.* — *Delatus ad ecclesiam,* etc. — Quare in ecclesia San Vincentiana sepultus fuerit Galdricus ep. rationem dedimus in summario Hist. ejusdem monasterii; quod nimirum ecclesia illa episcoporum Laudunensium fuerit cœmeterium. Epitaphium Galdrici pene oblitteratum prostat ante altare S. Benedicti in hæc verba:

*Fructus amorque gregis, utriusque modestia legis.
Viverè dum licuit Waldricus iste fuit.
Præsul prudentis super alta negotia mentis.
Ecclesiæ clypeus sit suus inde Deus.
: : : : : Vix terra recepit
: : : : : Pastorem jugulavit ovis.*

(¹¹²) CAP. XI. — *Thomam enim Codiciacensis, ut dicitur, filium.* Late etiam nefandos Thomæ mores suis coloribus depingit Sugerius in Vita Ludovici Grossi, pag. 97. Hist. Franc. tom. IV, ab Andrea Duchesne. Atiquando nihilominus illum ipsum Tho-

mam religionis cultorem existisse, exhibuisseque A pietatis exercitia demonstrat subsequens charta :

« In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Ego Thomas Dei gratia Codiciacensis dominus, pendens quanta sanctæ Ecclesiæ reverentia debeatur, quæ sub Deo Patre Mater nostra vocatur; in qua per baptismatis sacramentum regeneramur, et ex qua ad supercœlestem Jerusalem nostram principaliter matrem colligimur: ecclesiam beatæ Mariæ Novigenti sub nostro post Deum patrocinio, et de nostris beneficiis constitutam, prospiciens plurimum a debita libertate claudicare, et ministrorum nostrorum usurpationibus miserabiliter subjacere, tali, Deo inspirante, prærogativa disposui insignire; eam enim reverentiam, quam ab antecessoribus meis eidem ecclesiæ impensam comperi, scripto, et auctoritate nostra, et procerum nostrorum testimonio roborare decrevi.

« Intra constitutos igitur terminos ambitum villæ ipsius ita liberum esse debere censuimus, ut nullus clientum vel præpositorum nostrorum intra ipsius terminos, nec hominem, nec aliquid capere audeat, vel quidquam a quoquam ullus hominum, præter abbatem et monachos, præsumat violenter exigere, sed a cunctis invasionibus, ac si sacratus, sit immunis locus ipse. Homines loci ipsius præter quinque, quos mihi retinui, Deo et Ecclesiæ servituros dereliqui, quos nolo amodo pro meo servitio, nisi cum abbatis et fratrum licentiâ et voluntate urgeri. Quod si quis eorum quos mihi retineo ad me venire noluerit, cum eum per ministrum meum mandavero, abbati suggeretur, vel priori, aut præposito, ut eum ad me venire faciat. Si propter abbatem venire noluerit, nunquam per aliquem hominum meorum intra districtum territorii ecclesiæ capiatur. Sed ut intra districtum castrî mei capi valeat, expectetur.

« Et si ab hac die in posterum aliquis externus ibi habitare voluerit, si probabiliter liber est, Ecclesiæ servitio se mancipare poterit. Similiter et advena. Quod si alicujus sancti eum esse constiterit, meus erit. »

(1126) *IBID.* — *Facta sunt hæc*, etc. Consimilis est istis canonici Laudunensis enarratio: « Anno Domini 1112, Waldericus Laudunensis episcopus cum cives ipsius urbis a sacramento **659** juratæ communitatis studisset revocare, civibus in seditionem versis, cum quibusdam fidelibus suis nobilibus eis venire volentibus, armis eorum nequiter est confossus feria quinta hebdomadæ paschalis, VIII (Guibert III) Kal. Maii, in litania majori: unde confusa multitudine tumultuante succenditur ecclesia cathedralis cum domo episcopali; succensa est etiam ecclesia B. Joannis Baptistæ in abbatiâ monialium, cum aliis 9 ecclesiis e vicino appendentibus. Ludovicus rex Francorum tam severe scelus istud in auctores seditionis ultus est, ut tam futuros quam præsentis debeat exemplum a simili scelere terrere. »

(113) *IBID.* — *Quod siccatorias vocant*, A sicca de-

duci opinor. At quodnam instrumenti, sive machinæ genus fuerit siccatoria nondum legi.

(114) *CAP. XIV.* — *Quo decedente, iste legitime.* Per se patet demonstrativo iste Bartholomæum; qui Hugoni successit, ab auctore subintelligi. De quo sic Guillelmus Nangiagus in Hist. ms: an 1113. « Quo (Hugone) post septem menses mortuo, vir illustris Bartholomæus ad episcopatum Laudunicæ civitatis provehitur; cujus industria episcopalis ecclesia, quæ incensa fuerat, in brevi reparata est, etc. Gesta Bartholomæi recenset Hermannus in Appendice; qui, quod inter cætera ab eodem episcopo præclare acta abbatiam Fusniacensem congregationis Cisterciensis condidisse affirmet, pauca ejusdem foundationis ex ipsomet Fusniacensi tabulario B hausta, retexere libitum est:

De eo quod Bartholomæus episcopus in loco cui Fusniacus dicitur abbatiam construxit.

« In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Ego Bartholomæus Dei gratia Laudunensis episcopus, notum esse volumus tam præsentibus quam futuris, quod Fusniacus erat alodium Sancti Michaelis, et, cum locus ille non multum esset utilis eidem ecclesiæ, impetravimus ab Elberto abbate et monachis loci illius, ut illum locum nobis liberum et absolutum redderet, ad faciendum quidquid inde facere vellemus. Nos autem eundem locum, assensu prædicti abbatis et capituli ejus, Bernardo et monachis de Claravalle, liberum et absolutum reddidimus, ut ibi abbatiam constituerent, et libere et quiete Deo deservirent.

« Actum anno Domini millesimo centesimo vigesimo primo. »

Multa et alia contulit beneficia Fusniacensi monasterio idem venerabilis antistes. Sepultus jacet in ejusdem cœnobii templo, in quo sequentia duo epitaphia cernuntur

Epitaphium reverendissimi præsulis Bartholomæi Laudunensis episcopi

Regum stirpe, ducum generatus sanguine, claris
Clarum nomen habet Bartholomæus avis.
Promptus ad arma fuit dum junior iret in hostem
Multa trophæa tulit, vix habet usque parem.
At Deus in præceps retrahit miseratus euntis;
Nec mora, castra fugit, projicit arma ducis.
Clericus inde Remis sequitur virtute Manassem,
Imo senem fessum fertque subitque vicem.
Lauduni interea sacra mactatus in æde
Præsul, obit subito; moxque vacante sede,
Hunc sibi pastorem clerus, populusque requirunt;
Abducuntque Remis, ac sibi præficiunt.
Sic bene pontificis, meritumque et nomen adeptus;
Quod gerit officii, perficit, implet opus.
Exemplo verboque grægem regit, omnia factus
Omnibus, ut Christo feneret ex ovibus.
Protinus hinc Mariæ succensa recondere templa
Non tardat; reparat teclaque præsulea.
Tum sacra Baptistæ monachis dans claustra, periræ
Crimina et ipsa facit, scandala suffugere.
Postea cœnobium Mariæ sub nomine fundat,
Consecrat ipse Deo Fusniacumque vocat.
Fusus ut e cælo castis in cordibus ignis.
Ardeat, incaleat pectoribusque piis.
Utque tribus votis triplicem quasi funibus ho. tena
Implicet, ad pugnam dirigit hic aciem.

Sic decet et... funes dissolvere, fastus
 Sternere, mundanos tundere carnis acus.
 Boheryas condens scelerum spineta revellit,
 Terraque fert fructus quam prius ipse colit.
 Mentibus expellit tenebras, lucemque refundens
 Dât Vallem Claram, luminis arma ferens.
 Lampada ne vacuum virgo ferat, auget oliva,
 Monstrolium plantans, pullulet unde olea.
 Dans Præmonstratum, per devia euntibus aptur
 Monstrat iter, sequitur quod novus ordo Patrum.
 Legibus instituens Norberti Martinianos
 Urbicolos, mores corrigit hisce malos.
 Quissiacum jaciens quatit arcum, tela retorquet
 Dæmonis, ac animis noxia cuncta movet.
 Forcipe, Thenaliis, sumpto carbone labella
 Mundat, et ut Cherubin casta dat eloquia.
 Clari fontis aquas facientibus exhibet, hisque
 Turbida mundanæ flumina tollit aquæ.
 Buccilici bellum vitiis quasi buccina clangit,
 Oraque divinis laudibus apta facit.
 Fessus episcopi tandem sub pondere, honores
 Deserit, ac clerum, prospera cuncta, et opes.
 Fusniacum petit, inde simul quod venerat, implet;
 Sponte fit et monachus præsul, ibique latet.
 Ut liber vacet ille Deo, totusque salutis
 Incumbens propriæ, gaudet amara pati.
 Occidit oppressus senio, dignumque sepulcri
 Marmor habet corpus, mens petit alta poli.
 Sicque sua partis fruitur virtute coronis:
 Cingitur et ternis frons sua laureolis.

Aliud circa tumulum.

Qui jacet hic præsul Marianam condidit ædem
 Lauduni, pariterque domos antistitis ustat.
 Tempa decem instruxit; Benedicto contulit unum:
 Bernardo quatuor; Northerto quinque piavit.

Addit et Guillelm. de Nangis Histor, ms: « Bartholomæus Laudunensis episc. anno xxxviii sui episcopatus, contempto mundi schemate Fusniaci induitur habitu monachali. »

Inter beatos accensetur in Menologio Cistertiensi ad sextum Kalend. Julii; auctore Chrysostomo Henriquez. De Bartholomæo agunt auctores plurimi quos referunt idem Henriquez ad id diei: et Angelus Manrique Annal. Cist. an. 1120, cap. 2, n. 1, et an. 1142, cap. 1, n. 3.

(115) CAP. XIV. — *Ab archiep. totius Franciæ et episcopis anathemate pulsabatur.* Expressius abbas Sugerius in Vita Ludovici Grossi ubi supra: « Cujus (Thomæ) intolerabili fatigata molestia, cum sederet Belvacii in generali conventu Gallicana Ecclesia, etc. Venerabilis S. R. E. legatus Cono, Prænestinus episcopus innumerarum pulsatus molestia querelarum, etc., anathemate generali detruncans, cingulum militarem ei licet absentis decingit, ab omni honore tanquam sceleratum, infamatum, Christiani nominis inimicum, omnium judicio deponit, » etc. Auctor Appendicis editæ ad Sigibertum, Thomæ funestum finem strictim ostendit. « An. 1150, Thomas de Marla in suo proprio conductu negotiatores decipiens, a rege Ludovico cum exercitu impetitur; et a Radulpho Viromanduorum comite, in ultionem Henrici fratris sui, vulneratus et captus, Lauduni moritur. »

(116) IBID. — *Post funestum excidium Laudunensis eventum.* Non equidem hic metam facinoribus posuere Laudunenses; ultra progressi sunt. Post aliquot

A annos iterum commoverunt urbem; ac sanicem vulnus recrudescens foras erupit. Testis est sæpiusculè productus Laudunensis canonicus: « Anno 1177 homines de Laudunesio in præjudicium episcopi Ecclesiæ Laudunensis, data regi Ludovico æstimatione pecuniæ, communiam ordinaverunt habere, et sic perperam cogitantes, a iugo servitutis cervices suas et solum hæredum excutere arbitrati sunt. At Rogarius egregius Laudunensis episcopus per se, per amicos, regis præsentiam adiit, et ut Ecclesiæ suæ misceretur, communiam servorum suorum defendendo, modis omnibus exoravit. Rex vero, ut dicitur, sponcioni pecuniæ hærens episcopum et suos non audivit. Episcopus vero, ut erat magnanimus, videns se apud regem sæpe requisitum non proficere, proprium genus suum sollicitavit, ut per eos de servis sibi ingratis et rebellare volentibus ulcisceretur. Confluentibus undique ad eum sui generis principibus cum aliis amicis, necessariis, Jacobo scilicet domino de Avennis, et comite de Rostolio.

« Pars autem adversa non ignara, eorum adventum cum suis adiutoribus præstolabatur armata. Venerant eis in auxilium, ex aliis communiis, plurimi, Galfrido Silvanectensi, tunc Laudunensi præposito, procurante. Sed ex regis præcepto homines Sancti Medardi Suessionensis ad eorum auxilium confluerunt. Communia de Crespeio, communia de Velli in eorum auxilium convenerunt. Apparatis itaque hinc inde copiis armatorum, tota illa rusticana multitudo, solo nomine militum qui convenerant territa, fugam consuluit. Cæsa fuit ibi multitudo non modica, sed eorum qui in aquis perierunt incertus numerus.

« Hæc autem acta sunt secunda feria post *Invo-cavit me* ad molendinum Sancti Martini Laudunensis, cui nomen est Comporte, quem locum fuerant deprædati. Sequenti vero æstate ejusdem anni, rex Ludovicus ultum ire parat stragem illorum de Laudunesio, in fratrem episcopi Reinaldum dominum de Roseio (*Rosoy*). Pervenit ad castrum comitis de Roceio (*Roucy*) cui nomen Nisi, ubi, amicis dicti domini de Roseio satisfaciens regi, pro eo intervenit reconciliatio; ita tamen ut castrum suum ab eo deinceps recognosceret tenendum. Venerabilis vero episcopus iram regis declinans apud Galterum tunc Lingonensem episcopum latuit in Burgundia. »

(117) CAP. XV. — *Matricularios vocant.* Qui in singulis ecclesiis matriculæ pauperum curam agebant, et eorum stipendia dispensabant, hodie *Marguilliers*. Plura vide in not. clariss. ac doctissimi Bigonii ad veteres Formul. Marculphi, pag. 615, II, et Vossium De vitiis sermonis pag. 496.

(118) IBID. — *Is contra datis vadibus bello pugillaturus impetiit.* Nil usitatius apud antiquos scriptores, frequentiusque nil in veteribus schedis (mediæ potissimum ætatis) occurrit, quam duello, sive singulari certamine res controversas diluere. At, quia complures argumentum istud pertractarunt, ab hoc,

atque multa præ manibus habeamus, temperare visum est; ne periti lectoris stomachum sæpe sæpius repetita ingerendo ad nauseam usque moveamus. Legas Pithœi Glossarium ad Capitularia; Sirmundum, Not. ad lib. III. epistola 28; Geffridi Vindo; Bosquet. in libri II. epistolam 136; Innocent. III; Spelmannum in Glossario, verbis *campus*, *duellum*, et *judicium*.

661 Unum ex multis seligere placet exemplum insignis duelli, ex membranis nempe hujusce chartephylacii Sancti Germani Parisiensis, quo in Gallia monomachiae quamdiutissime usum viguisse advertere est. Habet ita:

« In Christi nomine, ego Gaufridus Dei gratia abbas Sancti Germani Parisiensis, et ejus monasterii conventus, notum esse volumus universitati presentium pariter et futurorum, quod Stephanus de Mathiaco cepit quemdam hominem nostrum Ingelrannum de Antogniaco, quoniam ipse juxta publicam stratam fossetum quoddam faciebat, ubi idem Stephanus et Eustachius de Bivera, consanguineus ejus, mediam partem vicariæ se habere clamabant. Nos autem hanc injuriam super injusta captione hominis nostri nobis illatam domino regi ostendimus. Ipse vero per submonitionem in curiam regiam veniens, omnes terras, præter arpennos extra villam Antogniaci, et extra villas ad eam pertinentes, de vicaria quam clamabat esse asserbat; et ideo prædictum hominem nostrum absque suo assensu secus viam fodientem ceperat. Dicebat insuper quod pater suus, et ipse post patrem, vadia belli, si quinque in villa Antogniaci evenissent, ad voluntatem suam ex consuetudine apud Mathiacum et apud Colliacum duxerant. Ad quod probandum duos homines exhibuit.

« Porro nos hæc omnia pro ecclesia nostra negantes, per Landricum de Antogniaco unum de probatoribus suis, secundum Lambertum de Mathiaco, in approbatione facienda quam promiserat, mendosum esse monstravimus. Igitur, pluribus intercurrentibus intervallis, ad diem a domino statutum venit idem Stephanus, cum suo pugili, in curiam domini regis Parisius, ubi fratres nostri Rainardus et Philippus, a nobis destinati, loco nostri, sicut ad duellum bene muniti adfuerunt.

« Proinde, pertractata causa in presentia Parisiensium præpositorum Guillelmi de Gornaio, Rainoldi de Bellomonte, Balduini Flandrensis, locum domini regis tenentium, cum non posset inter nos et prædictum Stephanum pax firmari, adductus est in medio uterque pugil et ad conflictationem statutus; cumque ambo diu multamque conflictassent, et sese invicem gravissime afflixissent, tandem, Deo auxiliante, pugil noster, adversarium suum viriliter et audacter invadens, oculum ei eripuit, et tanto conamine eum gravavit, quod, illo profitente se victum esse, victoria sibi cessit.

« Præterea eadem die supradictus Stephanus adduxerat duos homines in medium, per quorum testimonium probare volebat quod ipse vel ser-

viastes sui, sine assensu nostro et officialium nostrorum, debebant de jure metretas de villa Pyro-dio ad rectum parare. Ingelbertus autem de Antogniaco uni illorum hominum, Odoni nuncupato, contradicens, testimonium ipsius super hoc falsum esse se probaturum publice asseruit; et sic, vadiis belli inter eos commissis, ad duellum faciendum eadem dies præfixa fuit. Cumque victoria primo pugili nostro, sicut prædictum est, cessisset, præfati fratres nostri Rainardus et Philippus nostrum pugilem, scilicet Ingelbertum, cum obsidibus bonis in medium adducentes, obtulerunt iudicibus eum ad probandum quod promiserat: at sæpedictus Stephanus præsens ibidem non fuit, nec pugilem suum, sicut mos est, cum obsidibus prætaxatis, iudicibus exhibuit. Unde iidem iudices fratribus nostris, Rainardo et Philippo, cum pugilibus et obsidibus nostris dederunt licentiam recedendi a curia. Et cum ipsi iudices a curia exeuntes irent ad propria, prænominato Stephano obviaverunt, quem, pro defectu utriusque duelli captum, cum suis pugilibus et obsidibus in castello posuerunt.

(¹¹⁹) *IBID.* — *Sacri laticis iudicio.* De ejusmodi probationibus, aqua calida ac ferro candenti, consulendi auctores modo citati, nec non Juretus ad Ivonis epist. 75 et 168. Verumenimvero prohibere duella et iudicia Stephanus PP. V. 2, quæst. 5 Consuluit; Coelestin. III, capite Cura suscepti. De purgat. vulg.; Innocent. III, cap. Ex litteris de excessibus prælat.; Honorius III, capite Dilecti, et alibi.

Non vulgare est quod protulit iudicium (insigni miraculo consignatum) S. Pontius abbas S. Andreae Andaonensis juxta Avenionem, ideo hic adnotandum; nempe caput 10 Vitæ ejusdem abbatis, nondum typis evulgatæ, et ab æquali conscriptæ, describendum: « Nec prætereundum, nec silentio occultandum dignum fore decernimus, quod illorum relato qui præsentem aderant audivimus. Quadam namque die vir domini (Pontius) transeundum Rhodanum pro quibusdam sui magisterii negotiis disposuerat. Matutinali itaque [tempore] sacrosanctis mysteriis secundum suum morem humiliter persolutis descendebat ad ripam cum pluribus sociis, statimque ante eum adveniunt terræ cultor et custos hominum suorum, in manu tenens vomerem, altercando cum socio suo, proclamando illum latronem; siquidem nudius tertius idem vomer non longe ab aratro sub terra ab eodem aratore coopertus fuerat, nemine præsentem vel vidente, nisi suo socio, qui juxta aderat. Requisitus **662** in crastinum, non est inventus per triduum. Qua de re alter contra alterum conquerendo, impetebat unus alium furem vomeris proclamando. Aiebat ergo, inquit, qui absconderat: nullo præsentem, nec in proximo existente, excepto te solo, fuit terræ suppositus, propter quod te illum abstulisse dicimus. Prædictus etiam vir Domini supradictam ante se audiens querimoniam, ambobus subridens hanc indixit

sententiam : Mittatur propè ripam sicut videri A possit vomer in aqua Rhodani, et consignabimus eam in nomine Domini. Quod viri Dei dictum factum est celeriter adimpletum. Tunc namque vir Domini signo sanctæ crucis aquam sanctificans, inquit : Nudatis brachiis ille de quo plus dubitatur, prior ab aqua vomerem eleuet, et si reus furti sit, Deus justus et verax, hoc sua bonitate revelet. Audacter itaque sibi furti conscius ad extrahendum vomerem ex aqua manum intulit, quam velut in cacabum bullientis aquæ misisset, crematam, et sine vomere retulit. Mira itaque res nec nostris sæculis hactenus audita. Aqua enim naturaliter frigida ad demonstrandam rei pollutam furto conscientiam, furis cremando brachium, vindictæ fecit indicium, hominibusque ex hoc facto mirantibus, ac viri Dei sanctitati præsens miraculum ascribentibus, ait ipse cum precibus : « Laudemus in suis sanctis operibus Dominum (Psal. xxxix, 19), » siquidem « ipse facit mirabilia solus (Psal. lxxi, 18), » sicut dicit Propheta veridicus. Nullus utique mortalium fecit unquam mirabilia nisi Deus homo factus in virgine Maria. Ille igitur laudetur, honoretur et glorificetur : fecit enim nobis sua pietate cognitum, quod nostris oculis manebat absconditum. Cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen. »

(120) CAP. XVII. — *Dispensationem Filii Virginis phantasma esse fatentur, etc.* Manichæorum hoc est deliramentum. Inspiciendus B. Augustini lib. De hæresibus, cap. 46 post medium ; S. Leo, sermo. 5 De jejunio decimi mensis, sub med. ; sermo. 4 De Quadragesima, ante finem, et ejus epist. 93 contra Priscillianistas, cap. 7 ; Prædestinatus hæresi 46, 60 et 70.

At enim in Gallia, non modo postquam sopita hæresis Barenghariana est, territorium Suessionense hæc pestifera Clementii (quem tuebatur Joannes comes) labe infectum est, inio in Armoicam quoque provinciam ipsa eadem tempestate diversas hæreses serpsisse docet Hugo Rothomagensis archiep., tractatu De hæresibus, qui idcirco primum nunc luci a nobis exponitur. Reperies inter additamenta.

(121) IBID. — *Interea perreximus ad concilium Belvacense.* Cui præsedit Cono legatus Paschalis II, an. 1114, quod supra visum est. Append. ad Sigibertum, et Nicolaus Vitæ S. Godefridi lib. III, cap. 9.

(122) CAP. XVIII. — *Sordidissimas braccas.* Ovid., Trist., lib. III, eleg. 10, braccas memorat, de quarum antiquo usu Vossius, De vitis sermonis, pag. 10. Quid vero sonent apud nostrates indigitant Molsenses monachi apud Orderic. Vitalem, Hist., lib. VIII, pag. 712 : « Ast omnes populi braccis uluntur in occiduo climate ; nec eis tam pro frigore quam pro dedecore norunt carere. Quibus pro causis idem mos est in nostro ordine. » Nempe braccis femoralia intelligunt : inde braccille diminutivum, quod subligaculum aliqui interpretantur. Adeas Menardum in Concordiam regularum, cap. 42, pag. 894 ; et Haestenum, Disquisit. monast., pag. 495.

(123) CAP. XIX. — *Ad sanctæ conversationis habitum.* Auctor ipsemet, lib. I Vitæ suæ, cap. 8 : « Suscepto sanctæ conversationis habitu perenniter Domino deservire. » Ita Magnus Gregorius, Dialog., lib. II, cap. 1 ante med. : « Eique (Benedicto) sanctæ conversationis habitum tradidit. » Perantiquus auctor Vitæ S. Geremari, cap. 5, infra inter Additamenta : « Construit congregationem monachorum sub sancta conversatione degentium. » Unde olim majores nostri, ubi de institutione monastica sermo haberetur, summa cum veneratione loqui solebant. Concilii in palatio Vernensi cap. 5, *ordinem sanctum* ; Suessionensis an. 744, cap. 3, *regulam sanctam* ; Mogunt. sub Leone papa III, cap. 11, *sanctam regulam* appellant Paires.

B Sed et Carolus Magn., præcepto membranaceo ad Benedictum Anianæ abbatem de donatione Cellæ-Novæ, etc. : « Supradicta loca habere dignoscitur (Benedictus) de novo per nostræ auctoritatis præceptum, et et monachis suis inibi sub sancta regula consistentibus, plenissima deliberatione, pro mercede animæ nostræ cedere et confirmare debemus, » etc. Pius Ludovicus Caroli filius in confirmatione abbatis ejusdem monasterii, quam supra retulimus : « Magistri et doctores sanctæ non solum regularis vitæ, verum omnis spiritualis normæ, » etc. Nicolaus papa II, privilegium archimandritæ hujusce monasterii Poncio concedit, approbans universa quæ contulerant reges, cæterique Christiani : « Licentiam, inquit, donanti poenitentiam ad se undecunque humiliter concurrentibus, excommunicandique perversos potestatem habeat, et solvendi satisficientes, auctoritate apostolica indulgemus, etc. Et ne parvam quamlibet occasionem prædicti loci congregatio adinveniat exsequendi quæ sancta sunt et justa, et sanctæ regulæ congrua, » etc. Ex tabulis ejusdem monasterii. Instituens Neufingus Andegavensis episcop. monachos, (expulsis canonicis) in monasterio S. Albini, sic eloquitur in schedis veteribus : « Privilegia quæ ex antiquo canonicis ejusdem ecclesiæ fuerant obtenta, 663 fratribus quoque nunc Deo ibidem regulariter servientibus, nostra auctoritate firmaremus : quod nos ordinem sanctum attollere cupientes fecimus, » etc.

D At vero si ultra progrediamur, et anteriora sæcula attendamus, cœnobiticam vitam Ecclesiæ Patres miris cumulasse laudibus advertemus. S. Athanasius, referente Cedreno, numero sive cap. 91 Historiæ : « Cum duo sint vitæ genera, mediocre unum, et humanæ vitæ accommodatum ; alterum angelicum, et apostolicum, atque incomparabile, quod est virginitatis atque monasticæ vitæ, » etc. Et paucis interjectis : « Atque hinc Dionysius ille apostolicus : Omnium sacrorum ordinum supremus et celsissimus est monachorum ordo, » etc. Qua de re Theodosius imp. monachos alloquens ibidem infra, cap. 150 : « Beati ac felicissimi profecto, vos, monachi, estis, » etc. In laudem S. Athanasii orationem

habuit S. Gregor. Naz. estque oratio 21, ubi sub A med. : « Ad sacra illa et divina Ægypti monasteria se confert, in quibus homines a mundo se distrahentes, Deo vivunt magis quam cæteri homines qui in corpore versantur. » Quam ob rem S. Chrysostom., homil. 70, in cap. 22. Matth. : « Non cælo diverticula monachorum minora æstimanda sunt. Angeli nempe, imo vero ipse quoque angelorum Dominus sæpenumero ad eos divertuntur. » Iterum Gregor. Naz., orat. ad Julianum Trib. exseq. : « Dei servos et discipulos, cælestium rerum inspectores, generis nostri primitias, hæc columnina, hæc fidei nostræ coronas, hos templi lapides, » etc., appellat monachos. Et Salvianus, lib. viii De gubern. post. med. : « Sanctos Dei. »

Councilium Toletanum iv sub Honorio PP. I, cap. B 50 : « Clerici qui monachorum propositum appetunt, quia meliorem vitam sequi cupiunt, liberos eis ab episcopis in monasteriis largiri oportet ingressus. » Bonifacius papa IV clericis Anglicanis, qui omni studio totisque viribus monachos, quod mortui essent mundo, a clericorum officiis arcere conabantur, respondens, inter alia sic rescribit : « Sacerdotes igitur monachi et canonici, qui quotidie Dei præcepta annuntiant, angeli vocantur ratione non incongrua. Sed unusquisque angelicus ordo quanto claritatem Dei vicinior contemplatur, tanto dignitate sublimior affirmatur : nam uti Cherubim, monachi sex alis velantur, » etc. Habet hæc Ivo decret., part. vii, cap. 22. Concinit in hanc rem anonymus poeta in notis Sirmundi ad lib. iv. Godefredi Vindo, epist. 1 in fine.

Sic Cherubin cælo, monachi tellure manentes,

Unum dant uni servitium Domino.

Denique subsequiora tempora paululum inspiciamus. In concilio Lemovicensi an. 1034, ita eos qui consedebant affatur præses : « Illi enim (monachi) nostris legibus constringi non debent, qui ultra nos per arctam et angustam portam vitæ ingrediuntur. » Deinde post pauca : « Abbates regulares non ideo ad synodum venire cogo hujus sedis, ut arguantur, sed ut mihi de rebus ecclesiasticis moderandis consultum præbeant; quatenus ipsi, spirituales viri, in retributione coronæ mecum participant. » Unde S. Leo PP. IX monachorum S. Remigii in concilio Remensi : « societatem devote petiit (fert vetus charta) et accepit, suamque eis humiliter petentibus largitus est, » etc. Anno 1049, quo loco monasticis votis astrictos haberet Ivo

Carnot. prædicat suis litteris ad abbatem Bonæ Vallis Bernerium; his mox finem nostris observationibus imponemus. S. Bernardus, serm. De verbis Domini : « Vere claustrum, fratres mei, vere religio est paradus. » Petrus Blesens., epist. 13 sub finem : « Juxta sententiam cordis mei, si paradus in hac vita præsentis est, vel in claustrum est, vel in schola. » Et pius Joannes Gerson. lib. iii De imitatione Christi, cap. 56 : « Vere vita boni monachi crux est, sed dux paradisi. »

Cæterum eas SS. Patrum sententias sic a me expositas velim credas, non ad fastum, non ad philautiam; sive ut aliis ordinibus institutum monasticum, quod id sim amplexus, anteferri appetam. (« Absit mihi gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est. et ego mundo (Galat. vi, 14). » Imo vero mens mea potissimum fuit, quæ mihi inter legendum collegeram, speculi instar, iis qui, terrenis rebus despectis, Christi suave jugum humeris ultro imposuerunt, objicere; quatenus repetere queant animo quod Gerson., ubi supra cap. 10, tanti facit : « Non enim omnibus (exclamat) datum est ut, omnibus abdicatis, sæculo renuntient, et monasticam vitam assumant. » Nec non et quo animæ ac corporis vires collineare; et quantum virtutum, sanctitatisque fastigium spectare debeant, nihil non agnoscant. Atque illi præterea verecundia percellantur, quibus cordi minime est hocce vitæ genus, scilicet abstinentiæ, jejuniis, vigiliis, chameuniis, silentio, solitudini et cæteris, quæ gravia ac molesta carni revera videntur, exercitamentis operam dare, seque ad ea perficienda votis obstringere, tum verbis, tum etiam scriptis improbant, studentque fastidium suggerere præfatorum, perperam edocentes rerum usum nihil prorsus remoram Christianæ perfectioni inferre, modo adsit charitas; quasi vero hæc ipsa conservari possit, (charitas, inquam, quæ non quærit quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi (I. Cor. xiii, 5), nisi corpus castigetur, redigatur in servitum (I. Cor. ix, 27), quemadmodum Apostolus, et quotquot sanctitatis nomine in Ecclesia veneramur, acitavere.

664 *Ivonis Carnotensis episcopi litteræ ad Bernerium Bonæ Vallis monasterii abbatem.*

« Quoniam dispositiones ecclesiasticarum rerum, episcopali curæ faciendas, decretorum et canonum paginæ concedunt, » etc. *Vide inter epistolâs Ivonis, apud nos tomo mox edendo.*

FINIS.

SOLI DEO HONOR ET GLORIA.